

DET KONGELIGE
ARBEIDSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2012

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2690

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5607, 5701–5705

DET KONGELIGE
ARBEIDSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2012

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2690

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5607, 5701–5705

Innhold

Del I	Innledende del	9	Resultatområde 1	
	1 Regjeringens mål for arbeids- og velferdspolitikken	11	Administrasjon og utvikling	47
	2 Profil og satsingsområder	13	<i>Programkategori 09.00</i>	
2.1	Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier	13	<i>Administrasjon mv.</i>	48
2.2	Satsinger og hovedprioriteringer	14	Kap. 600 Arbeidsdepartementet	48
2.2.1	Arbeidsmarkedspolitikken	14	Kap. 3600 Arbeidsdepartementet	50
2.2.2	Arbeids- og velferdsetaten og IKT-modernisering	15	Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	50
2.2.3	Hjelpemiddelområdet	16		
2.2.4	Et inkluderende arbeidsliv	17	Resultatområde 2 Arbeid og velferd	57
2.2.5	Treparts bransjesatsing – Renhold	19	<i>Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken</i>	79
2.2.6	Økt kontroll med bemanningsbransjen	19	Kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	79
2.2.7	Innsats for bedre fordeling og mot fattigdom	19	Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten	80
2.2.8	Ny uføretrygd og alderspensjon til uføre	20	Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten	82
2.2.9	Pensjonsreformen	21	Kap. 606 Trygderetten	83
	3 Sentrale utviklingstrekk	23	Kap. 3606 Trygderetten	84
3.1	Innledning	23	<i>Programkategori 09.20</i>	
3.2	Arbeidsmarkedet	23	<i>Tiltak for bedrede levekår</i>	85
3.3	Fattigdom	28	Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	85
3.4	Arbeidsmiljø- og sikkerhet	29	<i>Programkategori 09.30 Arbeidsmarked</i>	92
3.5	Sentrale ytelser	30	Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak	92
	4 Anmodningsvedtak	38	Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak	99
	5 Oversiktstabeller	39	Kap. 635 Ventelønn	100
5.1	Utgifter og inntekter fordelt på kapitler	39	Kap. 3635 Ventelønn m.v.	100
5.2	Årsverksoversikt	43	<i>Programkategori 29.20 Enslige forsørgere</i>	102
5.3	Bruk av stikkordet kan overføres	44	Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far	102
	Del II	45	<i>Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet</i>	106
6	Arbeidsdepartementets budsjettforslag for 2012	47	Kap. 2650 Sykepenges	107
			Kap. 2651 Arbeidsavklaringspenges	111
			Kap. 2652 Medisinsk rehabilitering mv.	113
			Kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring	114
			Kap. 2655 Uførhet	114
			<i>Programkategori 29.60</i>	
			<i>Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.</i>	118
			Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	118
			<i>Programkategori 29.90 Diverse utgifter</i>	124
			Kap. 2690 Diverse utgifter	124
			Kap. 5701 Diverse inntekter	125

<i>Programkategori 33.30 Arbeidsliv</i>	127
Kap. 2541 Dagpenger	127
Kap. 5705 Refusjon av dagpenger	130
Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	131
Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	132
Resultatområde 3 Pensjon	133
<i>Programkategori 09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse</i>	144
Kap. 611 Pensjoner av statskassen	148
Kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse	148
Kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden	152
Kap. 614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	152
Kap. 3614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	154
Kap. 5607 Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	155
Kap. 615 Yrkesskadeforsikring	155
Kap. 3615 Yrkesskadeforsikring	156
Kap. 616 Gruppelivsforsikring	156
Kap. 3616 Gruppelivsforsikring	157
Kap. 2470 Statens pensjonskasse	157
Kap. 5470 Statens pensjonskasse	163
<i>Programkategori 09.60 Kontantytelser</i>	164
Kap. 660 Krigspensjon	164
Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn	166
Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)	168
Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år	172
<i>Programkategori 29.70 Alderdom</i>	173
Kap. 2670 Alderdom	173
<i>Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.</i>	184
Kap. 2680 Etterlatte	184
Kap. 2686 Gravferdsstønad	189

Resultatområde 4	
Arbeidsmiljø og sikkerhet	191
<i>Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>	208
Kap. 640 Arbeidstilsynet	209
Kap. 3640 Arbeidstilsynet	214
Kap. 642 Petroleumstilsynet	215
Kap. 3642 Petroleumstilsynet	223
Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt	223
Kap. 645 Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen	225
Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen	226
Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	226
Kap. 649 Treparts bransjeprogrammer	228
Del III Omtale av særlige tema	229
7 Handlingsplan mot fattigdom. Rapport og status ...	231
8 Likestillingsomtale	239
9 Miljøprofil – sektorovergripande tiltak	242
10 Samfunnstryggleik- og beredskap	245
11 Grunnbeløp, særtilllegg og stønader	247
12 Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemder – STAMI	249
Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2012, kapitlene 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2690, 3600–3642, 5470, 5607, 5701–5705	254

Figuroversikt

Figur 3.1	Sysselsatte, personer og rate 15-74 år, sesongkorrigererte og glattede kvartalstall, 1. kvartal 2005-2. kvartal 2011. Personer i 1 000 og pst. av personer 15-74 år.	25	Figur 3.6	Utvikling i antall pensjonister i Statens pensjonskasse.	34
Figur 3.2	Arbeidsledige. Sesongkorrigererte månedstall, januar 2003 – juni 2011. Personer i tusen.	26	Figur 3.7	Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2010-kroner) og antall stønadsmottakere 1987-2010. Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere.	36
Figur 3.3	Antall mottakere av sykepengen, arbeidsavklaringspenger og uførepensjon (venstre akse) og andel mottakere av disse ytelsene som prosent av befolkningen mellom 18–66 år (høyre akse). Tall ved utgangen av året 1998–2011. Antall i tusen. Andel i prosent.	31	Figur 6.1	Antall sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnskater	107
Figur 3.4	Estimat på antall tapte årsverk knyttet til mottak av helse relaterte ytelser (venstre akse) og andel som prosent av befolkningen mellom 16–66 år (høyre akse). Antall i tusen. Årsgjennomsnitt 2005, 2009 og 2010.	31	Figur 6.2	Utviklingen i sykefraværprosenten. Årstall 2001-2010.	109
Figur 3.5	Utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden. Tusen. Historiske tall 1980–2010. Framskrivninger 2011–2050.	33	Figur 6.3	Mottakere av uførepensjon og tidsbegrenset uførestønad. Antall ved utgangen av året (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–67 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i prosent.	115
			Figur 6.4	Antall mottakere av uførepensjon under 30 år ved utgangen av året.	116
			Figur 6.5	Utvikling i antall permitterte (helt og delvis), 2004-2011, trend	129

Oversikt over bokser

Boks 3.1	Definisjoner	24	Boks 6.3	Strategi for et anstendig arbeidsliv globalt	201
Boks 6.1	Storulykke – definisjon	197			
Boks 6.2	Sosial dumping	198			

DET KONGELIGE
ARBEIDSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2012

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2690

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5607, 5701–5705

*Tilråding fra Arbeidsdepartementet 16. september 2011,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledning del

1 Regjeringens mål for arbeids- og velferdspolitikken

Arbeid til alle er et hovedmål for Regjeringen. For den enkelte er arbeid en kilde til inntekt, økonomisk trygghet, selvrespekt og selvrealisering. Samtidig vil høy sysselsetting bidra til å sikre velferdsstaten, utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og forebygge fattigdom.

Rettferdig fordeling og utjamning er grunnleggende verdier for Regjeringen. En sterk offentlig sektor har vært og er en forutsetning for utjamning og likeverdige vilkår for alle. Frivillig sektor spiller en viktig rolle i velferdssamfunnet og Regjeringen vil videreutvikle samarbeidet med ideelle organisasjoner.

Økonomisk politikk, næringspolitikk, distriktspolitikk, utdanningspolitikk og arbeids- og velferdspolitikken må bidra sammen for å nå målet. Det skal lønne seg å jobbe. Samtidig må de som trenger det, få bistand til å komme i arbeid og gis økonomisk trygghet.

Et arbeidsliv for alle forutsetter et godt arbeidsmiljø uten sosial dumping. Arbeidsmiljøet må bidra til god helse og arbeidsevne gjennom hele yrkeslivet, noe som også gjør at flere kan delta lengre i arbeidslivet.

Avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv er videreført og videreutviklet i samarbeid med partene i arbeidslivet. Oppfølging av avtalen og andre tiltak for å forebygge utstøting og fremme inkludering vil være høyt prioritert i årene fremover.

Arbeidsmarked

Høy yrkesdeltakelse og lav ledighet er de overordnede målene i arbeidsmarkedspolitikken.

Regjeringen ønsker å legge til rette for at alle som kan og vil, skal få delta i arbeidslivet. Utsatte grupper som ungdom, innvandrere og personer med nedsatt arbeidsevne krever særskilt oppmerksomhet. Det samme gjelder personer med nedsatt funksjonsevne som møter ulike barrierer på vei inn i arbeidslivet. Regjeringen vil stimulere til økt sysselsetting blant disse gruppene og legger i år fram en egen jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

Personer som står utenfor arbeidslivet kan ha behov for bistand som styrker deres muligheter til

å få eller beholde arbeid. En aktiv arbeidsmarkedspolitikk, med bruk av arbeidsmarkedstiltak, skal bidra til å redusere risikoen for langvarig ledighet og varig utstøting fra arbeidslivet. Tiltakene skal også bidra til å sikre et tilstrekkelig tilbud av kvalifisert arbeidskraft som kan formidles til ledige stillinger, slik at bedrifter raskt får dekket sine rekrutteringsbehov.

Rammene for arbeidsmarkedspolitikken påvirkkes av mange andre politikkområder. Regjeringen vil, gjennom et nært samarbeid mellom de ulike politikkområdene, bidra til og støtte opp om målet om høy yrkesdeltakelse.

Utjevne forskjeller

Regjeringen vil føre en politikk for å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller i samfunnet. Regjeringen vil bekjempe fattigdom ved å gi alle mulighet til å delta i arbeidslivet og ved å styrke de offentlige velferdsordningene. Regjeringen vil bedre livsbetingelsene og mulighetene for den delen av befolkningen som har de laveste inntektene og de dårligste levekårene og legge særlig vekt på barns behov når det gjelder tiltak mot fattigdom.

Regjeringen vil legge til rette for at alle barn og unge gis muligheter til å delta og utvikle seg i samfunnet uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon.

Regjeringen vil fortsatt vektlegge et bredt forebyggende perspektiv, gjennom å bidra til å endre forhold som skaper og opprettholder fattigdom i oppvekstmiljø, utdanningssystem, innenfor arbeidsmarked og arbeidsliv, og innenfor velferdsordningene. Det skal være en særlig innsats rettet mot de som er avhengige av rusmidler og deres pårørende.

Arbeidstakerrettigheter og et godt arbeidsmiljø

Et godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet og offentlige myndigheter legger grunnlaget for et velfungerende arbeidsliv. Regjeringen vil sikre og styrke arbeidstakernes rettigheter og føre en ambisiøs politikk for et godt arbeidsmiljø både i

privat og offentlig sektor. Dette er også viktig for at seniorer skal ha arbeidslyst og arbeidsevne til å stå lenger i arbeid og slik kunne bidra til å løse de store arbeidskraftbehovene i framtida.

Det er viktig å bekjempe utstøting og gjøre terskelen lavere for å komme seg inn i arbeidslivet. Regjeringen ønsker å videreføre og videreutvikle avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv.

Et anstendig og velregulert arbeidsliv uten sosial dumping er avgjørende for den enkelte og for at seriøse virksomheter ikke skal tape i konkurranse med useriøse, dette er også en forutsetning for styringen av norsk økonomi. Tiltakene i Regjeringens handlingsplaner mot sosial dumping skal følges opp og evalueres. Innsatsen mot useriøse aktører i utsatte bransjer skal styrkes, i nært samarbeid med bransjene selv.

Arbeids- og velferdsforvaltningen

NAV-reformen skal legge til rette for realisering av et velfungerende arbeidsmarked og bidra til å innfri Regjeringens mål om arbeid til alle.

Reformen legger grunnlaget for en helhetlig, effektiv og brukerrettet arbeids- og velferdsforvaltning. For Regjeringen er det en sentral målsetting at arbeids- og velferdsforvaltningen, gjennom et likeverdig samarbeid mellom kommune og stat, bidrar til å få flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal fremme overgang til arbeid og aktiv virksomhet, møte det enkelte mennesket med service og respekt og bidra til sosial og økonomisk trygghet.

Folketrygd og pensjon

Stortinget vedtok i 2009 nytt regelverk for alderspensjon i folketrygden med utgangspunkt i de brede pensjonsforlikene i 2005 og 2007. Pensjonsreformen trykker framtidens pensjoner og bidrar til å sikre bærekraften i den norske velferdsstaten. Reformen legger til rette for en individuelt tilpasset overgang mellom arbeid og pensjon. Man kan ta ut hel eller delvis pensjon fra 62 år til 75 år, og arbeid og pensjon kan kombineres uten avkorting.

Regjeringen la i mai 2011 fram forslag til ny uføretrygd og alderspensjon til uføre. Forslaget sikrer nye uføre en uføretrygd om lag på nivå med dagens uførepensjon og det blir enklere å kombinere uføretrygd og arbeid. Uføre sikres i tillegg en god alderspensjon.

Stortinget vedtok i 2010 lovendringer for offentlige tjenstepensjoner som skal gjelde fullt ut for årskull til og med 1953. Loven vil bli fulgt opp med tilpasninger av samordningsregelverket for yngre årskull som tjener opp alderspensjon fra folketrygden helt eller delvis etter nye opptjeningsregler.

Stortinget vedtok i desember 2010 nye regler for rett til fleksibelt uttak av alderspensjon fra kollektive tjenstepensjonsordninger i privat sektor og individuelle pensjonsordninger. Vedtaket innebærer blant annet at den enkelte har rett til å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år også i tjenstepensjonsordningen, at en kan velge hvor stor andel av pensjonen som skal tas ut og også velge om uttaket skal kombineres med arbeid og videre pensjonsopptjening.

2 Profil og satsingsområder

2.1 Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier

Betegnelse	Mill. kr		
	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
<i>Programområde 09 Arbeid og sosiale formål</i>			
09.00 Administrasjon	398,3	408,2	2,5
09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken	10 274,6	10 808,0	5,2
09.20 Tiltak for bedre levekår m.v.	278,9	287,4	3,0
09.30 Arbeidsmarked	7 486,8	7 523,3	0,5
09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet	778,4	829,3	6,5
09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse	10 557,7	10 830,3	2,6
09.60 Kontantytelser	2 995,3	3 229,7	7,8
<i>Sum før lånetransaksjoner</i>	<i>32 770,0</i>	<i>33 916,2</i>	<i>3,5</i>
<i>Lånetransaksjoner</i>	<i>10 000,0</i>	<i>15 200,0</i>	<i>52,0</i>
Sum Arbeid og sosiale formål	42 770,0	49 116,2	14,8
<i>Programområde 29 Sosiale formål, folketrygden</i>			
29.20 Enslige forsørgere	3 948,5	3 802,2	-3,7
29.50 Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet	130 200,9	134 968,6	3,7
29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.	9 180,0	8 852,5	-3,6
29.70 Alderdom	128 209,0	146 027,0	13,9
29.80 Forsørgertap m.v.	2 588,5	2 704,5	4,5
29.90 Diverse utgifter	325,0	380,0	16,9
<i>Sum før lånetransaksjoner</i>	<i>274 451,9</i>	<i>296 734,8</i>	<i>8,1</i>
<i>Lånetransaksjoner</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0</i>
<i>Sum Sosiale formål, folketrygden</i>	<i>274 451,9</i>	<i>296 734,8</i>	<i>8,1</i>
<i>Programområde 33 Arbeidsliv, folketrygden</i>			
33.30 Arbeidsliv	13 750,0	12 124,0	-11,8
Sum før lånetransaksjoner	13 750,0	12 124,0	-11,8
Lånetransaksjoner	0,0	0,0	0
<i>Sum Arbeidsliv, folketrygden</i>	<i>13 750,0</i>	<i>12 124,0</i>	<i>-11,8</i>
<i>Sum Arbeidsdepartementet</i>	<i>330 971,9</i>	<i>357 975,0</i>	<i>8,2</i>

Arbeidsdepartementets samlede budsjettforslag for 2012 er på nærmere 358 mrd. kroner. Folke-trygdens utgifter på om lag 308,9 mrd. kroner utgjør en dominerende andel med om lag 86 pst. av de samlede utgiftene under departementets budsjett. Budsjettforslaget innebærer en samlet vekst i utgiftene på om lag 27 mrd. kroner, eller 8,2 pst., sammenlignet med saldert budsjett 2011. 2012-effekten av årets trygdeoppgjør utgjør om lag 10,4 mrd. kroner, og antatt lønns- og prisvekst om lag 1,9 mrd. kroner. Til sammen utgjør dette om lag 12,4 mrd. kroner. Dette innebærer en reell økning i bevilningene på om lag 14,6 mrd. kroner eller 4,4 pst. Økningen skyldes i hovedsak økte utgifter til alderspensjon.

2.2 Satsinger og hovedprioriteringer

Hovedprioriteringene i budsjettforslaget fra Arbeidsdepartementet for 2012 er:

- En aktiv arbeidsmarkedspolitikk
- En Arbeids- og velferdsetat som skal bygge opp under de langsiktige målene for NAV-reformen og pensjonsreformen
- Tiltak for et mer inkluderende og anstendig arbeidsliv

I det følgende gis en overordnet omtale av de viktigste satsingene og prioriteringene på Arbeidsdepartementets ansvarsområde.

2.2.1 Arbeidsmarkedspolitikken

Deltakelse i arbeidslivet er viktig for den enkeltes inntekt, og for muligheten til å utnytte evner og ressurser. Arbeidsmarkedspolitikken skal bidra til at ledige jobber blir besatt av personer med nødvendige kvalifikasjoner. Regjeringen arbeider målrettet med sikte på at flere skal komme i arbeid, å hindre utstøting av arbeidstakere og legge til rette for at eldre arbeidstakere motiveres til å være lengre i arbeidslivet. De arbeidsrettede virkemidlene skal bidra til at arbeidsledige lettere kan gå over i de ledige jobbene. Personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for arbeidsrettet bistand, skal få tilbud om nødvendig bistand slik at de raskere kan komme tilbake til arbeidslivet.

For å dekke etterspørselen etter arbeidskraft fremover, er Regjeringens hovedstrategi å mobilisere ubenyttede arbeidskraftsressurser som finnes blant ledige, personer med nedsatt arbeidsevne og personer som står utenfor arbeidsstyrken.

Innenfor bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak har Arbeids- og velferdsetaten mulighet til å benytte et bredt spekter av tiltak tilpasset den enkeltes behov. Det legges opp til et tiltaksnivå på om lag 71 200 plasser i gjennomsnitt i 2012, jf. omtale under kap. 634, post 76. Dette er om lag samme tiltaksnivå som i 2011. Av tiltaksplassene vil om lag 17 000 benyttes overfor ledige, og om lag 54 200 være for personer med nedsatt arbeidsevne.

Regjeringen styrker innsatsen for personer med nedsatt arbeidsevne med om lag 1 000 plasser sammenlignet med 2011. Tiltaksnivået for ledige reduseres med om lag 1 250 plasser sammenlignet med 2011. Prognosen for personer med nedsatt arbeidsevne tilsier at det vil være et stort behov for arbeidsrettet bistand for denne gruppen i 2012. Reduksjonen i tiltaksnivået for ledige har sammenheng med et bedret arbeidsmarked.

Ungdom, innvandrere, langtidsledige og personer med nedsatt arbeidsevne er utsatte grupper på arbeidsmarkedet, og skal prioriteres ved inntak til arbeidsmarkedstiltak. Regjeringen vil videreføre satsingen på utsatte grupper jf. nærmere omtale under resultatområde 2, delmål 1.

For å sikre mer effektiv bruk av midlene til arbeidsmarkedstiltak, foreslår Regjeringen å endre betalingspraksisen i skjermet sektor for tiltakene arbeidspraksis, avklaring og varig tilrettelagt arbeid.

Med bakgrunn i finanskrisen ble det innført endringer i ordningen med tilskudd til bedriftsintern opplæring (BIO). Endringene utvidet inngangsvilkårene, og gav mulighet for å utvide varigheten for opplæringen. Endringene ble innført fra 1. oktober 2009 med varighet ut 2011. Som følge av bedringene på arbeidsmarkedet, avvikles endringene fra 1. januar 2012.

Enslige forsørgere som mottar overgangsstønad stilles i dag overfor krav om yrkesrettet aktivitet når det yngste barnet fyller tre år. For å redusere den passive stønadsperioden og bidra til at den enslige forsørgeren raskere kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid, foreslår Regjeringen at kravet til aktivitet inntreer fra det yngste barnet fyller ett år. Endringen foreslås iverksatt fra 1. januar 2012, for nye tilfeller.

Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne

Regjeringen fremmer i forbindelse med statsbudsjettet for 2012 forslag om en egen jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Strategien er forankret i den politiske plattformen for flertallsregjeringen 2009-2013, og bygger også på delmål 2 i

ny IA-avtale for 2010-2013 om å øke sysselsettingen blant personer med nedsatt funksjonsevne. Målgruppen for strategien er personer med nedsatt funksjonsevne under 30 år som har behov for arbeidsrettet bistand for å komme i jobb. Fokus rettes særlig mot unge i overgangen mellom utdanning og arbeid.

Innenfor rammen av arbeidsmarkedstiltakene foreslår Regjeringen 500 tiltaksplasser til jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne i 2012. I tillegg foreslås det å sette av midler til et nytt forsøk med tilretteleggingstilskudd for arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne, og til et utvidet forsøk med funksjonsassistanse. Arbeids- og velferdsetaten vil få økte ressurser i forbindelse med jobbstrategien. Det vil bl.a. opprettes 20 prosjektlederstillinger og 20 stillinger knyttet til arbeidslivssentrene.

Det vises for øvrig til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne for nærmere omtale.

Dagpengeordningen

Personer som mister arbeidsinntekt som følge av arbeidsledighet skal via dagpengeordningen sikres et rimelig inntektsnivå, slik at de kan sørge for sitt livsopphold mens de er arbeidssøkere. For å gjøre det lettere for arbeidsgiver å holde på kvalifisert arbeidskraft i en periode med lav aktivitet og nedgangskonjunktur, ble dagpenge- og permitteringsregelverket utvidet på flere områder i løpet av 1. halvår 2009. Den bedrede situasjonen på arbeidsmarkedet tilsier at det ikke lenger er behov for å beholde utvidelsen av dagpenge- og permitteringsregelverket. Regjeringen foreslår å reversere endringene fra 1. halvår 2009 med virkning fra 1. januar 2012. Dette innebærer at bedriftenes arbeidsgiverperiode forlenges fra fem til ti dager ved minst 40 pst. permittering, maksimal periode med dagpenger under permittering reduseres fra 52 til 30 uker for nye tilfeller, samtidig som arbeidsgivers fritak fra lønnsplikten tilsvarende reduseres til 30 uker, og kravet til arbeidstidsreduksjon for rett til dagpenger under permittering økes fra 40 til 50 pst. Departementet vil følge utviklingen i arbeidsmarkedet og gjøre en ny vurdering av dagpenge- og permitteringsregelverket dersom situasjonen tilsier dette.

Særreglene for eldre dagpengemottakere ble avvirket fra 1. januar 2011, med en overgangsperiode på ett år for personer som pr. 1. januar 2011 mottok dagpenger og som hadde fylt 63 år. Regjeringen foreslår i 2012 at langtidsledighetsgarantien, som innebærer tilbud om tiltak, utvides til å

inkludere overgangstilfellene etter avviklingen av særreglene for eldre dagpengemottakere. Det innebærer at garantiutvidelsen er knyttet til personer som ved utgangen av 2011 fremdeles mottar dagpenger etter overgangsordningen som utvikles fra 1. januar 2012, og som har vært delvis ledige de siste seks månedene.

Det vises til delmål 3 og programkategori 33.30 Arbeidsliv.

2.2.2 Arbeids- og velferdsetaten og IKT-modernisering

Arbeids- og velferdsforvaltningen er Regjeringens viktigste verktøy i gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken. God måloppnåelse og effektiv drift av Arbeids- og velferdsetatens virksomhet er avgjørende bidrag for å skape et velfungerende arbeidsmarked, et inkluderende arbeidsliv og et inkluderende samfunn. Krevende oppstartsår for Arbeids- og velferdsetaten, samtidig med en kraftig vekst i arbeidsledigheten, førte til sviktende måloppnåelse bl.a. knyttet til ytelsesforvaltningen og oppfølging av brukerne. Stortinget ble orientert om situasjonen bl.a. i St.prp. nr. 51 (2008-2009) Redegjørelse om situasjonen i arbeids- og velferdsforvaltningen og forslag om tilførsel av ressurser til Arbeids- og velferdsetaten, og i påfølgende Prop. 1 S.

Det har vært en god utvikling på flere viktige områder i Arbeids- og velferdsetaten siden fremleggelsen av St.prp. nr. 51 (2008-2009). I tiden fremover vil det fortsatt arbeides for en god videreutvikling av arbeids- og velferdsforvaltningen slik at brukerne får de ytelser, tjenester og tiltak som de har behov for så raskt og effektivt som mulig.

Med et betydelig antall personer i yrkesaktiv alder utenfor arbeidslivet, er det sentralt at Arbeids- og velferdsetaten gir god og helhetlig bistand til brukerne slik at disse gis mulighet til arbeid og aktivitet, og ikke blir gående for lenge på stønader. Oppfølgingsarbeidet i etaten har gradvis blitt bedre ved at det er flere enn tidligere som får oppfølging. Oppfølgingen blir for mange også satt inn på et tidligere tidspunkt. Det er likevel fortsatt for mange som ikke får den oppfølgingen de skal ha og med nødvendig kvalitet. Forbedringer i oppfølgingsarbeidet vil måtte skje gradvis og over flere år, og departementet vil be Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeide en langsiktig plan for dette arbeidet.

Arbeidet med å sikre brukerne rett stønad til rett tid har stått sentralt i forbedringsarbeidet som Arbeids- og velferdsetaten har gjennomført. Kvali-

tet og robusthet i ytelsesforvaltningen vil fremover fortsatt være en utfordring for etaten, og arbeidet med å redusere saksbehandlingstidene og sikre god kvalitet i ytelsesforvaltningen skal fortsette. Etter at etaten i 2008 og særlig i 2009 måtte prioritere arbeidet med å få ned saksbehandlingstidene, er fokus nå i større grad dreid mot å øke kvaliteten i ytelsesforvaltningen. Arbeidet er forankret i en rekke strategier og handlingsplaner og forbedringsarbeidet skal fortsette i tråd med de langsiktige planene som er lagt. Det pågår i tillegg et omfattende arbeid med å etablere et helhetlig kvalitetssystem. I første omgang tar en sikte på gradvis å implementere dette i ytelsesforvaltningen. Det er viktig å sikre oppslutning om velferdsstaten. Det innebærer at arbeids- og velferdsforvaltningen også må sikre målrettet innsats mot svindel av trygdeytelser.

Arbeids- og velferdsetaten har mange og til dels gamle IKT-løsninger. Vesentlige forbedringer av effektivitet og kvalitet i saksbehandlingen i arbeids- og velferdsforvaltningen krever omfattende modernisering av IKT-systemene i Arbeids- og velferdsetaten. Regjeringen har derfor igangsatt et større program for modernisering av IKT i etaten. Det anbefalte programmet vil bl.a. omfatte nye løsninger for uførepensjon og sykepenger, selvbetjeningsløsninger, økt automatisering av vedtaksbehandling og integrering med viktige fellesskapsløsninger som EDAG. Programmet vil også omfatte nødvendige tiltak for å sikre gevinstrealisering gjennom organisasjonsutvikling, tjenesteutvikling, endring av arbeidsprosesser, kompetanseutvikling mv. Departementet vil parallelt også vurdere om det er behov for regelverksendringer for å understøtte målene for IKT-moderniseringen. Konseptvalget som er gjort, balanserer hensynet til rask implementering av nye IKT-løsninger og fleksibilitet med hensynet til løpende prioriteringer og etatens årlige kapasitet til å gjennomføre store IKT-prosjekter opp mot løpende tjenesteleveranser til brukerne. Programmet er planlagt gjennomført over seks år inndelt i tre faser.

Det er foreslått bevilget 220 mill. kroner til programmet i 2012.

Moderniseringen av IKT vil etter hvert som utviklede løsninger settes i drift, frigjøre ressurser som vil kompensere for økte driftsutgifter til IKT i Arbeids- og velferdsetaten. Løpende driftsutgifter til IKT har økt over flere år og det forventes en fortsatt vekst i disse utgiftene. For å kompensere for økte IKT-driftsutgifter, foreslår Regjeringen å styrke etatens driftsbevilgning med 200 mill. kroner i 2012.

Arbeids- og velferdsforvaltningens størrelse og kompleksitet tilsier at planer og tiltak for den videre utviklingen må ha et langsiktig og helhetlig perspektiv. Innenfor denne rammen vil det bli lagt vekt på å balansere hensynet mellom kvalitet og kvantitet, mellom konsolidering og utvikling, innenfor både den arbeidsrettede oppfølgingen og ytelsesforvaltningen. Med det brede spekteret av oppgaver som Arbeids- og velferdsetaten har, vil en måtte forvente at forbedringer vil skje gradvis. Dette må ses i lys av at IKT-moderniseringen vil ha en langsiktig karakter der forbedringer vil oppnås gradvis. På sikt skal dette også bidra til at brukerne blir mer fornøyd med etatens tjenester og service.

Oppfølgingsarbeidet, ytelsesforvaltningen og IKT-moderniseringen er de tre viktigste innsatsområdene for Arbeids- og velferdsetaten i 2012.

2.2.3 Hjelpemiddelområdet

Hjelpemiddelområdet er omfattende og ulike brukergrupper har høyst forskjellige behov. Gjennom ulike virkemidler og tiltak vil Regjeringen bidra til inkludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne i utdanning, arbeids- og dagligliv. Regjeringen vurderer kontinuerlig hvilke hjelpemidler som fullt ut skal være stønadsberettiget over folketrygden, hvilke produkter eller utstyr som det er aktuelt å gi et tilskudd til, og hvilke hjelpemidler eller utstyr som bør tas ut av sortimentet.

Etter skatteloven § 6-83 kan skattytere som i inntektsåret har hatt usedvanlig store utgifter på grunn av sykdom eller annen varig svakhet, få særfradrag for sykdomsutgiftene i alminnelig inntekt. Forutsetningen er at utgiftene utgjør minst 9 180 kroner, og at de kan dokumenteres eller sannsynliggjøres på tilfredsstillende måte.

Særfradragsordningen fungerer ikke tilfredsstillende. Regjeringen foreslår derfor at skatteloven § 6-83 oppheves og at særfradraget for store sykdomsutgifter fases ut over en periode på tre år. Midlene som frigjøres ved avvikling av ordningen brukes til å styrke eksisterende ordninger på utgiftssiden med tilsvarende formål. Til sammen åpner utfasingen for å styrke eksisterende ordninger på utgiftssiden med 176 mill. kroner i 2012. Midlene fordeles på folketrygdens refusjonstakster til tannbehandling (137 mill. kroner), Husbankens tilskuddsordning til etablering og tilpasning av bolig (23 mill. kroner), bilstønadsordningen for gruppe 2-biler for sterkt funksjonshemmede barn og unge under 18 år (13,5 mill. kroner) og Diabetesforbundets arbeid med motivasjonsgrupper og

å oppdage diabetes tidlig (2,5 mill. kroner). For nærmere omtale av ordningen og utfasingen vises det til Prop. 1 LS (2011-2012) Skatter, avgifter og toll 2012.

Barn og unge med funksjonsnedsettelse under 18 år kan få stønad til gruppe 2-bil i dag bare dersom de ikke har gangfunksjon. Det innebærer at familier med barn og unge med sterk funksjonsnedsettelse, men med noe gangfunksjon i dag kommer svært uheldig ut fordi adgangen til å få innvilget gruppe 2-bil er begrenset til de som er avhengig av å bruke heis eller rampe for å komme inn og ut av bilen. Regjeringen foreslår å endre tildelingskriteriene for gruppe 2-bil slik at barn og unge opp til 18 år med sterkt begrenset gangfunksjon etter en nærmere vurdering kan tildeles gruppe 2-bil. Forslaget er nærmere omtalt under kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.

Prisene på elektronisk utstyr har gått betydelig ned de senere årene. Leverandører og produsenter av høreapparater antas å tilpasse prissettingen til det maksimale stønadsbeløpet. Som følge av denne utviklingen foreslås det å redusere satsene for digitale høreapparater og for tinnitusmaskerere med 10 pst. i 2012.

Grensesnittet mellom hva som defineres som et hjelpemiddel og hva som er vanlige kommersielle produkter rettet mot allmennheten endrer seg stadig, bl.a. som følge av prisutvikling, teknologisk utvikling og økte krav til universell utforming. En del mindre hjelpemidler som ikke krever spesialtilpasning har etter hvert blitt vanlige i befolkningen og også rimeligere å anskaffe. Dette er utstyr som etter hvert kan ses på som ordinært utstyr som den enkelte selv bør ta ansvar for å kjøpe ved behov. Ovennevnte er utstyr som i dag fås kjøpt i ordinær handel. Regjeringen foreslår å fjerne rimelig og universelt utformet utstyr i husholdningen til å lage mat, spise og drikke, samt utstyr til renhold og personlig hygiene fra sortimentet.

Utstyr til lek, trening og stimulering er en stor og uensartet utstyrgruppe. Svært mye av dette utstyret er ikke produsert spesielt for personer med funksjonsnedsettelse, men kan være nødvendig og nyttig for de det gjelder. Regjeringen foreslår at utstyr som kan anses som vanlige leker for barn, samt utstyr som er utviklet med den alminnelige befolkning som målgruppe ikke lengre skal defineres som et stønadsberettiget hjelpemiddel.

Effekten av bruk av luftrensere som tiltak ved pustevanskeligheter har over tid vært omstridt i medisinske fagmiljøer, og det anses heller ikke som et særlig effektivt tiltak. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å fjerne luftrensere fra sorti-

mentet for stønadsberettiget utstyr fra 1. januar 2012.

Effektene av disse tiltakene er nærmere omtalt under kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.

2.2.4 Et inkluderende arbeidsliv

Samarbeidet om et mer inkluderende arbeidsliv er et viktig virkemiddel for å oppnå overordnede mål i sysselsettings-, arbeidsmiljø- og inkluderingspolitikken. 24. februar 2010 ble Regjeringen og partene enige om en forsterket intensjonsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv for perioden 1. mars 2010 – 31. desember 2013, samt protokoll om felles innsats for å forebygge og redusere sykefraværet og styrke inkluderingen.

Den nye IA-avtalen følges opp tettere og bredere enn de to foregående avtalene. Arbeidet er blitt mer målrettet og stiller tydeligere krav til aktivitet og rapportering. Avtalen bygger på det man vet virker; tett oppfølging av den sykmeldte fra sykmelder, Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgiver, samt økt tilrettelegging for nærvær. I tillegg understrekes i større grad betydningen av forebyggende innsats og systematisk HMS-arbeid i virksomhetene. Gjennom samarbeidet skal de ulike partene aktivt bidra til at den enkelte arbeidsplass kan delta i et forpliktende løft for å nå de felles målene.

Alle de tre delmålene i den tidligere IA-avtalen er videreført. Sykefraværsmålet i IA-avtalen er fortsatt å redusere sykefraværet med 20 pst. i forhold til nivået i 2. kvartal 2001. Dette innebærer at sykefraværet på nasjonalt nivå ikke skal overstige 5,6 pst.

Gjennom delmål 2 i IA-avtalen er det satt fokus på å få sysselsatt flere med nedsatt funksjonsevne. Innsatsen har imidlertid i liten grad bidratt til å øke inkluderingen av personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, og dette må i større grad settes på dagsorden for IA-samarbeidet fremover. Regjeringen vil gjennom forslag om en egen jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne legge til rette for å øke yrkesdeltakelsen i denne målgruppen, jf. nærmere omtale under kap. 2.2.1. For en nærmere beskrivelse av strategien vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringen følger en bred strategi for å fremme høy yrkesaktivitet blant seniorene. Det legges vekt på et bærekraftig pensjonssystem som et sentralt grunnlag for seniorpolitikken. Samtidig er seniorarbeidet på arbeidsplassene, spredning av kunnskap om seniorene som viktig

arbeidskraftressurs, livslang læring og innsats bl.a. gjennom arbeidsmiljøpolitikken for å motvirke diskriminering og utstøting fra arbeidslivet nødvendig for å få gode resultater i seniorpolitikken. Delmål 3 i IA-avtalen er å øke yrkesaktiviteten for personer over 50 år.

I tillegg til ny IA-avtale ble det undertegnet en egen protokoll med en rekke tiltak for raskere og tettere oppfølging av sykmeldte. Disse skal gjelde for hele arbeidslivet og legge grunnlaget for å redusere sykefraværet. Til grunn for tiltakene ligger en enighet om at sykdom ikke nødvendigvis innebærer at man må være 100 pst. sykmeldt og at sykmeldte i større grad bør være i arbeid eller aktivitet på arbeidsplassen.

Fra 1. juli 2011 ble endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven om raskere oppfølging og sanksjonering av brudd på regelverket ved arbeidstakers sykdom iverksatt. For å oppnå bedre oppfølging i virksomhetene og lavere sykefravær, styrkes kravene om tidligere og tettere oppfølging av sykmeldte arbeidstakere. Frister for oppfølging framskyndes og sykmelder skal motta informasjon om oppfølgingen fra arbeidsgiver. Reglene skal bidra til en god dialog mellom arbeidsgiver, arbeidstaker, sykmelder og Arbeids- og velferdsetaten.

Samtidig er det innført mer effektive reaksjoner overfor de som ikke følger opp sitt ansvar i sykefraværsarbeidet. Arbeidsgiver og sykmelder kan ilegges gebyrer ved manglende overholdelse av pliktene i sykefraværsarbeidet. Ved manglende medvirkning fra arbeidstaker kan sykepengene stanses. Målet med disse reaksjonene er ikke å straffe, men å få innarbeidet en oppfølgingskultur hvor de ulike aktørenes oppgaver i sykefraværsarbeidet løses som forutsatt. Det lovpålagte sykefraværsarbeidet anses som en selvfølgelig del av prosessen med å få arbeidstaker tilbake i arbeid, for eksempel gjennom gradert sykmelding.

Helsemyndighetene, arbeidsmyndighetene og berørte fagmiljøer har i samarbeid utarbeidet faglige veiledere i sykmeldingsarbeidet. Et internettbasert veiledningsverktøy ble lansert 1. juli 2011. Videre har Arbeids- og velferdsdirektoratet utviklet et system for regelmessige tilbakemeldinger til sykmelder om egen sykmeldingspraksis. Regjeringen har stor tro på at disse tiltakene også vil kunne bidra til å redusere sykefraværet.

Det er etablert et omfattende samarbeid på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå for løpende oppfølging av IA-avtalen. Oppfølging av IA-avtalen er et viktig tema i Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, hvor arbeidsministeren møter lederne av hovedorganisasjonene fire ganger per år. En

partssammensatt oppfølgingsgruppe under rådet har ansvaret for den løpende oppfølgingen av avtalen. Det er også nedsatt en partsammensatt faggruppe som bl.a. har ansvar for å følge utviklingen i IA-målene. Faggruppen utarbeider halvårslige rapporter til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Sammen med myndighetenes og hovedorganisasjonenes halvårslige rapportering om oppfølging og igangsatte aktiviteter i egen organisasjon, gir dette et godt bilde på status for og omfanget av IA-arbeidet. På fylkesnivå er det etablert regionale IA-råd med partene og myndighetene som bl.a. har som oppgave å drøfte og gjennomføre felles og prioritert innsats mot virksomheter og bransjer i fylket med særlige utfordringer knyttet til frafall og utstøting. Samarbeidet og innsatsen i de regionale IA-rådene er derfor en viktig suksessfaktor når intensjonen i IA-avtalen skal følges opp med aktivt oppfølgingsarbeid i virksomhetene.

Innen sommeren 2013 skal det gjennomføres en evaluering av måloppnåelse og av om tiltakene i IA-avtalen og protokollen er satt i verk og gjennomført på en tilfredsstillende måte. Prosjektet gjennomføres i regi av SINTEF.

Oppfølging av tiltakene i ny IA-avtale og protokoll av 24. februar 2010 ble tildelt 153 mill. kroner i 2011. Regjeringen foreslår en viss omfordeling av midler til IA-arbeidet i 2012. Dette er drøftet i Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Enkelte tiltak som ble gjennomført i 2011 har ikke behov for midler i 2012. Dette omfatter blant annet kostnader i forbindelse med utvikling av IKT-støttesystemer og utviklingsarbeid i forbindelse med faglige veiledere. Videre er det enkelte tiltak som ble lagt inn med halvårseffekt i budsjettet for 2011, og som derfor har behov for økte midler i 2012. Dette omfatter blant annet administrative kostnader i forbindelse med oppfølging av nytt sanksjonsregime og oppfølging i forbindelse med nytt dialogmøte 3, midler til IA-rådene og kompensasjon til leger i forbindelse med deltakelse på dialogmøter.

Siden inngåelsen av den nye og forsterkede IA-avtalen er det gjort mye arbeid for å følge opp enigheten mellom avtalepartene. Mye innsats har vært rettet mot å få på plass et kraftfullt oppfølgingsregime og de nye lovendringene. Det finnes ingen raske eller enkle løsninger for å nå målene for IA-samarbeidet. Utviklingen i IA-målene påvirkes av mange faktorer, også faktorer som ligger utenfor avtalepartenes kontroll. IA-arbeidet er et langsiktig arbeid hvor erfaringer fra andre land (for eksempel Sverige) tilsier at det er viktig å holde trykket oppe ved å iverksette ulike tiltak over lengre tid. Regjeringen har tro på at resultatene av IA-arbeidet vil bli synlige på lang sikt.

Flere av tiltakene i IA-avtalen dreier seg om å endre arbeidsmåter og tenkemåter, og det tar tid før dette får fullt gjennomslag hos de ulike aktørene.

Det vises for øvrig til nærmere omtale under resultatområde 2 Arbeid og velferd og resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

2.2.5 Treparts bransjesatsing – Renhold

Selv om de fleste arbeidstakere i Norge jobber under gode og forsvarlige forhold er det utfordringer når det gjelder å sikre gode arbeidsforhold og et godt arbeidsmiljø i enkelte bransjer.

Det følger av Soria Moria II at Regjeringen vil rette særlige tiltak mot bransjer som er spesielt utsatt for useriøsitet, sosial dumping og utstøtings- og arbeidsmiljøproblemer, gjennom treparts bransjeprogrammer. Partene i arbeidslivet og Regjeringen er enige om at renholdsbransjen skal være et pilotprosjekt for den bransjevise satsingen. I statsbudsjettet for 2011 ble det bevilget 10 mill. kroner til treparts bransjeprogrammer rettet mot særlig utsatte bransjer.

Renholdsbransjen har helt spesielle utfordringer når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår, HMS-standard og svart arbeid. Bransjen er preget av svært lav organisasjonsgrad, uoversiktlig organisering, spesielle arbeidstider, jobbing alene på ulike lokasjoner, lave etableringskostnader, utstrakt bruk av underleverandører og høyt innslag av utenlandsk arbeidskraft. Arbeidstilsynet og bransjen selv melder om store problemer, både når det gjelder HMS-standard og konkurranseforholdene for virksomheter som driver seriøst.

Et første og svært viktig tiltak vil være å få på plass en offentlig godkjenningsordning for renholdsvirksomheter, basert på de kravene som stilles for å drive lovlige virksomheter. Forslaget går ut på at alle renholdsvirksomheter må dokumentere at viktige helse- miljø- og sikkerhetskrav er oppfylt, og at de har oppfylt sine registreringsplikter overfor norske myndigheter. Det vil videre være viktig med en helhetlig myndighetsoppfølging, bl.a. tilsyn, for at en godkjenningsordning skal kunne fungere etter hensikten og gi de ønskede resultatene.

Regjeringen har derfor foreslått at det i tillegg til ovennevnte bevilgning til treparts bransjeprogrammer, bevilges 20 mill. kroner til Arbeidstilsynet til en styrket oppfølging av renholdsbransjen. Oppfølgingen vil omfatte en godkjenningsordning, økt oppfølging og etablering av en id-kort ordning for bransjen. Det vises også til omtale under resultatområde 4.

2.2.6 Økt kontroll med bemanningsbransjen

En forutsetning for å nå målsettingen om et sikkert og inkluderende arbeidsliv med trygge tilsetningsforhold er blant annet at arbeidsgiver etterlever regelverket og sørger for at arbeidsmiljøforholdene og sikkerheten er tilfredsstillende og forsvarlig slik at arbeidstakernes helse og arbeids- evne ivaretas også i et langsiktig perspektiv.

I den senere tid har det blitt avdekket en rekke alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven for ansatte i bemanningsselskaper. Det har så langt blitt avdekket flere tilfeller av brudd på loven i sykehus/helseforetak og sykehjem, der driften helt eller delvis har vært satt ut til bemannings- selskap og ved bruk av innleid arbeidskraft. På bakgrunn at det bildet som har tegnet seg etter avsløringene, har Regjeringen iverksatt en forsterket kontroll med arbeidsforholdene i bemanningsselskapene og i de virksomhetene som leier inn arbeidskraft.

I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2011 ble det bevilget 10 mill. kroner i økt bevilgning til Arbeidstilsynet for å styrke tilsynet med bemanningsforetak og virksomheter som leier inn arbeidskraft. Arbeidstilsynet har startet en tilsynskampanje rettet mot et utvalg av bemanningsforetak i de ulike regionene, samt mot et utvalg av virksomheter som leier inn arbeidskraft. I første runde vil følgende bransjer prioriteres: helsesektoren, renhold, restaurant og bygg.

For å få til en varig effekt av tilsynsinnsatsen er det viktig at denne satsingen har et lengre perspektiv. Regjeringen har derfor foreslått at bevilgningen videreføres i 2012 med 10 mill. kroner til økt tilsyn med bemanningsbransjen og virksomheter som leier inn arbeidskraft. Se også omtale under resultatområde 4.

2.2.7 Innsats for bedre fordeling og mot fattigdom

Regjeringen oppnevnte i 2008 Fordelingsutvalget for å se på utviklingen i økonomiske forskjeller over tid, hvilke faktorer som påvirker fordelingen og hvilke tiltak som kan bidra til en jevnere fordeling. Fordelingsutvalget overleverte sin innstilling (NOU 2009:10) til Finansdepartementet i mai 2009. Utvalget har sett på tiltak som kan bidra til å forhindre at økonomiske forskjeller forsterker seg over tid, herunder at fattigdom går i arv.

Regjeringen legger som en oppfølging av Fordelingsutvalgets innstilling fram en stortingsmelding om fordelingspolitikken. Regjeringen presenterer en bred fordelingspolitikk for en mer rettfer-

dig fordeling i meldingen. Den brede fordelingspolitikken omfatter virkemidler og innsatsområder som også er grunnleggende i en helhetlig og langsiktig innsats for å forebygge lavinntekt og fattigdom. Regjeringens politikk for å bekjempe fattigdom inneholder langsiktige tiltak og et sterkt forebyggende perspektiv. Målet er å sikre at strukturelle og samfunnsmessige forhold hindrer lavinntekt og fattigdom.

Arbeidsmarkedet er den viktigste arenaen for å forebygge og bekjempe fattigdom. Regjeringen vil utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom ved å bringe flere inn i eller tilbake til arbeidslivet. Bekjempelse av fattigdomsproblemer krever også gode inntektssikringsordninger i de tilfellene der lønnet arbeid ikke er et realistisk alternativ. Arbeids- og velferdspolitikken står, i samspill med andre politikkområder, sentralt i Regjeringens arbeid for å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom.

På enkelte områder vil det være behov for en forsterket innsats og mer målrettede tiltak overfor personer med økt risiko for fattigdom og sosial eksklusjon, spesielt overfor barn og unge. Regjeringen la sammen med forslaget til statsbudsjett for 2007 fram en handlingsplan mot fattigdom. Handlingsplanen er fulgt opp med tiltak og styrking i de årlige statsbudsjettene i perioden 2007–2011. Handlingsplan mot fattigdom videreføres i 2012. Handlingsplan mot fattigdom er rettet inn mot tre delmål: at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid, at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg og å bedre levekårene for de vanskeligst stilte. Handlingsplan mot fattigdom inneholder tiltak på flere departementers ansvarsområder. Kvalifiseringsprogrammet er et av mange tiltak som er iverksatt for å bedre mulighetene og levekårene for utsatte grupper. Se nærmere omtale i del II, resultatområde 2, delmål 6 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte og del III, punkt 7 Handlingsplan mot fattigdom. Rapport og status.

2.2.8 Ny uføretrygd og alderspensjon til uføre

Regjeringen la 27. mai 2011 fram Prop. 130 L om ny uføretrygd og alderspensjon til uføre. Forslagene i proposisjonen er dels en nødvendig tilpassning til pensjonsreformen av folketrygdens ytelse til uføre. Uførereformen er samtidig en del av Regjeringens arbeid med fornyelse av folketrygdens stønadsordninger for personer med helseproblemer: sykepengene, arbeidsavklaringspengene og uførepensjonen.

Målet med de offentlige trygde- og stønadsordningene er å gi økonomisk trygghet, utjevne inntekt og bidra til selvhjelp. Samfunnet skal ta vare på de som av ulike grunner ikke kan delta i arbeidslivet. Regjeringen foreslår en mer fleksibel uføretrygd, kombinert med bedre oppfølging av den enkelte. Hovedgrepene i Regjeringens forslag er å frikoble beregningen av uføreytelsen fra alderspensjon, og i stedet beregne uføreytelsen på bakgrunn av inntekten de siste årene før uførheten oppstod. Ytelsen foreslås skattlagt som lønn, og det foreslås å endre regelverket for å gjøre det lettere å kombinere uføretrygd og arbeid.

Fornytt og forsterket arbeidslinje

Regjeringen vil legge større vekt på forebygging og tidlig innsats. Langvarig sykefravær gir en betydelig økning i sannsynligheten for å bli ufør. Tiltak som bidrar til å redusere omfanget av langvarige sykefravær og øker bruken av graderte sykmeldinger er viktig for å forhindre uførepensjonering og styrke arbeidslinja. Regjeringens forslag til nye beregningsregler for uføretrygd vil gi et langt mer fleksibelt system enn i dag og vil motivere til arbeid for uføre som har mulighet til å forsøke seg i arbeid eller øke stillingsandelen.

Det skal lønne seg å arbeide, og mange endringer de senere årene har hatt som mål at flere skal ta del i arbeidslivet ut fra sine evner. Det gjelder blant annet IA-avtale, innføring av arbeidsevnevurderinger og aktivitetsplan, arbeidsavklaringspenger, forsøk med tidsbestemt lønnstilskudd og kvalifiseringsprogrammet. Det er for tidlig å konkludere med de langsiktige effektene av disse endringene, men det er etter Regjeringens vurdering viktig med en kritisk gjennomgang av virkemiddelbruken som skal støtte opp om arbeidslinja. Et viktig mål er å understøtte at en større andel enn i dag kan kombinere gradert uføretrygd og arbeid. I dag får hele 80 pst. av de som får innvilget uførepensjon en uføregrad på 100 pst. Det antas at en del av disse vil kunne arbeide noe dersom forholdene legges til rette. Samtidig vil det være en del som etter gjennomførte kvalifiseringstiltak har en arbeidsevne som er for lav eller ustabil til å kunne få arbeid i det ordinære arbeidsmarkedet. Regjeringen vil vurdere nærmere fordeler og ulemper ved ulike løsninger som kan bidra til å øke yrkesdeltakelsen blant grupper med nedsatt arbeidsevne, herunder vurdere behovet for å justere bruken av de eksisterende virkemidlene og vurdere om det er hensiktsmessig å etablere nye eller supplerende virkemidler. Vurderingen må skje i lys av forslaget til ny uføretrygd

og Stortingets behandling av denne. Regjeringen tar sikte på å komme tilbake til Stortinget med en vurdering av dette, med sikte på at eventuelle endringer kan tre i kraft senest samtidig med ny uføretrygd.

Nærmere om unge uføre

Regjeringen er bekymret for veksten de senere årene i antallet nye unge som får innvilget varig uførepensjon. Erfaringer tilsier at svært få av disse vil komme tilbake i arbeid på et senere tidspunkt. For å redusere tilgangen til uførepensjon blant unge, er det behov for en bred og målrettet innsats. Dette stiller krav til Arbeids- og velferdsetaten og arbeidslivet generelt, men også til helsevesenet og skolen. Psykiske lidelser er den hyppigst forekommende diagnosegruppen blant unge med uførepensjon. Det er behov for å videreutvikle samarbeidet mellom helsevesenet og Arbeids- og velferdsetaten om målrettede tiltak for denne gruppen. Å sikre at flere unge gjennomfører videregående skole er et annet viktig tiltak. Regjeringen legger samtidig opp til at den arbeidsrettede bistanden i Arbeids- og velferdsetaten målrettes mer mot denne gruppen. Arbeidsdepartementet har i tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2011 gitt signaler om at unge som står i fare for å bli uførepensjonerte skal prioriteres ved bruk av arbeidsmarkedstiltak. Den arbeidsrettede bistanden vil bli knyttet opp mot jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne, jf. nærmere omtale under kap 2.2.1. For en nærmere beskrivelse av strategien vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011–2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

2.2.9 Pensjonsreformen

Folketrygdens alderspensjon står overfor store utfordringer som følge av at levealderen i befolkningen øker og det blir relativt færre yrkesaktive til å finansiere framtidens pensjoner. For å sikre at pensjonssystemet er økonomisk og sosialt bærekraftig også i framtiden, har Regjeringen gjennom mange år arbeidet med en reform av folketrygdens alderspensjon. To brede pensjonsforlik i Stortinget i 2005 og 2007 klargjorde hovedtrekkene i den nye alderspensjonen. Pensjonssystemet skal være basert på enkle hovedprinsipper, gi god motivasjon til arbeid, og legge til rette for en fleksibel overgang mellom arbeid og pensjon. Samtidig skal det ha en god fordelingsprofil.

Det er innført nye regler for opptjening og beregning av alderspensjonen i folketrygden. I

den nye opptjeningsmodellen er alle år med inntekt mellom 13 og 75 år pensjonsgivende. Samtidig sikres alle en minsteinntekt i alderdommen gjennom garantipensjonen.

Viktige endringer trådte i kraft fra 1. januar 2011. Det ble da åpnet for fleksibel alderspensjon fra 62 år i folketrygden. Nøytrale uttaksregler innebærer at jo lenger en venter med å ta ut pensjon desto høyere blir den årlige pensjonen, som følge av at en kan forvente å være pensjonist i færre år. Alderspensjon og arbeid kan kombineres fritt uten avkorting av pensjonen. Seks nye årskull kunne ta ut alderspensjon i 2011, og det har ført til en økning i antall alderspensjonister så langt i 2011. Utgiftene til alderspensjon har også økt som følge av dette. Utgiftene til alderspensjon over tid er imidlertid i mindre grad påvirket av fleksibel alderspensjon, siden tidlig uttak gir en lavere årlig pensjon for den enkelte.

Samtidig ble det innført levealdersjustering av folketrygdens alderspensjon. Levealderjustering innebærer at nye pensjonister må arbeide noe lenger for å oppnå samme alderspensjon hvis levalderen i befolkningen fortsetter å øke. Med virkning fra 1. mai 2011 er det også innført nye prinsipper for regulering av alderspensjon. Alderspensjon under utbetaling reguleres i samsvar med lønnsveksten, og deretter fratrekkes 0,75 pst. Levealdersjusteringen bidrar sammen med ny regulering til å trygge den økonomiske bærekraften i pensjonssystemet.

Pensjonsreformen innebærer behov for tilpassninger i en rekke andre ordninger, blant annet i folketrygdens ytelser til uføre, tjenstepensjonsordningene i offentlig og privat sektor og avtalefestet pensjon.

Regjeringen fremmet 27. mai 2011 lovforslag om ny uføretrygd og alderspensjon til uføre, jf. Prop. 130 L (2010–2011) Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre). Regjeringen foreslår at dagens uførepensjon skal erstattes av en ny uføretrygd. Den nye uføretrygden skal utgjøre 66 pst. av inntekten før uførhet, skal skattlegges som lønn og blir enklere å kombinere med arbeid. Uføre skal fortsatt overføres til alderspensjon ved 67 år. Uføre skal fortsatt få godskrevet opptjening av alderspensjon som om de var i arbeid og slik opptjening gis til fylte 62 år for pensjon opptjent etter nye regler. Videre foreslås det at uføre født i 1944–1951 ved overgangen til alderspensjon skal skjermes for 0,25 prosentpoeng av den årlige virkningen av levealdersjusteringen. I 2018 skal det vurderes hvordan uføres alderspensjon videre skal skjermes for virkningen av levealdersjusteringen.

Ny AFP i privat sektor, utformet etter samme prinsipper som den nye alderspensjonen, trådte i kraft 1. januar 2011. Folketrygdens ytelser til etterlatte, offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor, de private tjenstepensjonsordningene, dagens pensjonsordninger for stortingsrepresentanter, regjeringsmedlemmer, høyesterettsdommere mv. og tidligpensjonsordningene for sjømenn og fiskere er tilpasset nye fleksible uttaksregler fra 1. januar 2011, se nærmere omtale under Resultatområde 3 Pensjon.

Det har vært nødvendig å vurdere hvordan regelverket for korttidytelser som dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger skal tilpasses ny alderspensjon. Ved lov 17. desember 2010 nr. 77 ble det foretatt en rekke tilpasninger i regelverket fra 1. januar 2011. Utbetalt alderspensjon skal ikke føre til avkorting av arbeidsavklaringspenger og dagpenger under arbeidsledighet,

og uttak av alderspensjon skal ikke ha betydning for hvor mange dager man har rett til å motta sykepenger. Etter fylte 67 år gis det sykepenger i inntil 60 dager uavhengig av om man har tatt ut alderspensjon eller ikke. Reglene om at retten til folketrygdytelser reduseres ved mottak av avtalefestet pensjon i privat sektor ble opphevet, med virkning for ny AFP. Ved lov 17. desember 2010 nr. 80 ble det innført et krav om inntektsbortfall for rett til arbeidsavklaringspenger og uførepensjon etter fylte 62 år.

Arbeidsdepartementet skal foreta en bredere gjennomgang av regelverket for folketrygdens øvrige ytelser for personer over 62 år og hvordan forholdet mellom alderspensjon og folketrygdens øvrige ytelser for denne aldersgruppen bør være, se omtale under punkt 2.2.8 i Prop. 1 S (2010–2011) Arbeidsdepartementet. Departementet tar sikte på å sende ut et høringsnotat høsten 2011.

3 Sentrale utviklingstrekk

3.1 Innledning

I det følgende redegjøres det for sentrale utviklingstrekk på områder som er viktige for å forstå utfordringene man står overfor på Arbeidsdepartementets ansvarsområde. Utfordringene, og de mål, strategier og tiltak som skal møte disse, er nærmere redegjort for i budsjettproposisjonens del II.

Nedenfor gjennomgås først situasjonen på arbeidsmarkedet. Deretter redegjøres det for utviklingstrekk knyttet til fattigdom, arbeidsmiljø- og sikkerhet, samt for sentrale ytelser og stønader på Arbeidsdepartementets ansvarsområde.

Det er lagt særlig vekt på å beskrive utviklingen på arbeidsmarkedet. Høy arbeidsinnsats i samfunnet som helhet er det viktigste grunnlaget for verdiskapningen i Norge, og er en forutsetning for å nå Regjeringens mål om å styrke sentrale velferdstjenester som helse, omsorg og utdanning samt å bekjempe fattigdom.

Skal vi sikre høy sysselsetting og lav ledighet, må det føres en aktiv arbeidslivspolitik som både legger til rette for at arbeidssøkere kommer i arbeid, og motvirker utstøting fra arbeidslivet. I dette inngår også tilrettelegging for de som av ulike grunner ikke kan delta i det ordinære arbeidslivet.

En aktiv arbeidslivspolitik er et viktig virkemiddel for å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom.

Inntektssikringsordningene sikrer økonomisk trygghet i alderdommen, under sykdom, arbeidsledighet, uførhet, aleneomsorg for barn og midlertidig svikt i arbeids- og inntektsevnen av andre årsaker, og skal samtidig legge til rette for at alle som har mulighet for det skal komme i arbeid.

Samarbeid med arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene er en viktig del av en aktiv

arbeidslivspolitik. Gjennom avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv er arbeidsgivernes ansvar for å forebygge utstøting og tilrettelegge for utsatte arbeidstakere tydeliggjort.

Et sikkert og inkluderende arbeidsliv med trygge tilsetningsforhold og meningsfylt arbeidssituasjon for den enkelte, er et generelt mål.

3.2 Arbeidsmarkedet

Det norske arbeidsmarkedet er i bedring og sysselsettingen viser moderat vekst. Ledigheten har vært relativt stabil i 1. halvår 2011, og noe lavere enn året før.

I perioden vi har bak oss, har andelen som deltar i arbeidslivet falt. Dette er normalt i lavkonjunkturperioder, og det er særlig unge som har trukket seg ut av arbeidsmarkedet. Andelen som deltar i arbeidslivet fortsatte å falle fram til sommeren 2011. Dette til tross for at ledighetstoppen ble tilbakelagt i 2010. Med en reduksjon i sysselsettingen på nær 3 prosentpoeng etter 2008, er det potensial for god tilgang på arbeidskraft når etterspørselen etter arbeidskraft igjen tar seg opp. Økt etterspørsel etter arbeidskraft vil trolig også medføre økt arbeidsinnvandring.

Arbeids- og velferdsdirektoratets bedriftsundersøkelse fra våren 2011 viser at det nå er flere bedrifter enn for ett år siden som forventer økt sysselsetting det kommende året. Samtidig er ikke sysselsettingsforventningene høyere enn gjennomsnittet for de siste 15 årene.

Regjeringen forventer at sysselsettingen framover vil vokse om lag som arbeidsstyrken, slik at ledigheten vil holde seg rundt dagens nivå. For en nærmere beskrivelse av utviklingen i norsk og internasjonal økonomi vises det til Nasjonalbudsjettet 2012.

Boks 3.1 Definisjoner*To offisielle ledighetsstatistikker:*

I Norge finnes det to offisielle statistikker om ledighet, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og registrerte arbeidsledige fra Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)

AKU dekker alle personer i alderen 15-74 år som er registrert bosatt i Norge. Hovedkilden for AKU er kvartalsvise, representative utvalgsundersøkelser. For å være definert som arbeidsledig i AKU må personen ha vært uten inntektsgivende arbeid, ha forsøkt å skaffe seg arbeid og være tilgjengelig for arbeidsmarkedet innen kort tid.

Arbeids- og velferdsdirektoratet

Arbeidsledige basert på registerdata fra Arbeids- og velferdsdirektoratet omfatter alle som søker

inntektsgivende arbeid ved Arbeids- og velferds-etaten, har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene og er tilgjengelig for det arbeid som tilbys.

Arbeidsledighetsprosenten både i AKU og registrerte ledige fra Arbeids- og velferdsdirektoratet regnes i pst. av arbeidsstyrken.

*Statistikk og definisjoner:**Statistisk sentralbyrå*

Personer i arbeidsdyktig alder defineres som aldersgruppen 15-74 år (2010-tall):

Befolkningen (3 618 000) = arbeidsstyrken (2 602 000) + personer utenfor arbeidsstyrken (1 016 000)

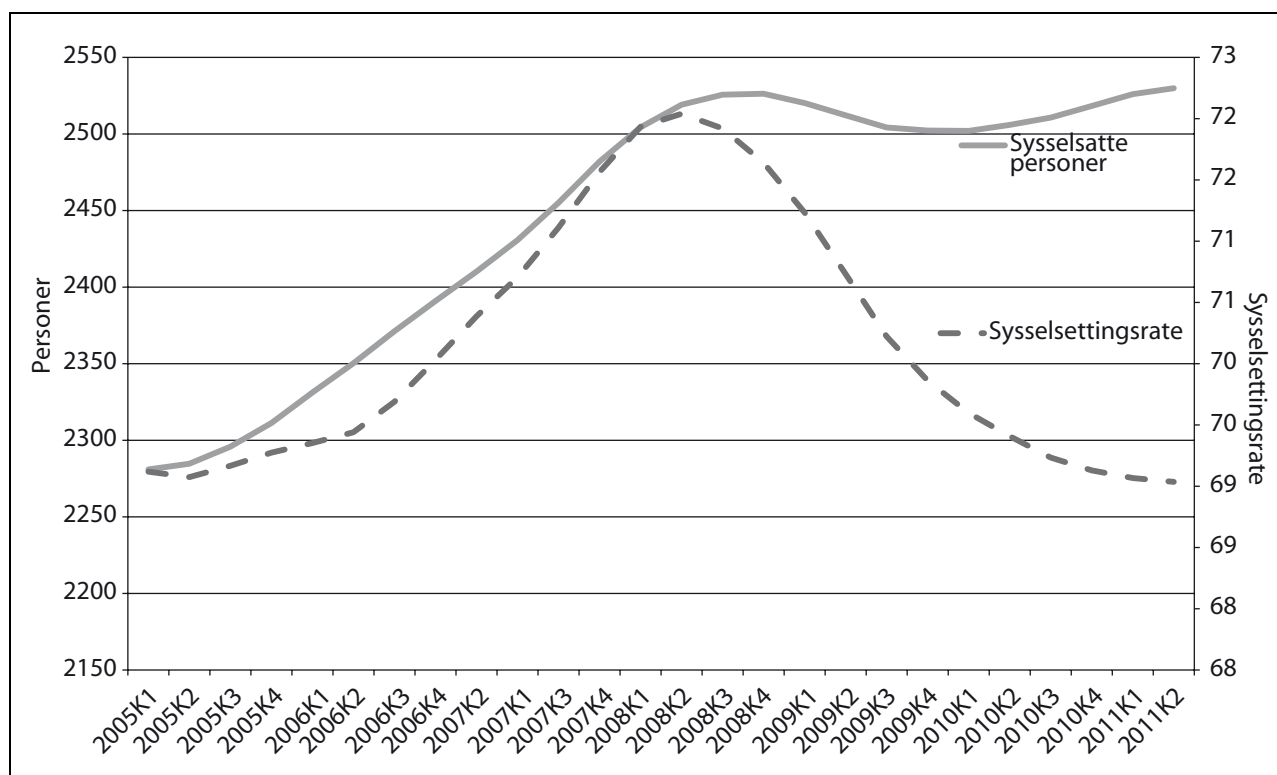
Arbeidsstyrken (2 602 000) = sysselsatte personer (2 508 000) + arbeidsledige personer (94 000) (AKU)

Arbeids- og velferdsdirektoratet

Helt arbeidsledige personer: (74 600)

Fra 2. kvartal 2010 til 2. kvartal 2011 har antall *sysselsatte* økt med 22 000 personer, eller om lag 1 pst. Det betyr at veksten i sysselsettingen har kommet opp på et nivå om lag som gjennomsnittet hittil på 2000-tallet. Målt i antall personer har sysselsettingen fra 2009 til 2010 økt mest innen *helse- og sosialtjenester* (+11 000), og blitt mest redusert i *industrien* (-12 000). I *bygg og anlegg* har antall sysselsatte økt markant i 1. halvår 2011.

Selv med vekst i samlet sysselsetting, har imidlertid *andelen* av befolkningen som var sysselsatt eller arbeidsledig (*yrkesfrekvensen*) blitt redusert. I 2. kvartal 2011 deltok knappe 72 pst. av befolkningen i alderen 15-74 år i arbeidslivet. Andelen er om lag 1 prosentpoeng lavere enn på samme tid i 2010.

Figur 3.1 Sysselsatte, personer og rate 15-74 år, sesongkorrigerede og glattede kvartalstall, 1. kvartal 2005-2. kvartal 2011. Personer i 1 000 og pst. av personer 15-74 år.

Kilde: Arbeidsdepartementet basert på AKU, Statistisk sentralbyrå

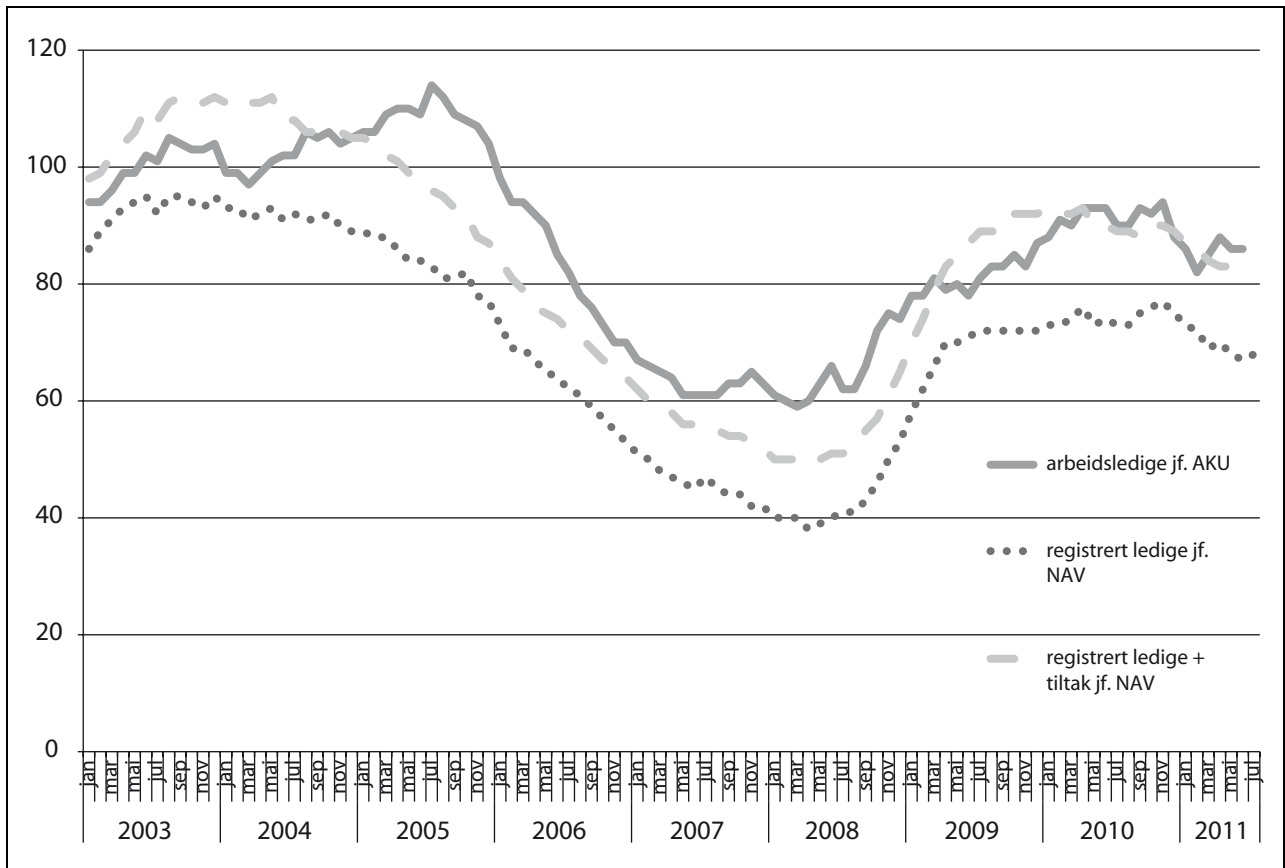
Noen grupperes deltakelse i arbeidslivet bestemmes i større grad av helsemessige årsaker enn av konjunkturer. Antall personer registrert i Arbeids- og velferdsetaten med nedsatt arbeidsevne har økt fra 1. halvår 2010 til 1. halvår 2011. Utviklingen de siste månedene kan tyde på at antallet personer med nedsatt arbeidsevne kan være på vei nedover.

Blant personer som oppgir å være funksjonshemmet har andelen som er sysselsatt vært relativt stabil over tid. I følge Statistisk sentralbyrå var andelen sysselsatte blant funksjonshemmede om lag 42 pst. i 2. kvartal 2011.

28 pst. av befolkningen i alderen 15-74 år, dvs. 1 016 000 personer, deltok *ikke* i arbeidsstyrken i 2010. Dette innebar en liten økning fra året før. Personene utenfor arbeidsstyrken fordelte seg i følgende kategorier: 36 pst. *førtidspensjonister eller uførepensjonister*, 28 pst. *under utdanning*, 24 pst. *alderspensjonister*, 5 pst. *hjemmearbeidende* og 7 pst. *annet* (kilde: AKU, 2010).

Stabil arbeidsledighet

Arbeidsledigheten, slik den måles i Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU), har i tidsrommet juni 2010 - juni 2011 blitt redusert fra 3,6 til 3,3 pst. Arbeids- og velferdsdirektoratets statistikk over helt ledige viser om lag samme reduksjon, med en nedgang fra 2,8 pst. til 2,5 pst. Nivået på AKU-ledigheten er nå nær ett prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet for de seneste 20 årene. Arbeidsledigheten har endret seg lite gjennom 1. halvår 2011. Innstrømmingen av nye registrerte ledige til NAV ble redusert i begynnelsen av året, men har siden mai begynt å øke litt. Antall ledige varierer over tid mindre enn antall sysselsatte. Når etterspørselen etter arbeidskraft er lav, trekker mange seg ut av arbeidsmarkedet, og når arbeidsmarkedet bedres øker tilstrømmingen til arbeidsmarkedet. Denne fleksibiliteten demper bevegelsen i arbeidsledigheten. Selv med en forestående vekst i sysselsettingen, er det derfor ikke grunn til å forvente betydelig nedgang i ledigheten på kort sikt.

Figur 3.2 Arbeidsledige. Sesongkorrigerede månedstall, januar 2003 – juni 2011. Personer i tusen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Ledighetsnedgangen fra 2010 til 2011 har særlig kommet innen yrker med tilknytning til industri og bygg og anlegg. Permitteringene er nær halvert fra sommeren 2010 til sommeren 2011. Dette har i særlig grad kommet arbeidsledige menn til gode. Fortsatt er det lavere ledighet blant kvinner enn blant menn.

Utviklingen for ungdom

Ledigheten blant ungdom er høyere enn for eldre aldersgrupper. Dette gjelder både i tider med høy og lav etterspørsel etter arbeidskraft. På den annen side opplever ungdom gjennomgående kortere ledighetsperioder. Mange unge arbeidssøkere oppgir ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse at de har utdanning som hovedaktivitet. I følge arbeidskraftundersøkelsen oppga over 50 pst. av arbeidsledige 15-24-åringer at de har utdanning som sin hovedsaklige virksomhet. Ungdom har hatt noe sterkere nedgang i ledigheten i 1. halvår 2011 enn eldre arbeidssøkere. Særlig gjelder dette gruppen 20-24 år. Samtidig har det vært en vekst i deltidssysselsettingen i denne aldersgruppen.

Utviklingen for langtidsledige

Langtidsledige er personer som har vært helt arbeidsledige i mer enn seks måneder. *Langtidsledigheten* økte mye gjennom 2009. I 2010 og i første halvår 2011 har utviklingen vært langt mer stabil, men til og med våren 2011 var det noe økning i andelen langtidsledige av alle helt ledige. I 2010 var gjennomsnittlig søkeperiode for arbeidsledige 25 uker, nesten fire uker mer enn året før. I 2. kvartal 2011 var om lag 1/3 av de ledige langtidsledige (jf. AKU, Statistisk sentralbyrå).

Blant de registrerte ledige er det særlig de som har vært arbeidssøkere i to år og lengre som har en sterk økning. Antallet i denne gruppen var om lag 7 000 personer sommeren 2011.

Utviklingen for innvandrere

Etter 2004 har innvandringen vært høy og stort sett økende. I 2010 var nettoinnvandringen til Norge 42 000, en økning fra 39 000 året før. Arbeid er en viktig innvandringsgrunn for innvandrere fra EU/EFTA-området.

I 2010 var det om lag 275 000 sysselsatte innvandrere. Disse utgjorde 11 pst. av den samlede sysselsettingen.

Sysselsettingsandelen blant innvandrere generelt er fortsatt noe lavere enn for majoritetsbefolkningen. Blant innvandrere i alderen 15-74 år var om lag 62 pst. sysselsatt i 4. kvartal 2010. Til sammenligning var andelen i hele befolkningen 69 pst. på samme tid. Det var en viss tilnærming i sysselsettingsandelen mellom innvandrere og den samlede befolkningen i perioden 2005-2008. Økt sysselsettingsandel for innvandrere etter 2005 må blant annet ses i sammenheng med høy arbeidsinnvandring fra land i Øst-Europa og stor etterspørsel etter arbeidskraft i Norge. Etter 2008 har forskjellene vært mer stabile, men sysselsettingsutviklingen fra 2009 til 2010 har vært noe bedre for innvandrere enn for den samlede befolkningen. Sysselsettingsandelen blant innvandrere falt med 0,1 prosentpoeng i denne perioden, mens det i den samlede befolkningen var en nedgang på 0,6 prosentpoeng. Bak disse gjennomsnittstallene er det imidlertid store forskjeller. Sysselsettingsandelen har økt mest for innvandrere fra Øst-Europa og Norden. Motsatt har sysselsettingsandelen falt mest blant innvandrere fra Afrika og Asia. For innvandrere fra Afrika var sysselsettingsandelen 44 pst. i 2010. For innvandrere fra Asia var andelen 53 pst. Norskfødte med innvandrerforeldre har i gjennomsnitt lavere sysselsetting enn innvandrere generelt. Dette har sammenheng med at norskfødte med innvandrerforeldre er en ung gruppe og mange er under utdanning. Sammenligner man disse to gruppene etter ettårig aldersgruppe (15-40 år), vil norskfødte med innvandrerforeldre gjennomgående ha en høyere sysselsettingsrate enn innvandrere, men ikke like høy som majoritetsbefolkningen (NOU 2011:17).

Innvandrere har høyere arbeidsledighet enn befolkningen generelt. I 2. kvartal 2011 var den registrerte ledigheten blant innvandrere 6,5 pst. Til sammenligning var den registrerte ledigheten i den samlede befolkningen 2,5 pst. Både blant innvandrere og befolkningen i alt har arbeidsledigheten gått moderat ned det seneste året. Tilsvarende som for sysselsettingen, er det store forskjeller i ledigheten etter landbakgrunn. Ledigheten er og har tradisjonelt vært størst blant personer fra Afrika (12 pst. i 2. kvartal 2011). Etter finanskrisen har imidlertid ledigheten økt særlig mye blant personer fra EU-land i Øst-Europa. Ledigheten blant denne gruppen er nå 7 pst., mens den før finanskrisen var under 3 pst. Norskfødte med innvandrerforeldre har lavere ledighet enn innvandrere.

Siden 2006 har Arbeidsdepartementet rapportert på indikatorer for sysselsetting, ledighet, tiltaksdeltakelse og hel-/ deltidsarbeid som ledd i Mål for inkludering av innvandrerbefolkningen. Ved utgangen av mai 2011 utgjorde innvandrere 41 pst. av de ordinære tiltaksdeltakerne. Til sammenligning utgjorde de 31 pst. av alle registrerte arbeidsledige. Tall for 4. kvartal 2010 viser at innvandrere samlet jobber noe mer deltid enn befolkningen i alt. Det er innvandrere fra Afrika og Asia som er sterkest representert med deltidsarbeid.

For nærmere omtale av Mål for inkludering av innvandrerbefolkningen, se del III Omtale av særlige tema i Prop. 1 S (2011-2012) for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Utviklingen for personer med nedsatt arbeidsevne

Personer med nedsatt arbeidsevne er en betegnelse som benyttes om personer som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale årsaker har behov for spesiell oppfølging i Arbeids- og velferdsetaten. Gruppen skal omfatte personer som har gjennomført en *arbeidsevnevurdering* som konkluderer med et betydelig behov for innsats for at personen skal komme i jobb. Antall personer registrert med nedsatt arbeidsevne har, i følge Arbeids- og velferdsdirektoratet, økt fra 210 000 i juli 2010 til om lag 217 000 personer ved utgangen av juli 2011. Utviklingen i første halvår 2011 er mer stabil og antallet ved utgangen av juli var som ved inngangen til året.

Blant personer med nedsatt arbeidsevne vil en del ha behov for arbeidsrettede tiltak, mens andre trenger helsemessig bistand. Dette innebærer at personer med nedsatt arbeidsevne som gruppe ikke er sammenlignbar med de som tidligere ble kalt yrkeshemmede. Yrkeshemmede deltok eller ventet på deltakelse i et arbeidsmarkedstiltak. Innføring av behovs- og arbeidsevnevurderinger og arbeidsavklaringspenger i Arbeids- og velferdsetaten har medført at flere som tidligere mottok tidsbegrenset uførestønad eller rehabiliteringspenger nå står registrert med nedsatt arbeidsevne, men uten et oppfølgingsvedtak som viser hvorvidt de trenger arbeidsrettet eller annen type bistand¹. Arbeids- og velferdsetaten arbeider fortløpende for å avklare bistandsbehovet for denne gruppen, noe som etter hvert vil føre til et bedre statistikkgrunnlag.

¹ Dette er i stor grad personer som har blitt konvertert til gruppen nedsatt arbeidsevne fra tidligere stønadsordninger. Fra 1. mars 2010 ble rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattet av arbeidsavklaringspenger.

I første halvår 2011 var gjennomsnittlig 60 300 personer med nedsatt arbeidsevne registrert som deltakere på arbeidsrettede tiltak.

På grunn av brudd i statistikken om personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for arbeidsrettet bistand, foreligger det heller ikke fullstendig informasjon om ventetid for å komme på tiltak for 1. halvår 2011. Arbeids- og velferdsdirektoratet er, i samarbeid med Arbeidsdepartementet, i ferd med å utarbeide slik statistikk.

Utviklingen for personer med nedsatt funksjonsevne²

Personer med nedsatt funksjonsevne er en betegnelse som benyttes av Statistisk sentralbyrå om personer som i SSBs årlige tilleggsundersøkelse til arbeidskraftundersøkelsen (AKU) oppgir å ha fysiske eller psykiske helseproblemer av varig karakter. Om lag 16 pst. av befolkningen 15-66 år (542 000 personer) og 9 pst. av de sysselsatte oppgir å være funksjonshemmet i 2011. Andelen har holdt seg nokså stabil over tid, man er redusert med ett prosentpoeng det seneste året.

Personer med funksjonshemming har lavere sysselsettingsrate (42 pst.) enn befolkningen i alt (74 pst.). En stor andel av de sysselsatte som oppgir å være funksjonshemmet jobber deltid. Når det gjelder arbeidsledighet, er det liten forskjell mellom ledighetsprosenten for funksjonshemmede og for befolkningen for øvrig. Blant funksjonshemmede som ikke er sysselsatt oppga 25 pst. at de ønsket arbeid i 2011.

Mange funksjonshemmede mottar stønader. I 2011 mottok 58 pst. av alle funksjonshemmede en stønad. Blant sysselsatte med funksjonshemninger er andelen som mottar stønad lavere, 36 pst. Om lag 2/3 opplyser at de mottar uførepensjon og ¼ opplyser at de mottar arbeidsavklaringspenger.

Om lag halvparten av de sysselsatte med funksjonshemming oppgir at det er gjort tilpasninger på arbeidsplassen. Av de som har fått tilpasninger på arbeidsplassen, oppgir over 80 pst. at det ikke er behov for ytterligere tilpasninger, og nær 20 pst. oppgir at det er behov for ytterligere tilrettelegging. For en nærmere beskrivelse av denne innsatsen vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-

2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

3.3 Fattigdom

Norge er blant de land i verden med minst forskjeller i levekår. Flertallet i den norske befolkningen har høy levestandard og gode levekår. Gjennom de siste tiårene har det vært en betydelig velstandsøkning i det norske samfunnet, og de fleste har hatt en markert oppgang i realinntekten. Norge har, som de andre nordiske landene og enkelte andre land, en relativt jevn inntektsfordeling og lav andel med lavinntekt. Gini-koeffisienten er et uttrykk for graden av skjevhet på fordelingen av inntekt i samfunnet. Målt ved denne koeffisienten økte forskjellene gradvis fram mot 2006, mens de deretter falt noe.

En mye brukt indikator for hvor mange som er utsatt for fattigdom og levekårsproblemer er andelen med inntekt under et gitt nivå, for eksempel 60 pst. eller 50 pst. av den inntekten som deler inntektsfordelingen i to (medianinntekten). Forekomsten av lavinntekt er lav i Norge sammenlignet med andre land, og et godt utbygd tjenestetilbud bidrar til at situasjonen til personer med lavinntekt i Norge er bedre enn i mange andre land. Andelen med lavinntekt i Norge har vært noenlunde stabil i de senere årene, men har i et lengre tidsperspektiv økt noe, og sammensetningen av lavinntektsgruppen har endret seg. Endrede familiemønstre med flere enslige forsørgere og aleneboende har bidratt til økt forekomst av lavinntekt. Et økt innslag av personer med innvandrerbakgrunn er med på å forklare utviklingen. Det har også vært en urovekkende økning i andelen barn som lever i husholdninger med lavinntekt. Samtidig har forekomsten av lavinntekt i andre grupper, bl.a. blant pensjonister, falt. Gode trygdeoppgjør og det at nye pensjonistkull har høyere inntektsgrunnlag og høyere tilleggs pensjoner har bidratt til at andelen pensjonister med lavinntekt har gått ned. Forekomsten av lavinntekt er høyere blant yngre aleneboende, blant enslige forsørgere og i barnerike familier, i innvandrerbefolkningen og i noen grad blant aleneboende eldre, enn i befolkningen for øvrig. Forekomsten av lavinntekt blant innvandrere varierer sterkt ut fra bl.a. landbakgrunn, migrasjonsårsak og botid.

Andelen med årlig lavinntekt økte fra midten av 1980-tallet til midten av 1990-tallet, med visse variasjoner fra år til år. Mens andelen med lavinntekt gradvis ble redusert under konjunkturoppgangen i siste del av 1990-tallet, var det en viss

² Informasjon om funksjonshemmede er hentet fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU). AKU er en spørreundersøkelse og informasjonen om funksjonshemmede er basert på subjektive oppfatninger av egen helsetilstand. Selv om det er grunn til å anta stor grad av overlapp, må denne statistikken ikke forveksles med Arbeids- og velferdsetatens registerbaserte informasjon om personer med nedsatt arbeidsevne

økning i lavinntektsandelen under konjunktur- nedgangen omkring og i de første årene etter årtusenskiftet. I 2003 ble konjunkturbunnen nådd. Fra 2004 var utviklingen på arbeidsmarke- det igjen mer positiv, og flere kom i arbeid. Ande- lene med lavinntekt har likevel holdt seg noen- lunde stabile. Årsakene til dette er delvis knyttet til en kraftig økning i medianinntekten, som har veid opp for det positive bidraget av at flere har kommet i arbeid. Mange i lavinnteksgruppen står utenfor eller har svak tilknytning til arbeids- markedet, og mottar offentlige stønader. Disse har i mindre grad enn andre tatt del i realinn- tektsveksten. Selv i en oppgangskonjunktur vil det være grupper som har problemer med å komme i arbeid. Et økt antall av nyankomne inn- vandrere kan også være med på å forklare utvik- lingen. For mange innvandrere tar det relativt lang tid å få fotfeste i arbeidslivet. De siste årene har vi sett at økonomisk tilbakeslag og svekkelse i arbeidsmarkedet kan føre til redusert median- inntekt og en lavere andel personer under lavinn- tektsgrensen. Andelen med årlig lavinntekt falt bl.a. svakt fra 2008 til 2009.

Lavinntekt over tid øker risikoen for fattigdom og levekårsproblemer. I treårsperioden 2007-2009 hadde 3,3 pst. av befolkningen, eller 145 000 per- soner (studenter holdt utenfor), en inntekt under 50 pst. av medianinntekten (OECD-ekvivalens- skala). Dette var en økning med 0,1 prosentpoeng fra foregående treårsperiode (2006-2008). I treårs- perioden 2007-2009 hadde 8,1 pst. av befolkningen en inntekt under 60 pst. av medianinntekten (EU- skala), hvilket er en nedgang med 0,1 prosentpo- eng fra foregående treårsperiode. Om lag 361 000 personer var registrert med lavinntekt med denne målemetoden. Andelen med lavinntekt har vært noenlunde stabil i de senere årene, men antall per- soner med lavinntekt har økt. Dette kan knyttes til befolkningsvekst, bl.a. et økt antall nyankomne innvandrere.

Siden slutten av 1990-tallet er andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt om lag doblet. Økningen har funnet sted blant grupper av barn som i utgangspunktet er utsatt for lavinntekt: barn av enslige forsørgere, barn i barnerike fami- lier, barn i husholdninger med svak yrkestilknyt- ning og barn i husholdninger som mottar sosial- hjelp, eller stor grad lever av offentlige stønader. Innvandrerfamilier vil typisk være overrepresen- tert i disse gruppene. I perioden 2007-2009 levde 5 pst. av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt målt ved 50 pst. av medianinntekten (OECD-skala), hvilket er på samme nivå som i 2006-2008. Andelen målt ved 60 pst. av medianinn-

tekten (EU-skala) var 7,7 pst. i perioden 2007- 2009, mot 7,6 pst. i perioden 2006-2008. Om lag fire av ti barn i husholdninger med lavinntekt har innvandrerbakgrunn.

Fattigdom i Norge i dag rammer ikke hele, lett identifiserbare sosiale grupper, men enkeltperso- ner innenfor et bredt spekter av grupper. Den største enkeltårsaken til lavinntekt, er svak til- knytning til arbeidslivet. Enkelte har sammensatte og langvarige levekårsproblemer. Dette gjelder bl.a. bostedsløse, tungt belastede rusmiddelav- hengige, innsatte i fengsler, prostituerte, langtids- mottakere av sosialhjelp og enkelte andre.

3.4 Arbeidsmiljø- og sikkerhet

De fleste arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold i Norge. Likevel mener Regjerin- gen at vi står overfor utfordringer for å sikre gode arbeidsforhold og et godt arbeidsmiljø for alle. Noen av de viktigste utfordringene er:

- Deler av arbeidslivet er preget av høyt sykefravær og utstøting
- Enkelte bransjer, for eksempel renholdsbran- sjen og hotell- og restaurantbransjen, er preget av mange useriøse virksomheter og sosial dumping.
- Risikonivået for storulykker i petroleumsvirk- somheten viser ikke en entydig positiv utvik- ling de siste årene.

I 2010 er det registrert 46 omkomne personer som følge av ulykker i arbeidslivet. Særlig utsatte næringer er jord- og skogbruk, transport og kom- munikasjon, bygge- og anleggsvirksomhet og industri. Ingen av dødsfallene skjedde i petrole- umsvirksomheten. Antall arbeidsskader som er meldt til Arbeidstilsynet (via NAV) er redusert fra om lag 32 000 i 2000 til i underkant av 20 000 i 2009. På produksjonsinnretninger i petroleums- virksomheten har frekvensen av alvorlige person- skader fortsatt å avta også i 2010.

Vi har fortsatt et betydelig omfang av sykdom og skader som skyldes kjemisk, fysisk og ergono- misk eksponering i arbeidsmiljøet. Det er også utfordringer knyttet til at arbeidstakere blir påført sykdom og skade som følge av organisatoriske og psykososiale arbeidsmiljøbelastninger. Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser har gjen- nom flere år vært de klart største diagnosegrup- pene bak langtidsfravær og uførepensjonering. Muskel- og skjelettlidelser har de siste ti årene bidratt til ca 40 pst. av det legemeldte sykefravæ-

ret. Psykiske lidelser har bidratt til ca 20 pst. av det legemeldte sykefraværet.

Den årlige rapporten «Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet» (RNNP) er sentral i vurderingen av risiko for storulykke i petroleumsvirksomheten. En overordnet vurdering av storulykkesrisikoen er at sikkerheten i petroleumsvirksomheten er god, men det er en negativ utvikling når det gjelder brønnhendelser og gasslekkasjer de siste årene. Myndighetene følger denne utviklingen nøye. Se for øvrig omtale under resultatområdet 4 under utfordringer i arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken.

Det kreves en fortsatt aktiv innsats for å unngå sosial dumping i Norge, uten at dette samtidig legger unødige hindringer i veien for arbeidsinnvandringen. Det er også økende oppmerksomhet mot at deler av og særskilte bransjer og enkeltvirksomheter i norsk arbeidsliv ikke har forsvarlige arbeidsforhold. I denne sammenheng kan særlig nevnes renholdsbransjen, hotell og restaurant, transport, fiskeforedling og andre deler av servicenæringene. Arbeidet med å etablere en godkjenningsordning i renholdsbransjen er startet opp, og et forslag er sendt på høring med frist 7. oktober 2011.

3.5 Sentrale ytelser

Dagpenger

I gjennomsnitt mottok om lag 69 000 personer *dagpenger* i 2010, noe som er en vekst på 13 pst. sammenlignet med 2009. Veksten var betydelig svakere i 2010 sammenlignet med 2009, da det var mer enn en fordobling i antall dagpengemottakere. Sterk vekst i antall dagpengemottakere i 2009 skyldes både lavkonjunktoren som førte til flere arbeidsledige, og endringer i dagpenge- og permitteringsregelverket. *Permitteringer* finner først og fremst sted i industrien og i bygg og anlegg. Under finansuroen økte antall permitterte kraftig. Etter sterk vekst i antall permitterte fra slutten av 2008 til 1. halvår 2009, snudde utviklingen 2. halvår 2009. Parallelt med at industrien og

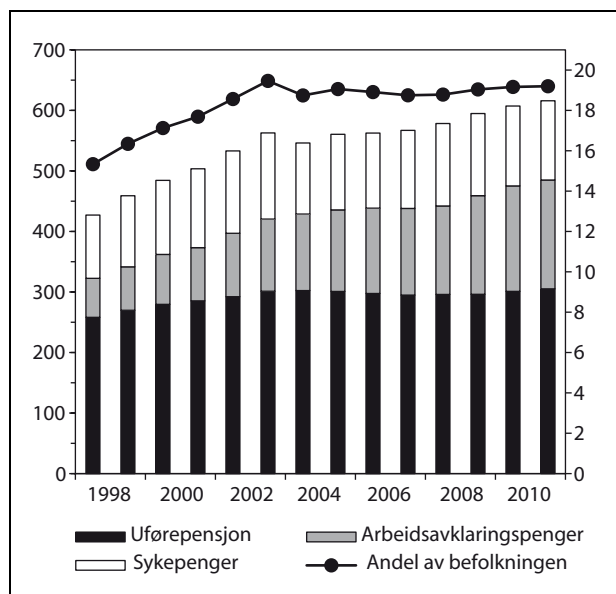
bygg og anlegg har opplevd bedring i aktiviteten, har antallet permitterte gått tilbake. I gjennomsnitt avtok omfanget av permitterte fra 2009 til 2010. Ved utgangen av august 2011 var det permittert 5 500 personer, noe som er 38 pst. færre enn i august 2010.

Helserelaterte ytelser

Figur 3.3 viser utviklingen i antall personer på helserelaterte ytelser fra 1998 til 2011³ og som andel av befolkningen. Antall mottakere av de helserelaterte ytelsene har økt fra 427 000 i 1998 til 607 000 i 2010. Antallet har økt i hele perioden, med unntak av en nedgang fra 2003 til 2004. Fra 1998 til 2003 var det en kraftig økning, og antall mottakere økte med nær en tredjedel. I perioden fra 2005 til 2011 har veksten i antall mottakere vært mer moderat. Ved utgangen av 2011 anslås det at det vil være om lag 616 000 mottakere av helserelaterte ytelser. Dette tilsvarer en økning på om lag 1,4 pst. sammenlignet med 2010. Fra 2009 til 2011 har antall mottakere økt noe, men sammensetningen har endret seg ved at antall sykepengemottakere har gått ned mens antall mottakere av arbeidsavklaringspenger har økt.

Antall mottakere av helserelaterte ytelser som andel av befolkningen i alderen 18 til 66 år har økt fra 15,2 pst. i 1998 til 19,2 pst. i 2011. Det var en kraftig økning i perioden fra 1998 til 2003 i andelen av befolkningen som mottok helserelaterte ytelser. Andelen falt noe fra 2003 til 2004 og har deretter vært relativt stabil. Dette til tross for at alderssammensetningen i befolkningen isolert sett trekker i retning av en økning i andelen. Helsen svekkes med alderen, noe som isolert sett tilsier at andelen mottakere av helserelaterte ytelser øker når en større andel av befolkningen er eldre. Det er imidlertid også faktorer som isolert sett trekker i motsatt retning, eksempelvis økt utdanningsnivå.

³ Tallene for 2011 er estimert på bakgrunn av gjeldende anslag for disse ytelsene i 2011.

Figur 3.3 Antall mottakere av sykepenger, arbeidsavklaringspenger¹ og uførepensjon (venstre akse) og andel mottakere av disse ytelsene som prosent av befolkningen mellom 18–66 år (høyre akse)². Tall ved utgangen av året 1998–2011. Antall i tusen. Andel i prosent.

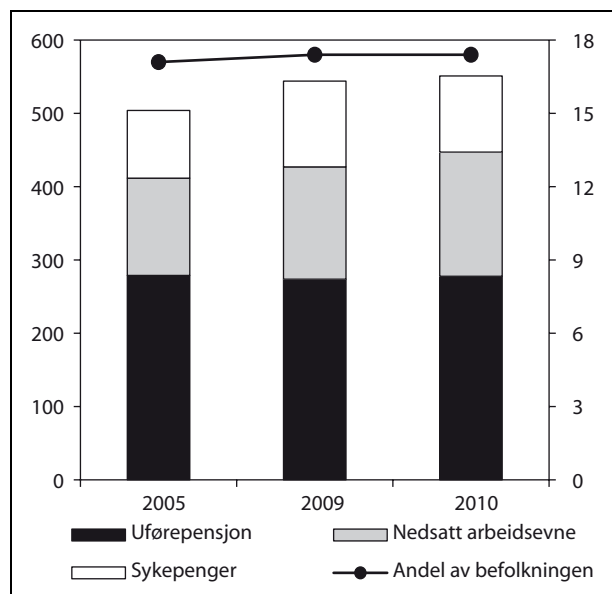
¹ Det som tidligere het attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønning er i figuren slått sammen til arbeidsavklaringspenger.

² Dobbelttelling kan også forekomme siden det er mulig å motta to ytelser samtidig.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå

Figur 3.3 viser antall mottakere av de ulike helserelevante ytelsene. Figuren gir imidlertid ikke et helt presist bilde. Dette skyldes at man kan motta mer enn en type ytelse samtidig. Videre fanger ikke figuren opp hvor mange som arbeider noe og derfor mottar graderte ytelser. Figuren viser at over 600 000 personer mottok helserelevante ytelser ved utgangen av 2010.

Figur 3.4 nedenfor viser et estimat på utviklingen i antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser beregnet av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Ved å beregne tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser tas det hensyn til at trygdemottakere kan ha flere graderte stønninger samtidig, eller arbeide ved siden av en gradert stønning. Tapte årsverk blir beregnet ved å ta utgangspunkt i opplysninger om alle som mottok uførepensjon, arbeidsavklaringspenger eller hadde sykefravær i løpet av gjeldende år. Det tas hensyn til både gradering og varighet.

Figur 3.4 Estimat på antall tapte årsverk¹ knyttet til mottak av helserelevante ytelser (venstre akse) og andel som prosent av befolkningen mellom 16–66 år (høyre akse). Antall i tusen. Årsgjennomsnitt 2005, 2009 og 2010.

¹ For 2005 og 2009 omfatter gruppen med nedsatt arbeidsevne alle personer som før mars 2010 var mottakere av tidsbegrenset uførestønning eller rehabiliteringspenger, eller som var gruppert hos Arbeids- og velferdssetaten som yrkeshemmet. For 2010 omfatter gruppen med nedsatt arbeidsevne alle som er registrert hos Arbeids- og velferdssetaten med nedsatt arbeidsevne. For sykefravær er egenmeldt fravær holdt utenom.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tallene gir mål på en teoretisk arbeidskraftreserve, og må ikke tolkes som et mål om at alle skal i arbeid. Det er ikke tatt hensyn til hvor mye en person arbeidet før mottaket av den helserelevante ytelsen startet. En person som er blitt fullt ufør, og som arbeidet i halv stilling før uførheten inntraff, vil eksempelvis telle som et helt tapt årsverk.

I gjennomsnitt for 2010 gikk i overkant av 550 000 årsverk tapt knyttet til mottak av helserelevante ytelser. Dette er en økning på om lag 7 000 årsverk, eller 1,3 pst. fra 2009. Sammenlignet med 2005 har antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser økt med om lag 47 000, eller 9,3 pst.

Antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelevante ytelser tilsvarte 17,4 pst. av befolkningen i alderen 18–66 år i 2010. Det har vært en liten økning på 0,3 prosentpoeng sammenlignet med 2005, mens andelen er uendret fra 2009. Fra 2005 til 2010 har det imidlertid vært store demografiske endringer i de aldersgruppene som er mest utsatt for helseproblemer, særlig har det blitt flere personer over 60 år.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har beregnet aldersjusterte tall for tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser i 2010. De aldersjusterte tallene for 2010 viser hvor mange årsverk som ville gått tapt i 2010 dersom befolkningens alderssammensetning var lik i 2010 som i 2005. De aldersjusterte tallene viser en nedgang på 0,3 pst. i tapte årsverk fra 2005 til 2010, fra 504 000 tapte årsverk i 2005 til aldersjustert 502 000 tapte årsverk i 2010. Dette betyr at det har vært en marginal nedgang i tilbøyeligheten til å tape årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser når man sammenlikner 2010 med 2005. Den faktiske økningen til 550 000 tapte årsverk (se figur 3.4) må dermed ses i sammenheng med at befolkningen i yrkesaktiv alder har blitt eldre.

Sykefravær

Sykefraværet i 2010 viste en markant nedgang, mens sykefraværet hittil i 2011 har vist en svak oppgang. I 2. kvartal 2011 var sykefraværet 6,5 mot 6,3 pst. i 2. kvartal 2010. Målet i avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) er en reduksjon i sykefraværet med 20 pst. fra 2001-nivået. Sykefraværet er redusert med 7,1 pst. fra 2. kvartal 2001 til 2. kvartal 2011, og det er fortsatt et stykke igjen til IA-avtalens målsetning.

Arbeidsavklaringspenger

Fra 1. mars 2010 ble rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattet av arbeidsavklaringspenger. Fra mars til desember 2010 økte antall mottakere av arbeidsavklaringspenger med 8 pst. Til sammenlikning var det i hele perioden 2005–2009 en gjennomsnittlig årlig vekst i samlet antall mottakere av attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad på 5,3 pst.

I perioden fra innføringstidspunktet til desember 2010, var det færre som gikk ut av ordningen sammenlignet med antallet som gikk ut av de tre tidligere ordningene samme periode året før. Antall nye mottakere gikk samtidig ned. Redusert avgang blant mottakere er altså en forklaring på økningen i antall mottakere i denne perioden. I de tre første månedene etter innføringen av arbeidsavklaringspenger var avgangen spesielt lav. Dette kan ha sammenheng med at en var i en innføringsfase. Reformen innebar ny arbeidsmetodikk i etaten, nytt lovverk og endringer i registreringsrutiner. Disse forholdene vil kunne føre til svingninger i både tilgangs- og avgangstallene, og kan ha bidratt til en midlertidig reduksjon i avgangen

fra ordningen både til uførepensjon og til arbeid. Da arbeidsavklaringspenger ble innført, ble det lagt stor vekt på at Arbeids- og velferdsetaten måtte sikre at alle skulle få utbetalt den ytelsen de hadde rett på til rett tid. Den lave avgangen i tiden etter innføringen kan antakelig delvis også forklares med at en la så stor vekt på ytelsesforvaltning.

Fra utgangen av 2010 til august 2011 har antall mottakere av arbeidsavklaringspenger vært uendret. Det var i august 2011 om lag 174 200 mottakere. Andelen som har avgang fra arbeidsavklaringspenger tok seg opp i andre halvår 2010 og utviklingen har fortsatt inn i 2011. Den lavere økningen i antall mottakere skyldes både lavere tilgang og høyere avgang. Det er anslått at det vil være om lag 180 000 mottakere av arbeidsavklaringspenger ved utgangen av 2011.

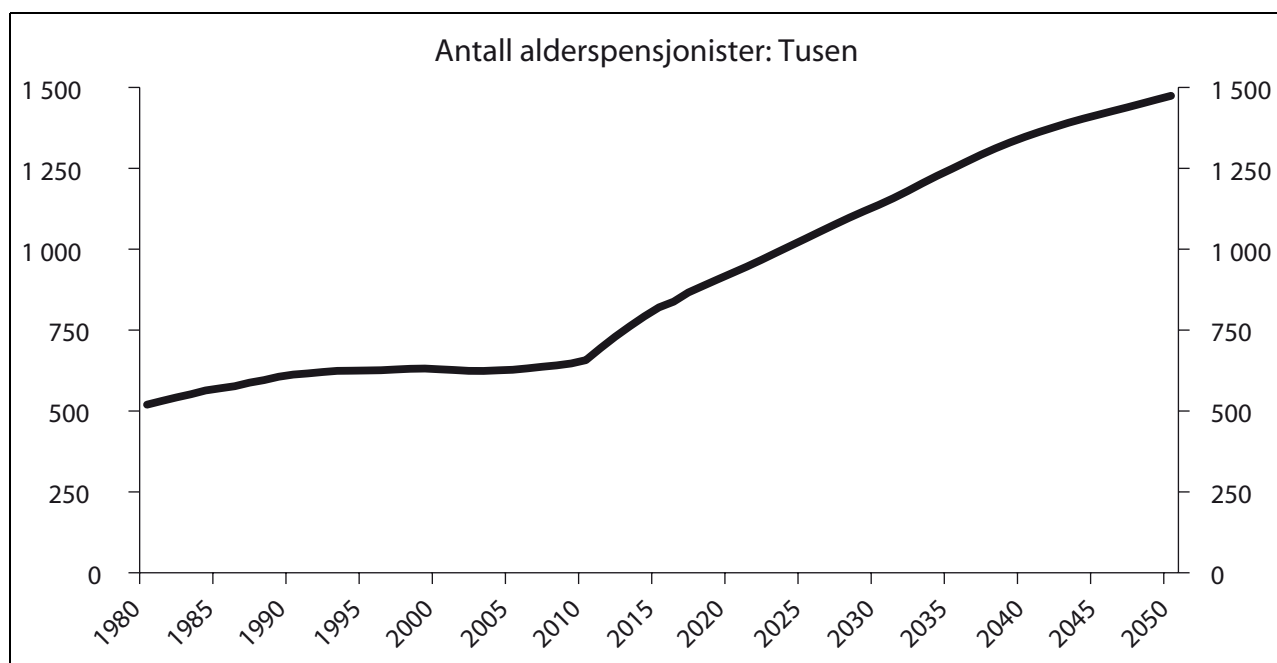
Uførepensjon

Ved utgangen av første halvår 2011 var det om lag 303 000 mottakere av uførepensjon. Dette er om lag 1,1 pst. høyere enn ved utgangen av juni 2010. Det er anslått at antallet vil øke noe ved utgangen av 2011. Antall uførepensjonister har økt fra 258 000 i 1998 til 301 000 i 2010. Dette tilsvarer en økning på om lag 17 pst. Økningen må bl.a. ses i sammenheng med at befolkningen mellom 18 og 67 år har økt med 14 pst. i perioden. Videre utgjør de eldste aldersgruppene, som har en høyere uføretilbøyelighet, en større andel av befolkningen i dag enn i 1998. Antall i aldersgruppen 55–67 år var 50 pst. høyere i 2010 enn i 1998. Antall uførepensjonister har avtatt eller vært om lag uendret siden 2003. Utviklingen siden 2004 må imidlertid ses i sammenheng med innføringen av tidsbegrenset uførestønad fra 2004, og at denne ordningen har hatt en vekst i perioden. Regjeringen la i mai 2011 fram Prop. 130 L om ny uføretrygd og alderspensjon til uføre, hvor utviklingen på uføreo området er omtalt nærmere.

Alderspensjon i folketrygden

Figuren nedenfor viser den historiske utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden i perioden 1980–2010, samt framskrivninger til 2050.

I 2010 var det om lag 657 000 alderspensjonister i folketrygden. Antallet alderspensjonister har økt de senere årene, og det forventes en meget sterk økning i antall alderspensjonister i årene framover, i hovedsak som følge av at de store årskullene født etter 2. verdenskrig vil gå over på alderspensjon.

Figur 3.5 Utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden. Tusen. Historiske tall 1980–2010. Framskrivinger 2011–2050.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I tillegg til årskullenes størrelse påvirkes antall alderspensjonister av utviklingen i levealderen. Forventet gjenstående levealder ved 67 år i 1973 var om lag 14 år. I 2009 hadde den økt til 18 år, og i befolkningsframskrivingene til Statistisk sentralbyrå anslås den å øke videre til 22 år i 2050.

Fra 1973 til 2010 har pensjonsalderen i folketrygdens alderspensjon vært 67 år, men med mulighet til å utsette uttaket av alderspensjon til 70 år. I denne perioden har det vært en sterk sammenheng mellom utviklingen i antall personer over 67 år og antall alderspensjonister, da de aller fleste har tatt ut alderspensjon ved 67 år.

Fra 2011 ble det mulig å ta ut hel eller delvis alderspensjon fra folketrygden fra 62 år, og det opparbeides pensjonsrettigheter til og med fylte 75 år. Flexibelt uttak i folketrygden er nøytralt utformet, og årlig pensjon vil bli betydelig høyere jo senere den tas ut. En kan fortsatt motta uførepensjon i folketrygden fram til 67 år, og uførepensjonister går over på alderspensjon fra 67 år.

Den økte fleksibiliteten har isolert sett bidratt til en økning i antall alderspensjonister i folketrygden ved at en del har tatt ut alderspensjon helt eller delvis mellom 62 og 66 år. Incentivene i det nye pensjonssystemet vil på den annen side over tid bidra til at mange vil ønske å utsette pensjoneringen, og at en del også vil ønske å utsette pensjoneringen til etter 67 år. Alderspensjon fra folketrygden kan fritt kombineres med arbeidsinntekt

uten avkorting av pensjon. Tall fra Arbeidstakerarbeidsgiverregisteret viser at andelen av befolkningen 62–66 år som er i et registrert arbeidsforhold har økt i 2011 sammenlignet med samme periode i 2010. Det ser dermed ut til at mange ønsker å kombinere arbeid og pensjon, jf. nærmere omtale under Programkategori 29.70 Alderdom.

Avtalefestet pensjon

Fra 2011 beregnes AFP i privat sektor som et påslag til alderspensjon fra folketrygden og kan tas ut samtidig med denne. Personer som tok ut AFP i privat sektor før 2011 vil motta AFP etter gammel ordning fram til de fyller 67 år. AFP i offentlig sektor er beholdt i store trekk som i dag. Til og med 2010 mottok AFP-pensjonister bare AFP etter gammel ordning. Fra og med 2011 vil AFP-pensjonistene være fordelt på grupper som mottar AFP etter gammel og ny ordning i privat sektor og grupper som mottar AFP i offentlig sektor.

Antall AFP-pensjonister har økt sterkt over tid siden innføringen av AFP i 1989. Økningen i antall AFP-pensjonister på 1990-tallet hadde bl.a. sammenheng med at pensjonsalderen i AFP ble redusert i flere omganger til dagens nivå på 62 år, og at nye grupper fikk tilgang til AFP. Økningen de siste årene skyldes kraftig vekst i befolkningen i

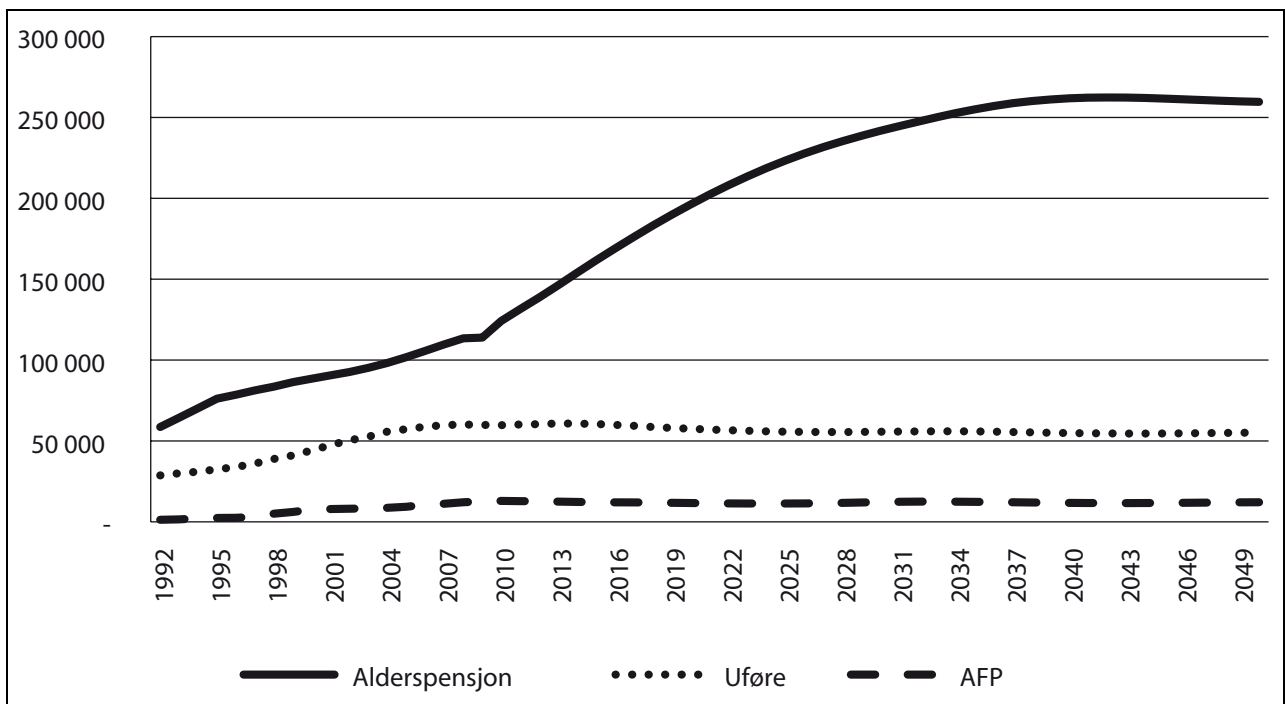
den aktuelle alderen. AFP-pensjonister som andel av befolkningen mellom 62 og 67 år har imidlertid ligget relativt stabilt på 18–19 pst. de siste årene. Ved utgangen av 2008 mottok i alt 48 000 pensjonister AFP, hvorav 25 000 i offentlig sektor og 23 000 i privat sektor (inkludert Spekter-området). Statistikken over AFP-pensjonister etter 2008 er mangelfull og det finnes av den grunn ikke eksakte tall på antall pensjonister som mottok AFP i 2009 og 2010.

Ny AFP i privat sektor innebærer blant annet at alle som arbeider i virksomheter i privat sektor og som har avtale om AFP vil få rett til et eget AFP-påslag til folketrygdens alderspensjon uavhengig av når pensjonen tas ut. Som følge av at AFP-påslaget er livsvarig vil det over tid bli en sterk økning i antall mottakere av AFP, men siden det er utformet som et påslag til alderspensjon fra folketrygden, blir gjennomsnittlig ytelse langt lavere enn ved den gamle ordningen. Den demografiske utviklingen, med et økende antall personer i alderen 62–67 år, tilsier isolert sett at det er grunn til å forvente en økning i antall AFP-mottakere i årene framover.

Statens pensjonskasse

Som figuren viser har antallet pensjonister i Statens Pensjonskasse økt kraftig fra 1992 og frem til i dag. Antallet alderspensjoner økte fra 59.000 i 1992 til ca 124.000 i 2010. Tilsvarende har antallet AFP-pensjonister økt fra 1.000 i 1992 til 13.000 i 2010, mens antallet uførepensjonister økte fra 29.000 i 1992 til 60.000 i 2010.

I perioden 2010-2035 forventes en høy vekst i antall alderspensjonister (vekstrate 104 pst). Deretter vil veksten flate ut frem mot 2050. Dette er basert på en forutsetning om at antall aktive medlemmer er stabilt rundt 300 000 i hele fremskrivningsperioden, hvilket har vært situasjonen fra tusenårsskiftet og frem til i dag. Antall AFP-pensjonister og uførepensjonister har allerede flatet ut og vil i perioden holde seg på dagens nivå, men med enkelte svingninger som følge av variasjoner i alderssammensetningen til aktive medlemmer. I fremskrivningen er det forutsatt at uttaksgraden (andel som tar ut i forhold til potensialet) er stabil, hvilket også samsvarer med situasjonen fra tusenårsskiftet og frem til i dag.

Figur 3.6 Utvikling i antall pensjonister i Statens pensjonskasse.

Andre ytelser i folketrygden

Grunnstønad

Ved utgangen av 2010 mottok til sammen 129 000 personer grunnstønad, hvorav 74 300 var kvinner og 54 700 menn. Det siste året har antallet stønadsmottakere vært stabilt. Kvinneandelen blant stønadsmottakerne er uendret på rundt 57 pst.

Hjelpestønad

Ved utgangen av 2010 mottok til sammen 84 900 personer hjelpestønad, hvorav 43 900 kvinner og 41 000 menn. Antall mottakere er redusert med om lag 1 000 personer fra 2009 til 2010. Kvinneandelen blant stønadsmottakerne er uendret fra 2009 på rundt 52 pst. Ved utgangen av 2010 tilhørte 53 pst. av hjelpestønadsmottakerne aldersgruppen under 30 år. Andelen under 30 år har økt jevnt i perioden fra 2001 til 2010. I 2001 var andelen mottakere under 30 år 38 pst.

Ytelser til enslige forsørgere

Enslige forsørgere som mottar *overgangsstønad* har i varierende grad tilknytning til arbeidslivet. Overgangsstønaden er ment å gi en midlertidig økonomisk støtte til livsopphold og samtidig motivere til ytreksrettet aktivitet.

Om lag 60 pst. har en arbeidsinntekt som overstiger et halvt grunnbeløp, og mottar dermed redusert overgangsstønad. Antall mottakere av overgangsstønad ble redusert med om lag 150 personer fra 2009 til 2010, til om lag 23 000 personer i 2010.

Ved utgangen av 2010 var det om lag 8 000 enslige forsørgere som kun mottok stønad til barne-tilsyn. Dette tilsvarer en nedgang på om lag 1 300 personer.

Samlet utgjør dette en reduksjon i antall mottakere av ytelser til enslige forsørgere på om lag 1 450 personer. Reduksjonen i antall mottakere, samt en høy andel mottakere med redusert over-

gangsstønad som følge av arbeidsinntekt, kan sees i sammenheng med en positiv utvikling på arbeidsmarkedet.

Utbetalingene til bidragsforskott har gått ned hvert år siden gjennomføringen av bidragsreformen i 2003. Hovedårsaken antas å være at et økende antall foreldre velger å ordne bidragsspørsmålet seg imellom uten det offentlige hjelp.

Fra 1. mai 2011 ble reglene endret slik at ordningen i større grad er rettet mot enslige forsørgere med de laveste inntektene, noe som bl.a. innebærer at flere barn får økt bidragsforskudd. Denne endringen gir isolert sett en økning i utgiftene. Utgiftene forventes derfor å flate ut i 2012.

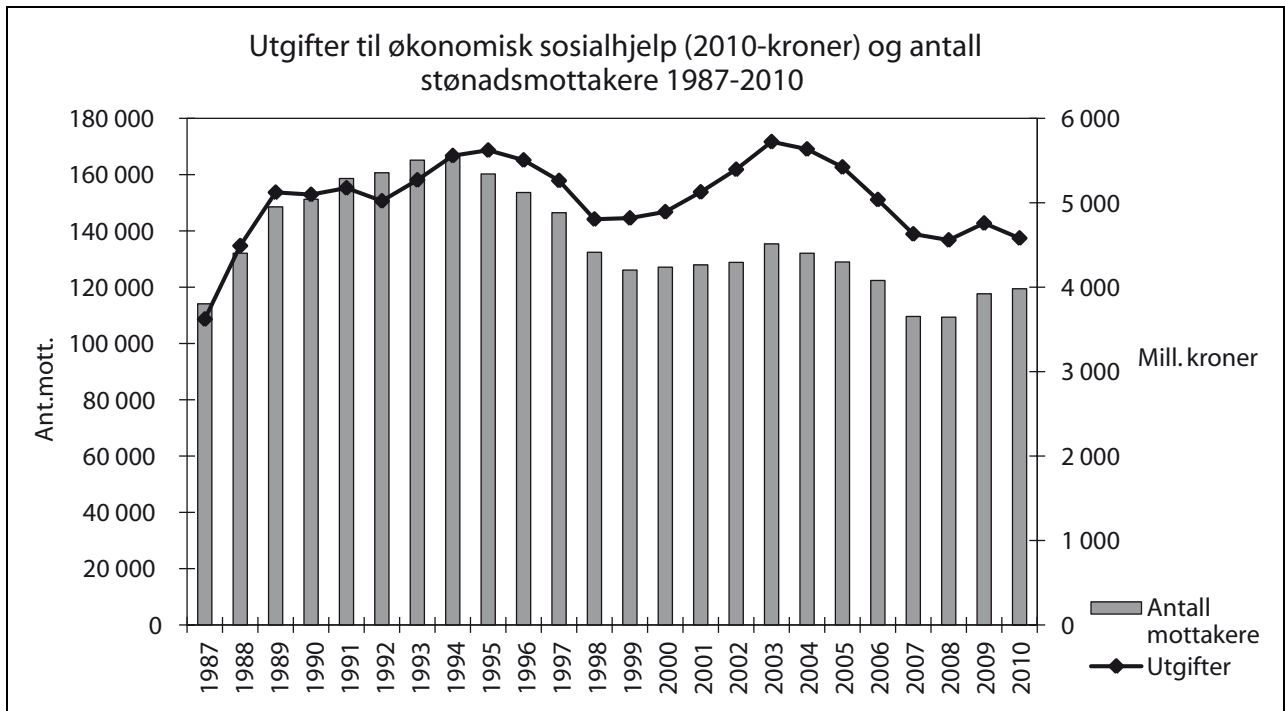
Se programkategori 29.20 Enslige forsørgere for ytterligere omtale.

Økonomisk sosialhjelp

I løpet av 2010 mottok 119 400 personer, eller 2,4 pst. av befolkningen, økonomisk sosialhjelp. Antallet stønadsmottakere økte for andre år på rad. Antallet stønadsmottakere økte med 7,5 pst. fra 2008 til 2009, eller drøyt 8 000 personer, og med 1,5 pst. fra 2009 til 2010, tilsvarende om lag 1 700 personer. Som andel av befolkningen har nivået holdt seg uendret. Tar man hensyn til at en del stønadsmottakere forsørger barn og ektefeller, er det om lag 5 pst. av befolkningen som lever i husholdninger som mottar sosialhjelp i løpet av et år.

Økningen i antall stønadsmottakere i 2009 og 2010 skjedde fra et lavt nivå i årene 2007 og 2008. Økningen må ses i sammenheng med svekkelsen i arbeidsmarkedet og at økonomisk sosialhjelp er et nedre økonomisk sikkerhetsnett i velferdsordningene. Antallet stønadsmottakere i 2010 lå på et lavere nivå enn årene før 2007.

Totalt ble det utbetalt 4,58 mrd. kroner i økonomisk sosialhjelp i 2010. Dette utgjør en nedgang målt i faste kroner fra 2009 til 2010 på 60 mill. kroner.

Figur 3.7 Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2010-kroner) og antall stønadsmottakere 1987-2010. Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønning for nyankomne innvandrere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. KOSTRA (KOMMUNE-STAT-RApportering).

Gjennomsnittlig stønad per måned med utbetaling var 7 337 kroner i 2010. Dette er en nedgang på 2 pst. fra 2009. Nedgangen må ses i sammenheng med at andelen med sosialhjelp som hovedinntektskilde og gjennomsnittlig stønadstid gikk ned fra 2009 til 2010.

En stor andel av sosialhjelpsmottakerne mottar ytelser fra folketrygden. Om lag 37 pst. mottok også en trygdeytelse, 33 pst. hadde trygd som hovedinntektskilde. En del personer mottar sosialhjelp i påvente av behandling av søknad om trygd.

Gjennomsnittlig stønadstid gikk ned fra 5,3 måneder i 2009 til 5,2 måneder i 2010. Et flertall av sosialhjelpsmottakerne har et midlertidig og forbigående hjelpebehov. 46 pst. mottok stønad i inntil tre måneder i 2010, 21 pst. i kun en måned. En ikke ubetydelig andel av sosialhjelpsmottakerne mottar stønad over lang tid, er gjengangere eller har høy grad av stønadsavhengighet. 39 pst. av mottakerne hadde sosialhjelp i seks måneder eller mer i 2010, mens 12 pst. av mottakerne hadde sosialhjelp gjennom hele året.

Andelen sosialhjelpsmottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde har gått ned de siste årene. Andelen gikk ned fra 43 pst. i 2009 til 41 pst. i 2010. Det ble samtidig registrert en nesten like stor økning i sosialhjelpsmottakere med kvalifiseringsstønning som viktigste inntekt.

Som et ledd i arbeidet med å få flere i arbeid og bedre oppfølgingen av personer som er avhengige av økonomisk sosialhjelp over lengre tid, ble kvalifiseringsprogrammet innført fra 1. november 2007. Fra 1. januar 2010 ble programmet en rettighet i alle kommuner. Fra 1. januar 2008 til utgangen av 2010 var det registrert i overkant av 21 700 søknader og fattet i overkant av 17 200 vedtak om innvilgelse av kvalifiseringsprogram. Antall deltakere per 31. desember 2010 var 8 800. Fra 1. januar 2008 til utgangen av april 2011 var det registrert i underkant av 23 800 søknader om deltakelse og fattet i underkant av 18 600 vedtak om innvilgelse av program. Antall deltakere i programmet var per 30. april 2011 8 000. Av de som i perioden 2008-2010 gjennomførte og avsluttet kvalifiseringsprogrammet etter avtale med NAV-kontoret gikk 31 pst. til ordinært arbeid, 6 pst. til utdanning og 7 pst. til andre arbeidsrettede tiltak. For de som gjennomførte programmet i løpet av 1. tertial 2011 var tilsvarende andeler 28, 3 og 10. Samtlige deltakere har i utgangspunktet vesentlig nedsatt arbeidsevne.

Sentrale ytelser – Oversikt

Nedenfor følger en oversikt over utviklingen i antall mottakere for de sentrale stønadene på Arbeidsdepartementets ansvarsområde.

Mottakere¹ av sentrale ytelser ved utgangen av årene 2008-2010 (utvalgte stønadsgupper):

	2008	2009	2010	Prosentvis endring fra 2008 til 2010	Prosentvis andel av hele befolkningen
<i>1. Varig inntektssikring</i>					
Alderspensjon	642 815	650 855	663 799	3,3	13,5
Uførepensjon ²	295 968	296 300	301 088	1,7	6,1
Pensjon til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere	23 031	22 397	21 578	-6,3	0,4
Barnpensjon	13 377	13 730	13 525	1,1	0,3
I alt	975 191	983 282	999 990	2,5	20,3
<i>2. Midlertidig inntektssikring</i>					
Sykepenger	136 240	135 651	132 023	-3,1	2,7
Rehabiliteringspenger	47 222	55 033			
Attføringspenger	54 992	58 068			
Tidsbegrenset uførestønad	43 968	49 885			
Arbeidsavklaringspenger ³			174 275		3,5
Foreløpig uførepensjon ²	808	150	107	-86,8	0,0
Overgangsøstønad til enslige forsørgere	21 717	23 228	23 087	6,3	0,5
Dagpenger til arbeidsledige ⁴	28 282	61 095	68 979	143,9	1,4
I alt	333 229	383 110	398 471	19,6	8,1
<i>3. Kompensasjon for merutgifter</i>					
Grunn- og hjelpestønad	215 456	216 430	213 909	-0,7	4,3
Stønad til barnetilsyn for personer uten pensjons-/overgangsøstønad	9 656	9 338	8 042	-16,7	0,2
I alt	225 112	225 768	221 951	-1,4	4,5

¹ En person kan ha flere stønader. Summen av antall stønadsmottakere i denne tabellen vil derfor være høyere enn det reelle antall personer som får stønad.

² Tall for uførepensjon for 2008 per 30. november, pga omleggingen av saksbehandlersystemet desember 2008.

³ Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger og summen av antall rehabiliteringspengemottakere, attføringspengemottakere og mottakere av tidsbegrenset uførestønad er ikke helt sammenliknbare pga. brudd i statistikken i mars 2010 da arbeidsavklaringspenger erstattet de tre andre ytelsene. Vi har derfor ikke inkludert noen prosentvis endring fra 2008 til 2010 i tabellen.

⁴ Totalt antall dagpengemottakere. Årsgjennomsnitt.

4 Anmodningsvedtak

Det foreligger ingen anmodningsvedtak som omtales i denne proposisjonen.

5 Oversiktstabeller

5.1 Utgifter og inntekter fordelt på kapitler

Forslag til statsbudsjett for 2012 under programområde 09 Arbeid og sosiale formål, 29 Sosiale formål, folketrygden og 33 Arbeidsliv, folketrygden.

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
Administrasjon					
600	Arbeidsdepartementet	170 847	164 690	172 340	4,6
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	198 552	233 650	235 890	1,0
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>369 399</i>	<i>398 340</i>	<i>408 230</i>	<i>2,5</i>
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken					
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	863 607	161 700	227 568	40,7
605	Arbeids- og velferdsetaten	10 481 710	10 050 200	10 516 469	4,6
606	Trygderetten	59 859	62 690	63 960	2,0
	<i>Sum kategori 09.10</i>	<i>11 405 176</i>	<i>10 274 590</i>	<i>10 807 997</i>	<i>5,2</i>
Tiltak for bedre levekår m.v.					
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	1 008 415	278 910	287 378	3,0
	<i>Sum kategori 09.20</i>	<i>1 008 415</i>	<i>278 910</i>	<i>287 378</i>	<i>3,0</i>
Arbeidsmarked					
634	Arbeidsmarkedstiltak	7 818 340	7 331 840	7 390 316	0,8
635	Ventelønn	203 494	155 000	133 000	-14,2
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>8 021 834</i>	<i>7 486 840</i>	<i>7 523 316</i>	<i>0,5</i>
Arbeidsmiljø og sikkerhet					
640	Arbeidstilsynet	446 320	431 690	479 850	11,2
642	Petroleumstilsynet	202 763	209 380	213 800	2,1

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	96 300	98 000	101 500	3,6
645	Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen	6 000	6 000		-100,0
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	11 978	2 990	3 050	2,0
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	21 863	20 360	20 837	2,3
649	Treparts bransjeprogrammer		10 000	10 300	3,0
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>785 224</i>	<i>778 420</i>	<i>829 337</i>	<i>6,5</i>
Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse					
611	Pensjoner av statskassen	19 773	20 900	19 100	-8,6
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse	7 825 543	9 063 000	9 606 000	6,0
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	782 000	782 000	834 000	6,6
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	12 169 991	10 042 000	15 254 000	51,9
615	Yrkesskadeforsikring	76 928	72 000	79 000	9,7
616	Gruppelivsforsikring	141 607	156 000	157 000	0,6
2470	Statens pensjonskasse	312 396	421 770	81 188	-80,8
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>21 328 238</i>	<i>20 557 670</i>	<i>26 030 288</i>	<i>26,6</i>
Kontantytelser					
660	Krigspensjon	654 707	570 000	580 000	1,8
664	Pensjonstrygden for sjømenn	493 000	395 270	311 672	-21,1
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	1 525 308	1 650 000	1 940 000	17,6
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	346 703	380 000	398 000	4,7
	<i>Sum kategori 09.60</i>	<i>3 019 718</i>	<i>2 995 270</i>	<i>3 229 672</i>	<i>7,8</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>45 938 004</i>	<i>42 770 040</i>	<i>49 116 218</i>	<i>14,8</i>
Enslige forsørgere					
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 833 430	3 948 500	3 802 200	-3,7
	<i>Sum kategori 29.20</i>	<i>3 833 430</i>	<i>3 948 500</i>	<i>3 802 200</i>	<i>-3,7</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet					
2650	Sykepenger	34 631 699	36 436 880	37 515 618	3,0
2651	Arbeidsavklaringpenger	27 517 646	37 650 000	38 710 000	2,8
2652	Medisinsk rehabilitering m.v.	2 149 310			
2653	Ytelser til yrkesrettet attføring	2 649 627			
2655	Uførhet	55 391 080	56 114 000	58 743 000	4,7
	<i>Sum kategori 29.50</i>	<i>122 339 362</i>	<i>130 200 880</i>	<i>134 968 618</i>	<i>3,7</i>
Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.					
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	8 669 337	9 180 000	8 852 500	-3,6
	<i>Sum kategori 29.60</i>	<i>8 669 337</i>	<i>9 180 000</i>	<i>8 852 500</i>	<i>-3,6</i>
Alderdom					
2670	Alderdom	121 088 169	128 209 000	146 027 000	13,9
	<i>Sum kategori 29.70</i>	<i>121 088 169</i>	<i>128 209 000</i>	<i>146 027 000</i>	<i>13,9</i>
Forsørgertap m.v.					
2680	Etterlatte	2 484 699	2 413 500	2 524 500	4,6
2686	Gravferdsstønad	158 039	175 000	180 000	2,9
	<i>Sum kategori 29.80</i>	<i>2 642 738</i>	<i>2 588 500</i>	<i>2 704 500</i>	<i>4,5</i>
Diverse utgifter					
2690	Diverse utgifter	331 386	325 000	380 000	16,9
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>331 386</i>	<i>325 000</i>	<i>380 000</i>	<i>16,9</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>258 904 422</i>	<i>274 451 880</i>	<i>296 734 818</i>	<i>8,1</i>
Arbeidsliv					
2541	Dagpenger	12 198 508	12 900 000	11 540 000	-10,5
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	658 711	850 000	584 000	-31,3
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>12 857 219</i>	<i>13 750 000</i>	<i>12 124 000</i>	<i>-11,8</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>12 857 219</i>	<i>13 750 000</i>	<i>12 124 000</i>	<i>-11,8</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>317 699 645</i>	<i>330 971 920</i>	<i>357 975 036</i>	<i>8,2</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelsen	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
Administrasjon					
3600	Arbeidsdepartementet	4 663			
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>4 663</i>			
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken					
3605	Arbeids- og velferdsetaten	491 669	40 500	43 651	7,8
3606	Trygderetten	1 302			
	<i>Sum kategori 09.10</i>	<i>492 971</i>	<i>40 500</i>	<i>43 651</i>	<i>7,8</i>
Arbeidsmarked					
3634	Arbeidsmarkedstiltak	1 080	2 000	1 000	-50,0
3635	Ventelønn m.v.	61 144	41 600	41 509	-0,2
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>62 224</i>	<i>43 600</i>	<i>42 509</i>	<i>-2,5</i>
Arbeidsmiljø og sikkerhet					
3640	Arbeidstilsynet	36 209	26 550	37 373	40,8
3642	Petroleumstilsynet	76 998	85 170	87 809	3,1
3648	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.	464			
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>113 671</i>	<i>111 720</i>	<i>125 182</i>	<i>12,0</i>
Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse					
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	5 486 396	4 526 000	7 235 000	59,9
3615	Yrkesskadeforsikring	153 910	153 000	151 000	-1,3
3616	Gruppelivsforsikring	102 316	91 000	87 000	-4,4
5470	Statens pensjonskasse	18 069	18 069	18 069	0,0
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	744 774	1 229 000	1 609 000	30,9
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>6 505 465</i>	<i>6 017 069</i>	<i>9 100 069</i>	<i>51,2</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>7 178 994</i>	<i>6 212 889</i>	<i>9 311 411</i>	<i>49,9</i>
Diverse utgifter					
5701	Diverse inntekter	1 848 047	1 781 200	1 737 800	-2,4
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>1 848 047</i>	<i>1 781 200</i>	<i>1 737 800</i>	<i>-2,4</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>1 848 047</i>	<i>1 781 200</i>	<i>1 737 800</i>	<i>-2,4</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
Arbeidsliv					
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurser	155 376	170 000	140 000	-17,6
5705	Refusjon av dagpenger	65 628	81 000	56 000	-30,9
	Sum kategori 33.30	221 004	251 000	196 000	-21,9
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>221 004</i>	<i>251 000</i>	<i>196 000</i>	<i>-21,9</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>9 248 045</i>	<i>8 245 089</i>	<i>11 245 211</i>	<i>36,4</i>

5.2 Årsverksoversikt

	Årsverk pr. 1/3-08	Årsverk pr. 1/3-09	Årsverk pr. 1/3-10	Årsverk pr. 1/3-11	
600	Arbeidsdepartementet	260,6	281,9	182,9	191,0
605	Arbeids- og velferdsetaten	12 881,8	13 044,8	13 500,4	12 989,2
606	Trygderetten	68,1	65,1	63,0	59,4
612	Statens pensjonskasse	306,8	336,0	378,7	389,4
640	Arbeidstilsynet	515,6	536,9	533,4	540,2
642	Petroleumstilsynet	146,6	155,5	154,3	153,6
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	108,2	112,1	113,6	111,6
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m. ¹	8,0	4,0	3,8	4,0
664	Pensjonstrygden for -sjømenn	33,6	37,2	37,9	35,1
	Sum	14 329,3	14 573,5	14 968,0	14 473,4

¹ Tall før 2009 for Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen inkluderer også ansatte som ikke er regulativt lønnet.

Kilde: Fornyings- og administrasjonsdepartementet

Tallmaterialet i tabellen er basert på ansatte som er regulativt lønnet.

5.3 Bruk av stikkordet kan overføres

Under Arbeidsdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2011	Forslag 2012
604	21	Spesielle driftsutgifter	328 051	27 568
605	70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for syke- meldte	58 084	195 290
621	62	Kvalifiseringsprogrammet	56 793	
621	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	7 957	184 525
621	70	Frivillig arbeid	1 497	54 396
634	21	Forsøk, utviklingstiltak m.v.	5 577	115 779
634	76	Tiltak for arbeidssøkere	29 152	7 274 537
646	01	Driftsutgifter	202	
646	72	Tilskudd	70	3 050
648	21	Spesielle driftsutgifter	2 016	1 837
2650	73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv.	90 470	290 618

Del II
Budsjettforslag

6 Arbeidsdepartementets budsjettforslag for 2012

Resultatområde 1 Administrasjon og utvikling

1. Innledning

Det overordnede målet for politikken på Arbeidsdepartementets ansvarsområde er å bidra til arbeid, velferd og et inkluderende samfunn gjennom å ta i bruk og å utvikle de virkemidler en samlet sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitikk og arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikk gir.

For å kunne utføre departementets oppgaver på en god måte er det behov for forskningsbasert kunnskap på departementets ansvarsområder. Forskningsvirksomheten på departementets ansvarsområde er omtalt under kap. 601.

Det er gitt en nærmere redegjørelse for utfordringer, mål og strategier på politikkområdene Arbeidsdepartementet forvalter under resultatområdene:

2 Arbeid og velferd

3 Pensjon

4 Arbeidsmiljø og sikkerhet

I tillegg gis en rapport og en redegjørelse for status innenfor det aktuelle politikkområdet. I del

III gis en nærmere redegjørelse om følgende tema:

- Handlingsplan mot fattigdom. Rapport og status
- Likestilling
- Miljøprofil – sektorovergrepene tiltak
- Samfunnsikkerhet og beredskap
- I tillegg redegjøres det for grunnbeløp, særtillegg og stønader som Stortinget fastsetter. Del III inneholder også nøkkeltall fra regnskapet til Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI), i tråd med prosedyrer fastsatt av Finansdepartementet. Budsjettforslaget for STAMI (kap. 643) omtales under resultatområde 4 i del II.

Programkategori 09.00 Administrasjon mv.

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 1 1/12
600	Arbeidsdepartementet	170 847	164 690	172 340	4,6
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	198 552	233 650	235 890	1,0
Sum kategori 09.00		369 399	398 340	408 230	2,5

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-24	Statens egne driftsutgifter	225 506	251 640	256 980	2,1
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	1 889			
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	108 575	111 940	115 410	3,1
70-89	Andre overføringer	33 429	34 760	35 840	3,1
Sum kategori 09.00		369 399	398 340	408 230	2,5

Kap. 600 Arbeidsdepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	168 958	164 690	172 340
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		1 889	
Sum kap. 0600		170 847	164 690	172 340

Overført fra 2010 til 2011:
Post 01: 6 319 000 kroner

Arbeidsdepartementet har ansvaret for følgende virksomheter:

- Arbeids- og velferdsetaten
- Arbeidsretten

- Arbeidstilsynet
- Pensjonstrygden for sjømenn
- Petroleumstilsynet
- Riksmeklingsmannen
- Statens arbeidsmiljøinstitutt
- Statens pensjonskasse
- Trygderetten

Proposisjoner og meldinger fra Arbeidsdepartementet i sesjonen 2010-2011:

- Prop. 134 L (2010-2011) Lov om arbeidstvister (arbeidstvistloven) og lov om lønnsnemnd i arbeidstvister (lønnsnemndloven) m.m.
- Prop. 132 L (2010-2011) Endringer i arbeidsmarkedsloven (krav om politiattest for ansatte i bedrifter som tilbyr tiltaket varig tilrettelagt arbeid)
- Prop. 130 L (2010-2011) Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre)
- Prop. 128 S (2010-2011) Tilleggsløyvingar som følge av reguleringa av grunnbeløpet og pensjonar i folketrygda mv. fra 1. mai 2011
- Prop. 114 L (2010-2011) Endringer i lov om folketrygd, lov om Statens pensjonskasse og i enkelte andre pensjonslover (presiseringar mv. i samband med pensjonsreforma)
- Prop. 108 S (2010-2011) Pensjonar frå statskassa
- Prop. 89 L (2010-2011) Endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven mv. (raskere oppfølging og sanksjonering av brudd på regelverket ved arbeidstakers sykdom)
- Prop. 42 S (2010-2011) Endringer i statsbudsjettet for 2010 under Arbeidsdepartementet
- Prop. 25 L (2010-2011) Endringer i lov 17. februar 1989 nr. 2 om bidragsforskott (heving av inntektsgrensa for rett til fullt bidragsforskott mv.)
- Prop. 19 L (2010-2011) Endringer i pensjonslovgivningen for stortingsrepresentanter m.fl. (tilpasninger til endret alderspensjon i folketrygden)
- Prop. 18 L (2010-2011) Endringer i lov om pensjonstrygd for sjømenn, lov om pensjonstrygd for fiskere og i enkelte andre lover (tilpasninger til endret alderspensjon i folketrygden)
- Prop. 16 L (2010-2011) Endringer i folketrygdlova og enkelte andre lover (samleproposisjon hausten 2010)
- Meld. St. 29 (2010-2011) Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv
- Meld. St. 27 (2010-2011) Årsmelding 2010 for Pensjonsordningen for stortingsrepresentanter

De faste budsjettproposisjonene kommer i tillegg til dette.

Kjønnsfordelingen i departementet

Per 1. august 2011 er det 205 ansatte i Arbeidsdepartementet. Kvinneandelen er på 61,7 pst.

3 av 9 personer i departementets administrative toppledergruppe er kvinner. Blant avdelingsdirektørene er andelen kvinner 52 pst. I saksbehandlergruppen er kvinneandelen 63 pst. blant seniorrådgivere, 66 pst. blant rådgivere og 73 pst. blant førstekonsulenter.

Rapport 2010

Regnskapet for 2010 under kap. 600, post 01 viste et forbruk på om lag 169 mill. kroner. Midlene er nyttet til å dekke departementets ordinære driftsutgifter. Av det totale regnskapet ble 128 mill. kroner nyttet til å dekke lønnsutgifter og 41 mill. kroner til å dekke øvrige driftsutgifter.

Budsjettforslag for 2012

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten er rettet mot alle resultatområdene under departementet.

Bevilgningen dekker de ordinære driftsutgiftene som er nødvendige for at departementet skal kunne ivareta sine oppgaver. Om lag 125 mill. kroner gjelder lønn til ansatte (inkl. arbeidsgiveravgift) i departementet og om lag 47 mill. kroner går til å dekke utgifter til husleie, utskifting av materiell, inventar og utstyr og løpende drift. De største driftsutgiftene er knyttet til husleie, tjenesteavtaler med Departementenes servicesenter, konsulenttjenester og reiseutgifter.

Bevilgningen foreslås økt med 4,3 mill. kroner for å dekke varige merutgifter departementet har hatt i forbindelse med flere store omorganiseringsprosesser grunnet endringer i departementsstrukturen de senere årene.

I 2012 foreslås det en bevilgning på 172,34 mill. kroner på posten.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Midlene som tidligere ble bevilget under kap. 600 post 45 er flyttet til kap. 600, post 01.

Kap. 3600 Arbeidsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
02	Oppdragsinntekter m.v.	867		
16	Refusjon fødselspenger	2 436		
18	Refusjon sykepenger	1 360		
	Sum kap. 3600	4 663		

Bevilgningen under kap. 600 Arbeidsdepartementet, post 01 Driftsutgifter, kan overskrides mot til-

svarende merinntekter under kap. 3600, jf. romertallsvedtak II.

Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
21	Spesielle driftsutgifter	56 548	61 950	58 870
22	Tiltak mot ufrivillig deltid		25 000	25 770
50	Norges forskningsråd	108 575	111 940	115 410
70	Tilskudd	22 429	23 420	24 140
72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.	11 000	11 340	11 700
	Sum kap. 0601	198 552	233 650	235 890

Overført fra 2010 til 2011:
Post 21: 2 769 000 kroner

Allmenn omtale

For å kunne utføre departementets oppgaver på en god måte, er det behov for forskningsbasert kunnskap på de områdene departementet har ansvar for. Forskningsvirksomheten som finansieres av Arbeidsdepartementet har følgende hovedmål:

1. Å bidra til langsiktig og målrettet kunnskapsoppbygging innenfor Arbeidsdepartementets sektorområder.
2. Å sørge for at det eksisterer nødvendig kunnskap for politikktutforming og forvaltning, herunder kunnskap om måloppnåelse og effekter av iverksatte tiltak.
3. Det skal være kompetente forskningsmiljøer på alle områder som departementet har ansvar for.

Et av målene i Regjeringens Forskningsmelding (St.meld. nr. 30, 2008-2009) *Klima for forskning*, er at norsk forskning skal bidra til forskningsbasert velferdspolitik og til forskningsbasert profesjonsutøvelse i velferdssektorens yrker. Dette er et av fem strategiske mål i meldingen.

Forskningsbasert kunnskap og kompetanse innhentes bl.a. gjennom støtte til langsiktig forskning i regi av Norges forskningsråd (NFR), gjennom oppdragsforskning bestilt av departementet, og gjennom forskning og kunnskapsinnhenting i regi av underliggende virksomheter.

I samarbeid med Norges forskningsråd startet Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2006 en evaluering av NAV-reformen. For nærmere omtale vises det til kap. 604.

Arbeids- og velferdsetatens midler til forsøks- og utviklingsvirksomhet omtales under kap. 634.

STAMI er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Det overordnede målet for STAMI er å skape og å formidle

kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. For nærmere omtale vises det til kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Forskning i regi av Norges forskningsråd

Forskning i regi av Norges forskningsråd skal styrke den brede sektorforskningen, samt bidra til langsiktig bygging av forskningsmiljøer med kompetanse på Arbeidsdepartementets ansvarsområder. Bevilgningen til Norges forskningsråd skal i hovedsak ivareta det brede sektoransvaret, med særlig vekt på langsiktig kompetanse- og kunnskapsoppbygging. Arbeidsdepartementet finansierer i tillegg enkelte omfattende evalueringer som gjennomføres i regi av Norges forskningsråd.

Direktefinansiert forskning og utredningsvirksomhet

Som grunnlag for utvikling av politikken på departementets fagområder, hentes det inn kunnskap gjennom enkeltoppdrag og rammeavtaler, jf. omtale under post 21 nedenfor. Denne posten finansierer også statistikkproduksjon og evalueringer og analyser av utviklingen på departementets ansvarsområder.

Arbeids- og velferdsdirektoratet, Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet har også ansvar for bestilling og oppfølging av FoU-oppdrag.

Budsjettforslag for 2012

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet finansieres over kap. 601, post 21. Formålet med anskaffelsene er å gi departementet et bedre kunnskapsgrunnlag. Evalueringer av virkemidler og tiltak innen departementets ansvarsområder er en nødvendig del av dette kunnskapsgrunnlaget. Posten brukes til forskning og utredning om levekår og tiltak mot fattigdom, inntektssikring, arbeidsmiljø- og sikkerhet, arbeidsmarked og arbeidsliv, pensjonsforskning og til formidling av forskning. Utvikling av statistikk og innhenting av beskrivende statistikk, deltakelse i OECD-prosjekter og andre internasjonale prosjekter finansieres over denne posten.

Departementet vil initiere flere langsiktige forsknings- og utviklingstiltak for å sikre høy kvalitet, men må også sørge for kortsiktige ad hoc behov for kunnskap. Til sammen skal dette bidra til at det finnes gode grunnlagsdata og dokumentasjon som basis for politiske beslutninger.

Posten skal dekke hele bredden av Arbeidsdepartementets fagområde, men det er over tid avdekket særlige kunnskapsbehov innenfor enkelte aktuelle politikkområder. Områdene sykefravær og uførepensjon, velferdsstatens økonomi, institusjoner, tjenesteyting, målrettet kunnskap om arbeidsmarkedet og særskilte arbeidsmiljøutfordringer i utsatte sektorer og bransjer, samt pensjonsforskning, kan tjene som eksempler på dette.

En rekke prosjekter med relevans for arbeidsmiljø- og arbeidssikkerhet har blitt igangsatt i 2010 og 2011. Blant sentrale prosjekter er en større evaluering av tiltakene som er gjennomført de seneste årene for å bekjempe sosial dumping, jf. handlingsplanene 1 og 2. Det er gjennomført en grundig kartlegging av arbeidsvilkår og arbeidsmiljøforhold i renholdsbransjen som ledd i det pågående trepartsprogrammet i næringen, samt en kartlegging av omfang og kvalitet på arbeidsmiljøopplæringen for arbeidsgiver. Det er videre igangsatt en større kartlegging av kontrakts-, ansettelses- og arbeidsmiljøforhold i bemanningsbransjen og et prosjekt for å kartlegge utbredelse og omfang av virksomhetsfaste aldersgrenser i privat sektor. Det planlegges også et prosjekt for å evaluere hvordan varslingsreglene i arbeidsmiljøloven etterleves og fungerer. Det er i samarbeid med Petroleumsstilsynet tatt initiativ til å følge opp identifiserte kunnskapsbehov i etterkant av Deepwater Horizon-ulykken knyttet til bl.a. brønnintegritet, -design, -konstruksjon og -kontroll, samt beredskapsprinsippene som ligger til grunn for å stanse en eventuell undervannsutblåsing i Norge.

Departementet har en flerårig avtale med FAFO om å bidra til kunnskapsutvikling knyttet til det kollektive arbeidslivet, herunder å utvikle og å vedlikeholde et tariffavtalearkiv. Videre er FAFO i samarbeid med STAMI tildelt ansvaret som nasjonalt rapporteringssenter overfor European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Dublinstiftelsen) fra 2010-2014. Det rapporteres inn data og rapporter om utviklingstrekk og hendelser vedrørende en rekke arbeidslivsrelasjoner og begivenheter.

Departementet har inngått en avtale med Frischsenteret og Proba samfunnsanalyse om evaluering av arbeidsmarkedstiltak for personer med nedsatt arbeidsevne. Avtalen løper over tre år med opsjon om forlengelse i inntil to år. Under denne avtalen ønsker departementet å framskaffe evalueringer av tiltak og virkemidler for å hjelpe personer med nedsatt arbeidsevne å komme i arbeid eller å holde på et arbeidsforhold. Formålet er å få et forskningsbasert grunnlag for å forbedre innhold i, organisering av og prioritering mellom tiltak.

Departementet har en avtale om forskning på arbeidsinnvandring med FAFO i samarbeid med Frischsenteret. Dette er en oppfølging av arbeidsinnvandringsmeldinga. Målet med forskningsavtalen er å utvikle kunnskap om hvilke faktorer som påvirker tilgangen av arbeidsmigranter til Norge, hvordan deres lønns- og arbeidsvilkår er, hvordan arbeidsmarkedets virkemåte, økonomien og samfunnet i Norge påvirkes av arbeidsmigrasjon, samt formidling av kunnskap om dette til offentligheten.

I 2011 – 2012 deltar Norge i hovedundersøkelsen av OECDs *Programme for International Assessment of Adult Competencies* (PIAAC). PIAAC er den mest omfattende internasjonale undersøkelsen av voksnes ferdigheter som noensinne er gjennomført. Hensikten med undersøkelsen er å måle ferdigheter og kompetanse blant befolkningen i ulike land, for å se om noe av dette kan forklare forskjeller i arbeidsmarkedsforhold, vekst og utvikling. Hovedundersøkelsen i PIAAC finansieres fra norsk side av Kunnskapsdepartementet, Arbeidsdepartementet og Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Det er etablert et nordisk samarbeid for å trekke mest mulig lærdom ut av undersøkelsen.

Norge deltar i finansieringen av et OECD prosjekt om arbeidsmarkedspolitikken overfor personer med psykiske problemer og en nærmere analyse av arbeidsmarkedet for eldre, herunder arbeidsgivernes villighet til å ansette eldre arbeidstakere.

Gjennom flere prosjekter i Statistisk sentralbyrå, fremmer departementet utviklingen av bedre statistikk innenfor Arbeidsdepartementets område. Dette bidrar til bedre kunnskap blant annet om sosiale forhold, arbeidsinnvandring, pensjoneingsatferd og arbeidsmarkedstilpasningen for personer med funksjonshemninger mv. Departementet har en rammeavtale med Statistisk sentralbyrå om årlig rapportering og analyser av økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper. Rammeavtalen kan også omfatte andre prosjekter av begrenset varighet.

Viktige deler av pensjonsreformen med fleksibel pensjon fra 62 år, levealdersjustering og ny regulering av pensjoner, trådte i kraft fra 2011. Departementet har satt i gang prosjekter i Statistisk sentralbyrå for å kunne følge utviklingen over tid, bl.a. i eldres yrkesaktivitet og i inntektsutvikling og inntektsfordeling blant eldre. Videre har departementet en langsiktig kontrakt med Statistisk sentralbyrå om mikrosimuleringsmodellen MOSART, for å sikre at Statistisk sentralbyrå kan gjennomføre beregninger av utviklingen i pen-

sjonsutgiftene på lang sikt. Departementet har også flerårige avtaler med FAFO og Frischsenteret, for å sikre kompetanseoppbygging på pensjonsområdet, herunder kompetanse på samspillet mellom folketrygden og andre ordninger som AFP og tjenstepensjon.

Det foreslås en bevilgning på 58,87 mill. kroner for 2012.

Post 22 Tiltak mot ufrivillig deltid

Regjeringen har trappet opp innsatsen for å redusere antallet arbeidstakere i ufrivillig deltid, herunder at så mange som mulig av dem som ønsker heltid eller økt stillingsprosent skal få det. Foreliggende kunnskap tyder på at ufrivillig deltid er særlig fremtredende i visse bransjer, og yrkesgrupper. Samtidig finnes det flere eksempler på at arbeidsgivere i samarbeid med arbeidstakere har funnet fram til arbeidstidsordninger og bemanningsløsninger som reduserer uønsket og unødvendig deltid.

Det ble i 2011 utlyst midler til tiltak for ufrivillig deltid som virksomheter kan søke på. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Vox har ansvaret for å tildele midlene. Satsingen skal vare i tre år.

Midlene skal omfatte bidrag til støtte til prosjekter som tar for seg organisering av arbeidet i enkeltvirksomheter og forhold på den enkelte arbeidsplass. Dette gjennom for eksempel nye lokale pilotprosjekter og forsøksprosjekter, spredning av kunnskap og gode eksempler og utvikling av lokal kompetanse, i tillegg til forsøk og piloter rettet mot etter- og videreutdanning av enkeltarbeidstakere, for å styrke deres mulighet til å komme seg over fra deltid til heltid, eller økt stillingsprosent. Noe av midlene vil også brukes til forskning, bl.a. til evaluering av forsøkene, samt at departementet vil gjennomføre en ny gjennomgang av hvordan bestemmelsen i arbeidsmiljøloven fra 2006, om fortrinnsrett for deltidsansatte til utvidet stilling, fungerer. Det tas sikte på at satsingen skal vare fram til og med 2013.

Det foreslås en bevilgning på 25,77 mill. kroner for 2012.

Post 50 Norges forskningsråd

Norges forskningsråd (NFR) er Regjeringens viktigste verktøy for gjennomføring av forskningspolitikken. Norges forskningsråd mottar tilskudd fra i alt 16 departementer. Det er utviklet et felles mål- og resultatstyringssystem (MRS) for departementenes tildelinger av midler til Norges forskningsråd. Systemet ble tatt i bruk fra og med budsjettår

et 2010. Målstrukturen består av et overordnet mål, som er operasjonalisert i tre mål med tilhørende delmål. Basert på disse målene er det utviklet et sett med styringsparametre som vil være grunnlaget for Forskningsrådets rapportering til departementene. Departementene vil i samarbeid med Forskningsrådet utvikle det nye MRS-systemet videre.

Målene for departementenes tildelinger er som følger:

Overordnet mål

Forskningsrådet skal bidra til at Norge utvikler seg som kunnskapssamfunn. Norge skal være blant de fremste samfunn når det gjelder å utvikle, dele og å ta i bruk ny kunnskap. Forskningen skal fremskaffe kunnskap som kan øke verdiskaping og velferd, svare på samfunnsutfordringene og utvide grensene for vår erkjennelse.

Mål 1: Økt kvalitet, kapasitet og relevans i norsk forskning i hele landet

Mål 2: God ressursutnytting og formålstjenlig arbeidsdeling, samhandling og struktur i forskningssystemet

Mål 3: Forskningens resultater tas i bruk i næringsliv, samfunnsliv og forvaltning i hele landet

For nærmere omtale av systemet og målene, se kap. 5, Forsking og utvikling i Prop. 1 S (2011-2012) Kunnskapsdepartementet.

Arbeidsdepartementet legger denne målstrukturen til grunn for samarbeidet med Norges forskningsråd. For Arbeidsdepartementet innebærer dette at støtte til forskning i regi av Norges forskningsråd i hovedsak skal bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets sektorområder.

Det foreslås bevilget 115,41 mill. kroner for 2012 over kap 601, post 50.

Forskningsprogrammene har normalt en varighet på 4-10, år og gjennomføres i tråd med vedtatte programplaner. Departementet og virksomheter i sektoren har representanter i de aktuelle programstyrene. Norges forskningsråd avgir årsrapport om denne virksomheten.

I tillegg til bevilgningene over kap 601 kommer bevilgninger fra kap 604 vedr. evaluering av NAV-reformen.

Bevilgningen fra Arbeidsdepartementet går til følgende programmer og satsinger:

Forskningsprogrammer

Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)

Velferd i bred forstand er definert som et av hovedinnsatsområdene for norsk forskning i Regjeringens Forskningsmelding (St.meld. nr 30, 2008-2009), *Klima for forskning*. I forskningsmeldingen sies det at: «Utvikling av velferdssamfunnet og velferdsordningene er avhengig av sektorovergripende, bred og tverrfaglig kunnskap og kompetanse.»

Videre heter det at VAM er «et svar på de store behovene for forskningssamarbeid og faglig samordning innenfor velferdsområdet».

VAM er den største og viktigste forskningssatsingen på velferdsområdet, og skal bidra til økt innsikt i forutsetningene for et bærekraftig velferdssamfunn. Forskningen som er innrettet mot å etablere ny og bedre kunnskap om velferdssamfunnet, om arbeidslivet, og om internasjonal migrasjon og etniske relasjoner, er viktig for Arbeidsdepartementet. Samordning mellom de ulike områdene har vært sentralt. Programmet skal etablere gode rammer for kunnskapsutvikling på tvers av faglige avgrensninger.

En grunnleggende utfordring i årene framover er vedlikehold og utvikling av det norske velferdssamfunnet i møtet med en økende sosial og kulturell heterogenitet, globalisering av økonomi, politikk og arbeids- og næringsliv, kombinert med demografiske, sosiale og kulturelle endringer. Utfordringen må møtes med kunnskap av høy kvalitet om velferdssamfunnets økonomiske, sosiale og normative bærekraft, med inkludering og eksklusjon som sentrale perspektiver. Program for velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) skal bidra med forskning som ser de ulike områdene i sammenheng, og som gir ny viten og innsikt. VAM skal gi ny kunnskap av høy vitenskapelig kvalitet om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser.

Program for forskning om årsaker til sykefravær, uførhet og utstøting

Regjeringen tok i 2007 initiativ til en tiårig satsing på forskning om årsaker til sykefravær, uførhet og utstøting. Satsingen var en oppfølging av Soria Moria-erklæringen og støttet av partene i IA-avtalen. Det er bred politisk enighet om at det er en prioritert oppgave å redusere sykefraværet, tidlig frafall og utstøting fra arbeidslivet og å øke pensjoneiralderen. Få land har høyere yrkesdeltakelse enn Norge. Dette skyldes blant annet den høye yrkesdeltakelsen hos kvinner generelt, og hos

eldre av begge kjønn. Samtidig har vi en stor og økende andel av den potensielle arbeidsstyrken på offentlige ytelser og trygd. Mens andre land har opplevd en reduksjon i andelen sykemeldte og uføretrygdede, har dette ikke vært tilfellet i Norge. Det er lite som tyder på at befolkningens helsetilstand samlet sett er blitt dårligere, selv om noen diagnoser og sykdommer øker i utbredelse. Dette er for eksempel muskel- og skjelettlidelser, enkelte kreftformer og psykisk betingede plager. Sykefravær og frafall fra arbeidslivet skyldes flere og sammensatte faktorer. Programmet skal bidra til å få mer kunnskap om hvordan helsen, arbeidslivet og trygdeordningene samvirker.

Arbeidsdepartementet ønsker å styrke arbeids- og helse- og arbeidsmiljøforskningen innenfor Sykefraværprogrammet i Norges forskningsråd. Det er således både behov for ny kunnskap om sammenhengen mellom sykefravær, frafall, uføretrygding og arbeidsliv, og for økt kunnskap om en rekke problemstillinger knyttet til arbeidsmiljø og arbeid og helse som selvstendige tema. Etter drøftinger med Forskningsrådet og partene i arbeidslivet, er det på denne bakgrunn besluttet at mandatet for Sykefraværprogrammet skal revideres slik at programmet også skal ivareta forskning om arbeid og helse og arbeidsmiljø. Det legges opp til at en revidert programplan med denne profilen trer i kraft fra høsten 2011. Forskningen om seniorpolitiske problemstillinger innenfor programmet videreføres.

Evaluering av pensjonsreformen

Stortinget vedtok våren 2009 lov om ny alderspensjon i folketrygden. Viktige elementer i loven er fleksibel alderspensjon, levealdersjustering av alderspensjonen og ny regulering av alderspensjon under utbetaling som er innført fra 2011. Ny opptjeningsmodell for alderspensjon innføres gradvis for personer født i 1954 og senere, og vil først få effekt på utbetalinger av alderspensjon fra 2016.

Sentrale mål for pensjonsreformen er:

- et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
- å legge til rette for en fleksibel individuelt tilpasset overgang fra arbeid til pensjon
- å motivere til arbeid
- god fordelings- og likestillingsprofil
- enkle hovedprinsipper og god informasjon

I Ot.prp. nr. 37 (2008-2009) Om lov om endringer i folketrygden (ny alderspensjon) står det at «Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av

pensjonsreformen for å kunne vurdere om den virker etter hensikten». Arbeidsdepartementet har satt i gang en evaluering av pensjonsreformen fra 2011. Departementet legger opp til at evalueringen får en samlet ramme på om lag 56 mill. kroner for perioden 2011-2018.

I tillegg til å vurdere om reformen virker etter hensikten, skal evalueringen bidra til å bygge opp forskningsbasert kompetanse om temaer knyttet til pensjon og pensjonsreform. Evalueringen er organisert under Forskningsrådet, slik at faglig kvalitet og uavhengighet i gjennomføringen sikres på best mulig måte. En organisering gjennom Forskningsrådet vil også kunne bidra positivt til koordinering i forhold til andre nærliggende forskningsprogrammer, slik som evaluering av NAV-reformen, programmet om sykefravær og utstøting, og VAM-programmet. En viktig del av evalueringen vil være en fortløpende formidling av resultatene, bl.a. gjennom brukerseminarer underveis i evalueringen.

Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten under PETROMAKS-programmet

Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten (2007-2011) er tilknyttet programmet PETROMAKS. St.meld. nr. 12 (2005-2006) om Helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren og Innst.S.nr. 197 fra Arbeids- og sosialkomiteen pekte på behovet for forskning og videreutvikling av kunnskap og nye løsninger som styrker HMS-arbeidet på norsk sokkel og i petroleumsvirksomheten for øvrig.

Målet med satsingen har vært å utvikle ny kunnskap, samt fremme nye løsninger knyttet til komplekse sammenhenger mellom HMS-risiko og menneske, organisasjon og teknologi (MTO) i petroleumsvirksomheten. Satsingen har hatt tre overordnede fokusområder:

- Helhetlig styring av helse, miljø og sikkerhet
- Storulykkesrisiko
- Arbeidsmiljø og helse

Et sentralt anliggende er å kople sentrale teknologi- og organisasjonsprosjekter innenfor PETROMAKS-programmets øvrige portefølje til HMS-perspektivet. Det har også vært et mål å bidra til at næringen adresserer disse sammenhengene i de brukerstyrte prosjektene innen programmet. HMS-satsingen har prioritert kunnskap rettet mot systemnivå og sammensatte problemstillinger på tvers av de tradisjonelle fagtemaene.

Som det slås fast i den nylig framlagte stortingsmeldingen Meld. St. 29 (2010–2011) *Felles*

ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit mener departementet at det er et klart behov for videre satsing på HMS-forskning i petroleumsvirksomheten etter at den nåværende satsingen avsluttes i 2011. Det legges derfor opp til fortsatt HMS-forskning fra 2012, og at den framtidige HMS-satsingen bør organiseres som en integrert del av PETROMAKS-programmet og eventuelle framtidige oppfølgere av dette programmet. Arbeidsdepartementet, Olje- og energidepartementet og Norges forskningsråd vil samarbeide om en fortsatt god og integrert framtidig forskningssatsing.

Forskning på karbonfangst,, -transport, -lagring og fornybar energi

HMS-utfordringene skal også være en integrert del av forskningsprogrammer der hvor det er relevant, f.eks. i forhold til karbonfangst, -transport og -lagring og fornybar energi.

IT Funk

IT Funk er en tverrgående satsing knyttet til personer med nedsatt funksjonsevne og deres nytte av ny teknologi. Målet med satsingen har vært å bidra til økt tilgjengelighet til informasjons- og kommunikasjonsteknologi for personer med nedsatt funksjonsevne, ved at IKT-baserte produkter og tjenester som introduseres i det allmenne markedet skal kunne brukes av alle. Gjennom flere år har satsingen utviklet en unik arbeidsmodell, med et tett samarbeid mellom næringsliv, FoU-miljøer, brukerorganisasjoner og offentlige instanser.

Post 70 Tilskudd

Bevilgningen dekker bl.a. tilskudd til institusjoner og organisasjoner på hele departementets politikkområde. I tillegg dekker bevilgningen departementets forpliktelser knyttet til internasjonale avtaler.

Norge deltar i EU-programmet for sysselsetting og sosial solidaritet, PROGRESS, jf. St.prp. nr. 51 (2006-2007). Norges deltakelse i programmet dekkes med 65 pst. over Arbeidsdepartementets budsjett, og 35 pst. over Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementets budsjett. Under programmet har Norge tre nasjonale eksperter i Europakommisjonen. Norges nettobidrag til programmet for 2012 er om lag 16 mill. kroner. Arbeidsdepartementets andel utgjør om lag 10,7 mill. kroner, som dekkes over kap. 601, post 70. Det vil kunne være aktuelt å bruke midler fra pos-

ten til å finansiere eventuell norsk deltakelse i European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations i 2012.

Om lag halvparten av bevilgningen foreslås satt av til å følge opp departementets internasjonale forpliktelser. Posten brukes også til å støtte ulike publikasjoner innen departementets ansvarsområde, bl.a. 1,1 mill. kroner til bladet Velferd. Andre større mottakere av tilskuddsmidler over denne posten i 2012 er:

- Senter for seniorpolitikk, jf. kap. 601, post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.
- Mental helse (tilskudd til drift av telefon for arbeidslivet)
- Det europeiske arbeidsmiljøinstituttet i Bilbao (tilskudd til drift av Bilbao-kontoret)

Stortinget har vedtatt å overføre 3 mill. kroner fra kap. 634 post 21 til kap. 601 post 70, jf. Prop 120 S (2010-2011) og Innst. 420 S (2010-2011), til kjøp av erstatningshunder til brukere som deltok i to tidligere prosjekter fra 2001 til 2006 i regi av Norges Blindforbund og Norges Handikapforbund. Det er inngått avtale med Norges Blindforbund om å ta ansvar for å forvalte tildelingen av midlene. Avtalen omfatter også nødvendig trening og ettervern. Norges Blindforbund mottok et engangstilskudd i 2011 til dette prosjektet.

Samlet foreslås det bevilget 24,14 mill. kroner for 2012.

Post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.

Senter for seniorpolitikk (SSP) er et kompetanse-senter som arbeider med å stimulere til og utvikle en god seniorpolitikk i privat og offentlig virksomhet. De skal synliggjøre seniorennes ressurser og utviklingsmuligheter, inspirere til et inkluderende arbeidsmiljø, bevisstgjøre arbeidsgivere og ledere på seniorutfordringer og arbeide for at arbeidstakere skal velge å stå lenger i arbeidslivet. SSP koordinerer og samarbeider om seniorspørsmål med offentlige myndigheter, virksomheter, arbeidslivets parter, personalfaglige organisasjoner og opplæringsorganisasjoner. I tillegg initierer og støtter SSP forskning innen fagområdet og gir råd og veiledning til partene i arbeidslivet, enkeltvirksomheter og enkeltpersoner.

Tilskuddet går til drift av senteret, utadrettet virksomhet, og til forskning for å styrke kunnskapsutvikling om seniorer og arbeid. Det legges opp til videre arbeid med en lang rekke tiltak og prosjekter innen områdene:

- Samfunnskommunikasjon, herunder bl.a. hjemmeside, tidsskrift og Norsk Seniorpolitisk barometer
 - Kompetanseutvikling i arbeidslivet om praktisk seniorpolitikk
 - Forsknings- og utviklingsarbeid
 - Samarbeidsavtale med Arbeids- og velferdsetaten
 - Andre innsatsområder som likestillings- og diskriminerings spørsmål, IKT etc.
- I 2012 vil Senter for seniorpolitikk ha oppgaven som nasjonal koordinator i forbindelse med eventuell norsk deltakelse i European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations. Tilskudd til denne oppgaven gis over kap. 601, post 70 Tilskudd.

Det foreslås bevilget 11,7 mill. kroner for 2012.

Resultatområde 2 Arbeid og velferd

1. Innledning

I det følgende gis en omtale av arbeids- og velferdspolitikken. Politikkområdet arbeid og velferd omhandler også pensjonspolitikken. Denne omtales under eget resultatområde 3 Pensjon.

I avsnitt 2 nedenfor presenteres de overordnede målene for arbeids- og velferdspolitikken. I avsnitt 3 drøftes utfordringene og overordnede prioriteringer for arbeids- og velferdspolitikken. Utfordringene drøftes på bakgrunn av de sentrale samfunnsmessige utviklingstrekkene på politikkområdet, jf. omtalen i kap. 3 Sentrale utviklingstrekk i Del I, og de overordnede målene for arbeids- og velferdspolitikken. Siden arbeids- og velferdsforvaltningen er en helt sentral aktør for gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken, gjennomgås også utfordringer og overordnede prioriteringer knyttet til arbeids- og velferdsforvaltningen i avsnitt 3.

Delmålsomtalen strukturerer den videre teksten under resultatområdet. I omtalen under delmålene, gis det først en kortfattet statusrapport før de gis en nærmere omtale av strategier og tiltak.

Etter omtalen av resultatområdet, følger omtale av de enkelte budsjettkapitlene under følgende programkategorier:

- Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken
- Programkategori 09.20 Tiltak for bedre levekår
- Programkategori 09.30 Arbeidsmarked
- Programkategori 29.20 Enslige forsørgere
- Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet
- Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.
- Programkategori 29.90 Diverse utgifter
- Programkategori 33.30 Arbeidsliv

2. Mål for arbeids- og velferdspolitikken

Målstrukturen for arbeids- og velferdspolitikken består av hovedmål og delmål. Nedenfor redegjøres det kort for hovedmålene i arbeids- og velferdspolitikken. Hovedmålene følges av delmål. Delmålene uttrykker hva Regjeringen vil arbeide for å oppnå. Målstrukturen er ikke et målhierarki i tradisjonell forstand da de fleste delmålene understøtter mer enn ett hovedmål og derfor ikke er knyttet til ett enkelt hovedmål som sådan.

Målstruktur for arbeids- og velferdspolitikken

Hovedmål	Delmål (arbeidsmål)
1. Et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse	1. Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad
2. Et inkluderende samfunn som sikrer alle muligheter til deltakelse	2. Et inkluderende arbeidsliv
3. Sikre økonomisk trygghet for den enkelte	3. Virksomheter med ledige jobber får dekket sitt behov for arbeidskraft
4. Utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom	4. Bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne kan ha en aktiv hverdag
5. En helhetlig, effektiv og brukerorientert arbeids- og velferdsforvaltning	5. Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
	6. Bedre levekårene for de vanskeligst stilte
	7. Tjenester og informasjon tilpasset brukernes behov
	8. Rett stønad til rett tid
	9. Effektiv forvaltning

Hovedmålene i arbeids- og velferdspolitikken

Arbeids- og velferdspolitikken skal bidra til *et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse*. Høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften er en forutsetning for høy verdiskaping og for å kunne opprettholde og videreutvikle velferdssamfunnet. Høy yrkesdeltakelse er også viktig for å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og forhindre fattigdom. Tilknytning til arbeidslivet er videre viktig for den enkelte for å sikre inntekt, for å føle seg verdsatt i samfunnet og for opplevelsen av inkludering og medvirkning.

Det er også et mål at arbeids- og velferdspolitikken skal bidra til *et inkluderende samfunn som sikrer alle muligheter til deltakelse*. Regjeringen vil føre en politikk som har som målsetting at ingen grupper skal ha dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig. Det skal legges til rette for at alle, ut fra sine forutsetninger, får like muligheter til å oppnå gode levekår.

Arbeids- og velferdspolitikken skal *sikre økonomisk trygghet for den enkelte, ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter* i forbindelse med bl.a. sykdom, arbeidsledighet, midlertidig svikt i arbeids- og inntektsevnen, uførhet, alderdom og ved aleneomsorg for barn. Inntektssikringsordningene skal også bidra til utjevning av inntekt og levekår gjennom livsløpet, mellom grupper, og bidra til selvforsørgelse og at den enkelte skal klare seg best mulig i dagliglivet. Det er derfor viktig å utforme inntektssikringsordningene slik at de stimulerer stønadsmottakerne til å komme i arbeid.

Et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse og velferdsordninger som sikrer den enkelte økonomisk, bidrar til å *utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom*. Arbeids- og velferdspolitikken inngår sammen med andre politikkområder, som bl.a. utdanningspolitikken, integreringspolitikken, oppvekst- og familiepolitikken, boligpolitikken og helse- og rusmiddelpolitikken, i den samlede innsatsen mot fattigdom.

En helhetlig, effektiv og brukerorientert arbeids- og velferdsforvaltning skal bidra til å nå målene i arbeids- og velferdspolitikken. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal møte det enkelte mennesket med respekt, service, bidra til sosial og økonomisk trygghet og fremme overgang til arbeid og aktivitet.

3. Utfordringer og overordnede prioriteringer i arbeids- og velferdspolitikken

I det følgende gjennomgås de viktigste utfordringene og overordnede prioriteringer i arbeids- og velferdspolitikken og arbeids- og velferdsforvaltningen, jf. også resultatområde 3 Pensjon. Hovedmålene for arbeids- og velferdspolitikken er ambisiøse. Sammenholdt med sentrale utviklingstrekk på arbeids- og velferdsområdet skaper dette utfordringer for arbeids- og velferdspolitikken.

Inntektssikringsordningene skal gi økonomisk trygghet for personer som midlertidig eller varig ikke kan delta i arbeidslivet. Det er en av grunnpilarene i den norske velferdsstaten. Samtidig skal alle som kan arbeide, stimuleres til det. En sentral utfordring for arbeids- og velferdspolitikken er derfor å legge til rette for at flest mulig i yrkesaktiv alder forblir eller kommer i arbeid fremfor å motta stønader.

Finanskrisen og det etterfølgende økonomiske tilbakeslaget førte til en nedgang i sysselsettingen og økt arbeidsledighet. Nedgangen i sysselsettingen kombinert med en relativt sterk befolkningsvekst, bidro til betydelig nedgang i yrkesdeltakelsen. Økningen i arbeidsledigheten stoppet opp i løpet av 2010, og har falt noe etter dette. Sammenlignet med andre land har Norge lav arbeidsledighet og høy sysselsetting.

De fleste som blir ledige, kommer relativt raskt tilbake i arbeid. Noen blir imidlertid langtidsledige, noe som gir økt risiko for å falle permanent ut av arbeidsstyrken. Økt ledighet kan over tid føre til redusert tilbud av arbeidskraft og utstøting fra arbeidslivet. Langtidsledigheten har økt betydelig etter 2008. Enkelte grupper har større utfordringer på arbeidsmarkedet enn andre. Ungdom og innvandrere er særlig berørt av sysselsettingsnedgangen og økningen i ledigheten de senere årene. Ungdom, innvandrere og langtidsledige er derfor prioriterte grupper i arbeidsmarkedspolitikken.

Antall personer på helserelaterte ytelser øker, og samlet sett er det en stor andel som mottar uføreytelser eller er fraværende på grunn av sykdom. De fleste med nedsatt arbeidsevne kommer fra langtidssykefravær. Det er sammenheng mellom lengden på fraværet og varig utstøting fra arbeidslivet. Dette kan skyldes seleksjon, men det er også grunn til å anta at lange perioder utenfor arbeidslivet fører til redusert motivasjon og mestringsevne, og som følge av dette redusert arbeidsevne.

Personer med nedsatt funksjonsevne har betydelig lavere yrkesdeltakelse enn den øvrige

befolkningen. Mange funksjonshemmede som er utenfor arbeidslivet, sier at de ønsker jobb, men møter utfordringer og hindringer i møte med arbeidslivet.

En prioritert oppgave for arbeids- og velferds politikken er derfor å fremme et arbeidsliv bedre tilpasset personer med nedsatt arbeids- og funksjonsevne og øke yrkesdeltakelsen blant personer som mottar helserelaterede ytelser, slik at flere i større grad blir i stand til å utnytte sin arbeidsevne og bruke sine ressurser i arbeidslivet.

Andelen av befolkningen med lavinntekt har vært noenlunde stabil i de senere årene. Andelen barn som lever i husholdninger med lavinntekt har økt. Et godt utbygd offentlig tjenestetilbud bidrar til at situasjonen til personer med lavinntekt i Norge er bedre enn i mange andre land. Husholdninger med lavinntekt har gjennomgående svak arbeidsmarkedstilknytning. For å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og forebygge fattigdom, er det sentralt å legge til rette for at personer som står utenfor arbeidsmarkedet kan få en stabil tilknytning til arbeidslivet. Mange har behov for omfattende bistand og oppfølging som følge av manglende kvalifikasjoner, helseproblemer og/eller sosiale problemer. Personer som mottar sosialhjelp i ung alder, har større problemer på arbeidsmarkedet senere i livet enn andre grupper. En viktig oppgave for arbeids- og velferds politikken er å bidra til å få flere av stønadsmottakerne i arbeid, og dermed også redusere langtidsmottak av sosialhjelp og bedre levekårene for den enkelte.

Det har vært gjennomført mange viktige reformer i arbeids- og velferds politikken de senere årene, og det har skjedd store endringer i svært mange av de virkemidlene som arbeids- og velferdsforvaltningen har til disposisjon. Et helt sentralt formål for mange av reformene er å få flest mulig til å stå lengst mulig i arbeid. Det vil imidlertid ta tid før man kan oppnå og vurdere den fulle effekten av disse reformene.

Arbeids- og velferdsforvaltningen er Regjeringens viktigste verktøy i gjennomføringen av arbeids- og velferds politikken. For å kunne nå de ambisiøse målene som er satt for arbeids- og velferds politikken, er det viktig å legge til rette for at arbeids- og velferdsforvaltningen kan være en effektiv organisasjon med tilgang til et bredt spekter av virkemidler.

Med et betydelig antall personer i yrkesaktiv alder utenfor arbeidslivet, er det sentralt at Arbeids- og velferdsetaten gir god og helhetlig bistand til brukerne slik at disse gis mulighet til arbeid og aktivitet. Fra høsten 2008 har etaten

gradvis tatt i bruk ny og felles metodikk med behovsvurdering, arbeidsevnevurdering og aktivitetsplan, for oppfølging av brukere. Arbeidsevnevurderingen skal danne grunnlag for valg av tilpassede tiltak og tjenester for brukerne med sikte på overgang til arbeid. Det er derfor lagt vekt på at behovs- og arbeidsevnevurderingene gjennomføres med nødvendig kvalitet. Personer med nedsatt arbeidsevne skal få tilbud om nødvendig arbeidsrettet bistand så raskt som mulig. I arbeidet for å redusere sykefraværet og skape et mer inkluderende arbeidsliv, har Arbeids- og velferdsetaten de siste årene også fått en rekke nye plikter og oppgaver knyttet til sykefraværsoppfølgingen. De prioriterte målgruppene i arbeidsmarkedspolitikken skal gis tilbud om nødvendig oppfølging og bistand.

Arbeidet med å sikre at etaten tilbyr gode arbeidsrettede tjenester, gir individuelt tilpasset oppfølging og god bistand til brukerne, fortsetter. Oppfølgingsarbeidet i etaten har gradvis blitt bedre ved at det er flere som får oppfølging enn tidligere. Oppfølgingen blir for mange også satt inn på et tidligere tidspunkt. Det er likevel fortsatt for mange som ikke får den oppfølgingen de skal ha og med tilstrekkelig kvalitet. Det er derfor en sentral oppgave for Arbeids- og velferdsetaten å sikre at dette arbeidet forbedres ytterligere i 2012. Forbedringen i oppfølgingsarbeidet vil måtte skje gradvis og over flere år, og departementet vil derfor be Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeide en langsiktig plan for dette arbeidet.

Krevende oppstartsår for Arbeids- og velferdsetaten med omfattende organisatoriske endringer, samtidig med en kraftig vekst i arbeidsledigheten, førte til sviktende måloppnåelse bl.a. knyttet til ytelsesforvaltningen. Riksrevisjonen har også pekt på at intern kontrollen i ytelsesforvaltningen ikke har vært tilstrekkelig. Arbeidet med å sikre brukerne rett stønad til rett tid har stått sentralt i forbedringsarbeidet som etaten har gjennomført. Kvalitet og robusthet i ytelsesforvaltningen vil fremover fortsatt være en utfordring for etaten og arbeidet med å redusere saksbehandlingstidene og sikre god kvalitet i ytelsesforvaltningen skal fortsette. Det arbeides samtidig med å gjennomføre tiltak for å bidra til gradvise forbedringer av kvalitet. Etter at etaten i 2008 og særlig i 2009 måtte prioritere arbeidet med å få ned saksbehandlingstidene, er fokus nå i større grad dreid mot å øke kvaliteten i ytelsesforvaltningen. Arbeidet er forankret i en rekke strategier og handlingsplaner, og forbedringsarbeidet skal fortsette i tråd med de langsiktige planer som er lagt. Det pågår i tillegg et omfattende arbeid med å etablere et hel-

hetlig kvalitetssystem. I første omgang tar en sikte på gradvis å implementere dette i ytelsesforvaltningen. Arbeidet med å øke kvaliteten i ytelsesforvaltningen må i praksis avveies mot arbeid med å få saksbehandlingstidene ytterligere ned.

Vesentlige forbedringer av effektivitet og kvalitet i saksbehandlingen i arbeids- og velferdsforvaltningen krever omfattende modernisering av IKT-systemene i Arbeids- og velferdsetaten. Slik disse IKT-systemene fremstår i dag, er de et hinder for å nå målene med NAV-reformen fullt ut. Arbeidet med å forbedre Arbeids- og velferdsetatens tjenester gjennom modernisering av IKT er nå igangsatt. Det vil over tid gi etaten større muligheter til å løse utfordringer man i dag står overfor på en rekke områder, som å forenkle saksbehandlingen, gi økt tilgjengelighet, bedre selvbetjeningsløsninger, bedret intern kontroll mv. og på sikt gi etaten bedre rammebetingelser i arbeidet.

NAV-reformen har lagt grunnlaget for en helhetlig, effektiv og brukerrettet arbeids- og velferdsforvaltning. Dette er et godt utgangspunkt for å yte bistand til personer som har behov for et bredt spekter av statlige og kommunale tjenester for å komme i arbeid og aktivitet. Et fortsatt godt samarbeid mellom stat og kommune i NAV-kontorene og mellom NAV-kontorene og andre relevante kommunale og statlige tjenester, er viktig for å styrke arbeidsdeltakelsen for personer med særlig behov for bistand til å komme i arbeid.

Arbeids- og velferdsforvaltningens størrelse og kompleksitet tilsier at planer og tiltak for den videre utviklingen må ha et langsiktig og helhetlig perspektiv. Innenfor denne rammen vil det bli lagt vekt på å balansere hensynet mellom kvalitet og kvantitet, mellom konsolidering og utvikling, innen både den arbeidsrettede oppfølgingen og ytelsesforvaltningen. Med det brede spekteret av oppgaver som Arbeids- og velferdsetaten har, vil en måtte forvente at forbedringer vil skje gradvis. Dette må ses i lys av at IKT-moderniseringen vil ha en langsiktig karakter der forbedringer vil oppnås gradvis. På sikt skal dette også bidra til at brukerne blir mer fornøyd med etatens tjenester og service.

I tiden fremover vil det fortsatt arbeides for en god videreutvikling av arbeids- og velferdsforvaltningen slik at brukerne får de ytelser, tjenester og tiltak som de har behov for så raskt som mulig. Oppfølgingsarbeidet, ytelsesforvaltningen og IKT-moderniseringen er de tre viktigste innsatsområdene for Arbeids- og velferdsetaten i 2012.

For en nærmere omtale av strategier og tiltak innenfor arbeids- og velferdsforvaltningens ansvarsområder, vises det til omtalen under de enkelte delmålene.

Delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad

Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad er et mål for Regjeringens politikk. Regjeringen vil føre en aktiv arbeids- og velferdspolitik som skal bidra til høy yrkesdeltakelse og forebygge langvarig ledighet og utstøting fra arbeidslivet. For mer informasjon om utviklingen på arbeidsmarkedet og innen de helserelevante ytelsene i folketrygden, vises det til omtale i del I, 3 Sentrale utviklingstrekk.

Rapport og status

En viktig målsetting for Regjeringen er høy sysselsetting og lav arbeidsledighet. For å oppnå dette fører Regjeringen en aktiv arbeidsmarkedspolitikk. Arbeids- og velferdsetaten har en rekke virkemidler som skal bidra til å styrke mulighetene på arbeidsmarkedet for de som har problemer med å få eller beholde arbeid. Det er gitt en nærmere redegjørelse for gjennomføringen av disse tiltakene under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak.

For å heve kvaliteten på den arbeidsrettede bistanden og gjøre den mer tilrettelagt til den enkeltes behov, ble det 1. februar 2010 innført en lovfestet rett til å få en behovs- eller arbeidsevnevurdering. Alle som henvender seg til et NAV-kontor, og som ønsker eller trenger det, skal få vurdert behovet for bistand for å få eller beholde arbeid.

Personer som har behov for en mer omfattende vurdering, har rett til en arbeidsevnevurdering. Formålet med vurderingen er å kartlegge den enkeltes ressurser og barrierer for å komme ut i arbeidslivet, og å avklare bistandsbehov og rett til livsoppholdsytelse. Personer med bistandsbehov skal delta i utformingen av en konkret plan (aktivitetsplan) for å komme i arbeid. Personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for arbeidsrettede tiltak skal få tilbud om hensiktsmessige tiltak så raskt som mulig, uten at det oppstår unødig ventetid.

Den nye arbeidsmetodikken med arbeidsevnevurdering vil på sikt kunne bidra til å øke andelen som kommer tilbake i arbeid. Andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger som hadde en godkjent aktivitetsplan, og antall mottakere av arbeidsavklaringspenger med oppfølgingsvedtak har økt i løpet av 2010. Det er gitt en nærmere rapportering om utviklingen i og oppfølgingen av mottakere av arbeidsavklaringspenger under kap. 2651 Arbeidsavklaringspenger.

Arbeidet med å forebygge og redusere sykefraværet er en sentral del av Regjeringens innsats for å bidra til at flere står i arbeid, og at tilgangen av nye mottakere av helserelaterede ytelser reduseres. Fra 1. juli 2011 ble endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven om raskere oppfølging og sanksjonering av brudd på regelverket ved arbeidstakers sykdom iverksatt. For å oppnå bedre oppfølging i virksomhetene og lavere sykefravær, styrkes kravene om tidligere og tettere oppfølging av sykmeldte arbeidstakere. Arbeids- og velferdsdirektoratet har ansvar for å rapportere om oppfølgingen av sykmeldte, basert på opplysninger fra arbeidsgiver, sykmeldere og egen etat. Det er gitt en nærmere redegjørelse for arbeidet med et mer inkluderende arbeidsliv og for sykefraværsoppfølgingen under delmål 2 Et inkluderende arbeidsliv.

Antall dialogmøter som Arbeids- og velferdsetaten har ansvar for å avholde innen seks måneders sykmelding har økt betydelig siden 2009.

Mottakere av arbeidsavklaringspenger skal få jevnlig oppfølging, med sikte på å skaffe seg, eller beholde arbeid. Da arbeidsavklaringspenger ble innført i 2010, ble det lagt stor vekt på at alle som hadde rett til ytelsen fikk utbetalt denne til rett tid. I tiden etter innføringen av arbeidsavklaringspenger var avgangen fra ordningen lav. Det kan ha sammenheng med prioritering av ytelsesforvaltningen. Dette kan ha medført at antallet av mottakere økte gjennom 2010. Tilgangen til arbeidsavklaringspenger holdt seg relativt stabil gjennom 2010, samtidig som avgangen fra arbeidsavklaringspenger var lav i månedene etter innføringen. Avgangen tok seg opp i løpet av 2. halvår 2010.

Regjeringen har en ambisjon om at alle skal kunne delta i arbeidslivet ut fra sine egne forutsetninger og evner. Tiltak som øker arbeidstilbudet og gir færre uføre er viktige. Regjeringen la 27. mai 2011 fram Prop. 130 L om ny uføretrygd og alderspensjon til uføre. Forslagene i proposisjonen er dels en nødvendig tilpasning til pensjonsreformen av folketrygdens ytelser til uføre. Uførerereformen er samtidig en del av Regjeringens arbeid med fornyelse av folketrygdens stønadsordninger for personer med helseproblemer: sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uførepensjon. Regjeringens forslag til ny uføreordning skal ta vare på dem som av ulike grunner ikke kan delta i arbeidslivet, og samtidig satse på bedre oppfølging av den enkelte og en enklere og mer fleksibel uføretrygd. Forslag til nye regler og mer forutsigbare muligheter for å kombinere uføretrygd og arbeid, vil motivere til økt arbeidsinnsats blant uføre. For en nærmere omtale av oppfølging av

forslag til ny uføretrygd, vises det til omtale i del 1, 2.2 Satsinger og hovedprioriteringer.

Ungdom, langtidsledige, innvandrere og personer med nedsatt arbeidsevne er utsatte grupper på arbeidsmarkedet. Flere av disse vil ha behov for arbeidsrettet bistand og skal prioriteres ved tildeling av arbeidsmarkedstiltak. For ungdom og personer med særlig lange ledighetsperioder, har Arbeids- og velferdsetaten garantiordninger som skal sikre tilbud om utvidet oppfølging eller tiltak. Arbeidsdepartementet har i 2011 gjennomgått garantiordningene for ungdom i alderen 20-24 år og langtidsledige. Blant annet på bakgrunn av resultater fra gjennomgangen ble det i 2011 gjort justeringer i måleindikatorerne for garantiordningene, samt innført nye rutiner for Arbeids- og velferdsetatens oppfølging og registrering knyttet til tiltaksgarantien og langtidsledighetsgarantien. Oppfølgingsgarantien skal sikre oppfølging for 20-24 åringer som har vært ledige de siste tre månedene eller lenger, mens tiltaksgarantien skal innebære tilbud om tiltak for 20-24 åringer som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Langtidsledighetsgarantien omfatter tilbud om tiltak til personer som har en arbeidssøkerperiode på to år eller mer, og har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Det er gitt en nærmere rapportering om gjennomføringen av garantiordningene under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak.

Arbeidsdepartementet og Kunnskapsdepartementet innledet i 2010 et samarbeid om Regjeringens store satsing mot frafall fra videregående opplæring – Ny GIV. Satsingen innebærer blant annet styrket innsats innenfor oppfølgingstjenesten, og et styrket samarbeid mellom oppfølgings-tjenesten og Arbeids- og velferdsetaten om ungdom som har falt ut, eller står i fare for å falle ut av videregående opplæring.

Våren 2009 ble det oppnevnt et offentlig utvalg som blant annet skulle vurdere hvordan økt migrasjon påvirker og påvirkes av den norske velferdsmodellen, og komme med forslag til tilpasninger i virkemidlene som kan bidra til langsiktig bærekraft. Velferds- og migrasjonsutvalget (Brochmann-utvalget) leverte sin innstilling våren 2011. Utvalget har bl.a. kommet med forslag til tiltak som kan bidra til økt sysselsetting blant innvandrere jf. NOU 2011:7 Velferd og migrasjon. I 2010 ble det også nedsatt et offentlig utvalg (Inkluderingsutvalget), som skulle løfte fram utfordringer og muligheter i et flerkulturelt Norge, og foreslå tiltak i inkluderings- og integreringspolitikken. For nærmere informasjon, se NOU 2011:14 Bedre integrering.

Regjeringen er opptatt av at personer med behov for arbeidsrettet bistand får tilbud om dette så raskt som mulig. Dette gjelder særlig personer med nedsatt arbeidsevne som står i fare for utstøting og overgang til uføretrygd. På grunn av brudd i statistikken fra Arbeids- og velferdsdirektoratet i forbindelse med innføring av behovs- og arbeidsevnevurdering og arbeidsavklaringspenger, foreligger det ikke fullstendig informasjon om ventetid for å komme i tiltak for 1. halvår 2011. Arbeids- og velferdsdirektoratet er, i samarbeid med Arbeidsdepartementet, i ferd med å utarbeide slik statistikk. Det vises for øvrig til nærmere omtale av statistikk om personer med nedsatt arbeidsevne under del 1, 3 Sentrale utviklings- trekk.

Forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd (TULT) ble videreført i 2010 og 2011. Formålet med TULT er å øke muligheten for ordinært arbeid for personer med varig og vesentlig nedsatt arbeidsevne, samt å forebygge uførepensjonering. Det vises til nærmere omtale under Programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Det ble i januar 2010 nedsatt et offentlig utvalg som skal gjennomgå og vurdere hvilken plass skjermede virksomheter skal ha i den samlede virkemiddelbruken overfor personer med nedsatt arbeidsevne, og foreslå tiltak som kan bidra til økt overgang til arbeid. Utvalget skal levere sin innstilling innen utgangen av 2011.

Departementet har tatt initiativ til en utredning for å kartlegge behovet for det arbeidsrettede tiltaket varig tilrettelagt arbeid (VTA). Det vil foreligge en rapport 1. juni 2012.

Arbeids- og velferdsforvaltningen har gjennomført en betydelig innsats overfor personer med psykiske lidelser, bl.a. som ledd i oppfølgingen av Opptrappingsplan for psykisk helse og gjennom Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse (2007-2012). Et sentralt tiltak i strategiplanen er tettere oppfølging av den enkelte fra veilednings- og oppfølgingsloser som er etablert ved flere NAV-kontor. Det er lagt vekt på metodeutvikling knyttet til igangsatte tiltak både for personer med tunge og lettere lidelser. Videre evalueres arbeidsrettede tiltak i strategien. Brukermedvirkning og samarbeid mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og helsetjenesten er styrket. Det samme gjelder samarbeidet med partene i arbeidslivet.

Kvalifiseringsprogrammet retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntekts- evne som har ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Målet er å bidra til at flere kommer i arbeid. I 2011 ble det satt av om lag 5 700

statlige tiltaksplasser til innsats under kvalifiseringsprogrammet, arbeidsmarkedssatsingen i Handlingsplan mot fattigdom og personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering. Arbeidsmarkedssatsingen i Handlingsplan mot fattigdom fases ut fra 2011 til fordel for styrking av kvalifiseringsprogrammet. Plassene til personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering (LAR) ble videreført i 2011.

For en nærmere beskrivelse av kvalifiseringsprogrammet, se omtale under kap. 621, post 62.

Strategier og tiltak

Høy yrkesdeltakelse er et viktig mål for Regjeringen i 2012. Selv om usikkerheten internasjonalt har økt, ligger det fortsatt an til god vekst i sysselsettingen både i 2011 og 2012. Gjennom arbeidsmarkedspolitikken skal personer som har problemer med å få eller beholde arbeid gis tilbud om arbeidsrettet bistand som er tilpasset deres behov, og som kan bidra til raskere overgang til arbeid. Systematiske arbeidsevnevurderinger og et bredt spekter av arbeidsrettede virkemidler vil være sentrale verktøy for arbeids- og velferdsforvaltningen i møte med brukerne.

Arbeidsmarkedstiltak skal benyttes for å styrke den enkeltes muligheter til å skaffe seg varig fotfeste på arbeidsmarkedet. Dette gjelder særlig de som har nedsatt arbeidsevne og behov for omfattende bistand, men også mange ledige vil kunne nyttiggjøre seg tiltak som inneholder kvalifisering, arbeidstrening og oppfølging.

Basert på bestemte forutsetninger om tiltakenes priser og sammensetning, gir den foreslåtte bevilgningen under kap. 634, post 76 rom for å gjennomføre om lag 71 200 tiltaksplasser i 2012. Dette er om lag samme tiltaksnivå som i 2011.

Av det totale antall tiltaksplasser vil om lag 17 000 plasser være for ledige, og om lag 54 200 være for personer med nedsatt arbeidsevne. Regjeringen styrker innsatsen for personer med nedsatt arbeidsevne med om lag 1 000 plasser sammenlignet med 2011. Tiltaksnivået for ledige reduseres med om lag 1 250 plasser sammenlignet med 2011. Prognosen for personer med nedsatt arbeidsevne tilsier at det vil være et stort behov for arbeidsrettet bistand for denne gruppen i 2012. Reduksjonen i tiltaksnivået for ledige har sammenheng med et bedret arbeidsmarked.

For å sikre fleksibilitet og muligheter for å tilpasse tiltakene til den enkelte brukers behov, vil departementet legge til grunn et intervall for tiltaksgjennomføringen i styringsdialogen med Arbeids- og velferdsetaten i 2012. Det vises til

nærmere omtale av arbeidsmarkedstiltakene under kap. 634.

Regjeringen er opptatt av at alle skal få mulighet til å delta i arbeidslivet ut fra sine evner og ressurser, og fremmer forslag om en egen jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Jobbstrategien bygger bl.a. på delmål 2 i avtalen om et inkluderende arbeidsliv og er utviklet i et nært samarbeid med partene i arbeidslivet og funksjonshemmedes organisasjoner. Innsatsen skal bidra til økt måloppnåelse under delmål 2 i IA-avtalen.

Det vil bli satt inn ekstra innsats overfor unge med nedsatt funksjonsevne. En god start på arbeidslivet kan være en viktig forutsetning for en lang og god arbeidskarriere. Hovedmålgruppen for jobbstrategien er personer under 30 år med behov for arbeidsrettet bistand på vei inn i arbeidslivet etter gjennomført utdanning, samt langtidsmottakere av arbeidsavklaringspenger.

Innenfor rammen av arbeidsmarkedstiltakene foreslår Regjeringen 500 tiltaksplasser til jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne i 2012. Det vil videre bli utviklet en mentorordning for å styrke oppfølgingen av målgruppen for strategien ute i virksomhetene. I tillegg foreslås det å sette av i alt 35 mill. kroner til et nytt forsøk med tilretteleggingstilskudd for arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne, og utvidelse av et eksisterende forsøk med funksjonsassistanse i arbeidslivet. Deler av denne styrkingen skjer gjennom overføring av midler fra kap. 605, post 70, jf. omtale under kap. 634, post 21.

Det er også satt av midler for å styrke Arbeids- og velferdsetatens arbeid med jobbstrategien. Det foreslås å opprette egne stillinger for jobbstrategien i Arbeids- og velferdsetaten, herunder styrke Arbeidslivssentrene. Dette skal bidra til å sikre god planlegging og iverksetting av strategien i Arbeids- og velferdsetaten, og gir grunnlag for et mer utadrettet arbeid, bl.a. ved å bistå arbeidsgivere som ønsker å ansette eller ta inn på tiltak personer fra strategiens målgruppe. Det er også satt av midler til kurs- og kompetanseutvikling i regi av Arbeids- og velferdsetaten. For en nærmere beskrivelse av strategien vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

Hjelpemidler i arbeidslivet er en viktig forutsetning for at personer med nedsatt funksjonsevne kan delta i arbeidslivet. Regjeringen ser behov for å knytte virkemidler på hjelpemiddelområdet tettere til de øvrige virkemidlene som er innrettet på å få flere i arbeid. For nærmere omtale av hjelpemiddelområdet vises det til Del-

mål 4 Bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne kan ha en aktiv hverdag. Det vises også til Norges forskningsråds prosjekt IT FUNK, som skal gi personer med nedsatt funksjonsevne bedre tilgang til informasjons- og kommunikasjonsteknologi, jf. omtale under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

Forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd (TULT) vil bli videreført i 2012.

Sentrale oppgaver for NAV-kontorene er avklaring, veiledning, oppfølging og formidlingsbistand som kan gi overgang til ordinært arbeidsliv. Det vil i 2012 bli vurdert iverksettelse av et forsøk hvor Arbeids- og velferdsetaten i større grad gjennomfører avklarings- og oppfølgingstjenester i egen regi som alternativ til kjøp av slike tjenester i form av tiltak fra eksterne leverandører. Se også omtale under kap. 634, post 76.

Regjeringen viderefører i 2012 innsatsen under Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse (2007-2012), som skal legge til rette for at personer med psykiske lidelser i større grad blir inkludert i arbeidslivet.

Det settes videre av 5 700 tiltaksplasser til kvalifiseringsprogrammet og for personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering (LAR) i 2012. Dette er en videreføring av nivået fra 2011.

Blant ledige med behov for arbeidsrettet bistand skal langtidsledige, ungdom og innvandrere prioriteres ved inntak til arbeidsmarkedstiltak. Regjeringen vil, blant annet i lys av forventninger om økt etterspørsel etter arbeidskraft, legge stor vekt på at personer som rammes av ledighet formidles raskt til arbeid, slik at en unngår lengre ledighetsperioder.

Det er betydelige utfordringer knyttet til ungdom i aldersgruppen 16-19 år som verken er i videregående opplæring eller i arbeid. Arbeidsdepartementet viderefører samarbeidet med Kunnskapsdepartementet om Ny GIV-satsingen.

Ungdomsgarantien, som skal sikre tilbud om tiltak for ungdom under 20 år som står uten arbeid eller skoleplass, videreføres i 2012. Det samme gjelder oppfølgingsgarantien for arbeidsledige i alderen 20-24 år. Regjeringen viderefører også tiltaksgarantien, som skal sikre tilbud om arbeidsmarkedstiltak for 20-24 åringer som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Arbeidsdepartementet vil, blant annet i lys av utviklingen på arbeidsmarkedet og en rapport om erfaringer med Arbeids- og velferdsetatens arbeid med oppfølgingsgarantien, arbeide videre med vurdering av garantiordningens innretning slik at ungdom utenfor arbeid og utdanning får den oppfølgingen de trenger for å fortsette skolegang

eller delta på arbeidsmarkedet. Regjeringen viderefører også langtidsledighetsgarantien, som skal gi tilbud om tiltak til personer som har en arbeidsøkerperiode på to år eller mer, og har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Langtidsledighetsgarantien utvides fra 1. januar 2012 til å inkludere overgangstilfellene etter avviklingen av særreglene for eldre dagpengemottakere som i dag ikke omfattes av langtidsledighetsgarantien. Det innebærer at garantiutvidelsen er knyttet til personer som ved utgangen av 2011 fremdeles mottar dagpenger etter overgangsordningen som avvikles fra 1. januar 2012, og som har vært delvis ledige de siste seks månedene. Det vises for øvrig til nærmere omtale under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak.

Regjeringen er opptatt av å øke sysselsettingen blant innvandrergupper som i dag har lav sysselsetting. Satsing og tilpasning av arbeidsmarkedspolitiske virkemidler vil skje innenfor rammen av oppfølging knyttet til NOU 2011:7 Velferd og migrasjon, NOU 2011:14 Bedre integrering, samt evalueringer av arbeidsmarkedstiltak rettet mot innvandrerguppen.

Regjeringen ønsker å redusere den passive stønadsperioden for enslige forsørgere, og bidra til at de kommer raskere over i arbeid. Det foreslås derfor at aktivitetskravet til mottakere av overgangsstønad stilles når det yngste barnet fyller ett år, mot tidligere tre år. Endringen foreslås iverksatt for nye tilfeller fra 2012.

Bedre og tidligere oppfølging av sykmeldte skal benyttes for å bidra til at flest mulig opprettholder sitt arbeid og inntektsgrunnlag. Innsatsen gjennomføres i samarbeid med arbeidslivets parter, jf. nærmere omtale under delmål 2 Et inkluderende arbeidsliv. Tidligere gjennomføring av dialogmøter i regi av Arbeids- og velferdsetaten vil kunne bidra til raskere avklaring av behov for bistand og kortere stønadsperiode. Implementeringen av tiltakene som ble innført fra 1. juli 2011 vil stille store krav til alle aktører i arbeidet med å følge opp sykmeldte, og det må forventes at det i 2012 vil være utfordrende for alle parter å følge opp sine lovpålagte plikter. Arbeidsdepartementet vil følge Arbeids- og velferdsetatens arbeid på dette feltet særlig tett i denne fasen.

Bedre kvalitet på oppfølgingen av personer som mottar arbeidsavklaringspenger vil kunne bidra til raskere avklaring og økt overgang til arbeid. Forbedringer i oppfølgingsarbeidet vil måtte skje gradvis og over flere år, og departementet vil be Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeide en langsiktig plan for dette arbeidet.

Regjeringens seniorpolitikk skal bidra til at eldre nyttiggjøres som en ressurs for arbeidslivet og samfunnet. Målet er å få flere til å stå lenger i arbeid.

Regjeringen har en bred strategi for å fremme høy yrkesaktivitet blant seniorene. Det legges vekt på et bærekraftig pensjonssystem som et sentralt grunnlag for seniorpolitikken. Samtidig er seniorarbeidet på arbeidsplassene, spredning av kunnskap om seniorene som viktig arbeidskraftressurs, livslang læring og innsats bl.a. gjennom arbeidsmiljøpolitikken for å motvirke diskriminering og utstøting fra arbeidslivet nødvendig for å få gode resultater i seniorpolitikken. Regjeringen bevilger dessuten midler til Statens seniorråd og Senter for seniorpolitikk (SSP). Det vises til omtale under kap. 601, post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk mv.

Delmål 2 Et inkluderende arbeidsliv

Å skape et mer inkluderende arbeidsliv basert på enkeltmenneskets ressurser og verdighet er et viktig mål for sysselsettings-, arbeidsmiljø- og inkluderingspolitikken. Et inkluderende arbeidsliv innebærer både å skape et arbeidsliv som forebygger helseskader og utstøting, og at forholdene legges til rette for personer som midlertidig eller varig har fått nedsatt funksjonsevne eller arbeids-evne.

Avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv er videreført og videreutviklet i samarbeid med partene i arbeidslivet. Arbeidet med oppfølging av avtalen og andre tiltak for å forebygge utstøting og fremme inkludering har høy prioritet. En nærmere beskrivelse av Regjeringens satsing i samarbeid med arbeidslivets parter for å fremme et mer inkluderende arbeidsliv er omtalt i del 1, kap. 2.2. Satsinger og hovedprioriteringer.

Regjeringens innsats for et inkluderende arbeidsliv innebærer innsats innen flere politikkområder.

Det systematiske forebyggende HMS-arbeidet i virksomhetene for å forebygge arbeidsrelatert skade og sykdom er nærmere omtalt under resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet, delmål 1 Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering.

Innsatsen gjennom en aktiv arbeids- og velferdspolitik, som skal bidra til høy yrkesdeltakelse og forebygge langvarig ledighet og utstøting fra arbeidslivet, er nærmere omtalt under delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad. Under dette delmålet omtales oppfølgingen av sykmeldte, arbeidet med å få sysselsatt flere med

nedsatt funksjonsevne og oppfølgingen av tiltak for at eldre arbeidstakere kan opprettholde yrkesaktiviteten lengre.

Regjeringen har utarbeidet en jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Arbeidet bygger bl.a. på delmål 2 i avtalen om et inkluderende arbeidsliv, som innebærer å øke sysselsettingen blant personer med nedsatt funksjonsevne.

For en nærmere beskrivelse av innsatsen under jobbstrategien vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

Hjelpemidler og tilrettelegging er sentrale virkemidler for å inkludere flere personer med funksjonsnedsettelse i arbeidslivet. En nærmere beskrivelse av Regjeringens satsing for å bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne kan ha en aktiv hverdag er omtalt under delmål 4 Bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne kan ha en aktiv hverdag.

Rapport og status

Sykefraværsoppfølgingen i 2011

Fra 1. juli 2011 ble endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven om raskere oppfølging og sanksjonering av brudd på regelverket ved arbeidstakers sykdom iverksatt. Status for rapport på sykefraværsoppfølgingen er basert på 1. tertial 2011 og er derfor i henhold til reglene som gjaldt før lovendringene ble iverksatt.

Arbeids- og velferdsetaten mottok i 1. tertial 2011 oppfølgingsplaner fra arbeidsgivere for om lag 78 pst. av de som passerte 12 ukers sykefravær. Antall mottatte planer har økt med 7 pst. i forhold til 1. tertial 2010. Videre mottok etaten i 1. tertial 2011 informasjon om at arbeidsgiver hadde gjennomført dialogmøte for om lag 5 pst. av de ansatte som passerte 12 uker med sykefravær. Andel registrerte dialogmøter i regi av arbeidsgiver er lavere enn i 2010. Den faktiske oppfølging i regi av arbeidsgiver antas, som i 2010, å være av et større omfang enn det registreringen i Arbeids- og velferdsetaten viser.

Arbeids- og velferdsetaten skal avholde et dialogmøte etter seks måneders sykmelding mellom sykmeldt arbeidstaker og arbeidsgiver, unntatt når et slikt møte antas å være åpenbart unødvendig. I 1. tertial 2011 ble det avholdt om lag 12 700 dialogmøter. 73 pst. av dialogmøtene blir avholdt innen 26 uker. 4 700 dialogmøter blir avholdt etter 26 uker. I sum ble det gjennomført 17 400 dialogmøter i løpet av 1. tertial 2011. Økningen i antall gjennomførte dialogmøter fra 1. tertial 2010 til 1. tertial 2011 er på 26 pst. Bakgrunn for sen gjen-

nomføring av dialogmøtet har sammenheng med at innkalling har blitt sendt ut kort tid før det har gått 26 uker. Problemer med tidsfristen gjør at mange møter utsettes for at alle aktører i dialogmøtet skal kunne delta. I forbindelse med lovendringene fra 1. juli 2011 har Arbeids- og velferdsetaten lagt om rutinene og fremskynder nå utsending av innkalling med 3 uker.

Arbeids- og velferdsetaten har utviklet et styringsparameter som viser antall sykmeldte som er aktuelle for dialogmøte 2. I april 2011 deltok 57 pst. av de sykmeldte i målgruppen på dialogmøte innen 26 uker. Andelen var på 51 pst. i 3. tertial 2010. Sykefraværsoppfølgingen i regi av Arbeids- og velferdsetaten har økt sammenlignet med tilsvarende periode i 2010.

Arbeids- og velferdsdirektoratets arbeid med oppfølging av sykmeldte har i 2010 og 2011 vært preget av forberedelser til lovendringene som ble iverksatt for 1. juli 2011. Etaten har i den forbindelse fått nye og mer omfattende oppfølgingsoppgaver.

Arbeids- og velferdsetatens innsats gjennom arbeidslivssentrene

NAV Arbeidslivssenter har gjennom intensjonsavtalens mandat et viktig oppdrag i å støtte opp under virksomhetenes egen innsats for å forebygge sykefravær og overgang til passive trygdeordninger. Arbeidslivssentrene skal aktivt bistå virksomhetene i dette arbeidet og ta initiativ til gode felles tiltak og aktiviteter overfor øvrige aktuelle etater og samarbeidspartnere som kan bistå virksomhetene i dette arbeidet. Omfanget av tjenesteytingen til IA-virksomheter har økt fra 2009 til 2010. Økningen har sammenheng med økt ressursinnsats til arbeidslivssentrene i 2010. Det som leveres er en kombinasjon av systemrettede tjenester og mer individrettede tjenester.

1. januar 2010 etablerte Arbeids- og velferdsdirektoratet en nasjonal koordineringsenhet for arbeidslivssentrene, som skal arbeide med utvikling av oppgaveporteføljen i arbeidslivssentrene, utveksle informasjon og videreformidle effektiv praksis. NAV Arbeidslivssenter skal bidra til at sykmeldte kommer raskere tilbake i arbeid gjennom systemrettet veiledning og bistand mot IA-virksomheter, samt bidra i etatens øvrige sykefraværsoppfølging, herunder dialogmøter i samarbeid med NAV-kontor, eller alene der det anses hensiktsmessig. Det er utarbeidet et rolledokument for arbeidslivssentrene som beskriver rolle, ansvar og hovedoppgaver med bakgrunn i de rammene som er gitt i den nye IA-avtalen. Dokumen-

tet gir grunnlaget for utøvelse av arbeidslivssentrene tjenester, slik at disse fremstår mest mulig koordinerte og enhetlige i forhold til arbeidsgivere i IA-virksomheter.

I rolledokumentet er det presisert at tjenester fra NAV Arbeidslivssenter skal være tilgjengelige i ethvert fylke overfor alle IA-virksomheter og at alle virksomheter som tegner en samarbeidsavtale skal få oppnevnt en kontaktperson i det arbeidslivssenter som virksomheten tegner avtale med.

Strategier og tiltak

Den nye IA-avtalen er blitt mer målrettet og stiller tydeligere krav til aktivitet og rapportering, jf. omtale i del 1, kap. 2.2 om satsinger og hovedprioriteringer.

Regjeringen vil videreføre sin strategi ved å bidra til å forebygge sykefravær og fokusere på at alle som kan, skal ha mulighet til å bruke sine ressurser i arbeidslivet.

Arbeids- og velferdsetaten har sammen med arbeidsmiljømyndighetene et omfattende oppdrag i innsatsen for et mer inkluderende arbeidsliv, innenfor IA-avtalens tre delmål. Dette oppdraget vil bli videreført i 2012.

Implementeringen av tiltakene som ble innført fra 1. juli 2011 vil stille store krav til alle aktører. Det må forventes at det i 2012 vil være utfordrende for alle parter å følge opp sine lovpålagte plikter. Arbeidsdepartementet vil følge Arbeids- og velferdsetatens arbeid på dette feltet særlig tett i denne fasen.

I lys av lovendringene fra 1. juli 2011 legges det i 2012 vekt på tidligere gjennomføring av dialogmøter i regi av Arbeids- og velferdsetaten.

NAV arbeidslivssenter skal fortsatt være Regjeringens virkemiddel overfor virksomheter med IA-avtale. Alle IA-virksomhetene skal ha en fast kontaktperson i arbeidslivssentrene, som skal bistå virksomheten i å arbeide målrettet og resultatorientert med utvikling av mer inkluderende arbeidsplasser. Arbeidslivssentrene's rolle, ansvar og hovedoppgaver i IA-perioden 2010-2013 er beskrevet i rolledokumentet for Arbeidslivssentrene av 5. februar 2011.

Det vises for øvrig til nærmere omtale under delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad, resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet og kap. 640 Arbeidstilsynet.

Delmål 3 Virksomheter med ledige jobber får dekket sitt behov for arbeidskraft

Arbeids- og velferdsetatens formidlingsarbeid skal bidra til at arbeidssøkere raskt kan komme i arbeid, og at arbeidsgivere raskt kan få tilgang på arbeidskraft. Arbeids- og velferdsetaten samler informasjon om ledige stillinger og yter rekrutterings- og formidlingsbistand til bedrifter og foretak. Dette fordrer god kunnskap om arbeidsmarkedet, som blant annet innhentes gjennom kontakt med arbeidsgivere.

Arbeids- og velferdsdirektoratets databaser over ledige stillinger og ledige personer er tilgjengelig på www.nav.no, og er gratis for arbeidssøkere, arbeidsgivere og bemanningsbyråer.

Rapport og status

Arbeids- og velferdsdirektoratet kartlegger regelmessig bedriftenes behov for arbeidskraft. I bedriftsundersøkelsen fra 2011, som ble gjennomført blant 14 000 virksomheter i perioden februar-mars, oppga 24 pst. av bedriftene at de har rekrutteringsproblemer, og 11 pst. av bedriftene svarte at rekrutteringsproblemene er av en slik art at bedriften har færre ansatte enn de ellers ville hatt. Resultatet er omtrent på samme nivå som i fjor.

EØS-borgere har fri tilgang til det norske arbeidsmarkedet. For opphold utover tre måneder, stilles det krav om registrering hos politiet. Registrering kan skje tidligere for de som har behov for skattekort eller personnummer. Bulgaria og Romania ble EØS-medlemmer 1. august 2007. Fra samme dato innførte Norge såkalte overgangsordninger for disse landene. Norge har videreført overgangsordningene frem til 31. desember 2011. Overgangsordningene innebærer at arbeidstakere fra Bulgaria og Romania må ha levert en fullstendig søknad om oppholdstillatelse for fulltidsarbeid på norske lønns- og arbeidsvilkår før de kan begynne å arbeide. Bulgarene og rumenere som har hatt lovlig opphold i Norge som arbeidstaker i de siste tolv måneder følger det alminnelige regelverket for EØS-borgere. Etter fem år med lovlig opphold vil EØS-borgere få varig oppholdsrett. Dagens regler innebærer at det er enkelt å rekruttere arbeidskraft fra EØS-området. Departementet har satt i gang en nærmere vurdering av en eventuell videreføring av ordningene. I henhold til EØS-utvidelsesavtalen kan ikke Norge forlenge ordningene ytterligere, med mindre man kan vise til «alvorlige forstyrrelser i arbeidsmarkedet».

Rekruttering av arbeidskraft fra land utenfor EØS omfatter for det meste faglært arbeidskraft eller spesialister. En ny utlendingslov med tilhørende forskrift trådte i kraft i januar 2010. Loven legger til rette for enklere rekruttering av utenlandsk arbeidskraft fra land utenfor EØS/EFTA, bl.a. gjennom ordningen med økt ansvar til arbeidsgiverne ved rekruttering av faglærte og høyt kvalifisert arbeidskraft. Fra 2012 vil det bli stilt krav om 4 ukers saksbehandlingstid for 80 pst. av sakene i forvaltningen. Den årlige kvoten på 5 000 nye tillatelser til arbeidstakere som er faglærte har så langt ikke medført noen reell begrensning. I 2010 ble det utstedt om lag 2 800 nye tillatelser til faglærte.

Arbeids- og velferdsetaten samarbeider med de andre europeiske arbeidsmarkedsetatene og EU-kommisjonen gjennom EURES (EUROPEAN Employment Services). EURES har som oppgave å bistå arbeidsgivere med å skaffe arbeidskraft fra utlandet, og arbeidssøkere som søker arbeid i utlandet. NAV EURES har EURES-rådgivere som dekker alle fylkene. Både private og offentlige virksomheter benytter EURES i rekrutteringsarbeidet, og andelen offentlige virksomheter som bruker EURES er økende.

Overgang til jobb

Arbeidsmarkedstiltak skal bidra til å styrke den enkeltes muligheter for overgang til arbeid, og samtidig sørge for at bedriftene får dekket sine behov for kvalifisert arbeidskraft. Arbeids- og velferdsetaten kan med utgangspunkt i registerdata, følge brukere og tiltaksdeltakere videre i deres arbeidskarriere.

Arbeids- og velferdsetaten har fra 2009 produsert månedlig statistikk som beskriver hvordan arbeidssøkere som slutter å melde seg hos etaten, tilpasser seg på arbeidsmarkedet. Tallene inkluderer både personer som har deltatt på tiltak, og de som ikke har det. I løpet av 2010 gikk gjennomsnittlig om lag 62 pst. av de tidligere arbeidssøkerne i Arbeids- og velferdsetaten over i arbeid innen seks måneder etter at de ikke lenger var registrert som arbeidssøkere. I 1. halvår 2011 var andelen i arbeid 60 pst.

Tilsvarende var overgangen til arbeid blant personer med nedsatt arbeidsevne i 2010 om lag 43 pst. seks måneder etter at de ikke lenger var registrert med nedsatt arbeidsevne. Overgangen til arbeid var uendret i 1. halvår 2011.

Det er også gjort undersøkelser som viser overgang til arbeid for arbeidssøkere som har deltatt på arbeidsmarkedstiltak. Personer som har

problemer med å komme i jobb på egenhånd, vil ofte få tilbud om å delta i tiltak. Undersøkelser viser at de som har deltatt i et arbeidsmarkedstiltak, gjennomgående kommer raskere i jobb enn om lag like personer som ikke har deltatt i tiltak. Arbeidsmarkedstiltakene kan også ha andre positive effekter enn overgang til jobb. Arbeidsrettet innsats for unge kan bidra til økt overgang til ordinær utdanning, mens innsats rettet mot grupper med nedsatt arbeidsevne i noen grad kan ha til hensikt å gi meningsfull aktivitet. Det er komplisert å måle effektene på dette området fordi tiltaksdeltakere kan skille seg noe fra helt ledige på andre områder enn tiltakserfaring, for eksempel med hensyn til motivasjon (seleksjonsproblemer). Arbeidsdepartementet har inngått en avtale med Frisch-senteret og Proba, for å få til en forskningsbasert analyse av effektene av tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne. Dette vil kunne gi resultater som kan være nyttige for den videre politikkutformingen.

Strategier og tiltak

Regjeringens hovedstrategi for 2012 er å mobilisere innenlandske arbeidskraftsressurser til å møte en forventet økt etterspørsel etter arbeidskraft. Tilbudet av arbeidskraft bestemmes av hvor mange personer som søker jobb, og hvor intensivt og effektivt de søker. Jo større tilbud av arbeidskraft, jo lettere er det for virksomhetene å rekruttere.

Arbeidsmarkedspolitikken har en viktig oppgave med å frembringe, bearbeide og gjøre tilgjengelig informasjon for aktørene i arbeidsmarkedet. Arbeids- og velferdsetaten samler og videreformidler utlyste stillinger som gjør det enklere å holde oversikten over det samlede stillingsmarkedet. Videre bistår NAV-kontorene arbeidssøkerne med formidling for å bidra til raskere overgang til arbeid. Formidlingsrettet bistand bygger på kjennskap til arbeidsmarkedet, nettverk og kontakt med arbeidsgivere. Bedriftenes behov skal være utgangspunktet for formidlingen av arbeidssøkere til den enkelte stilling, mens både arbeidssøker og arbeidsgiver kan motta oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten.

Som supplerende strategi for å dekke arbeidskraftbehovet, legges det fortsatt til rette for arbeidsinnvandring. Det europeiske arbeidsformidlingsnettverket, EURES, er viktig for spredning av informasjon om situasjonen i det norske arbeidsmarkedet, ledige stillinger i alle EØS-land og CV-er fra mobile arbeidssøkere. Arbeids- og velferdsetaten informerer om arbeidsmarkedet,

og kan være et viktig bindeledd mellom bedrifter som etterspør arbeidskraft og arbeidssøkere som innehar relevant kompetanse.

I 2012 tas det sikte på å etablere en egen nettportal som inngang til all relevant informasjon som gjelder arbeidsinnvandring og tjenesteimport. I tillegg vil det iverksettes pilotprosjekt ved et par utenriksstasjoner, jf. St. meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring. Arbeids- og velferdsdirektoratet leder en prosjektgruppe som skal utvikle informasjonsmaterieell rettet mot arbeidsinnvandring og utvikle samarbeidsformer med enkelte utenriksstasjoner, for å bistå arbeidsgivere i Norge som ønsker å rekruttere arbeidskraft fra de aktuelle landene.

For å gjøre det lettere for arbeidsgiver å holde på kvalifisert arbeidskraft i en periode med lav aktivitet og nedgangskonjunktur, ble dagpenge- og permitteringsregelverket utvidet på flere områder i løpet av 1. halvår 2009. Endringene ble foretatt på bakgrunn av sterk vekst i antall permitterte fra slutten av 2008 fram mot sommeren 2009, og usikre utsikter framover. Gjennom 2010 og fram til juli 2011 har antall permitterte vist en klar nedgang. Den bedrede situasjonen på arbeidsmarkedet tilsier at det ikke er behov for å beholde utvidelsen av dagpenge- og permitteringsregelverket. Regjeringen foreslår derfor å reversere endringene fra 1. halvår 2009 med virkning fra 1. januar 2012. Dette innebærer at bedriftenes arbeidsgiverperiode forlenges fra fem til ti dager ved minst 40 pst. permittering, maksimal periode med dagpenger under permittering reduseres fra 52 til 30 uker for nye tilfeller, samtidig som arbeidsgivers fritak fra lønnsplikten tilsvarende reduseres til 30 uker. Kravet til arbeidstidsreduksjon for rett til dagpenger under permittering økes fra 40 til 50 pst. Departementet vil følge utviklingen i arbeidsmarkedet, og hvis situasjonen tilsier det, gjøre en ny vurdering av dagpenge- og permitteringsregelverket. Det vises for øvrig til omtale under programkategori 33.30 Arbeidsliv.

Med bakgrunn i finanskrisen, ble det innført to midlertidige lempninger og en regelendring i forskriften for ordningen med tilskudd til bedriftsintern opplæring (BIO). De midlertidige lempningene gjaldt en utvidelse av inngangsvilkårene til ordningen og en mulighet for å utvide varigheten for opplæringen. Regelendringen innebar at adgangen til å benytte BIO for rekruttering til stillinger som er vanskelige å besette, ble tatt ut av forskriften. Endringene ble innført per 1. oktober 2009 med en varighet ut 2011 for inngangsvilkår og varigheten på opplæringen. Uroen i finansmarkedet som Norge opplevde i deler av 2008-2009 er

i hovedsak tilbakelagt, og i løpet av det siste året har ledigheten gått ned og etterspørselen etter arbeidskraft økt. Antall tiltaksplasser benyttet til BIO har sunket fra om lag 4 400 plasser i mars 2010 til om lag 500 plasser i mars 2011. Dette indikerer at behovet for BIO er redusert betraktelig. På denne bakgrunn foreslås det derfor at de midlertidige lempningene i BIO-forskriften oppheves fra 1. januar 2012. Adgangen til å benytte BIO ved rekruttering fjernes permanent.

For nærmere omtale av den aktive arbeidsmarkedspolitikken og arbeidsrettede tiltak, se delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad.

Delmål 4 Bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne kan ha en aktiv hverdag

Regjeringens mål er å legge til rette for at personer med nedsatt funksjonsevne skal sikres likeverdige levekår, livskvalitet og aktive, selvstendige liv på linje med den øvrige befolkningen.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ansvaret for koordineringen av politikken overfor personer med nedsatt funksjonsevne. Flere departementer har ansvar for tiltak innen sin sektor.

Gjennom ulike virkemidler og tiltak, herunder et landsdekkende system av hjelpemiddelentraler, vil Regjeringen bidra til inkludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne i skole, utdanning og arbeids- og dagligliv. Arbeidsdepartementet har ansvaret for politikkkutformingen og virkemidler innen hjelpemiddelområdet. Arbeids- og velferdsetaten har det overordnede ansvaret for forvaltning av de fleste hjelpemidler for personer med varige funksjonsnedsettelse, med unntak av behandlingshjelpemidler som ligger til de regionale helseforetakene. Kommunene har delvis finansieringsansvar for beboere i institusjoner, samt personer med midlertidige hjelpemiddelbehov.

Hjelpemiddelområdet er omfattende og ulike brukergrupper har høyst forskjellige behov, avhengig av type og grad av funksjonsnedsettelse, alder, levekår og oppfølgingsbehov. I dagens system kan et hjelpemiddel være alt fra enkle og rimelige produkter til avanserte teknologiske produkter. I tillegg kommer stønad til dekning av utgifter til rene tjenester som tolking, funksjonsassistanse og lese- og sekretærhjelp.

Hjelpemiddelcentralene og førstelinjetjenesten skal innenfor sine respektive ansvars- og kompetanseområder finne helhetlige og likeverdige løsninger for den enkelte bruker med varige, funk-

sjonelle hjelpebehov av teknisk eller ergonomisk art. Hjelpemiddelsentralene skal også gi råd og veiledning til førstelinjetjenesten. Førstelinjetjenesten består i hovedsak av helse-, pleie- og omsorgstjenesten i kommunene, det enkelte lokale NAV kontor, de fylkeskommunale videregående skolene, de statlige helseforetakene, bedriftshelsetjenesten og i noen grad arbeidsgivere. Hjelpemiddelsentralene skal behandle søknader innen rimelig tid og utføre reparasjoner av hjelpemidler så raskt som mulig.

Rapport og status

Folketrygdens samlede utgifter til hjelpemidler, tilskudd og tjenester som formidles via Arbeids- og velferdsetaten var i 2010 om lag 5,3 mrd. kroner. Av dette formidles hjelpemidler og tjenester til en verdi av om lag 2,8 mrd. kroner gjennom hjelpemiddelsentralene, som i 2010 betjente 146 482 enkeltbrukere. Av disse var rundt 53 pst. personer over 67 år. I perioden 2001 til 2010 økte folketrygdens utgifter på dette området med om lag 10 pst., målt i faste priser. Antall brukere ved hjelpemiddelsentralene ble i samme periode redusert med om lag 4 pst. Gitt den forventede demografiske utviklingen, viser beregninger gjort av Arbeids- og velferdsdirektoratet at det i 2030 vil være 40 pst. flere brukere av hjelpemidler enn i dag.

Det er også sterk vekst i antall yngre brukere med nedsatt funksjonsevne med langt større behov for tilrettelegging og koordinerte tjenester. Dette vil kreve nødvendig fag- og samhandlingskompetanse i førstelinjen i kommunene, hjelpemiddelsentralene og i tilretteleggingsapparatet for øvrig.

De nevnte utfordringene stiller store krav til en effektiv og brukerrettet hjelpemiddelforvaltning med høy faglig kompetanse. Regjeringen arbeider løpende med forbedringstiltak på hjelpemiddelområdet innen forvaltning, finansiering og formidling.

På bakgrunn av de manglene som har blitt avdekket i Arbeids- og velferdsetatens forvaltning av bilstønadordningen, jf. Riksrevisjonens dok. nr. 3:6 (2006-2007), er området fortsatt gjenstand for særskilt oppfølging. Den endrede organiseringen fra 2009 med fem bilsentre på landsbasis forventes på sikt å gi større og mer robuste kompetansemiljøer, som vil gi brukerne et bedre og mer likeverdig tilbud.

Høreapparatomsorgen har en kompleks og krevende organisering og det er nedlagt et betydelig arbeid både på departements- og direktoratsnivå for å forbedre samhandling, rutiner og kon-

troll. Arbeids- og velferdsetaten har satt i verk omfattende tiltak på en rekke områder for å bedre nøkkelkontroller som skal sikre tilstrekkelig dokumentasjon. Med ikrafttreden fra 2. mai 2011 er det gjort endringer i forskrift om stønad til høreapparat og tinnitusmaskerer som innebærer at høreapparater som det er gitt stønad til er brukers eiendom.

Tolketilbudet omfatter tegnspråktolking, stemmetolking, skrivetolking, tegn som støtte til munnavlesning og tolk- ledsagertjeneste for døvblinde. Tolketjenesten er en del av hjelpemiddelsentralenes tjenestetilbud. Tjenesten består på landsbasis av om lag 170 fast ansatte tolker, samt at tjenesten har avtale med om lag 370 frilanstolker.

Tilgangen på ansatte tolker og frilanstolker har vært stabilt siste årene, mens behovet for tolking er økende. Økningen på de årlige utgiftene til tolking utført av frilanstolker tyder på at det tolkes stadig mer per oppdrag. Økningen omfatter fortrinnsvis tolking for døve i arbeid og utdanning, samt tolk- og ledsagerhjelp til døvblinde i dagliglivet. På grunn av økt tilstrømming av hørselshemmede og døve studenter i ved lærestedene i Oslo og Akershus høsten 2010, er Arbeids- og velferdsdirektoratet bedt om å sikre en best mulig beredskap og kapasitet for studieåret som starter høsten 2011.

Et flertall i arbeids- og sosialkomiteen på Stortinget ba i forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 1 (2008–2009) Regjeringen om å igangsette et forsøk i offentlig regi med servicehunder. Arbeids- og velferdsdirektoratet ble i samarbeid med Helsedirektoratet, gitt i oppdrag å gjennomføre prosjektet. Det viste seg utfordrende å rekruttere brukere til ordningen, og det ble følgelig ikke brukt midler til forsøket i 2009 og 2010. For 2011 er det bevilget en samlet ramme på 5 mill. kroner, og eventuelle ubrukte midler i 2011 vil bli overført til å slutføre prosjektet i 2012. Den videre oppfølging er omtalt under programkategori 09.30 Arbeidsmarked, kap. 634, post 21.

Stortinget har vedtatt å overføre 3 mill. kroner fra kap. 634 post 21 til kap. 601 post 70, jf. Prop 120 S (2010-2011) og Innst. 420 S (2010-2011), til kjøp av erstatningshunder til brukere som deltok i to tidligere prosjekter fra 2001 til 2006 i regi av Norges Blindeforbund og Norges Handikapforbund. Det er inngått avtale med Norges Blindeforbund om å ta ansvar for å forvalte tildelingen av midlene. Avtalen omfatter også nødvendig trening og ettervern. Norges Blindeforbund mottok et engangstilskudd i 2011 til dette prosjektet.

Strategier og tiltak

NOU 2010: 5 Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering – et helhetlig hjelpemiddeltilbud ble avgitt i mai 2010. Utredningen ble sendt på en bred høring med frist 15. oktober samme år. Over 300 instanser avga høringsuttalelse. Utredningen og høringssvarene gir regjeringen et godt utgangspunkt for det videre arbeid med utvikling av hjelpemiddelforvaltningen.

Både utvalget og høringsinstansene har pekt på behovet for en forsterket innsats når det gjelder hjelpemidler og tilrettelegging i arbeidslivet. Regjeringen ser behov for å knytte virkemidler på hjelpemiddelområdet tettere til de øvrige virkemidlene som er innrettet på å få flere i arbeid. Hjelpemidler og tilrettelegging er bare ett av flere virkemidler for å inkludere flere personer med funksjonsnedsettelse i arbeidslivet. Det vises i denne sammenheng til at regjeringen har utarbeidet en jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Arbeidet bygger bl.a. på delmål 2 i avtalen om et inkluderende arbeidsliv, som innebærer å øke sysselsettingen blant personer med nedsatt funksjonsevne. For en nærmere beskrivelse av innsatsen under jobbstrategien vises det til særlig trykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Jobbstrategien er omtalt mer detaljert under delmål 1.

I NOU 2010: 5 foreslår et flertall av utvalgets medlemmer å overføre vedtaks- og finansieringsansvaret for høreapparater og ortopediske hjelpemidler fra Arbeids- og velferdsetaten til de regionale helseforetakene. Regjeringen mener det er behov for å utrede saken videre før det er aktuelt å konkludere. På denne bakgrunn er det etablert en arbeidsgruppe sammensatt av de regionale helseforetakene, Helsedirektoratet og Arbeids- og velferdsetaten som innen 31. desember 2011 skal utrede et alternativt forslag til dagens ansvars- og arbeidsdeling. De er også bedt om å komme med forslag til aktuelle forbedrings- og effektiviseringsmuligheter gitt dagens organisering og forvaltning av ordningen.

Regjeringen tar videre sikte på å vurdere nærmere om opplæringsansvaret for sansetapgruppene til bedring av funksjonsevnen i dagliglivet som i dagens system er hjemlet i folketrygdloven § 10-7 tredje ledd skal overføres til kommunehelsetjenesten eller de regionale helseforetakene. Tilsvarende tar Regjeringen sikte på at de behandlingshjelpemidlene som fortsatt ligger igjen i folketrygden, skal overføres til spesialisthelsetjenesten. Utvalget tilrådte en økt satsing på kompetanse, innovasjon og forskning på hjelpemiddel-

området. Dette forslaget fikk bred oppslutning i høringsrunden. I tråd med flertallsmerknader i forbindelse med komitébehandlingen av Innst. 15 S (2010–2011) om å bidra til bedret tilgang på nødvendige hjelpemidler og sikring av sterk formidlingskompetanse, samt synliggjøre mulighetene for utvikling og forskning som kan bidra til kvalitetsheving, tar Regjeringen ved berørte departementer sikte på å vurdere nærmere hvordan man på best måte kan legge til rette for en planmessig og koordinert satsing på kompetanse, forskning og innovasjon på hjelpemidler og velferdsteknologi.

I NOU 2010: 5 drøftes nærmere hva som er grensen mellom hva som i folketrygdlovens forstand kan anses som nødvendig og hensiktsmessig og følgelig defineres som et hjelpemiddel som skal kompensere for en funksjonsnedsettelse og hva som er å betrakte som et standardprodukt som skal tilfredsstillende vanlige menneskers behov. Det vil være en kontinuerlig vurdering hvilke hjelpemidler som fullt ut skal være stønadsberettiget over folketrygden, hvilke produkter eller utstyr som det er aktuelt å gi et tilskudd til og hvilke hjelpemidler eller utstyr som bør tas ut av sortimentet.

I NOU 2011: 11 Innovasjon i omsorg pekes det på at et økende antall eldre vil kreve økte behov for tilrettelegging, kompetanse og kapasitet, særlig når det gjelder demens og sammensatte lidelser. Disse utfordringene må likevel ses i lys av at flertallet av fremtidens eldre trolig vil ha andre ressurser å møte alderdommen med, i form av bedre helse, bedre økonomi og boforhold, enn tidligere generasjoner. I NOU 2011: 11 pekes det på at ny teknologi kan gi nye muligheter for et selvstendig og meningsfullt liv. Ny teknologi kan dreie seg om produkter utviklet spesielt for hjelpemiddelmarkedet eller vanlige forbruksvarer. Et viktig utviklingstrekk er utviklingen av produkter som inneholder funksjonell teknologi for funksjonshemmede, men som samtidig har utstyr som faller utenfor hjelpemiddelbegrepet. Dette aktualiserer spørsmålet om det er behov for et fremtidig mer fleksibelt system for finansiering og formidling av hjelpemidler, enn dagens utlånsbaserte modell.

For å undersøke om den nye organiseringen av bilområdet har ført til de ønskede effekter, gjennomfører direktoratet i 2011 en kvalitetsundersøkelse. Resultatet av undersøkelsen ventes å foreligge høsten 2011 og vil bli fulgt opp i 2012.

Det vil bli vurdert om det er behov for ytterligere tiltak for ytterligere å forbedre kontroller, samhandling og rutiner innenfor høreapparatomsorgen, herunder omfanget av nøkkelkontroller.

Delmål 5 Et økonomisk og sosiale bærekraftig pensjonssystem

Status og strategier knyttet til målet om et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem er nærmere redegjort under resultatområde 3 Pensjon.

Delmål 6 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte

Rettferdig fordeling og utjamning er grunnleggende verdier for Regjeringen. Alle skal, uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn, ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet. Arbeids- og velferdspolitikken står, i samspill med andre politikkområder, sentralt i Regjeringens arbeid for å redusere ulikheter i levekår, utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom.

Rapport og status

Regjeringen la sammen med statsbudsjettet for 2007 fram en handlingsplan mot fattigdom. Handlingsplan mot fattigdom er rettet inn mot tre delmål: at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid, at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg og å bedre levekårene for de vanskeligst stilte. Handlingsplanen omfatter tiltak under flere sektordepartementer. Handlingsplanen mot fattigdom er fulgt opp med tiltak og styrking i de årlige statsbudsjettene.

I del III, punkt 7 gis en kortfattet rapportering på tiltak mot fattigdom som er iverksatt eller styrket i årene 2006-2011 knyttet til handlingsplan mot fattigdom. Mange av tiltakene, bl.a. kvalifiseringsprogrammet, reduserer fattigdom direkte gjennom å bidra til at personer kommer i arbeid. Også andre tiltak har bidratt til bedre levekår, økt livskvalitet og bedre muligheter for enkeltpersoner og familier.

Regjeringen oppnevnte i 2008 Fordelingsutvalget for å se på utviklingen i økonomiske forskjeller over tid, hvilke faktorer som påvirker fordelingen og hvilke tiltak som kan bidra til en jevnere fordeling. Fordelingsutvalget overleverte sin innstilling (NOU 2009:10) til Finansdepartementet i mai 2009. Utvalget har sett på tiltak som kan bidra til å forhindre at økonomiske forskjeller forsterker seg over tid, herunder at fattigdom går i arv. Utvalget fastslo at tilknytning til arbeidslivet er den viktigste enkeltfaktoren som hindrer lavinntekt for den enkelte, og at tidlig forebygging er det mest effektive tiltaket for å sikre tilknytning til arbeidslivet for flest mulig. Utvalget fremhevet

betydningen av tidlig innsats og forebygging i barne- og ungdomsårene. Fordelingsutvalgets innstilling har vært på en bred høring.

Strategier og tiltak

Regjeringen legger som en oppfølging av Fordelingsutvalgets innstilling (NOU 2009:10) fram en stortingsmelding om fordelingspolitikken. Regjeringen presenterer en bred politikk for en mer rettferdig fordeling. Den brede fordelingspolitikken omfatter virkemidler og innsatsområder som også er grunnleggende i en helhetlig og langsiktig innsats for å forebygge lavinntekt og fattigdom. Regjeringens politikk for å bekjempe fattigdom inneholder langsiktige tiltak og et sterkt forebyggende perspektiv.

Regjeringen vil utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom ved å bringe flere inn i arbeidslivet slik at flest mulig kan leve av egen inntekt. Dette handler både om å skape et mer inkluderende arbeidsliv og å redusere barrierene som den enkelte kan møte i arbeidsmarkedet. Regjeringen vil gjennom velferdsordningene sikre økonomisk trygghet for mennesker som på grunn av sykdom eller andre forhold ikke kan arbeide.

Regjeringens mål er et samfunn uten fattigdom. Et inkluderende samfunn og vern om de mest utsatte skal bidra til dette. En viktig forutsetning for å skape et samfunn med små sosiale og økonomiske forskjeller er å gi alle barn og unge samme muligheter til å delta og utvikle seg i samfunnet, uavhengig av foreldrenes økonomiske bakgrunn og sosiale situasjon. Målsettingen er å endre forhold som skaper og opprettholder sosial og økonomisk ulikhet. Bredden i perspektivet innebærer forebyggende innsats overfor barnefamilie, i barn og unges oppvekstmiljø, i barnehagene, i skolen, arbeidslivet, arbeidsmarkedet og innenfor velferdsordningene. Regjeringen vil styrke innsatsen for barn og unge i utsatte livssituasjoner. Gjennom tidlig innsats og samordnet bistand fra ulike deler av hjelpeapparatet vil Regjeringen bidra til å styrke vanskeligstilte barn og unges utviklingsmuligheter uavhengig av foreldrenes situasjon.

Regjeringens politikk støtter opp under målet om å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom: oppvekstpolitikken, utdanningspolitikken, arbeids- og velferdspolitikken, helsepolitikken, den sosiale boligpolitikken, skattepolitikken og innsatsen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Stortingsmelding om fordelingspolitikken presenterer et slikt bredt perspektiv på fattigdomsbekjempelse.

Handlingsplan mot fattigdom videreføres i 2012. Tiltakene er rettet inn mot handlingsplanens mål om at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid, at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg og å bedre levekårene for de vanskeligst stilte. Et svært viktig tiltak mot fattigdom er kvalifiseringsprogram for utsatte grupper, som er et landsomfattende tilbud fra 1. januar 2010. Regjeringen vil i 2012 vektlegge tilretteleggende og kompetansehevende tiltak for å bidra til at alle i målgruppen blir vurdert for deltakelse i programmet, og at alle deltakere får et individuelt tilpasset arbeidsrettet program. Program for basiskompetanse i arbeidslivet er styrket og bidrar til grunnleggende lese-, skrive-, regne- og IKT-ferdigheter blant voksne arbeidstakere og arbeidssøkende. Regjeringen har innført gratis leksehjelp etter obligatorisk skoletid på 1.-4. trinn. Regjeringens satsing på tiltak for å øke gjennomføringen i videregående opplæring, Ny GIV, videreføres og styrkes i 2012. Som et ledd i å øke motivasjon og bedre læringsresultater innfører Regjeringen valgfag på 8. trinn fra høsten 2012. Den særskilte satsingen på tiltak mot fattigdom innenfor tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn videreføres. Tilskudd til tiltak for å forebygge og redusere fattigdom og sosial eksklusjon blant barn i vanskeligstilte familier vil bli brukt til å stimulere til en samordnet og helhetlig innsats i kommunene. Utviklingsarbeidet overfor barn og unge i risikosoner fortsetter, og erfaringer fra utviklingsarbeidet vil bli brukt inn mot Ny GIV. Omlegging av bostøtteordningen i 2009 bidrar til at flere husstander mottar bostøtte. Innsatsen mot bostedsløshet videreføres gjennom bl.a. tilskudd til boligsosialt arbeid. Den styrkede innsatsen overfor rusmiddelavhengige videreføres. Se omtale av tiltakene mot fattigdom i del III, punkt 7.

Regjeringen har økt minstepensjonene i folketrygden og den garanterte tilleggspensjonen for unge uføre. Minstepensjonen er økt betydelig i årene 2008-2010, se resultatområde 3. Dette er med på å bedre levekårene for grupper med lav inntekt. Inntektssikringsordningene og skattesystemet påvirker inntektsfordelingen og gir viktige bidrag til fattigdomsbekjempelse og omfordeling på kort sikt.

Kommunesektoren har fått et betydelig økonomisk løft under denne regjeringen. Dette, sammen med en omorganisering av velferdstjenestene gjennom NAV-reformen, er viktige ledd i innsatsen for bedre fordeling og mot fattigdom. Gjennom økte inntektsrammer også i 2012, legger Regjeringen forholdene til rette for videreføring av det høye aktivitetsnivået.

Regjeringen vil videreføre dialogen med representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte gjennom Kontaktutvalget for disse gruppene. Regjeringen vil videreføre og videreutvikle samarbeidet med frivillige aktører og se nærmere på hvordan en kan legge til rette for at sosiale entreprenører kan bidra med nye og utradisjonelle løsninger på sosiale problemer.

På enkelte områder vil det være behov for en forsterket innsats og mer målrettede tiltak overfor personer med økt risiko for fattigdom og sosial eksklusjon, spesielt overfor barn og unge. Regjeringen vil utrede hvordan aktivitetsstøtte til barn og unge i familier berørt av fattigdomsproblemer kan ivaretas. Regjeringen vil i forbindelse med de årlige statsbudsjettene vurdere behovet for kort-siktige og mer målrettede tiltak overfor særlig utsatte grupper.

Delmål 7 Tjenester og informasjon tilpasset brukernes behov

Arbeids- og velferdsforvaltningens brukere skal bli møtt med service og respekt samt god informasjon og tilgjengelighet. Det skal legges vekt på å gi et likeverdig tilbud til alle, uavhengig av brukernes bakgrunn.

Rapport og status

I de krevende oppstartsårene for Arbeids- og velferdsetaten, har servicen overfor brukerne samlet sett vært noe svakere enn forventet. Det er derfor iverksatt en rekke tiltak for å bedre servicen og tilgjengeligheten for brukerne. Det har vært en positiv utvikling i arbeids- og velferdsforvaltningens arbeid på disse områdene i 2010.

I 2010 har etaten bl.a. videreutviklet en rekke nettbaserte tjenester på nav.no, herunder «Finn skjema», «Din Pensjon», «Ditt NAV» og tjenesten «Dine utbetalinger». Flere av disse har ført til økt bruk av nav.no.

For å bedre tilgjengeligheten per telefon, var det ved utgangen av 2010 etablert kontaktsentre for 17 fylker. Telefonhenvendelser fra brukerne kan med dette kanaliseres til den veilederen som raskest kan bistå vedkommende. Det er igangsatt pilotprosjekter for spesialisering på telefoniområdet. Arbeids- og velferdsetaten rapporterer at andelen besvarte henvendelser innen 30 sekunder har økt. Høsten 2010 innførte etaten krav om at alle brukere som ikke får tilfredsstillende svar på telefonhenvendelsen sin, skal kontaktes innen to virkedager.

For å fange opp brukernes vurderinger og erfaringer med Arbeids- og velferdsetatens tjenesteyting, gjennomføres det jevnlig brukerundersøkelser. Resultatene fra personbrukerundersøkelsen våren 2011 viser at andelen som er fornøyd med helhetlig service fra Arbeids- og velferdsetaten er 62 pst. Det er om lag det samme resultatet som for et år siden, men vesentlig lavere enn resultatene fra brukerundersøkelsen for tre år siden (2008). Andelen som opplever å bli møtt med respekt er på 70 pst. Dette er også om lag uendret fra våren 2010, men 6 prosentpoeng lavere enn i 2008. Brukerundersøkelsen blant arbeidsgivere viser at arbeidsgiverne i 2011 var om lag like fornøyd med Arbeids- og velferdsetatens tjenesteyting som i 2010. Også denne brukergruppen melder at det fortsatt er utfordringer med tilgjengelighet, selv om resultatene på dette området er noe bedre enn i 2010.

Resultater fra brukerundersøkelser for telefoni viser at brukerne er mer fornøyd med telefonitjenestene i 2010 sammenlignet med 2009. Brukerne oppgir i litt større grad at de er tilfreds med ventetiden for å komme gjennom per telefon. De er litt mer tilfreds med ventetiden for å komme i kontakt med rett person, og det er flere i 2010 som oppgir at de får svar på sine spørsmål. Det er en økning i andelen som får løst henvendelsen sin i løpet av telefonsamtalen, og det en lavere andel som opplever å måtte ringe tilbake eller vente på svar.

Arbeids- og velferdsforvaltningens lokaler skal sikre tilgjengelighet for alle brukergrupper, og det tas spesielt hensyn til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Fylkesmennenes tilsyn med kommunale tjenester har vist at enkelte kontorer ikke ivaretar de samlede kravene til universell utforming, og enkelte andre kontorer ivaretar ikke hensynet til taushetsplikt på en fullt ut tilfredsstillende måte. I samarbeid med kommunene arbeides det med å utbedre dette.

Arbeids- og velferdsforvaltningen ivaretar også brukermedvirkning, både på individnivå og systemnivå. Brukermedvirkning, i betydning brukers innflytelse på egen sak, er en gjennomført metodisk tilnærming på individnivå gjennom arbeidsevnevurderingene, jf. omtale under delmål 1. På systemnivå ivaretas brukermedvirkning gjennom arbeidet i det sentrale brukerutvalget.

Strategier og tiltak

I arbeidet for å nå målet om god informasjon og tilgjengelighet, legges det fortsatt vekt på at en økt andel brukere skal kunne innhente informa-

sjonen på nav.no og benytte selvbetjeningsløsningene i stedet for å oppsøke et NAV-kontor eller henvende seg per telefon eller e-post. Det arbeides for at brukerne skal motta effektiv, kompetent og brukervennlig service, og det legges til rette for at stadig flere brukere kan ta i bruk moderne teknologi i sin kommunikasjon med forvaltningen, slik at deres individuelle behov løses så raskt og enkelt som mulig. Dette vil kunne frigjøre ressurser til bedre oppfølging av brukere som har behov for dette. Dagens IKT-løsninger setter imidlertid begrensninger for hva etaten kan tilby av selvbetjeningsløsninger, jf. omtalen av IKT-moderiseringen under delmål 9.

Selv om tilgjengeligheten på de telefoniske tjenestene er i klar bedring, arbeides det for ytterligere å styrke tilgjengeligheten og kvaliteten i telefonikanalen. Det arbeides bl.a. med sikte på å kople alle kontaktsentrene sammen i et enhetlig nett med felles telefonnummer. Dette vil gi brukerne likt tjenestetilbud uavhengig av bosted. Arbeids- og velferdsdirektoratet vurderer også spørsmålet om etablering av en ordning hvor det kan sendes varsel på sms til brukerne om frister for innsending av meldekort.

Serviceklager omfatter både klager på tilgjengelighet, publikumsbehandling, informasjonsutforming og manglende eller mangelfulle svar på henvendelser fra publikum og brukere. Arbeids- og velferdsetaten vil i 2011 gjennomføre første fase av en omorganisering av behandlingen av serviceklager. Formålet med omorganiseringen er bedre klagesaksbehandling og bedre publikumskontakt. Arbeidet vil bli ferdigstilt i løpet av 2012. Serviceklager vil fortsatt bli behandlet der de oppstår, slik at disse kan brukes til læring og forbedring. Oppfølging av klagene skal skje både individuelt og som en del av etatens systematiske kvalitetsarbeid og intern kontroll. I tillegg vil NAV Klageinstans få en tydeligere rolle i håndteringen av serviceklager gjennom koordinering og oppfølging av disse. Det vil bli utarbeidet nasjonale oversikter som kan vise det samlede omfang av serviceklager og gi grunnlag for forbedring av etatens service til brukerne. Videre vil det bli iverksatt forbedrede retningslinjer for den interne klagesaksbehandlingen på NAV-kontoret.

Brukere av arbeids- og velferdsforvaltningens tjenester har ulik bakgrunn når det gjelder språk, kultur og erfaring. Dette stiller krav til utforming og tilpasning av forvaltningens tjenester. Mangfoldsperspektivet skal ivaretas i møte med brukerne og i utformingen av publikumsrettede tjenester.

Arbeids- og velferdsetaten legger vekt på å sikre at etatens informasjonsmaterieell, søknadsskjema, vedtak mv. er utformet på et klart og forståelig språk for brukerne. Etaten har derfor lagt til grunn at all skriftlig informasjon til brukerne skal bygge på prinsippene for klarspråk slik de er definert i prosjektet «Klart språk i staten» i regi av Difi i samarbeid med Språkrådet. Arbeids- og velferdsdirektoratet har gjennomført et forprosjekt for å legge rammene for et målrettet språkprosjekt. Det videre arbeidet med språkprosjektet vil stå sentralt i 2011 og fremover.

Delmål 8 Rett stønad til rett tid

Den enkeltes rettigheter til stønader gjennom trygdelovgivning og andre sosiale overføringsordninger, skal forvaltes på en god og effektiv måte.

Rapport og status

Samlet antall saker som lå til behandling (tidligere omtalt som restanser) i Arbeids- og velferdsetaten økte fra 2007 og fram til våren 2009. Arbeids- og velferdsetaten har i perioden etter fremleggelsen av St.prp. nr. 51 (2008-2009) våren 2009, arbeidet målrettet med å bedre kvaliteten i ytelsesforvaltningen innenfor et langsiktig perspektiv. Arbeids- og velferdsdirektoratet har satt i verk en rekke tiltak for på kort sikt å redusere saksbehandlingstidene.

Fra våren 2009 frem til årsskiftet 2010/2011 var det en betydelig reduksjon i antall saker som lå til behandling. Saksbehandlingstiden for en rekke ytelser gikk også ned. I 1. tertial 2011 har antall ubehandlede saker vært stabilt. Fortsatt er omfanget av saker som ikke behandles innen rett tid høyt, særlig innenfor enkelte ytelser på familieområdet.

Ved revisjonen av regnskapet for 2008 og 2009 ble det pekt på at Arbeids- og velferdsetaten også hadde utfordringer med å sikre rett ytelse til den enkelte mottaker. I perioden frem til 2009 var det imidlertid behov for å prioritere produksjonsoppgavene. Dette medførte at det ikke samtidig var mulig å styrke arbeidet med kvalitetssikring og kontroll i etaten i et tempo og i en utstrekning som kunne ha vært ønskelig. Mot slutten av 2009 og gjennom 2010 har Arbeids- og velferdsdirektoratet satt i verk et systematisk arbeid for å bedre kontroll og kvalitet i ytelsesforvaltningen. Det er utarbeidet en kontrollstrategi for perioden 2009-2015 og en handlingsplan for intern kontroll for årene 2010-2011.

I 2009 og 2010 er det i tråd med handlingsplanen for intern kontroll prioritert å etablere godt definerte kontroller i saksbehandlingen, nøkkelkontroller, knyttet til ulike stønadstyper samt videreutvikle og målrette etterkontrollene. Siden økt innslag av manuelle kontroller i saksbehandlingen vil kunne redusere produktiviteten i ytelsesbehandlingen, er det lagt vekt på å sikre god balanse mellom hensynet til kvalitet og kontroll mot hensynet til rask saksbehandling og utbetaling av ytelser.

Arbeidsdepartementet legger vekt på at etablerte kontrollrutiner etterleves og gir effekt. Arbeids- og velferdsdirektoratet har lagt vekt på å følge opp innføringen og etterlevelse av nøkkelkontrollene i saksbehandlingen for å sikre god kvalitet. Direktoratet rapporterer at rutinene etterleves i økende grad, men at det fremdeles vil ta tid før etterlevelsen av regimet er tilstrekkelig robust.

Arbeids- og velferdsetatens arbeid på utenlandsområdet er kjennetegnet bl.a. av et komplekst og kompetansekrevede regelverk og et lite egnet IKT-basert saksbehandlingsverktøy. Det har vært utfordringer med å utbetale rett stønad til rett tid. Saksmengden utgjør et relativt lite volum i etatens samlede oppgaveportefølje, men det har over noe tid vært en jevn økning i tilstrømmingen av utlandssaker med tilhørende økt behov for service, informasjon og saksbehandling. Økt eksport av norske velferdsytelser skaper også nye kontrollutfordringer for etaten, jf. NOU 2011:07 Velferd og migrasjon. Etaten har de siste årene iverksatt en rekke tiltak for å møte utfordringene på området. Dette har ført til kortere saksbehandlingstider på de fleste saksområder, og svartiden på telefon er blitt redusert. Videre viser gjennomførte nøkkelkontroller en gradvis bedring i saksbehandlingen.

For å sikre rett kvalitet på tjenester og ytelser og etablere god informasjon om feilsituasjonen innen ytelsesområdene, har departementet bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet om å utvikle metoder for å måle og følge opp feil, samt etablere helhetlige og målbare kriterier og krav for kvalitet i forvaltningen av folketrygdens ytelser. På bakgrunn av det store antall ytelser Arbeids- og velferdsetaten forvalter og som er svært ulike bl.a. når det gjelder kompleksitet, har det vært behov for å gå skrittvis fram i dette arbeidet. Flere ytelser vil innlemmes i kvalitetssystemet i 2011 og fremover.

Etter en grundig gjennomgang og kartlegging av ytelser til revurdering, er det anslått en betydelig restanse av saker for mulig innkreving av for mye utbetalt. Arbeids- og velferdsdirektoratet for-

klarer at omfanget av restanser på dette området må ses i lys av at utbetaling av ytelser til brukerne er blitt prioritert. Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomfører nå et omfattende arbeid for å redusere antall saker til revurdering. Det er bl.a. utarbeidet en egen handlingsplan der en rekke tiltak allerede er iverksatt.

Arbeids- og velferdsetaten har hatt oppmerksomhet på arbeidet med å forebygge og avdekke feilutbetaling og svindel av ytelser. Nærmere 1 000 personer ble anmeldt for trygdemisbruk for til sammen 134 mill. kroner i 2010. Det er om lag 32 pst. færre enn året før. I 1. halvår 2011 er om lag 600 personer anmeldt for trygdemisbruk. Dette er en økning i antall anmeldelser på 33 pst. sammenlignet med 1. halvår 2010, men en reduksjon på 23 pst. sammenlignet med samme periode i 2009. Nedgangen i anmeldte saker i 2010 og delvis i 2011, kommer som følge av at etaten har prioritert å redusere saksbehandlingstider i ytelsesforvaltningen. De fleste anmeldelsene dreier seg om svindel av dagpenger, attføringsytelser, sykepenger, enslig forsørgerstønad og uførepensjoner. Etaten har utviklet maskinelle kontroller for å avdekke svindel vedrørende dagpenger og attføringsytelser.

Arbeids- og velferdsetatens arbeid med å forebygge og avdekke svindel av trygdemidler samt avdekke feilutbetalinger ble styrket med i alt 15 mill. kroner i 2011. Av dette ble 10 mill. kroner bevilget i revidert nasjonalbudsjett. Etaten har iverksatt flere tiltak som gjør at den nå får behandlet flere saker. Samlet kan dette bidra til å avdekke mer svindel og gi grunnlag for flere anmeldelser fremover.

Som ledd i arbeidet med å sikre korrekte utbetalinger fra Arbeids- og velferdsetaten, ble det i 2011 i regi av PROBA samfunnsanalyse gjennomført et prosjekt for å anslå omfanget av svindel med sykepengeordningen i folketrygden. Undersøkelsen indikerer bl.a. at omfanget av trygdesvindel trolig er høyere enn det antallet saker som anmeldes til politiet. Arbeids- og velferdsdirektoratet har satt i verk tiltak for å redusere svindel av sykepengeordningen.

Strategier og tiltak

Arbeidsdepartementet legger vekt på at de disposisjoner som gjøres gjennom forvaltningen av folketrygdens ytelser skal være i samsvar med gjeldende regelverk. Kvalitet og robusthet i ytelsesforvaltningen vil fortsatt være en utfordring for etaten fremover, og arbeidet med å redusere saksbehandlingstidene og sikre god kvalitet i ytelsesforvaltningen skal fortsette.

Tiltak som er iverksatt for å redusere saksbehandlingstidene videreføres i 2012. Departementet vil i dialog med Arbeids- og velferdsdirektoratet vurdere behovet for en helhetlig gjennomgang av utenlandsområdet med sikte på å iverksette tiltak for å bedre måloppnåelsen.

Som ledd i arbeidet med å sikre korrekte utbetalinger fra Arbeids- og velferdsetaten, er det i 2011 arbeidet med å videreutvikle maskinelle kontroller for å avdekke svindel på flere stønadsområder, bl.a. sykepenger og arbeidsavklaringspenger. Det tas sikte på implementering i 2012. Det planlegges gjennomført utredning i 2012 om svindel på flere stønadsordninger. Som oppfølging av undersøkelsen, vil det vurderes hvordan funn som fremkommer kan brukes til å styrke arbeidet med å oppdage og forebygge trygdesvindel.

For å bidra forsterket innsats mot trygdemisbruk, har Regjeringen sendt på høring en rekke forslag til endring i regler. Endringsforslagene innebærer at personer som krever eller mottar ytelser, skal legitimere seg for Arbeids- og velferdsetaten og ved besøk hos lege eller andre som gir uttalelser av betydning for retten til ytelser. Videre foreslås det å gi Arbeids- og velferdsetaten adgang til å pålegge utlendingsmyndighetene å rapportere om vedtak som har direkte betydning for trygdemedlemskap og retten til ytelser. Det foreslås også lovbestemmelse om utvidet og mer effektiv register-samkjøring samt adgang til å kreve opplysninger direkte fra revisor/forretningsfører i saker om inntektsavhengige ytelser til selvstendig næringsdrivende. Samlet skal endringsforslagene bidra til mer effektiv kontroll med trygdeutbetalingene.

Det er utarbeidet flere langsiktige planer for gradvis forbedring av kvaliteten i ytelsesforvaltningen, jf. strategi og handlingsplan for bedring av kvalitet i ytelsesforvaltningen og strategi for utvikling og kvalitetssikring av etatens økonomiforvaltning samt handlingsplanen for ytelser til revurdering. Strategiene som er lagt for disse områdene, skal følges opp av handlingsplaner også i 2012 for å sikre at forbedringsarbeidet fortsetter i tråd med de langsiktige planer som er lagt. Det vil fortsatt legges vekt på å følge opp implementeringen og etterlevelse av nøkkelkontroller i Arbeids- og velferdsetaten som ledd i en betydelig forsterket intern kontroll. Arbeids- og velferdsdirektoratet vurderer jevnlig innretningen av nøkkelkontrollregimet, herunder om innretning og plassering av nøkkelkontroller er hensiktsmessig, om det kvantitative omfanget er tilstrekkelig og om gjennomføring og etterlevelse har tilstrekkelig kvalitet. Siden omfanget av saker som ikke behandles innen rett tid fremdeles er høyt, må arbeidet med

å øke kvaliteten i ytelsesforvaltningen i praksis avveies mot arbeid med å få saksbehandlingstidene ytterligere ned.

Som del av det helhetlige kvalitetssystemet skal etaten etablere et godt gjennomarbeidet system for kvalitetsmålinger som fremover kan gi sikre funn om kvaliteten i ytelsesforvaltningen. Dette vil være et viktig grunnlag for styring og oppfølging av ytelsesforvaltningen i etaten. For at ikke utviklingen av kvalitetssystemet skal gå på bekostning av arbeidet med intern kontroll som allerede er lagt ned i etaten, skal systemet bygges ut gradvis. Viktige deler av ytelsesforvaltningen vil bli prioritert.

Arbeidet med å bedre intern kontroll i Arbeids- og velferdsetaten er et langsiktig arbeid og vil måtte gjennomføres i faser. Dette har sammenheng med utviklingstiltak av mer langsiktig karakter. Manuelle kontroller vil over tid erstattes av automatiske kontroller i takt med gjennomføringen av IKT-moderniseringen. Et samlet og fullverdig regime for intern kontroll vil tidligst kunne foreligge når planlagt moderniseringsarbeid på etatens IKT-systemer er gjennomført, jf. også omtalen under delmål 9.

Delmål 9 Effektiv forvaltning

NAV-reformen innebærer en endret organisering av arbeids- og velferdsforvaltningen med målsetting om å gi et helhetlig og effektivt tilbud til brukerne av forvaltningen. Den organisatoriske delen av NAV-reformen er fullført, og de store innholdsreformene er iverksatt. Arbeids- og velferdsetaten og kommunene er nå inne i en ny fase, hvor en skal rette innsatsen mot å videreutvikle forvaltningen slik at man gradvis kan nå de ambisiøse målene som ble satt for reformen.

I en stor og kompleks organisasjon med en så omfattende tjenesteportefølje som arbeids- og velferdsforvaltningen har, vil det til en hver tid være tiltak og handlingsplaner på flere nivåer knyttet til å forbedre tjenestene. I det følgende trekker vi frem noen av de mest vesentlige forholdene knyttet til status og tiltak som følges opp i 2012.

Rapport og status

NAV Kristiansand åpnet offisielt 11. april 2011, som det siste NAV-kontoret. Det er 457 NAV-kontorer som drives etter avtale mellom Arbeids- og velferdsetaten og den enkelte kommune. Ved NAV-kontorene er det felles ledelse ved 93 pst. av kontorene og delt ledelse ved de øvrige kontorene. I Oslo og Bergen er det delt ledelse, mens

Stavanger 1. oktober 2011 gikk fra delt til felles ledelse. Utenom disse byene er det 15 kontorer med delt ledelse. I de NAV-kontorene som har enhetlig ledelse, er 78 pst. av lederne statlig ansatt mot 22 pst. kommunalt ansatt. NAV-kontor kan også etableres i samarbeid mellom flere kommuner. Totalt er det 58 NAV-kontorer hvor avtalene involverer to eller flere kommuner.

Kommunene kan velge å legge flere tjenester til NAV-kontoret enn det som er regulert av minimumsløsningen som følger av Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen. Kun 6 pst. av kommunene har valgt minimumsløsningen for NAV-kontorene. I gjennomsnitt har kommunene lagt noe over tre tjenester/tiltak inn i NAV-kontoret utenom minimumsløsningen. De mest vanlige tjenestene er oppgaver knyttet til rus, boligvirkemidler og flyktningetjenesten.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har utviklet et målekort for å samle informasjon om både kommunale og statlige ansvarsområder. Kommunen kan velge om de vil benytte målekortet. En kartlegging gjennomført av Arbeids- og velferdsdirektoratet våren 2011 viste at de fleste kommuner har valgt å benytte målekortet. I enkelte fylker, blant annet Vestfold og Akershus, har kommunene gjennom KS' rådmannsutvalg blitt enige om et felles sett av indikatorer som benyttes av alle NAV-kontorene i fylket. Den enkelte kommune kan i tillegg velge å ha flere indikatorer.

Ansatte ved NAV-kontorene er enten kommunalt eller statlig ansatt, og lønns- og arbeidsavtaler er regulert gjennom de respektive tariffavtaler. Som en del av lønnsoppjøret i kommunal sektor i 2010 ble det besluttet å gjennomføre en utredning av lønns- og arbeidsvilkår ved NAV-kontorene. I Riksmeklingsmannens møtebok heter det: «Der som utredningen viser identifiserbare lønnsforskjeller i sammenlignbare stillinger, er partenes mål å iverksette tiltak for å rette opp utilsiktede lønnsmessige skjevheter.» Utredningen forelå 15. september 2011.

Som en oppfølging av ekspertgruppen som i 2010 så på arbeidsdelingen og samhandlingen mellom NAV-kontorene og forvaltningsenhetene har direktoratet vurdert organiseringen av uføreområdet, barnebidragsområdet og telefoniområdet. Telefoniområdet er omtalt under delmål 7. For uføreområdet vil Arbeids- og velferdsdirektoratet i løpet av første halvår 2012 innføre en ny organisering. For barnebidragsområdet er det utredet alternative modeller for organisering, men det er foreløpig ikke tatt stilling til de ulike forslagene. Direktoratet er i ferd med å utrede ny modell for fordeling av ressursene til fylkeskonto-

rene. Den nye fordelingsmodellen vil etter planen tas i bruk som hjelpemiddel for direktoratets fordeling av budsjettet til fylkeskontorene for 2012. Arbeids- og velferdsetaten har nå etablert skanning av all innkommen fagpost og alle enheter har elektronisk tilgang til relevante saksdokumenter. Dette gir en mer effektiv og sikker behandling av dokumentasjonen i sakene.

I St. prp. nr. 46 (2004-2005) Ny arbeids- og velferdsforvaltning, ble det lagt til grunn at endringene innen IKT-området skulle skje i to faser: Fase 1, en basisplattform (felles teknologisk infrastruktur) som er gjennomført og Fase 2, en fullverdig og integrert IKT-løsning for etaten (IKT-moderniseringsprosjektet) som nå er igangsatt. På oppdrag fra Arbeidsdepartementet har Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomført en konseptvalgutredning for IKT moderniseringsprosjektet. Konseptvalgutredningen har iht. Finansdepartementets retningslinjer gjennomgått ekstern kvalitetssikring (KS1). Ekstern kvalitetssikrer peker i sin rapport på at mangelfulle IKT-løsninger er en hindring for videre utvikling av tjenestene fra Arbeids- og velferdsetaten i tråd med målene for NAV-reformen. Det gis entydig støtte til at det er samfunnsøkonomisk lønnsomt å sette i gang et større program for IKT-modernisering som grunnlag for videreutvikling av tjenester. Departementets oppfølging av dette arbeidet omtales under strategier og tiltak nedenfor.

Arbeids- og velferdsetaten har hatt store svakheter på regnskaps- og økonomiområdet, og Riksrevisjonen hadde både for regnskapet for 2008 og 2009 vesentlige merknader til regnskapet. Arbeids- og velferdsdirektoratet har nedlagt et omfattende arbeid med å forbedre det tekniske regnskapet og regnskapspresentasjonen. Arbeids- og velferdsdirektoratet har i 2011 utarbeidet en langsiktig strategi for utvikling og kvalitetssikring av etatens økonomiforvaltning. For de underliggende disposisjonene i regnskapet, som særlig er knyttet til kvaliteten i ytelsesbehandlingen, vises det til omtalen under delmål 8.

Evalueringen av NAV-reformen som gjennomføres i regi av Norges Forskningsråd omfatter både en følgeevaluering av gjennomføringen av reformen, og en evaluering av effekter sett i forhold til reformens hovedmål. Følgeevalueringen er nå i slutfasen og det er publisert flere nye rapporter det siste halvåret, bl.a. om etableringen av forvaltningsenheter og ulike sider ved det statlig-kommunale partnerskapet i de lokale NAV-kontorene. Mot slutten av 2011 og frem til 2013 vil det også komme resultater fra effektstudiene, som vil

si noe om en lykkes med å nå målene med NAV-reformen.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en ny virksomhetsstrategi for årene 2011-2020. Den er utarbeidet etter en bred involvering blant mange av etatens ansatte og ledere ved NAV-kontorene og kommunesektoren. Strategien trekker frem fem innsatsområder som heter; arbeid først, pålitelig forvaltning, aktive brukere, kunnskapsrik samfunnsaktør og løsningsdyktig organisasjon. Oppfølging av virksomhetsstrategien vil inngå som en del av styringsdialogen mellom departementet og direktoratet.

Strategier og tiltak

Departementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet vil ha en tett dialog om det videre arbeidet med å konkretisere den nye virksomhetsstrategien til etaten.

NAV-reformen har lagt grunnlaget for en helhetlig, effektiv og brukerrettet arbeids- og velferdsforvaltning. Den nye forvaltningen gir et bedre utgangspunkt for bistand til personer som er i utkanten av arbeidsmarkedet, og som har behov for et bredt spekter av statlige og kommunale tjenester. Et fortsatt godt samarbeid mellom stat og kommune i NAV-kontorene og mellom arbeids- og velferdsforvaltningen lokalt og relevante kommunale og statlige tjenester utenfor NAV-kontorene, er viktig for å styrke arbeidsdeltakelsen for personer med særlig behov for bistand til å komme i arbeid.

Mellom KS og Arbeidsdepartementet er det faste møtepunkter for å drøfte utviklingen og hvilke utfordringer som oppstår i det lokale samarbeidet, eksempelvis knyttet til at ledere og medarbeidere i NAV-kontorene forholder seg til to styringslinjer, ulike samordningsprinsipper og avtaleverk, samt ulike budsjetter. En annen utfordring er knyttet til hvordan legge til rette for utveksling og overføring av erfaringer mellom kontorer når NAV-kontorenes oppgaveportefølje og ledelsesform varierer. Arbeidsdepartementet og KS har under drøfting om det på sentralt nivå skal utvikles en mer forpliktende avtale for felles sentrale strategier og initiativ som kan understøtte det lokale utviklingsarbeidet i NAV-kontorene.

Høy kompetanse er en forutsetning for å løse arbeids- og velferdsforvaltningens komplekse oppgaveportefølje. Det er behov for å videreutvikle og styrke kompetansen innenfor en rekke av etatens kjerneområder. Arbeids- og velferdsdirektoratet har igangsatt arbeidet med å utarbeide en ny kompetansestrategi for arbeids- og velferdsfor-

valtningen. Etter planen skal kompetansestrategien ferdigstilles våren 2012. Arbeids- og velferdsforvaltningen vil også ha et langsiktig kompetansebehov hvor innretningen på den høyere utdanning innen velferdstjenester vil være relevant. Arbeids- og velferdsdirektoratet har i denne forbindelse intensivert samarbeidet med høyskolesektoren.

Kunnskapsdepartementet tar videre sikte på å legge fram en stortingsmelding om utdanning for velferdstjenestene mot slutten av 2011. Utgangspunktet for meldingsarbeidet er kompetanseutfordringene som følger av reformene i helsesektoren (samhandlingsreformen), NAV-reformen mv., og reformen i barnevernet. Meldingen skal bidra til utvikling av en helhetlig nasjonal kunnskapspolitikk for framtidens helse- og sosialutdanninger, og legge grunnlag for en hensiktsmessig organisering av de aktuelle utdanningene.

Regjeringen foreslår et større program for modernisering av IKT i Arbeids- og velferdsetaten for å tilby bedre tjenester til brukerne og legge til rette for bedre og mer effektiv oppfølging med sikte på overgang til arbeid. Det anbefalte programmet vil blant annet omfatte nye løsninger for uførepensjon, sykepenger, selvbetjeningsløsninger, økt automatisering av vedtaksbehandling og integrering med viktige fellesskapsløsninger som EDAG. Programmet vil også omfatte nødvendige tiltak for å sikre gevinstrealisering, gjennom organisasjonsutvikling, tjenesteutvikling, endring av arbeidsprosesser, kompetanseutvikling mv. Det vil parallelt også vurderes om det er behov for regelverksendringer for å understøtte målene for IKT-moderniseringen. Konseptvalget balanserer hensynet til rask implementering av nye IKT-løsninger, fleksibilitet med hensyn til løpende prioriteringer og etatens årlige kapasitet til å gjennomføre store IKT-prosjekter opp mot løpende tjenestetleveranser til brukerne. Programmet er planlagt gjennomført over 6 år inndelt i tre faser. Dette programmet bør betraktes som en grunnleggende IKT-modernisering, slik at Arbeids- og velferdsetaten kan tilby tidsmessige tjenester med riktig kvalitet på flere områder. Når programmet er gjennomført, vil det trolig være behov for å vurdere påfølgende tiltak som eventuelt blir gjenstand for nye KS1 og KS2 prosesser.

Arbeids- og velferdsdirektoratet starter arbeidet med forprosjektet for første fase av programmet høsten 2011. Forprosjektet vil planlegge gjennomføringen av programmet og detaljere innhold, kostnader og gevinster av første fase. Dette styringsdokumentet blir gjenstand for ekstern kvalitetssikring (KS2). Det planlegges oppstart av fase

1 tidligst mulig i 2012 etter gjennomført KS2. Formell godkjenning i Stortinget vil først skje når Stortinget blir forelagt en kostnadsramme for godkjenning. Dersom den eksterne kvalitetssikringen gir grunnlag for det, vil saken bli fremmet for Stortinget etter at KS2-prosessen for første fase av programmet er fullført.

De neste fasene i programmet skal innledes med en forenklet konseptvalgsutredning inkludert vurdering av tjenestestrategier, og et forprosjekt for å definere innhold, styringsdokument og økonomiske rammer som blir gjenstand for ekstern kvalitetssikring (KS2) før iverksettelse.

Arbeids- og velferdsetaten vil styrke samarbeidet med ulike instanser som har grenseflater mot arbeids- og velferdssektoren, slik som arbeidslivet, helsevesenet og skoleverket. I forbindelse med gjennomføringen av samhandlingsreformen vil det være viktig å synliggjøre berøringsflatene mot arbeids- og velferdsforvaltningen og hvordan helsetjenesten, gjennom samarbeid med NAV-kontoret, skal kunne bidra til å forebygge helseproblemer og i neste omgang hvordan en skal få personer raskere ut i og tilbake til arbeid. Som en del av styringsstrukturen for gjennomføringen av samhandlingsreformen har Regjeringen opprettet en koordineringsgruppe ledet av Helse- og omsorgsdepartementet, hvor flere departementer, KS, fylkesmennene, de regionale helseforetakene og Helsedirektoratet skal delta. Arbeidsdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet vil ha en viktig rolle i denne gruppen. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal også delta i et nasjonalt nettverk som skal overvåke reformarbeidet og rapportere til koordineringsgruppen.

Modernisering og effektivisering av forvaltningen krever gode samarbeidsrelasjoner og gode systemløsninger for informasjonsutveksling mellom ulike sektorer og forvaltningsorgan. Et viktig initiativ i så måte er det pågående EDAG-prosjektet hvor formålet er å forenkle arbeidsgivers oppgaver vedrørende informasjon om ansettelser og lønn. Dette skal oppnås ved å harmonisere og forenkle informasjonskravene fra Skattdirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå og å etablere én felles ordning for kommunikasjon med arbeidsgiver. IKT-moderniseringsprosjektet i Arbeids- og velferdsetaten planlegger å integrere EDAG løsningene i sine nye saksbehandlingsløsninger så langt det er formålstjenlig. Nye integrerte løsninger med EDAG vil gi forenkling av rapportering for arbeidsgivere og mulighet for økt automatisering og bedret beslutningsgrunnlag i saksbehandlingen for Arbeids- og velferdsetaten.

Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken

Utgifter under programkategori 09.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	863 607	161 700	227 568	40,7
605	Arbeids- og velferdsetaten	10 481 710	10 050 200	10 516 469	4,6
606	Trygderetten	59 859	62 690	63 960	2,0
	Sum kategori 09.10	11 405 176	10 274 590	10 807 997	5,2

Utgifter under programkategori 09.10 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-24	Statens egne driftsutgifter	10 208 899	9 689 080	10 176 701	5,0
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	952 401	357 780	436 006	21,9
70-89	Andre overføringer	243 876	227 730	195 290	-14,2
	Sum kategori 09.10	11 405 176	10 274 590	10 807 997	5,2

Kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>		136 894	34 620	27 568
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>		726 713	127 080	200 000
	Sum kap. 0604		863 607	161 700	227 568

Overført fra 2010 til 2011:
Post 21: 328 051 000 kroner
Post 45: 184 325 000 kroner

Allmenn omtale

Bevilgningen dekker utgifter til særskilte utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen. Gjennomføringen av NAV-reformen, evaluering av NAV-reformen og IKT-investeringer til pensjonsreformen har vært finansiert over dette kapitlet.

For 2012 vil bevilgningen dekke utgifter til evalueringen av NAV-reformen og utgifter knyttet til IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten.

Arbeidsdepartementet ga våren 2010 Arbeids- og velferdsdirektoratet i mandat å gjennomføre en konseptvalgutredning for en modernisering av IKT-systemene i etaten. Utredningen har vært gjenstand for ekstern kvalitetssikring (KS1) i tråd med Finansdepartements kvalitetssikringsregime. Ekstern kvalitetssikrer Metier AS og Møreforskning Molde AS (EKS) slår i sin rapport fast at det er både nødvendig og samfunnsmessig lønnsomt å sette i gang et større IKT-moderniseringsprogram. For nærmere omtale av IKT-moderniseringen, se delmål 9.

Budsjettforslag for 2012

For 2012 foreslås det bevilget totalt 227,568 mill. kroner under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen. Forslaget til bevilgning

fordeler seg med 7,3 mill. kroner til evaluering av NAV-reformen og 220,268 mill. kroner knyttet til arbeidet med IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 45

Det foreslås bevilget 27,568 mill. kroner som skal dekke 7,3 mill. kroner til evaluering av NAV-reformen og 20,268 mill. kroner til arbeidet med IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres, kan nyttes under post 21

Det foreslås bevilget 200,0 mill. kroner til arbeidet med IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten.

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	9 991 855	9 565 210	10 057 290
21	Spesielle driftsutgifter	20 291	26 560	27 883
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	225 688	230 700	236 006
70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, <i>kan overføres</i>	243 876	227 730	195 290
	Sum kap. 0605	10 481 710	10 050 200	10 516 469

Overført fra 2010 til 2011:

Post 01: 19 698 000 kroner

Post 21: 1 215 000 kroner

Post 45: 30 797 000 kroner

Post 70: 58 084 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for gjennomføringen av sentrale deler av arbeids- og velferdspolitikken på statlig side. Arbeids- og velferdsetaten ledes av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Arbeids- og velferdsdirektoratet ivaretar også oppgaver som direktorat for kommunale sosiale tjenester og levekårsområdet. bevilgningen med 492,08 mill. kroner sammenlig-

Rapportering om Arbeids- og velferdsetatens oppgavegjennomføring er gitt under de aktuelle delmålene, jf. også resultatområde 3 Pensjon. For omtale av utfordringer og prioriteringer for 2012, vises det til den innledende omtalen under resultatområde 2.

Budsjettforslag for 2012

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under post 01 Driftsutgifter skal dekke lønns- og driftsutgifter i Arbeids- og velferdsetaten. Det foreslås bevilget i alt 10 057,29 mill. kroner under post 01 Driftsutgifter. Bevilgningsforslaget innebærer samlet sett en økning av net med vedtatt budsjett for 2011.

En vesentlig del av styrkingen er knyttet til kompensasjon for økte IKT-driftsutgifter i 2012. Økte IKT-utgifter knytter seg i stor grad til drift og forvaltningskostnader som følge av nye systemløsninger, behov for fornying og utvidelse av eksisterende maskinpark, samt økte lisenskostnader. Kompensasjon av IKT-utgiftene bidrar til at etaten fortsatt har en ressursramme som sikrer god oppfølging av brukere og videreføring av etatens arbeid med å redusere saksbehandlingstidene, høyne kvaliteten i ytelsesforvaltningen og å redusere feilutbetalinger.

For å sikre god iverksetting og oppfølging av jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne, er driftsbevilgningen til etaten styrket. Styrkingen skal gi rom for å opprette egne prosjektlederstillinger eller koordinatorene i Arbeids- og velferdsdirektoratet og i fylkene knyttet til arbeidet med strategien. Videre er det gjennom en overføring fra kap. 605, post 70 til kap. 634, post 21 og kap. 605, post 21, lagt til rette for å etablere egne stillinger knyttet til arbeidslivssentrene i etaten. Det er også satt av midler til kurs- og kompetanseutvikling i regi av Arbeids- og velferdsetaten. For en nærmere beskrivelse av inn-satsen under jobbstrategien vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi personer unge med nedsatt funksjonsevne.

Driftsbudsjettet til etaten har blitt styrket både i 2011 og 2012 for å finansiere tiltak knyttet til oppfølging av IA-avtalen. Det er foreslått en ytterligere styrking av etatens driftsbevilgning gjennom en omdisponering av IA-midler i 2012. Midlene skal nyttes til tidligere oppfølging av sykmeldte, gjennomføring av dialogmøte 2 og nytt dialogmøte 3, oppfølging av sykmeldere, rådgivende legetjeneste, støtte til regionale prosjekter i regi av IA-rådene, veiledning og bistand til IA-virksomhetene gjennom arbeidslivssentrene og håndheving av nytt sanksjonsregime overfor arbeidsgivere og sykmeldere.

Ifølge ny EU-forordning skal all utveksling av trykdeinformasjon mellom EU/EØS-land skje ved bruk av elektroniske dokumenter fra og med mai 2012. Det er innarbeidet en styrking av driftsbevilgningen for å gjøre Arbeids- og velferdsetaten i stand til å innfri de krav som følger av EU-forordningen.

Det pågår et arbeid med å etablere et metadataregister for å håndtere elektronisk samhandling mot næringsliv og innbyggere. Formålet er å gjøre det lettere å bruke informasjon på tvers av etater i offentlig sektor, samt sikre at informasjonen tolkes på samme måte. Driftsbevilgningen er foreslått styrket slik at Arbeids- og velferdsetaten skal

kunne bidra til ferdigstillelse av prosjektet. Det vises til nærmere omtale av prosjektet i Prop. 1 S (2011-2012) for Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet.

Forvaltningsansvaret for helserefusjoner ble overført fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet fra 1. januar 2009, og det har skjedd en gradvis overføring av oppgaver. Det foreslås å redusere bevilgningen under kap. 605 post 01 med 10 mill. kroner mot en tilsvarende økning under kap. 720, post 01.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen nyttes bl.a. til utgifter til ordningen med tilretteleggingsgaranti og ulike tiltak i tilknytning til ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte. Det er innarbeidet en viss styrking for å finansiere aktiviteter innen Idébanken for et mer inkluderende arbeidsliv.

Det foreslås bevilget i alt 27,883 mill. kroner for 2012.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen nyttes bl.a. til ordinære IT-investeringer i Arbeids- og velferdsetaten, bl.a. til utskifting og oppgradering av utstyr som ikke lenger tilfredsstiller gjeldende krav til funksjonalitet og driftssikkerhet, samt til utskifting av programvare.

Det foreslås bevilget i alt 236,006 mill. kroner for 2012.

Post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, kan overføres

Formålet med ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, også kalt Raskere tilbake, er å bidra til redusert sykefravær ved at personer som mottar sykepengene blir raskere tilbakeført til arbeidslivet. Ordningen skal stimulere spesialisthelsetjenesten til å etablere nye tilbud rettet mot sykemeldte arbeidstakere og legge til rette for at Arbeids- og velferdsetaten kan tilby arbeidsavklaring, oppfølging og arbeidsrettet rehabilitering samt behandlingstilbud for personer med lettere psykiske lidelser og/eller sammensatte lidelser. Ordningen er rettet mot brukere med ulike bistandsbehov, fra mindre tilretteleggingsbehov til mer omfattende og sammensatt problematikk. Det utvikles tverrfag-

lige prosjekter lokalt som bidrar til å styrke samspillet mellom aktører på helsesiden og Arbeids- og velferdsetaten.

Pr. juni 2011 var det gjennomført om lag 1 400 plasser i gjennomsnitt innenfor Arbeids- og velferdsetatens tilbud. Ordningen har bidratt til å utvide og videreutvikle tilbudet for sykemeldte. Tjenestene i spesialisthelsetjenesten og i Arbeids- og velferdsetaten gir til sammen stor variasjon i tilbudet.

International Research Institute of Stavanger (IRIS) har igangsatt en evaluering, der sluttrapport etter planen vil foreligge høsten 2012. Det er satt i gang et metodeutviklingsprosjekt innen arbeidsrettet rehabilitering som evalueres jf. omtale under kap. 634, post 76.

Regjeringen fremmer forslag om en egen jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Forslaget til tiltak knyttet til økt måloppnåelse av delmål 2 i IA-avtalen og jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne har blitt drøftet med arbeidslivets parter i arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Det foreslås at 30 mill. kroner

overføres fra kap. 605, post 70 til tiltak knyttet til IA-avtalens delmål 2. 15 mill. kroner overføres til kap. 605, post 01, og 15 mill. kroner overføres til kap. 634, post 21.

Tiltakene er en del av partenes innsats knyttet til IA-avtalens delmål 2 og jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne. For en nærmere beskrivelse av innsatsen under jobbstrategien vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

Det foreslås å overføre 8 mill. kroner fra kap. 605, post 70 til den økonomiske rammen for oppfølging av tiltak i IA-avtalen. Det foreslås også å overføre 1,5 mill. kroner fra kap. 605 post 70 til Helse- og omsorgdepartementets kap. 720, post 01. Overføringen er knyttet til faglige veiledere/obligatorisk opplæring i Helsedirektoratet som del av oppfølgingen av IA-avtalen. En nærmere beskrivelse av fordelingen av midler til IA-tiltak er beskrevet i delmål 2 Et inkluderende arbeidsliv.

Det foreslås bevilget 195,29 mill. kroner i 2012 under kap. 605, post 70.

Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Administrasjonsvederlag	21 535	21 000	21 651
02	Refusjoner m.m.	146		
04	Tolketjeneste	2 602		
05	Oppdragsinntekter	73 027		
06	Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	26 858	19 500	22 000
07	Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak	8 333		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	26 612		
16	Refusjon fødselspenger	98 956		
17	Refusjon lærlinger	229		
18	Refusjon sykepenger	233 371		
	Sum kap. 3605	491 669	40 500	43 651

Bevilgningen under kap. 605, post 01 Driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under kap. 3605, post 15-18 utgjør.

Post 01 Administrasjonsvederlag

Post 01 består av vederlag for etatens administrasjon av enkelte andre ytelser enn folketrygdens egne ytelser.

- Kildene for administrasjonsvederlag er:
- Fellesordningen for Tariffestet Pensjon

- Kommunale tilleggsytelser
- Pensjonstrygden for sjømenn
- Statens pensjonskasse
- Refusjon fra EU

Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Det foreslås bevilget 21,651 mill. kroner for 2012.

Post 02 Refusjoner mm.

Under post 02 inntektsføres refusjoner fra forskningsinstitusjoner som får utarbeidet spesielle dataleveranser fra etaten mv. Kap. 605, post 21 kan overskrides mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 04 Tolketjenester

Post 04 nyttes til inntekter fra tolkeoppdrag som skal dekkes av andre instanser enn folketrygden. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilg-

ningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 05 Oppdragsinntekter mv.

Under post 05 inntektsføres bl.a. oppdrag, fremleie og kantinesalg i Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag

Ved offentlig fastsettelse og endring av barnebidrag skal hver av partene i bidragssaker betale gebyr, forutsatt at inntekten overstiger en fastsatt grense. Gebyrets størrelse er fastsatt til ett rettsgebyr. Fra 1. mai 2011 er inntektsgrensen for gebyrfritak hevet. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Det foreslås bevilget 22 mill. kroner for 2012.

Kap. 606 Trygderetten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	59 859	62 690	63 960
	Sum kap. 0606	59 859	62 690	63 960

Overført fra 2010 til 2011:
Post 01: 2 975 000 kroner

Allmenn omtale

Trygderetten er en uavhengig ankeinstans som skal treffe avgjørelser om enkeltpersoners rettigheter og plikter etter lov om folketrygd mfl., jf. lov av 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Trygderetten er formelt sett ingen domstol, men har mange trekk til felles med de alminnelige domstolene. Trygderetten kan ikke instrueres av noe annet organ om avgjørelsene, og Trygderettens leder kan ikke instruere retten i den enkelte sak. Trygderettens kjennelser kan bringes inn for de alminnelige domstolene med lagmannsretten som første instans.

Rapport

Sakstilgangen til Trygderetten ble halvert i perioden 2004-2009. I 2009 var saksinngangen på 2 329 saker. Nedgangen i 2009 har sammenheng med problemer med saksavviklingen i Arbeids- og velferdsetaten. I 2010 gikk saksinngangen opp med 300 saker i forhold til 2009.

Saksbeholdningen per 1. januar 2010 var på 764 saker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2010 var på 3,7 måneder, en nedgang fra 2009 på 0,7 måneder. Saksbehandlingstiden varierer noe fra område til område. Om lag 91 pst. av sakene ble behandlet innen seks måneder, mot ca. 80 pst. i 2009.

73 pst. av alle kjennelser fra Trygderetten var med full grunngeving i 2010, mot 70 pst. i 2009. I alle andre saker blir det gitt en forenklet grunngeving der det går fram hva retten særlig har lagt

vekt på i sin avgjørelse. Alle saker avgjort i Trygderetten har dermed en selvstendig begrunnelse.

Trygderetten omgjorde 13 pst. av sakene som ble behandlet i 2010. Om lag 8 pst. av sakene ble opphevet og returnert til ny behandling, i hovedsak fordi sakene var for dårlig opplyst. I de resterende sakene ble tidligere vedtak stadfestet.

Trygderettens kjennelser kan bringes inn for domstolene med lagmannsretten som første

instans. Arbeids- og velferdsdirektoratet opptrer som part når kjennelsen gjelder vedtak fattet av Arbeids- og velferdsetaten. I 2010 mottok direktoratet 38 stevninger i saker som gjaldt Trygderettens kjennelser. I 2010 ble 28 saker pådømt. Staten ble frifunnet i 19 saker, mens Trygderettens kjennelse ble opphevet eller kjent ugyldig i 9 saker.

Sakstilgang, avgang og restanser 2006-2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Innkomne saker	4 054	3 857	2 747	2 329	2 637
Avgjorte saker	4 301	3 578	3 370	2 419	2 612
Restanser	1 185	1 460	835	739	764

Strategier og utfordringer for 2012

Trygderetten skal avsi kjennelser i overensstemmelse med de lover og regler som gjelder. Trygderetten skal behandle og avgjøre sakene slik at vilkårene som er stilt til behandlingen i lov om anke til Trygderetten er oppfylt.

Trygderetten skal avgjøre sakene med en forsvarelig saksbehandlingstid, og behandle og avgjøre sakene på en slik måte at det gir tillit både hos den ankende part og ankemotparten.

Som følge av restansenedbyggingen i Arbeids- og velferdsetaten, må saksinngangen i Trygderet-

ten forventes å øke noe i 2012 i forhold til hva den har vært i tidligere år. Et sentralt mål for Trygderetten er å avgjøre sakene i takt med denne økningen.

En hovedutfordring er videre å avsi flere prinsipielle kjennelser, som også er retningsgivende for forvaltningen, og å koordinere Trygderettens egen praksis.

Budsjettforslag for 2012

Post 01 Driftsutgifter

Det foreslås bevilget 63,96 mill. kroner for 2012.

Kap. 3606 Trygderetten

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
16	Refusjons fødselspenger, Trygderetten	74		
18	Refusjon sykepenger	1 228		
	Sum kap. 3606	1 302		

Bevilgningen under kap. 606 Trygderetten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 16-18 utgjør.

Programkategori 09.20 Tiltak for bedrede levekår

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	1 008 415	278 910	287 378	3,0
	Sum kategori 09.20	1 008 415	278 910	287 378	3,0

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-24	Statens egne driftsutgifter	36 276	37 110	38 260	3,1
60-69	Overføringer til kommuneforvaltningen	915 023	179 150	184 525	3,0
70-89	Andre overføringer	57 116	62 650	64 593	3,1
	Sum kategori 09.20	1 008 415	278 910	287 378	3,0

Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
21	Spesielle driftsutgifter	36 276	37 110	38 260
62	Kvalifiseringsprogrammet, <i>kan overføres</i>	743 141		
63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>	171 882	179 150	184 525
70	Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>	47 526	52 760	54 396
74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner m.v.	9 590	9 890	10 197
	Sum kap. 0621	1 008 415	278 910	287 378

Overført fra 2010 til 2011:
 Post 21: 1 803 000 kroner
 Post 62: 56 793 000 kroner

Post 63: 7 957 000 kroner
 Post 70: 1 497 000 kroner

Kap. 621 omfatter bevilgninger til utvikling av de sosiale tjenestene i kommunene og tiltak for sosial inkludering i regi av frivillige organisasjoner på Arbeidsdepartementets område. Bevilgningene forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet, som ivaretar oppgaver på sosial- og levekårsområdet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen går til kompetanse- og kvalitetsutvikling av sosiale tjenester i kommunene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har en viktig rolle i å legge til rette for kompetanse- og kvalitetsutvikling i de sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen. Direktoratet har i 2009 og 2010 gjennomført en rekke kompetanseutviklings- og formidlingstiltak knyttet til gjennomføringen av kvalifiseringsprogrammet. Andre viktige innsatsområder har vært forsøk med tettere individuell oppfølging ved overgang fra fengsel til frihet, tilskudd til boligsosialt arbeid, økonomisk rådgivning, tiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barnefamilier og innsats overfor utsatte barn og unge, samt forsøk med nye samarbeidsformer mellom forskning, utdanning, praksis og brukere i sosialtjenesten (HUSK). Kompetanse- og utviklingstiltak knyttet til disse formålene videreføres i 2012. Se også omtale under kap. 621, post 63.

De sosiale tjenestene i kommunene står overfor flere utfordringer. Helsetilsynets landsomfattende tilsyn i 2010 avdekket flere lovbrudd og utilstrekkelig styring i behandlingen av økonomisk sosialhjelp i NAV-kontorene. Dette omfatter særlig arbeidsprosesser knyttet til kartlegging, vurderinger og beslutninger hvor det bl.a. ikke er foretatt individuelle vurderinger av stønadsbehovet. En del av NAV-kontorene som inngikk i det landsomfattende tilsynet har ikke tilstrekkelig kompetanse på dette fagområdet. Fylkesmennene vil følge opp de kommunene dette gjelder.

Fylkesmannen har en sentral rolle i arbeidet med å styrke kompetanse og kvalitet i de kommunale sosiale tjenestene. Nye forskrifter og nytt rundskriv til lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen vil være en viktig del av rammeverket for kompetanseutviklingen.

En landsdekkende økonomirådstelefon, 800GJELD, ble opprettet i oktober 2009. Økonomirådstelefonen gjør økonomisk rådgivning lettere tilgjengelig og bidrar til at personer med økonomiske problemer kommer raskere i gang med å finne en løsning. Tjenesten gir enkel rådgivning med sikte på hjelp til selvhjelp. Personer som trenger mer oppfølging blir henvist videre til en øko-

nomirådgiver i sin hjemkommune. En brukerundersøkelse viser at brukerne er fornøyd med tjenesten, service og tilgjengelighet. Tjenesten har også begynt med oppfølgingsamtaler. I 2010 fikk 5 653 personer bistand fra økonomirådgiverne på 800GJELD. Dette er et gjennomsnitt på om lag 470 personer per måned. Foreløpige tall for 2011 viser noenlunde stabil pågang.

Justis- og politidepartementet koordinerer Handlingsplan mot menneskehandel (2010-2013). Innsatsen har som mål å gi bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel (reflektanter), samt å bidra til selvhjulpenhet gjennom sosial- og velferdstilbud, bl.a. aktivisering og arbeidstrening. NAV-Grünerløkka har hatt et særskilt ansvar for ofre for menneskehandel siden 2006. NAV-Grünerløkkas og Bergen kommunes virksomhet skal evalueres. Rapporten vil foreligge i løpet av 2012. Bevilgningen til formålet videreføres i 2012.

Budsjettforslag for 2012

Det foreslås i alt bevilget 38,26 mill. kroner for 2012.

Post 62 Kvalifiseringsprogrammet, kan overføres

Kvalifiseringsprogrammet med tilhørende kvalifiseringsstønad retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne, som har ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Dette handler i stor grad om personer som uten et slikt program ville vært avhengig av økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde over lengre perioder.

Formålet med kvalifiseringsprogrammet og kvalifiseringsstønaden er å bidra til at flere i målgruppen kommer i arbeid. Tilbudet skal gis personer som vurderes å ha mulighet til å komme i arbeid gjennom tettere og mer forpliktende bistand og oppfølging, også i tilfeller der veien fram kan være relativt lang.

Kvalifiseringsprogrammet er en lovpålagt oppgave for kommunene. Forvaltningen av programmet er lagt til NAV-kontorene hvor ordningen ble landsdekkende fra 1. januar 2010.

Det er igangsatt en evaluering av kvalifiseringsprogrammet som omfatter både en prosessevaluering om hvordan programmet er implementert og en effektevaluering som ser på oppfyllelsen av hovedmålene med programmet. Det foreligger to rapporter fra prosessevalueringen, en underveisrapport supplert med en brukerundersøkelse fra 2009 og en sluttrapport publisert som-

meren 2011. Resultatene fra effektevalueringen vil foreligge i 2013.

Det generelle inntrykket fra prosessevalueringen er at kvalifiseringsprogrammet er blitt iverksatt som planlagt, og at rekruttering, utvelgelse av deltakere, oppfølging og tiltaksbruk i hovedsak skjer i samsvar med de forutsetninger som ble lagt til grunn for programmet. Målet om arbeid er blitt mer framtrødende over tid, og innsatsen er i økende grad rettet inn mot brukere som vurderes å ha en reell sjanse til å kunne dra nytte av programmet.

Det framgår at kvalifiseringsprogrammet har høy prioritet i NAV-kontorene. NAV-kontorene legger vekt på kvalitet i oppfølgingen og samarbeider bl.a. med andre kommunale instanser. Brukerne rapporterer også om positive erfaringer med den tette oppfølgingen fra NAV-kontorene. NAV-kontorenes sosialfaglige tilnærming kombinert med arbeidsmarkedskompetanse oppleves som både faglig god og relevant. Sluttrapporten er videre tydelig på at den standardiserte ytelsen motiverer til deltakelse.

Rapporten påpeker også en del utfordringer og mulige forbedringstiltak knyttet til arbeids- og velferdsforvaltningens gjennomføring av programmet. Brukermedvirkningen bør bli bedre, og veilederne på NAV-kontorene som jobber med programmet, bør få bedre kunnskap om psykiatri og rusproblemer. Rapporten slår fast at både brukerne og veilederne opplever problemer med å overlate den individuelle oppfølgingen til eksterne tiltaksarrangører.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har siden oppstart gjennomført en rekke tiltak for å legge til rette for at kommunen i samarbeid med Arbeids- og velferdsetaten lokalt kan ivareta sitt ansvar på en god måte. Departementet vil gjennomgå resultatene fra prosessevalueringen og på denne bakgrunn vurdere om det er behov for å iverksette ytterligere tiltak for å legge til rette for god oppfyllelse av hovedmålene for programmet.

Bevilgningen til dekning av kommunale merkostnader til kvalifiseringsprogrammet er fra 2011 innlemmet i rammetilskuddet til kommunene (kap. 571 Rammetilskudd til kommunene, post 60 Innbyggertilskudd). Det innlemmede beløpet er gitt en særskilt fordeling i inntektssystemet i 2011. Midlene gis en særskilt fordeling også i 2012. Sosialhjelpsnøkkelen legges til grunn i beregningen av midler til enkeltkommuner. Fordelingen etter sosialhjelpsnøkkelen alene gir store endringer i utbetalingene til en del kommuner fra 2011 til 2012. For å begrense konsekvensene for kommunene vil tilpasningen til nøkkelen

bli gjort gradvis ved at endringene fordeles over to år. Dette er drøftet med KS, som ikke hadde merknader. Fra og med 2013 vil midlene bli fordelt fullt ut etter sosialhjelpsnøkkelen.

For omtale av utviklingen i antall deltakere i kvalifiseringsprogram, se del I punkt 3 Sentrale utviklingstrekk.

Post 63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, kan overføres

Bevilgningen går til prosjekter og utviklingstiltak i kommunene rettet mot vanskeligstilte.

Tiltak for vanskeligstilte grupper på arbeidsmarkedet

Arbeids- og velferdsdirektoratet igangsatte i 2009, bl.a. med utgangspunkt i erfaringer fra det nasjonale forsøket med tettere individuell oppfølging av langtidsmottakere av sosialhjelp (TIO), et faglig utviklingsarbeid med tittelen «Helhetlig, prinsippstyrt metodisk oppfølging» (HPMT). Formålet med HPMT er å bidra til å utvikle kvaliteten og effektiviteten i arbeidet med oppfølging av brukere med sammensatte behov og behov for tett, systematisk oppfølging.

En arbeidsmetodikk og et opplæringsprogram ble høsten 2009 prøvd ut for 63 ansatte ved 32 lokale NAV-kontor. En rapport fra evalueringen av dette forsøket vurderte både metodikk og program som lovende, men pekte også på behovet for mer kunnskap om effekten av virksomme metodiske komponenter i oppfølgingsarbeidet.

Høsten 2010 ble det igangsatt et treårig utviklings- og forskningsprosjekt i samarbeid med utvalgte Fylkesmenn, kommuner og 18 NAV-kontorer. Prosjektet er innrettet mot veiledere som jobber med oppfølging av deltakere i kvalifiseringsprogrammet. Foreløpige erfaringer tyder på at opplæringsprogrammet er fleksibelt og har klar overføringsverdi til oppfølging av brukere i arbeids- og velferdsforvaltningen mer generelt. Forskningsdelen av prosjektet er lagt opp som en kombinert prosess- og effektevaluering og gjennomføres av Høgskolen i Oslo. Prosjektet videreføres i 2012.

Arbeids- og velferdsdirektoratet igangsatte i 2009 sammen med Kriminalomsorgens sentrale forvaltning et treårig nasjonalt forsøk hvor formålet er å finne fram til modeller som sikrer innsatte kontinuitet, integrerte tjenesteforløp og tettere individuell oppfølging i overgang fra fengsel til frihet. Det skal som ledd i gjennomføringen av forsøket prøves ut metoder for å motivere innsatte som

har rett til kvalifiseringsprogram til å benytte seg av programmet ved løslatelse. Syv lokale fengsler og NAV-kontorer har blitt valgt ut til å delta i forsøket, og i løpet av 2010 kom alle i gang med arbeidet. Forsøket avsluttes i 2012. Forsøket evalueres av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) frem til 2014. Forsøket med tettere individuell oppfølging i overgang fra fengsel til frihet må ses i sammenheng med andre tiltak rettet mot innsatte, bl.a. innføring av en tilbakeføringsgaranti.

Tiltak for bostedsløse

Det ble i 2003 etablert en tilskuddsordning med formål å styrke og utvikle de ordinære tjenestene i kommunene for å bedre ivareta bostedsløse og rusmiddelmissbrukeres behov for oppfølging i bolig.

Tilskudd til oppfølgingstjenester i bolig ble fra 2005 knyttet opp mot målene i den nasjonale strategien På vei til egen bolig. Strategiperioden ble avsluttet i 2007, men det strategiske arbeidet og samarbeidet mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet, Fylkesmannen og Husbanken for å forebygge og bekjempe bostedsløshet er videreført.

For å bidra til mer oversiktlighet og unødvendig oppsplitting av virkemidler overfor kommunene, ble tilskuddet fra 2010 slått sammen med tilskudd til forsøk knyttet til bruk av midlertidige botilbud og tilskudd til tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum, til et nytt tilskudd til boligsosialt arbeid. Hovedformålet med tilskuddet er å styrke og utvikle de ordinære tjenestene i kommunene slik at de bedre kan bidra til å ivareta den enkeltes behov for oppfølging i bolig. Tilskuddet forvaltes i nært samarbeid med Fylkesmannen.

Ved utgangen av 2010 mottok 112 kommuner tilskudd til 136 tiltak. Tilskuddet har bidratt til å finansiere i overkant av 122 årsverk, og anslagsvis i underkant av 3 600 personer mottok tjenester gjennom ordningen. Omlag hver fjerde av disse var under 25 år.

Det ytes et bredt spekter av tjenester, eksempelvis bistand til å skaffe seg bolig og etablere seg i denne, praktisk bistand knyttet til det å bo, økonomisk råd og veiledning, samt helsetjenester. Blant tiltak rettet mot unge er hybelprosjekt for borteboende elever, selvbyggerprosjekter, booppfølging i kombinasjon med kvalifiseringsprogram, oppfølging av unge bosatt i kommunale boliger mv. Gruppen unge er ikke homogen, men erfaringene og tiltakene viser at mange har behov for både bistand til å finne egnet bolig og tett oppfølging for å gjennomføre videregående

opplæring og delta i arbeidsrettede tiltak/ordinært arbeid.

Flere kommuner har mottatt tilskudd over flere treårsperioder og på denne måten styrket tjenestetilbudet steg for steg. Tilskudd til boligsosialt arbeid videreføres i 2012. Viktige innsatsområder i 2012 er tiltak for å redusere bruk av midlertidige botilbud, tiltak for å legge til rette for et helhetlig boligsosialt arbeid lokalt og tiltak overfor ungdom og yngre voksne i etableringsfasen. Tilskuddet skal innrettes best mulig for å ivareta Oslo kommunes spesielle utfordringer som hovedstad og storby.

Tiltak overfor personer med økonomi- og gjeldsproblemer

Alle kommuner skal ha et tilfredsstillende tilbud om råd og veiledning til personer med økonomiske problemer. Tilbudet om utenrettslig økonomisk rådgivning er en obligatorisk tjeneste i NAV-kontorene. Mange kommuner har egne gjeldsrådgivere.

Siden 2004 er arbeidet med utenrettslig økonomisk rådgivning jevnlig trappet opp. Arbeids- og velferdsdirektoratet følger opp innsatsen i nært samarbeid med Fylkesmennene. Formålet er å øke tilgjengeligheten til økonomisk rådgivning og øke kvaliteten på tjenesten ved å øke kompetansen i kommunene. Det er gjennomført en tredelt kursrekke om økonomi og gjeld gjennom fylkesvise opplæringstiltak rettet mot ansatte i kommunene og ved NAV-kontor. Gjennom Fylkesmennene er det opprettet flere regionale faglige fora for økonomisk rådgivning. Den årlige nasjonale konferansen, Penger til besvær, er arrangert også i 2010.

I 2011 er det gitt tilskudd til 14 interkommunale nettverk med til sammen 40 kommuner for å stimulere til samarbeid mellom små kommuner og sikre utvikling av tjenestene. I 2010 ble det gitt tilskudd til 12 slike nettverk. To nettverk med til sammen ni kommuner driver videre med egne midler etter at tilskuddsperioden på tre år er over. En evaluering utført av SIFO viser at det gir god effekt å samordne ressursene gjennom interkommunale nettverk.

Det er igangsatt et arbeid med landsdekkende veiledningsrutiner for utenrettslig økonomisk rådgivning i kommuner og NAV-kontor. Det er opprettet en egen nettside for økonomi- og gjeldsspørsmål på nav.no. Det er etablert en landsdekkende økonomirådstelefon, 800GJELD, se omtale under kap. 621, post 21. Det er utarbeidet en brukerbrosjyre med selvhjelpsråd for økonomiske

problemer som er distribuert til alle kommuner og NAV-kontor. Arbeidet for å styrke kompetansen blant ansatte med ansvar for økonomisk rådgivning og for å øke tilgjengeligheten til tjenesten videreføres i 2012.

Innsats overfor utsatte barn og unge

I 2005 ble det igangsatt kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barn, unge og barnefamilier som er i kontakt med de sosiale tjenestene. Formålet er å forebygge og redusere fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge ved å styrke det sosiale og forebyggende arbeidet i kommunene, utvikle nye tiltak overfor målgruppen, bedre samordningen av lokale tiltak og å styrke og utvikle kunnskap og kompetanse blant aktørene i lokalsamfunnet.

Fafo og NOVA evaluerte satsingen i 2009. Tilskuddsordningen har bidratt til inkludering ved å skape anledninger for barn og unge til å delta i aktiviteter og på sosiale arenaer, og til økt bevissthet i kommunene om fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge. Det er et utbredt samarbeid i kommunene som mottar tilskudd, også med frivillige organisasjoner. Tiltakene har gitt rom for å arbeide forebyggende og å utvikle nye tiltak, men skal ikke erstatte eksisterende tilbud. Evalueringen pekte på utfordringer knyttet til forankring av tiltakene i kommunene, og behov for en mer helhetlig innsats for å bedre situasjonen for barn og unge i disse familiene. Det ble i 2010 åpnet for å gi støtte til arbeid med å lage handlingsplaner for forebygging og bekjempelse av fattigdom blant barn og unge.

I 2010 ble det gitt midler til 192 tiltak i 82 kommuner/bydeler i Oslo. Flertallet av tiltakene rettet seg direkte mot målgruppen, bl.a. fritidsaktiviteter til barn og ungdom og aktiviteter knyttet til skolegang. Midlene for 2011 er fordelt til 76 kommuner i tillegg til at noen kommuner disponerer overførte midler. Tilskuddsmidlene videreføres i 2012. Direktoratet vil bidra med midler og samarbeide med fylkesmannsembetene for å stimulere kommuner som ønsker å utarbeide handlingsplaner for forebygging og bekjempelse av fattigdom blant barn og unge. Samarbeid rundt familier der foreldrene deltar i kvalifiseringsprogrammet med sikte på å komme i arbeid, og tiltak rettet mot barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn, vil også bli prioritert.

Som et ledd i den særlige innsatsen mot fattigdom ble det i 2008 igangsatt et utviklingsarbeid overfor barn og unge i risikosoner. Målgruppen for satsingen er ungdom 15-25 år. Innsatsen kon-

sentreres om ungdom som står i fare for eller har falt ut av videregående opplæring, utvikler kriminell adferd, tester ut rusmidler og minoritetsungdom. Formålet med satsingen er tjenesteutvikling etter Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen og å utvikle feltet lokalt gjennom modellforsøk og utviklings- og kompetansetiltak. Fokus er å videreutvikle virkemidler, kjeiding av tiltak gjennom samarbeid mellom NAV-kontor og videregående opplæring, oppfølgings-tjenesten og kommunale aktører. Det er etablert utviklingsarbeid i Molde, Re, Sund, Drammen, Trondheim, Notodden, bydel Østensjø i Oslo, Tromsø, Bærum og Brønnøy. I Valdres og Solør er det etablert interkommunalt samarbeid som omfatter henholdsvis seks og tre kommuner. «Talenter for Framtida» er et interkommunalt samarbeid som omfatter seks kommuner i Grenlandsområdet. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helsedirektoratet er samarbeidspartnere i enkelte av prosjektene. Erfaringene fra utviklingsarbeidet vil bli brukt i tilknytning til Regjeringens satsing for å øke gjennomføringen i videregående opplæring, Ny GIV. Nordlandsprosjektet, «Ungdom i svevet», ble avsluttet som prosjekt i 2010. Fylkesmannen i Nordland arbeider med å dokumentere prosjektet og legge grunnlaget for erfaringsformidling. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet arbeider sammen for å sikre at erfaringene fra prosjektet vil bli videreført til andre fylker og kommuner. Nordlandsmiljøet vil få en pådriverrolle i årene framover. Utviklingsarbeidet videreføres i 2012.

Forsøk med nye samarbeidsformer mellom forskning, utdanning og praksis i sosialtjenesten

På oppdrag fra Arbeidsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet ble HUSK (Høgskole- og universitetssosialkontor) igangsatt i 2006 som et forsøk med nye samarbeidsformer mellom forskning, utdanning og praksis i sosialtjenesten. Formålet har vært å styrke samarbeid og kobling mellom praksis, utdanning, forskning og brukere samt å styrke praksisbasert forskning og kunnskapsbasert praksis. Arbeids- og velferdsdirektoratet samarbeider med Helsedirektoratet om gjennomføring av tiltaket.

Det er etablert fire regionale prosjekter knyttet til Universitetet i Agder, Universitetet i Stavanger, Høgskolen i Oslo og Diakonhjemmets høgskole, samt Universitetet i Trondheim og Høgskolen i Sør-Trøndelag. Delprosjektene samarbeider med 20 kommuner og åtte fylker, og det er også

inngått samarbeid med Mental helse, Velferdsalliansen, KREM, ROM og A-larm.

HUSK-forsøket har hatt stor aktivitet og de fire delprosjektene har utviklet seg lokalt og relativt uavhengig av hverandre. Om lag 50 prosjekter er igangsatt i forsøksperioden, og prosjektene er klassifisert som forskningsprosjekter, utviklingsprosjekter, bevisstgjøringsprosjekter og terapeutiske- /rehabiliteringsprosjekter.

Som en prøveordning er det igangsatt et samarbeid om fag- og kompetanseutvikling i fem kommuner som opprettet NAV-kontor i 2009. Formålet er å styrke utviklingen av en helhetlig, felles arbeidsmetodikk i NAV-kontorene og tilrettelegge for utvikling av en mer kunnskapsbasert praksis. Tiltaket er inspirert av modeller som ligger til grunn for etableringen av Undervisningssykehjem og erfaringer fra Sverige og Finland knyttet til dette.

Det er foretatt to devalueringer og en sluttevaluering av Nordlandsforskning. I tillegg har Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) evaluert ordningen med fagutviklingsstillinger. Begge viser til at det i HUSK er gjort verdifulle erfaringer og framskaffet verdifull kunnskap som må ivaretas etter at forsøket er avsluttet. De er enige om at firepartssamarbeidsmodellen som er utviklet er en mulig vei å gå for å skape en kunnskapsbasert utvikling av tjenestene, men peker også på en del utfordringer knyttet til erfaringer som er gjort.

HUSK avsluttes etter planen i sin nåværende form i 2011. Arbeidsdepartementet vil sammen med Helse- og omsorgsdepartementet gjennomgå erfaringene med HUSK og vurdere hvordan verdifulle erfaringer og kunnskap fra forsøket kan følges opp videre. Målene om å styrke samarbeid og kobling mellom forskning, utdanning, praksis og brukere, samt å styrke praksisbasert forskning og kunnskapsbasert praksis, videreføres sammen med bevilgningen til formålet i 2012. Det vises også til omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Budsjettforslag for 2012

Det foreslås i alt bevilget 184,525 mill. kroner for 2012.

Post 70 Frivillig arbeid, kan overføres

Bevilgningen går til frivillige organisasjoner og private stiftelser som utfører arbeid for vanskeligstilte. Disse fungerer som talerør for sosialt og økonomisk vanskeligstilte og utfører likemanns- og selvhjelpsarbeid. Enkelte tilbyr tjenester og til-

tak til målgruppen. Utviklingen av et levende og godt samfunn forutsetter at organisasjoner for sosialt og økonomisk vanskeligstilte deltar. Egenorganisering bidrar til bredere deltakelse i samfunnet og legger bedre grunnlag for fellesskap. Bevilgningen er i de senere år styrket som en del av innsatsen mot fattigdom.

Som et ledd i å styrke og videreutvikle dialogen og samarbeidet med frivillige organisasjoner ble det i 2008 etablert et kontaktutvalg mellom Regjeringen og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Kontaktutvalget hadde tre møter i 2010 og ett møte i 1. halvår 2011. Det er etablert et samarbeidsforum for organisasjonene som deltar i Kontaktutvalget. Samarbeidsforum er sekretariat for organisasjonene i Kontaktutvalget. Forumet har utviklet seg til en arena for erfaringsutveksling og dyktiggjøring i samfunnsdebatt og deltakelse, og stimulerer til samarbeid mellom organisasjonene. Batteriet, som er et landsdekkende ressurscenter i regi av Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, er sekretariat for samarbeidsforumet. Det er etablert fire nye Batterier, i Bergen, Trondheim, Bodø og Kristiansand.

Det ble i 2008 etablert en tilskuddsordning for tilskudd til drift av organisasjoner som arbeider mot fattigdom og sosial eksklusjon og til prosjekter/aktiviteter i regi av frivillige organisasjoner. Formålet er å styrke dialogen og samarbeidet med frivillige organisasjoner som arbeider mot fattigdom og sosial eksklusjon og å styrke mulighetene for egenorganisering, selvhjelpsaktiviteter, brukerinnflytelse og interessepolitisk arbeid. I 2011 er det gitt driftsstøtte til 19 organisasjoner og tilskudd til 30 prosjekter. Gjennom driftsstøtten til ulike organisasjoner er mulighetene for egenorganisering og selvhjelpsaktiviteter for mange sosialt og økonomisk vanskeligstilte styrket. Prosjektstøtten inkluderer også tilskudd til de lokale batterifunksjonene. Batteriene driver hjelpe- og støttearbeid for organisasjoner og til etablering av nye organisasjoner, og er i kontakt med et stort nettverk av organisasjoner lokalt. Velferdsalliansen, Stiftelsen Rettferd for taperne, Foreningen Fattignorge, KREM, Aleneforeldreforeningen og Gjeldsoffer-Alliansen er blant organisasjonene som har fått tilskudd i 2011. Det følger av tilskuddsregelverket at det skal legges vekt på å sikre kontinuitet i driften for organisasjoner som fortsatt er støtteverdige, og disse organisasjonene vil følgelig bli prioritert også ved tildeling av midler for 2012. Det samme gjelder Samarbeidsforum for Kontaktutvalget mellom Regjeringen og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte, og Batteriene.

Stortinget bevilget i 2011 midler til sosialt entreprenørskap for å stimulere til utvikling av sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører som retter sin virksomhet mot bekjempelse av fattigdom og sosial eksklusjon. Det er utarbeidet tilskuddsregelverk og midlene vil bli lyst ut.

I 2005 ble det bevilget midler for å styrke og utvikle modeller for aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner. Målgruppen er personer som står svært langt fra arbeidsmarkedet, og som i mange henseender er sosialt ekskluderte. Siktemålet vil for enkelte være rehabilitering, inkludering og økt livskvalitet, mens andre vil kunne nyttiggjøre seg mer arbeidsrettede tiltak. Ordningen er evaluert av Fafo. Tiltakene bidrar til at personer som ønsker seg aktivitets- og arbeidstrening, men som ikke mestrer terskelen i vanlige arbeidsmarkedstiltak får et tilbud. Tiltakene omfatter et bredt spekter av tiltak fra sosial trening og hverdagsmestring til mer arbeidsrettede tiltak. Brukerne får erfaringer med hvordan de kan fungere i arbeid og hvilke muligheter og begrensninger de har i arbeidslivet. Tilskuddsordningen ble styrket i 2009 med rusmiddelavhengige og tidligere rusmiddelavhengige som en særlig prioritert målgruppe. På bakgrunn av evalueringen er det foretatt enkelte justeringer i tilskuddsregelverket, bl.a. for å legge bedre til rette for videreføring av tiltak etter endt tilskuddsperiode. Totalt 26 prosjekter ble tildelt tilskudd i 2011. I 2011 er det gitt tilskudd til tiltak bl.a. i regi av Kirkens Sosialtjeneste, Stiftelsen Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeens Rusomsorg og Røde Kors. Om lag 600 personer fikk et tilbud gjennom prosjektene i 2011.

Departementet vil i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomgå og vurdere regelverket for støtte til frivillige organisasjoner, herunder avklare forholdet mellom drifts- og prosjektstøtte.

Budsjettforslag for 2012

Det foreslås i alt bevilget 54,396 mill. kroner for 2012.

Post 74 Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.

Formålet med tilskuddsordningen er å styrke pensjonistorganisasjonenes mulighet til å drive interessepolitisk arbeid, og å gi service til medlemmene. Bevilgningen fordeles i dag som tilskudd til Norsk Pensjonistforbund, som fordeler midler til andre landsdekkende pensjonistorganisasjoner etter en nøkkel organisasjonene er blitt enige om. Fordelingsnøkkelen består av et grunnbeløp til hver organisasjon og et beløp per betalende medlem. Ordningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet, som følger opp bruken av midler gjennom årsmelding, budsjett og regnskap.

Arbeidsdepartementet viser til omtale i Prop. 1 S (2010-2011) om at den fremtidige organiseringen av ordningen er under vurdering. En omlegging vil ikke få betydning for tilskuddet i 2012.

Budsjettforslag for 2012

Det foreslås bevilget 10,197 mill. kroner for 2012.

Programkategori 09.30 Arbeidsmarked

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
634	Arbeidsmarkedstiltak	7 818 340	7 331 840	7 390 316	0,8
635	Ventelønn	203 494	155 000	133 000	-14,2
	Sum kategori 09.30	8 021 834	7 486 840	7 523 316	0,5

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-24	Statens egne driftsutgifter	280 356	233 350	248 779	6,6
70-89	Andre overføringer	7 741 478	7 253 490	7 274 537	0,3
	Sum kategori 09.30	8 021 834	7 486 840	7 523 316	0,5

Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
21	Forsøk, utviklingstiltak m.v., <i>kan overføres</i>	76 862	78 350	115 779	
76	Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>	7 741 478	7 253 490	7 274 537	
	Sum kap. 0634	7 818 340	7 331 840	7 390 316	

Overført fra 2010 til 2011:
Post 21: 5 577 000 kroner
Post 76: 29 152 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeidsmarkedstiltakene har til hensikt å bedre arbeidssøkernes arbeidsevne og mulighet til å komme i arbeid, og må ses i sammenheng med de overordnede målene for arbeids- og velferdspolitikken, slik de framgår av omtalen under resultat-område 2.

Samlet gir departementets forslag til satsing på arbeidsrettede virkemidler en ramme på 7 390,316 mill. kroner for 2012 under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, jf. omtale nedenfor under de enkelte postene. I tillegg kommer behovet for tilsagnsfullmakt på 3 120,308 mill. kroner.

Rapport post 21

Midlene under kap. 634, post 21 disponeres av Arbeids- og velferdsdirektoratet. De er i 2010 benyttet til forsøk med funksjonsassistenter i

arbeidslivet, arbeids og utdanningsreiser, servicehund, TV av og med psykisk utviklingshemmede (Empo TV) og ulike utrednings- og forsøksprosjekt, herunder Arbeids- og velferdsdirektoratets FARVE-prosjekt (Forsøksmidler ARbeid og VELferd).

Formålet med forsøksordningen funksjonsassistanse i arbeidslivet er å gjøre det lettere for personer med sterk fysisk funksjonsnedsettelse å være i arbeid. Ordningen innebærer at en assistent bistår den enkelte med hjelp til praktiske formål i arbeidshverdagen.

Arbeids- og utdanningsreiser er en forsøksordning som omfatter alle landets fylker, bortsett fra Oslo. Formålet med forsøket er å gi transporttilbud som sikrer funksjonshemmede muligheter for deltakelse i arbeidsliv og utdanning, samt kompensere for merutgifter knyttet til transport.

Det ble i 2011 satt av 5 mill. kroner til en prøveordning med servicehund. Formålet med forsøksprosjekt for servicehunder er å kartlegge og vurdere nytte og behov for servicehunder i et samfunnsøkonomisk perspektiv, herunder om dette skal være et offentlig ansvar. Midlene benyttes til innkjøp av et tilstrekkelig antall servicehunder, samt til å gjennomføre en evaluering i 2012. Eventuelle ubrukte midler i 2011 vil kunne overføres til 2012. Midler til erstatningshunder er nærmere omtalt under kap. 601, post 70.

Programmet FARVE (Forskning om ARbeid og VELferd) skal gjennom forsøks-, forsknings- og analyseprosjekter øke kunnskapen og bidra med kunnskapsformidling om hvordan målene innen arbeids- og velferdspolitikken kan nås på en bedre måte. FARVE gir tilskudd til prosjekter som ligger innenfor programmets formål, basert på utlysninger og anbud. I løpet av de tre første kvartalene av 2011 ble det publisert 21 rapporter under FARVE-programmet på områder som gjelder arbeidsliv, etniske minoriteter, redusert funksjonsevne, ungdom, sykefravær og seniorpolitikk.

Rapport post 76

Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at det var en gjennomsnittlig tiltaksgjennomføring på om lag 76 800 plasser i 2010. Dette er 1 800 tiltaksplasser mer enn planlagt nivå for året.

I Prop. 1 S (2010-2011) ble det bevilget midler som, gitt visse forutsetninger om tiltakenes sammensetning og priser, i utgangspunktet skulle gi rom for en gjennomsnittlig gjennomføring av om lag 71 200 plasser for ledige og personer med nedsatt arbeidsevne i 2011. På bakgrunn av flere usikkerhetsmomenter knyttet til tiltaksgjennomførin-

gen ble det lagt til grunn et minstekrav for tiltaksgjennomføringen i styringsdialogen med Arbeids- og velferdsetaten i 2011.

På grunn av bedre utsikter på arbeidsmarkedet, ble tiltaksnivået for ledige redusert med 1 050 plasser i gjennomsnitt for året i Prop. 120 S (2010-2011). Samtidig ble tiltaksnivået for personer med nedsatt arbeidsevne økt med 1 300 plasser i gjennomsnitt for 2011. Dette hadde bakgrunn i at prognosen for personer med nedsatt arbeidsevne tilsa at det ville være et stort behov for arbeidsrettet bistand for denne gruppen i 2011. Samlet sett innebar endringene en økning på 250 plasser i forhold til saldert budsjett for 2011. Etter styrkingen i revidert nasjonalbudsjett for 2011 ga bevilgningen rom for gjennomføring av gjennomsnittlig om lag 71 450 plasser på årsbasis.

For å synliggjøre Arbeids- og velferdsetatens fordeling av tiltaksressursene og oppfølgingen av særskilte arbeidssøkergrupper, rapporteres det i det følgende separat om gjennomføringen og oppfølgingen for henholdsvis ledige og personer med nedsatt arbeidsevne for 2010 og 1. halvår 2011.

Gjennomføring av tiltak overfor ledige

I 2010 ble det gjennomført om lag 18 500 plasser i gjennomsnitt for ledige i Arbeids- og velferdsetatens regi. I 1. halvår 2011 var tilsvarende tall om lag 16 900 tiltaksplasser. Den arbeidsrettede bistanden skal vurderes og tilpasses den enkelte arbeidssøkers behov. Samtidig skal utsatte grupper som ungdom, innvandrere og langtidsledige prioriteres ved inntak til arbeidsmarkedstiltak. I 2010 utgjorde personer under 20 år om lag 3 pst. av alle registrerte ledige. Samtidig var om lag 14 pst. av deltakerne i tiltak for ledige under 20 år. I 1. halvår 2011 utgjorde denne aldersgruppen 4 pst. av alle registrerte ledige, og 11 pst. av deltakerne i arbeidsmarkedstiltak for ledige. Dette indikerer at de yngste arbeidssøkerne er prioritert i tråd med ungdomsgarantien som skal gi tilbud om arbeidsmarkedstiltak til ungdom under 20 år som står uten arbeid eller skoleplass.

I 2010 utgjorde 20-24-åringer 15 pst. av alle registrerte ledige. Samtidig utgjorde 20-24-åringene 18 pst. av deltakerne i arbeidsmarkedstiltak for ledige. I 1. halvår 2011 var 15 pst. av de helt ledige i alderen 20-24 år, og samme aldersgruppe utgjorde 19 pst. av tiltaksdeltakerne.

Regjeringen innførte i 2007 en oppfølgingsgaranti for arbeidssøkere i alderen 20-24 år, som har vært ledige de siste tre månedene eller lenger. Den gjennomsnittlige andelen av målgruppen som var registrert med utvidet oppfølging i 2010

var på 50 pst. I de fire første månedene av 2011 var det i gjennomsnitt 65 pst. av de helt ledige i alderen 20-24 år med ledighetsperiode på mer enn 3 måneder som fikk utvidet oppfølging.

I 2009 ble det innført en tiltaksgaranti for arbeidssøkere i alderen 20-24 år som har vært registrert sammenhengende ledige de siste seks månedene eller lenger (jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009)). Ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet var om lag 1 760 personer omfattet av garantien i september 2010. To måneder senere hadde om lag 14 pst. fått tilbud om tiltak gjennom garantiordningen.

Rapportering fra Arbeids- og velferdsdirektoratet har vist en svakere måloppnåelse enn ønsket for garantiordningene for ungdom 20-24 år og langtidsledighetsgarantien. I 2011 har Arbeidsdepartementet, i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet, gjennomgått garantiordningene for å få en bedre forståelse av bakgrunnen for resultatene, og hva som kan gjøres for å sikre en bedre måloppnåelse. Rambøll har også gjennomgått Arbeids- og velferdsetatens arbeid med oppfølgingsgarantien for ungdom 20-24 år, og registreringsrutinene knyttet til oppfølgingsarbeidet. Gjennomgangen viste at en av årsakene til den svake måloppnåelsen kan være at indikatorene som har blitt brukt for å måle gjennomføringen har vært utilstrekkelige når det gjelder å fange opp det arbeidet Arbeids- og velferdsetaten gjør for garantiordningenes målgrupper. En arbeidsgruppe med representanter fra Arbeidsdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet utarbeidet våren 2011 nye indikatorer for måling av garantiordningene for ungdom og langtidsledige. Disse ble innført fra 2. halvår 2011. Arbeids- og velferdsetatens arbeid med garantiordningene for ungdom 20-24 år varierer mellom NAV-kontorene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har i 2011 innført nye rutiner for oppfølging av tiltaksgarantien for ungdom 20-24 år og langtidsledighetsgarantien, som skal sikre en mer standardisert oppfølging og registrering av arbeidet med disse garantiordningene.

I mai 2007 ble det inngått en samarbeidsavtale mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet og KS, med mål om å få flere i arbeid eller utdanning gjennom et styrket samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten, kommuner og fylkeskommuner. Ungdom som faller ut av videregående opplæring var en sentral målgruppe i samarbeidet. I februar 2009 var det inngått samarbeidsavtaler mellom utdanningsmyndighetene og Arbeids- og velferdsetaten i alle fylker på grunnlag av den sentrale avtalen. Evaluering av avtalen viser at den

har hatt betydning for samarbeidet og virket etter hensikten. Den sentrale samarbeidsavtalen ble derfor avvirket i juni 2011. Arbeidsdepartementet har videreført samarbeidet om et forsøksprosjekt med Kunnskapsdepartementet vedrørende utvikling av opplæringsmodeller tilpasset voksne arbeidssøkere som ikke har fullført videregående opplæring. Hensikten med forsøket er at målgruppen skal få et helhetlig tilpasset opplæringstilbud, som fører frem til fag- eller svennebrev, og hvor opplæringen tilrettelegges slik at den kan kombineres med å motta dagpenger.

Innvandrere er en utsatt gruppe på arbeidsmarkedet, og utgjorde 30 pst. av de registrerte ledige i 4. kvartal 2010, ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå. På samme tid utgjorde de 42 pst. av alle deltakere i tiltak for ledige. Dette er en høyere andel enn på tilsvarende måletidspunkt i 2009. Det var flere innvandrerkvinner enn -menn som deltok på arbeidsmarkedstiltak.

Det er etablert en langtidsledighetsgaranti som skal sikre personer med langvarige ledighetsperioder tilbud om arbeidsrettet tiltak i Arbeids- og velferdsetaten. Garantien omfatter personer med minst toårig arbeidssøkerperiode og seks måneders sammenhengende ledighet. Rapportering fra Arbeids- og velferdsdirektoratet har vist svakere måloppnåelse for langtidsledighetsgarantien enn ønsket. For de 2 700 personene som var omfattet av garantien i september 2010, var garantien oppfylt for 8 pst. to måneder senere.

Arbeids- og velferdsetaten har utfordringer knyttet til registrering av måloppnåelse. I tillegg har indikatorene som har blitt brukt for å måle gjennomføringen av garantiordningene vært utilstrekkelige når det gjelder å fange opp det arbeidet Arbeids- og velferdsetaten gjør for garantiordningens målgruppe. Det er derfor utarbeidet ny indikator for måling av gjennomføringen av langtidsledighetsgarantien, som ble innført fra 2. halvår 2011. Se for øvrig omtale under delmål 1 Flere i arbeid og færre på stønad og del 1, 3 Sentrale utviklingstrekk.

Gjennomføring av tiltak overfor personer med nedsatt arbeidsevne

I 2010 ble det gjennomført i gjennomsnitt om lag 58 300 tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne i regi av Arbeids- og velferdsetaten. I 1. halvår 2011 var tilsvarende tall om lag 59 900 tiltaksplasser. Registreringen av personer med nedsatt arbeidsevne er ikke direkte sammenlignbar med gruppen som tidligere ble omtalt som yrkeshemmede. Dette har sammenheng med endret

statistikkgrunnlag i forbindelse med innføring av behovs- og arbeidsevnevurdering og arbeidsavklaringspenger. Det vises for øvrig til omtale av personer med nedsatt arbeidsevne under del 1, avsnitt 3 Sentrale utviklingstrekk.

Arbeids- og velferdsetaten har gjennomført en betydelig innsats overfor personer med psykiske lidelser, bl.a. som ledd i oppfølgingen av Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse (2007-2012). Et sentralt tiltak i strategiplanen er tettere oppfølging av den enkelte fra veilednings- og oppfølgingsloser som er etablert ved flere NAV-kontor, hovedsakelig i de største byene. Ordningen skal sørge for tett oppfølging og samordning av bistand mellom Arbeids- og velferdsforvaltningen, tilgrensende tjenester og arbeidslivet. Det har vært jobbet betydelig med metodeutvikling knyttet til igangsatte tiltak både for personer med tunge og lettere lidelser, samt evaluering av tiltak i strategien.

Omtale av strategiplanen for arbeid og psykisk helse finnes også i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon for 2011 under kap. 764 post 72.

Kvalifiseringsprogrammet retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntekts-evne, som har ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Programmet skal bidra til at flere kommer i arbeid. Kvalifiseringsprogrammet er en lovpålagt oppgave for kommunene. Den som fyller vilkårene i loven, har rett til et individuelt tilpasset program og en tilhørende kvalifiseringsstønad. Arbeidsmarkedstiltak i statlig og/eller kommunal regi inngår som viktige elementer i programmet. I 2011 ble det satt av til sammen om lag 5 700 statlige tiltaksplasser til kvalifiseringsprogrammet, arbeidsmarkedssatsingen under Handlingsplan mot fattigdom, og til personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering (LAR).

I og med at det i stor grad har vært overlappende målgrupper i arbeidsmarkedssatsingen under Handlingsplan mot fattigdom og kvalifiseringsprogrammet, ble arbeidsmarkedssatsingen under handlingsplanen faset ut fra 2011. Dette innebærer at personer som per 1. januar 2011 var registrert i arbeidsmarkedssatsingen fortsatt sikres et tilbud innenfor satsingen, samtidig som satsingen på kvalifiseringsprogrammet ble styrket. Den særskilte satsingen på målrettede arbeidsmarkedstiltak overfor personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering ble videreført i 2011.

I januar 2010 ble det nedsatt et offentlig utvalg, Utvalg for arbeidsrettede tiltak, som skal vurdere rollen skjermede virksomheter har i bistanden

som gis til personer med nedsatt arbeidsevne. Utvalget skal foreslå endringer med sikte på å forbedre tilbudet med mål om overgang til ordinært arbeidsliv. Utvalget skal også vurdere fordelingen av deltakere i tiltak i skjermede og ordinære virksomheter, og foreslå endringer med sikte på å forbedre tilbudet til brukere som har behov for en varig tilrettelagt arbeidsplass. Utvalgets arbeid skal være slutført ved utgangen av 2011.

I 2007 ble det igangsatt et forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd (TULT). TULT skal bidra til å øke mulighetene for ordinært arbeid blant personer med varig og vesentlig nedsatt arbeidsevne, samt forebygge uførepensjonering. Tiltaket åpner for kombinasjon av arbeid og uførepensjon, og ble gjort landsomfattende i 2008. Forsøket med tidsubestemt lønnstilskudd hadde gjennomsnittlig 2 300 deltakere i 2010 og 2 350 deltakere i perioden januar til juli 2011. Det er gjennomført en evaluering av de samfunnsøkonomiske og velferdsmessige effektene ved bruk av TULT⁴. Evalueringen gir ikke noe klart svar på om TULT reduserer sannsynligheten for å bli uførepensjonert, men resultater fra evalueringen kan til en viss grad tyde på at ordningen kan bidra til å hindre uførepensjonering med høy uføregrad, og videre til å styrke tilknytningen til arbeidslivet. Regjeringen ser behov for å gjennomgå erfaringene med forsøksordningen i Norge, og de internasjonale erfaringene fra tilsvarende ordninger grundig. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en vurdering av fremtidig innretning på ordningen. Det vises til omtale i Prop. 130 L (2010-2011).

I 2010 deltok i gjennomsnitt 8 500 personer i tiltaket varig tilrettelagt arbeid (VTA). Tiltaket hadde i gjennomsnitt 8 700 deltakere i perioden januar til juli 2011. Flesteparten mottok uførepensjon. Høsten 2009 ble det igangsatt en evaluering av tilskuddsordningen for varig tilrettelagt arbeid, herunder spørsmålet om differensiering av satser. Evalueringen, som ble lagt fram i mai 2011, ble utført av Econ Pöyry og Proba samfunnsanalyse.⁵ Av rapporten framgår det at verken Arbeids- og velferdsetaten eller tiltaksarrangørene ser behov for å endre den statlige finansieringsordningen som i dag er en fast sats for alle deltakere. Selv om differensierte satser vil gi et større samsvar mellom kompensasjonen og virksomhetenes innsats, pekes det på en rekke utfordringer med å innføre

⁴ Hansen, T. B., Neset, T., Spjelkavik, Ø. og Børing, P. (2010), *Forblir i jobb – Evaluering av forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd (TULT)*, Oxford Research AS.

⁵ Econ Pöyry og Proba samfunnsanalyse (2011), *Differensierte satser for varig tilrettelagt arbeid*.

en slik finansieringsordning, herunder mangel på systemer/verktøy for å fastsette støttesatser som har legitimitet hos alle parter, endringer i VTA-deltakernes arbeidsevne og bistandsbehov over tid, samt økt økonomisk uforutsigbarhet for bedriftene.

I St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering ble det foreslått igangsetting av forsøk med alternative finansieringsformer for tiltaket arbeid med bistand. Målet var å utvikle finansieringsmodeller som på sikt kunne bidra til å øke overgangen til ordinært arbeidsliv for deltakerne, og bidra til at de som får jobb i større grad beholder denne. Forsøket ble iverksatt i 2008 i noen utvalgte virksomheter, og avsluttes ved utgangen av 2011. Erfaringene fra forsøket vil inngå i oppfølgingen av Utvalg for arbeidsrettede tiltak.

Budsjettforslag for 2012

Post 21 Forsøk, utviklingstiltak mv., kan overføres

Det foreslås bevilget i alt 115,779 mill. kroner for 2012.

Arbeids- og velferdsdirektoratet fordeler via FARVE-prosjektet midler til forsøk og ekstern forsknings- og utredningsvirksomhet innen arbeids- og velferdsforvaltningens ansvarsområde, herunder forskningsmessig evaluering av disse forsøkene. Formålet med bevilgningen er å bidra til politikk- og kunnskapsutvikling på arbeids- og velferdsområdet. Resultater av disse aktivitetene skal formidles slik at de kan gi grunnlag for kompetanseutvikling i forvaltningen. Det settes av 28,2 mill. kroner til FARVE-prosjektet for 2012.

Det settes av 2,27 mill. kroner til drift av forsøksprosjektet TV av og med psykisk utviklingshemmede, Empo TV.

For omtale av metodeutviklingsprosjekt innenfor arbeidsrettet rehabilitering, se omtale under kap. 634, post 76.

For å sikre god iverksetting og oppfølging av jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne, er kap. 634, post 21 styrket med 20 mill. kroner til et nytt forsøk med tilretteleggingsstilskudd i virksomheter som ikke er omfattet av IA-avtalen, og en utvidelse av forsøket med funksjonsassistanse i arbeidslivet. Ordningen med tilretteleggingsstilskudd vil dekke dokumenterte utgifter ved tilrettelegging av arbeidsplassen for personer som søker arbeid. Videre er det gjennom en overføring av midler fra kap. 605, post 70, lagt til rette for en styrking av ordningen med tilretteleggingsstilskudd i IA-bedrifter med 15 mill.

kroner. Gjennom overføring av midler fra kap. 605, post 70 er også driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten styrket med 15 mill. kroner som ledd i arbeidet med jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne. Denne styrkingen skal gi rom for å opprette egne prosjektlederstillinger eller koordinatorene i Arbeids- og velferdsetaten, og det er også satt av midler til kurs- og kompetanseutvikling i regi av etaten. For en nærmere beskrivelse av innsatsen overfor funksjonshemmede vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne.

Inkludert den styrkede innsatsen i forbindelse med jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne, settes det totalt av 30,309 mill. kroner til forsøket med funksjonsassistanse i arbeidslivet i 2012.

Forsøksordningen med arbeids- og utdanningsreiser videreføres i 2012. For å kunne videreføre det anslåtte nivået av mottakere i 2011, foreslås det å sette av til sammen 30 mill. kroner til ordningen i 2012. Det er iverksatt evaluering av forsøksordningen med arbeids- og utdanningsreiser for å redegjøre for de samfunnsøkonomiske konsekvensene av ordningen, samt hvilke behov ordningen dekker sett i lys av andre etablerte transportordninger. Evalueringen vil foreligge i 2012. Arbeids- og utdanningsreiser vil også ses i sammenheng med regjeringens jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. På bakgrunn av dette vil departementet vurdere videre innretning av ordningen.

Post 76 Tiltak for arbeidssøkere, kan overføres

Forslaget til bevilgning under post 76 må ses i sammenheng med omtalen under delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad.

Gitt visse forutsetninger om arbeidsmarkeds tiltakenes sammensetning og priser, foreslår regjeringen et gjennomsnittlig tiltaksnivå på om lag 71 200 plasser i 2012. Dette er om lag samme tiltaksnivå som i 2011. Av de totale tiltaksplassene vil om lag 17 000 plasser benyttes for ledige, og om lag 54 200 for personer med nedsatt arbeidsevne.

Regjeringen styrker innsatsen for personer med nedsatt arbeidsevne med 1 000 plasser sammenlignet med 2011. Tiltaksnivået for ledige reduseres med 1 250 plasser sammenlignet med 2011. Prognosen for personer med nedsatt arbeidsevne tilsier at det vil være et stort behov for arbeidsrettet bistand for denne gruppen i 2012. Reduksjonen

i tiltaksnivået for ledige har sammenheng med et bedret arbeidsmarked.

Innenfor rammen av arbeidsmarkedstiltakene foreslår Regjeringen 500 tiltaksplasser til jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne i 2012. Det vil bl.a. bli prioritert å bygge ut flere arbeidspraksisplasser innenfor ordinært arbeidsliv, samt å utvikle en mentorordning rettet mot målgruppen i jobbstrategien.

I perioden 2009 til 2011 har departementet lagt til grunn et minimumsnivå for tiltaksgjennomføringen i styringsdialogen med Arbeids- og velferdsetaten for å sikre fleksibilitet og muligheter for å tilpasse tiltakene til den enkelte brukers behov. For å øke fleksibiliteten, vil departementet i styringsdialogen med etaten for 2012 tillate at tiltaksgjennomføringen ligger innenfor et intervall rundt måltallet på 71 200 plasser.

Dagens betalingsordning for arbeidsmarkedstiltakene arbeidspraksis, avklaring og varig tilrettelagt arbeid i skjermet sektor innebærer at tiltaksplasser bestilles seks måneder før de skal benyttes, og betales per måned ved tiltaksmånedens start. Med dagens praksis kan ikke tiltaksplasser avbestilles med mindre enn seks måneders ventetid. Arbeids- og velferdsetaten har i perioder ikke klart å fylle opp alle de bestilte tiltaksplassene, og dermed betalt for ubrukte plasser. Betalingsordningen for de nevnte tiltakene foreslås endret fra 1. juli 2012, slik at betaling for gjennomført tiltaksplass utbetales i etterkant av tiltaksgjennomføringen. Dette vil sikre en mer effektiv bruk av midlene til arbeidsmarkedstiltak.

Regjeringen foreslår at det settes av 7 259,121 mill. kroner til gjennomføring av tiltaksplasser i 2012. Dette er det samlede behov for økonomiske ressurser knyttet til anslått tiltaksnivå i 2012 (ressursbehov). Deler av kostnadene knyttet til tiltaksaktiviteten i 2012 vil bli utbetalt i 2013 som følge av regnskapsmessig etterslep. Tilsvarende vil deler av aktiviteten i 2011 komme til utbetaling i 2012. Dette innebærer et behov for tilsagnsfullmakter. Tilsagnsfullmakter gir tillatelse til å inngå forpliktende avtaler som innebærer utbetaling av midler i påfølgende budsjettår. Tilsagnsfullmakter kommer i tillegg til bevilgningen for inneværende år. Av ressursbehovet vil 776,8 mill. kroner utbetales i 2013. I 2012 vil det også bli utbetalt 792,216 mill. kroner for å dekke betalingsforpliktelser fra tiltaksaktivitet i 2011. I tillegg til tilsagnsfullmakter knyttet til regnskapsmessig etterslep, er det behov for tilsagnsfullmakt for å opprette tilsagn i 2012 som strekker seg inn i 2013, og dermed sikre opprettholdelse av aktiviteten over årsskiftet før budsjettet for 2013 er vedtatt av Stortinget.

Samlet sett foreslår regjeringen en bevilgning på 7 274,537 mill. kroner under kap. 634, post 76 i 2012. Det bes i tillegg om samtykke til å pådra staten forpliktelser tilsvarende 3 120,308 mill. kroner i 2013. Disse kostnadene er knyttet til tiltaksplasser som gjennomføres i 2012, men hvor kostnadene kommer til utbetaling i 2013, og opprettholdelse av tiltaksaktiviteten over årsskiftet 2012/2013.

Tabellene nedenfor oppsummerer ressursbehov, bevilgning og tilsagnsfullmakter under kap. 634, post 76 i 2012.

Behovet for bevilgning og tilsagnsfullmakter under kap. 634, post 76 i 2012

	(i mill. kroner)
Totalt ressursbehov i 2012 (behovet for midler knyttet til all tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2012, uavhengig av utbetalingstidspunkt)	7 259,121
- Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2012 og utbetales i 2013	776,800
+ Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2011 og utbetales i 2012	792,216
= Totalt bevilgningsbehov i 2012	7 274,537

Nærmere om behovet for tilsagnsfullmakter i 2012

	(i mill. kroner)
Behovet for tilsagnsfullmakt for å opprettholde tiltaksnivået over årsskiftet 2012/2013	2 343,508
+ Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2012 og utbetales i 2013	776,800
= Totalt behov for tilsagnsfullmakt 2012	3 120,308

Fra og med 2008 ble budsjettpostene som tidligere finansierte arbeidsmarkedstiltak for ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere samlet under én budsjettpost – kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere. Det er tidligere meddelt Stortinget at en vil komme tilbake til vurderingen av denne endringen i 2012. Departementet vil vurdere erfaringene med å samle budsjettpostene under kap. 634, post 76 i forbindelse med statsbudsjettet for 2013, blant annet på bakgrunn av Utvalg for arbeidsrettede tiltaks innstilling som leveres ved utgangen av 2011.

Nærmere om enkelte satsinger knyttet til arbeidsmarkedstiltakene

Det vises til omtale av arbeidsmarkedspolitikken innretning under delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad.

Å stimulere til deltakelse i arbeidslivet er viktig for å nå regjeringens ambisjoner knyttet til målene om et inkluderende arbeidsliv, fattigdomsbekjempelse og et inkluderende samfunn. Regjeringen har utarbeidet forslag til jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne som skal iverksettes fra 2012. Arbeidet bygger bl.a. på avtalen om et inkluderende arbeidsliv og IA-avtalens delmål 2 om å øke yrkesdeltakelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringens visjon er at all uutnyttet arbeidskraft skal tas i bruk. Jobbstrategien skal understøtte denne visjonen ved å legge til rette for at flere med nedsatt funksjonsevne kommer i arbeid. Det settes av 500 tiltaksplasser til jobbstrategien i 2012. I tillegg settes det av totalt 35 mill. kroner til forsøk med tilretteleggingstilskudd og funksjonsassistanse i arbeidslivet. For en nærmere beskrivelse av innsatsen vises det til særtrykk til Prop. 1 S (2011-2012), Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Det vises også til omtale under delmål 1.

Arbeidsmarkedstiltakene inngår som sentrale elementer i introduksjonsprogrammet for nyan-

komne innvandrere og i Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse (2007-2012). Arbeidsmarkedstiltakene er videre et sentralt element i satsingen på kvalifiseringsprogrammet, og for personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering. Den arbeidsmarkedspolitiske innsatsen på disse områdene videreføres i 2012.

Det foreslås avsatt tiltaksmidler til forsøksprosjektet med TV av og med psykisk utviklingshemmede, Empo TV. Forsøksprosjektet hadde oppstart i første halvår 2009 og er planlagt å gå over fem år. Det vises til kap. 634, post 21 om forslag til avsatte midler til drift av prosjektet.

Det foreslås avsatt midler i 2012 over denne posten til drift av varig tilrettelagt arbeid i prosjekt for sterkt fysisk funksjonshemmede – tilrettelegging av arbeidsplasser (Marensroprosjektet) i Skien i påvente av andre mulige finansieringsordninger.

Et metodeutviklingsprosjekt innenfor arbeidsrettet rehabilitering med sikte på inkludering av flere mennesker i arbeidslivet videreføres. Hensikten med forsøksprosjektet er å prøve ut, videreutvikle og evaluere metoder og modeller innen arbeidsrettet rehabilitering med sikte på å gjøre brukere bedre i stand til å få eller beholde arbeid. Forsøket vil bli evaluert. Det foreslås avsatt 12,7 mill. kroner som tiltaksmidler til metodeutviklingsprosjektet for arbeidsrettet rehabilitering i 2012.

Ungdom er en utsatt gruppe på arbeidsmarkedet, og regjeringen er opptatt av å hindre at ungdom blir stående utenfor arbeid og utdanning. Det er viktig å komme inn på et tidlig tidspunkt for å avklare den enkeltes behov for bistand, og dermed motvirke at ungdommen senere faller utenfor skole og arbeidsliv. Arbeidsdepartementet samarbeider med Kunnskapsdepartementet i regjeringens store satsing for økt fullføring i videregående opplæring, Ny GIV. Her samarbeider departementene om å intensivere oppfølgingen av ungdom i alderen 15-21 år, for i større grad å hindre at ungdom faller utenfor utdanning og arbeidsliv. Samarbeid om kombinasjoner av

arbeidsrettede tiltak fra Arbeids- og velferdsetaten og opplæring fra fylkeskommunen skal bidra til å hindre at ungdom faller ut av utdanning og arbeidsliv, og hjelpe flere til å fullføre videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet omtaler samarbeidet i programkategori 07.20 Grunnopplæringen i sin utgave av Prop. 1 S (2011-2012).

Ungdomsgarantien skal sikre tilbud om arbeidsrettede tiltak for ungdom under 20 år som står uten arbeid eller skoleplass. Oppfølgingsgarantien for ungdom 20-24 år som har vært ledige i tre måneder eller mer skal sikre oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten, med hovedfokus på aktiv jobbsøking, egenaktivitet og motivasjon. Tiltaksgarantien skal sikre tilbud om arbeidsrettede tiltak for 20-24 åringer som har vært ledige i seks måneder eller mer. Garantiordningene for ungdom, samt langtidsledighetsgarantien, videreføres i 2012. Langtidsledighetsgarantien utvides fra 1. januar 2012 til å inkludere overgangstilfellene etter avviklingen av særreglene for eldre dagpengemottakere som i dag ikke omfattes av langtidsledighetsgarantien. Det innebærer at garantiutvidelsen er knyttet til personer som ved utgangen av 2011 fremdeles mottar dagpenger etter overgangsordningen som avvikles fra 1. januar 2012, og som har vært delvis ledige de siste seks månedene.

Sentrale oppgaver for NAV-kontorene er avklaring, veiledning, oppfølging og formidlingsbistand som kan gi overgang til ordinært arbeidsliv. I omfattende tilfeller blir avklarings- og oppfølgings tjenester kjøpt som arbeidsrettede tiltak av eksterne tiltaksleverandører. Det er ingen skarpe grenser mellom hva Arbeids- og velferdsetaten

selv skal eller bør utføre av slike tjenester, og hvilke tjenester som anskaffes eksternt. Det er ønskelig å prøve ut og vurdere nærmere om deler av de tjenestene som nå kjøpes eksternt, kan leveres rimeligere og mer effektivt om de utføres av etaten selv. Det vil derfor i 2012 bli vurdert iverksettelse av et forsøk hvor Arbeids- og velferdsetaten i større grad gjennomfører avklarings- og oppfølgings tjenester i egen regi, som alternativ til kjøp av slike tjenester i form av tiltak fra eksterne leverandører. Forsøket finansieres innenfor en fullmakt på omdisponering av inntil 40 mill. kroner fra kap. 634, post 76 Arbeidsmarkedstiltak til kap. 605, post 01 Driftsutgifter, som knyttes til avklarings- og oppfølgingsressurser internt i Arbeids- og velferdsetaten. Det legges til grunn at etaten gjennom omdisponeringen gir avklarings- og oppfølgings tjenester til minst like mange personer som det omdisponerte beløpet ville gitt av tiltaksplasser.

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 76 til kap. 605, post 01

I Prop. 1 S (2011-2012) foreslås det at Arbeidsdepartementet i 2012 kan omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter. Det legges til grunn at omdisponeringsfullmakten kan benyttes til avklarings- og oppfølgingsarbeid i etatens regi, herunder et forsøk med gjennomføring av avklarings- og/eller oppfølgings tiltak som tidligere har vært gjennomført av eksterne tiltaksarrangører.

Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2012
		2010	Saldert budsjett 2011	
85	Innfordring av feilutbetaling, Arbeidsmarkedstiltak	1 080	2 000	1 000
	Sum kap. 3634	1 080	2 000	1 000

Budsjettforslag for 2012

Post 85 Innfordring av feilutbetaling, arbeidsmarkedstiltak

Inntektene under post 85 har sammenheng med innfordringer av feilutbetalinger til tiltaksarrangører og enkelte tiltaksdeltakere. Inntekten anslås til 1 mill. kroner i 2012.

Kap. 635 Ventelønn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	203 494	155 000	133 000
	Sum kap. 0635	203 494	155 000	133 000

Allmenn omtale

Ventelønnsordningen gir oppsagte tjenestemenn rett til ventelønn på bestemte vilkår, og dessuten fortrinnsrett til ny stilling i staten. Ordningen er hjemlet i lov av 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven). I tillegg er oppsagte arbeidstakere fra utskilte, tidligere statlige, virksomheter gitt midlertidige rettigheter til den statlige fortrinnsretts- og ventelønnsordningen. Disse rettighetene er gitt i særlover som normalt varer tre år etter omdanningstidspunktet. Rettigheter som er utløst i denne perioden består imidlertid etter særlovens opphør. Eventuelle ventelønnskostnader som er hjemlet i særlov skal dekkes av virksomhetene/selskapene selv gjennom refusjonsplikt. Ordinære forvaltningsorganer er også pålagt refusjonsplikt. Arbeids- og velferdsetaten skal beregne og utbetale ventelønn.

Rapport

Det har de seneste årene vært en betydelig nedgang i antall mottakere av ventelønn. Det gjennomsnittlige antallet ventelønnsmottakere gikk ned fra om lag 2 320 i 2006 til 915 i 2010. Utbetalingene ble redusert fra 395 mill. kroner i 2006 til 203

mill. kroner i 2010. Reduksjonen har sammenheng med lav nytilgang under ordningen med ventelønn, samt overgang fra ventelønnsordningen til uførepensjon, AFP, alderspensjon og arbeid. Det forventes en fortsatt lav nytilgang av ventelønnsmottakere i årene fremover.

Per august 2011 var det om lag 800 personer som hadde ventelønnsrettigheter. Av disse var det om lag 700 personer som mottok løpende utbetaling av ventelønn, mens 100 personer hadde midlertidig stans i ytelsen pga. midlertidig arbeid eller sykdom.

Om lag 79 pst. av de som oppbeholder en ventelønnsrettighet kommer enten fra Telenor, Posten eller NSB med tilhørende datterselskaper.

Kvinner utgjør 53 pst. av ventelønnsmottakerne med løpende utbetaling av ventelønn. 87 pst. av ventelønnsmottakere med løpende utbetaling av ventelønn er over 60 år. Kun 0,4 pst. er under 50 år. Det er kun 3 personer under 50 år som mottar løpende utbetaling av ventelønn per august 2011.

Budsjettforslag for 2012**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

For å dekke utbetalinger til ventelønn foreslås det for 2012 en bevilgning på 133 mill. kroner.

Kap. 3635 Ventelønn m.v.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Refusjon statlig virksomhet m.v.	58 970	40 000	40 009
85	Innfordring av feilutbetaling av ventelønn	2 174	1 600	1 500
	Sum kap. 3635	61 144	41 600	41 509

Budsjettforslag for 2012**Post 01 Refusjon statlig virksomhet mv.**

Under posten føres refusjonspliktige inntekter. Refusjonsbeløpet anslås til 40,009 mill. kroner i 2012.

Post 85 Innføring av feilutbetaling av ventelønn

Innføring av feilutbetaling av ventelønn har sammenheng med størrelsen på utbetalingene av ventelønn. Inntekten anslås til 1,5 mill. kroner i 2012.

Programkategori 29.20 Enslige forsørgere

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 833 430	3 948 500	3 802 200	-3,7
	Sum kategori 29.20	3 833 430	3 948 500	3 802 200	-3,7

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	3 833 430	3 948 500	3 802 200	-3,7
	Sum kategori 29.20	3 833 430	3 948 500	3 802 200	-3,7

Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>		2 539 865	2 680 000	2 522 000
72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>		386 080	415 000	364 000
73	Utdanningsstønad		50 867	52 000	56 000
75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid		319	300	200
76	Forskuttering av underholdsbidrag		856 299	801 200	860 000
	Sum kap. 2620		3 833 430	3 948 500	3 802 200

Innledning

Formålet med stønad til enslig mor eller far er å gi personer med aleneomsorg for barn inntektssikring i en overgangsperiode, og stimulere til arbeid og utdanning slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv. Motivasjon og personlig oppfølging er sentrale virkemidler for å nå dette målet. Særlig fokus er rettet på oppfølging av grupper med spesielle behov.

Hovedtrekkene i regelverket

Full overgangsstønad er to ganger grunnbeløpet i folketrygden. Overgangsstønaden er inntektsprøvd, og reduseres med 40 pst. for inntekt som overstiger halvparten av folketrygdens grunnbeløp. Stønad til barnetilsyn, utdanningsstønad og stønad til flytting for å komme i arbeid kan også gis på bestemte vilkår.

Etter gjeldende regelverk stilles det krav om yrkesrettet aktivitet når yngste barn fyller tre år for at mottaker skal få beholde overgangsstønden. Det foreslås at det fra 1. januar 2012 stilles krav om yrkesrettet aktivitet fra yngste barn fyller ett år, for nye tilfeller. Dette for å redusere den passive stønadsperioden, og for å bidra til at den enslige forsørgeren raskere kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Aktivitetskravet kan fylles ved å være i arbeid som utgjør minst 50 pst. av full tid, under utdanning som utgjør minst 50 pst. av utdanning på full tid, eller ved å stå tilmeldt Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker.

Bidragforscott ytes til barn under 18 år som ikke bor sammen med begge foreldrene, også i saker der farskap ikke er fastsatt. Forskottet er inntektsprøvd ut fra mottakerens inntekt, antall egne barn i egen husstand, og om vedkommende er enslig eller gift/samboende. Fra 1. mai 2011 ble grensen for høyeste forskottssats hevet betydelig, og inntektsprøvingen ble gjort fullt ut gjeldende også for barn uten oppgitt far mv. Det tas refusjon i eventuelt bidrag fra bidragspliktige, og mulighetene for bidrag må være utnyttet dersom forskott skal kunne ytes. Før forskott blir utbetalt skjer en automatisk kontroll av om bidrag er innbetalt, og med hvilket beløp. Forskott utbetales bare i den utstrekning forskottet overstiger innbetalt bidrag.

Resultatrapport 2010

Utgiftsutviklingen

Stønadsutgifter til enslig mor eller far, løpende kroner (i 1 000 kroner) ved utgangen av 2009-2010

År	Endring 2009-2010		
	2009	2010	pst.
Overgangsstønad	2 451 181	2 539 865	3,6
Stønad til barnetilsyn	421 706	386 080	-8,5
Utdanningsstønad	53 944	50 867	-5,7
Stønad til flytting for å komme tilbake i arbeid	332	319	-3,9
Sum totalt	2 927 163	2 977 131	1,7

Fra 2009 til 2010 økte utgiftene til stønader til enslig mor eller far med 1,7 pst. målt i løpende kroner. Utbetalingene av overgangsstønad økte med 3,6 pst. Målt i fast G gikk utgiftene ned med 0,1 pst. Fast G innebærer at regnskapstallene er justert for utviklingen i grunnbeløpet i folketrygden, slik at de årlige utgiftene i større grad blir sammenliknbare. Tilnærmet uendrede utgifter målt i fast G følger av en økning i antall mottakere av overgangsstønad og en nedgang i gjennomsnittlig ytelse målt i fast G. Disse effektene utlikner dermed hverandre.

Det var en nedgang i utgiftene til stønad til barnetilsyn på 8,5 pst. fra 2009 til 2010 målt i løpende kroner. Nedgangen skyldes færre mottakere, kombinert med en reduksjon i gjennomsnittlig ytelse. Antall mottakere gikk ned fra 19 750 ved utgangen av 2009 til 18 100 ved utgangen av 2010.

Utgiftene til utdanningsstønad gikk ned med 5,7 pst. fra 2009 til 2010. Nedgangen skyldes noe

færre mottakere av utdanningsstønad, og en nedgang i gjennomsnittlig ytelse.

En redegjørelse for antall stønadsmottakere og kjennetegn ved disse er gitt i Del I, 3 *Sentrale utviklingstrekk*.

Mottakere av overgangsstønad

Ved utgangen av 2010 var det om lag 23 000 mottakere av overgangsstønad og til sammen om lag 31 100 som mottok overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn. Det har vært en nedgang i antallet mottakere av overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn med om lag 1 400 personer fra 2009 til 2010. Det har også vært en nedgang i antall mottakere på 1,6 pst. i første halvår 2011, sammenlignet med tilsvarende periode i 2010. Nedgangen kan ses i sammenheng med en positiv utvikling på arbeidsmarkedet.

Andelen mottakere med full overgangsstønad har vært avtakende over flere år. Dette skyldes at

en større andel av mottakerne har en arbeidsinntekt som overstiger et halvt grunnbeløp i folketrygden, og dermed får overgangsstønadens avkortet. Det var en nedgang i gjennomsnittlig ytelse på 2 pst. i første halvår 2011.

Av mottakerne med yngste barn på ett år eller eldre var 74 pst. i aktivitet i form av utdanning eller arbeid ved utgangen av 1. halvår 2011. Av de aktive var 71 pst. i arbeid og 29 pst. under utdanning. Andelen aktive gikk noe opp sammenlignet med utgangen av første halvår 2010, da andelen aktive var på 73 pst. Andelen aktive har vært økende over flere år. I juni 2006 var 67 pst. av overgangsstønadsmottakere med yngste barn på ett år eller eldre aktive. Siden 2006 har andelen av de aktive i arbeid økt, mens andelen under utdanning har blitt redusert tilsvarende. Sysselsettingsnivået blant kvinner og utviklingen i det generelle utdanningsnivået for mottakere av overgangsstønad vil være med på å påvirke aktivitetsnivået, og fordelingen mellom arbeid og utdanning.

Det har vært en jevn nedgang i andelen mottakere som kun mottok stønad til barnetilsyn. Fra 2009 til 2010 var det en nedgang fra om lag 9 300 til 8 000 mottakere. Denne utviklingen kan skyldes at flere når inntektstaket på 6 G, som er grensen for å kunne motta stønad til barnetilsyn.

Utgiftsutviklingen i 2011

I 1. halvår 2011 ble det regnskapsført 1 250 mill. kroner i overgangsstønad til enslige forsørgere under kap. 2620, post 70. For 1. halvår 2010 var utgiftene på samme post 1 233 mill. kroner. Dette tilsvarer en nominell økning i utgiftene til overgangsstønad på 1,4 pst.

Statens utgifter til bidragsforskott

Statens utgifter til forskott var i 2010 på 856 mill. kroner og refusjon fra de bidragspliktige var på 402 mill. kroner jf. kap. 5701, post 73, dvs. at statens nettoutgifter var på 454 mill. kroner.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at det fra 1. januar 2012 stilles krav om yrkesrettet aktivitet for nye mottakere av overgangsstønad når yngste barn fyller ett år, mot tre år etter gjeldende regelverk. Regelendringen anslås å gi reduserte utgifter på post 70 Overgangsstønad på 28 mill. kroner i 2012. Samtidig anslås det at regelendringen vil medføre 9 mill. kroner i økte utgifter på post 72 Stønad til barnetilsyn, og 1 mill. kroner i økte utgifter på post 73 Utdanningsstønad. Samlet vil regelendringen gi 18 mill. kroner i reduserte utgifter på kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far.

syn, og 1 mill. kroner i økte utgifter på post 73 Utdanningsstønad. Samlet vil regelendringen gi 18 mill. kroner i reduserte utgifter på kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far.

Post 70 Overgangsstønad, overslagsbevilgning

På bakgrunn av en positiv utvikling på arbeidsmarkedet fra 2010 til 2011, ventes det en videre nedgang i antall mottakere av overgangsstønad i 2012. Det ventes også en videre reduksjon i gjennomsnittlig ytelse som følge av at flere ventes å komme i arbeid og motta redusert overgangsstønad. På bakgrunn av dette foreslås det bevilget 2 522 mill. kroner til overgangsstønad i 2012.

Anslag for mottakere av overgangsstønad, 2011-2012

	2011	2012
Mottakere av overgangsstønad, gjennomsnitt	22 455	22 230

Post 72 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Foreløpig har det vært en sterkere nedgang enn forventet i antall mottakere av stønad til barnetilsyn i 2011. Det ventes at denne nedgangen vil fortsette i 2012. Det foreslås bevilget 364 mill. kroner til stønad til barnetilsyn i 2012.

Post 73 Utdanningsstønad

Det var en økning i antallet mottakere av utdanningsstønad i 1. halvår 2011, ved at flere valgte å fylle aktivitetskravet gjennom å ta utdanning. Dette kan ha sammenheng med en vanskeligere situasjon på arbeidsmarkedet de siste to årene. Det har også vært en økning i andelen aktive mottakere generelt. Det ventes en avtakende vekst i antallet mottakere av utdanningsstønad i 2012. Gjennomsnittlig ytelse forventes uendret. Det foreslås bevilget 56 mill. kroner til utdanningsstønad i 2012.

Post 75 Tilskudd til flytting for å komme i arbeid

Tilskudd til flytting kan gis til enslig mor eller far dersom det er nødvendig for at han eller hun skal komme i arbeid. Det foreslås bevilget 0,2 mill. kroner til tilskudd til flytting i 2012.

Post 76 Forskottering av underholdsbidrag

Anslaget fastsettes på bakgrunn av forventet antall barn med forskudd og forventet nivå på ytel-

sen. I anslagene er det innarbeidet helårsvirkning av regelendringene fra 1. mai 2011 på 20 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 860 mill. kroner for 2012.

Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2650	Sykepenger	34 631 699	36 436 880	37 515 618	3,0
2651	Arbeidsavklaringspenger	27 517 646	37 650 000	38 710 000	2,8
2652	Medisinsk rehabilitering mv.	2 149 310			
2653	Ytelser til yrkesrettet attføring	2 649 627			
2655	Uførhet	55 391 080	56 114 000	58 743 000	4,7
	Sum kategori 29.50	122 339 362	130 200 880	134 968 618	3,7

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	122 339 362	130 200 880	134 968 618	3,7
	Sum kategori 29.50	122 339 362	130 200 880	134 968 618	3,7

Kategorien omfatter utgifter til sykepenger, arbeidsavklaringspenger og ytelser til uføre. Under sykepenger inngår sykepenger, omsorgs- og pleiepenger, tilskudd til tilretteleggingstiltak, samt utgifter til feriepenger av sykepenger etter reglene i folketrygdlovens kapittel 8 og 9. Under

arbeidsavklaringspenger inngår arbeidsavklaringspenger, tilleggsstønader og legeerklæringer etter folketrygdlovens kapittel 11. Under ytelser til uføre inngår uførepensjon, foreløpig uførepensjon og menerstatning ved yrkesskade etter folketrygdlovens kapittel 12 og 13.

Kap. 2650 Sykepenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Sykepenger for arbeidstakere mv., <i>overslagsbevilgning</i>	30 357 763	31 980 000	33 050 000
71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 747 375	1 830 000	1 830 000
72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	498 457	555 000	530 000
73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	239 374	281 880	290 618
75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 788 730	1 790 000	1 815 000
	Sum kap. 2650	34 631 699	36 436 880	37 515 618

Overført fra 2010 til 2011:
Post 73: 90 470 000 kroner

Innledning

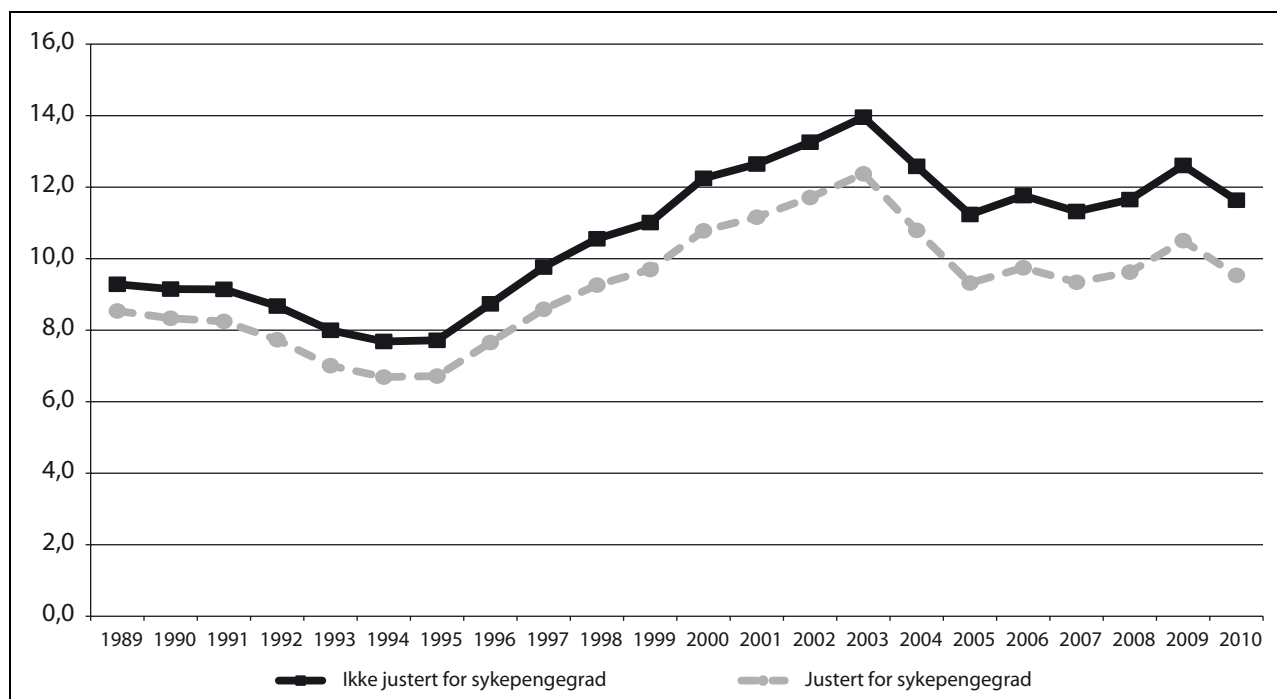
Formålet med sykepenger er å gi kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt som følge av sykdom eller skade. Gjennom ordningene med omsorgspenger, pleiepenger og opplæringspenger gis det stønad ved barns og nære pårørendes sykdom.

Rapport

Lavere utgifter til sykepenger

Folketrygdens totale utgifter til sykepenger var 34 632 mill. kroner i 2010. Det tilsvarer en reduksjon på 4,7 pst. sammenlignet med 2009.

I 2010 ble det utbetalt sykepenger for 11,6 dager per sysselsatt lønnstaker totalt, se figuren nedenfor. Justert for gradert sykefravær har det vært en reduksjon i antall sykepengedager fra 10,5 dager i 2009 til 9,5 dager i 2010. Dette tilsvarer en nedgang på 9,5 pst.

Figur 6.1 Antall sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnstaker

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Reduksjon i utgiftene til sykepenger til arbeidstakere

Reduksjonen i utgiftene til sykepenger til arbeidstakere var på 5,4 pst. fra 2009 til 2010. Dette skyldes i hovedsak en nedgang i antall sykepengetilfeller og en svak reduksjon i sysselsettingen. 96 pst. av utgiftene (29 020 mill. kroner) gjelder sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden. Fra 2009 til 2010 er utgiftene til sykepenger til arbeidsledige økt med 27,6 pst. til

525,6 mill. kroner. Dette har sammenheng med utviklingen på arbeidsmarkedet første halvår 2010. Refusjon til ordningen for kronisk syke var 471,4 mill. kroner i 2010, tilsvarende en reduksjon på 1,8 pst. fra 2009. Utgiftene for personer som mottok pleiepenger ved pleie av nær pårørende i terminalfasen økte med 67,4 pst. fra 2009 til 2010. Dette har sammenheng med at retten til å motta pleiepenger for å pleie pårørende i livets slutfase ble utvidet fra 20 til 60 dager fra 1. juli 2010.

Sykepengeutgifter på post 70 Arbeidstakere mv. etter formål (mill. kroner)

	2009	2010	Endring i pst.
Sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden	30 845,0	29 019,7	-5,9
Forsikringsordning for frilansere	0,7	0,8	10,3
Sykepenger til yrkesaktive midlertidig ute av inntektsgivende arbeid	145,9	141,6	-3,0
Sykepenger til arbeidsledige	411,8	525,6	27,6
Refusjon til ordningene for			
– Små bedrifter	22,8	20,9	-8,2
– Kronisk syke	480,1	471,4	-1,8
– Tilskudd ved arbeidsreiser	7,7	8,1	4,8
– Gravide	121,9	111,0	-9,0
– Opplæringspenger ved omsorg for funksjonshemmet barn	53,0	53,2	0,3
– Pleiepenger ved pleie av nær pårørende i livets slutfase	3,3	5,6	67,4
Sum	32 092,2	30 357,8	-5,4

Lavere utgifter til sykepenger for selvstendige næringsdrivende

Utgiftene til sykepenger til selvstendig næringsdrivende var 1 747 mill. kroner i 2010. Dette tilsvarer en nedgang på 5,4 pst. fra 2009 til 2010.

Lavere utgifter til pleiepenger ved barns sykdom mv.

Utgiftene til omsorgs- og pleiepenger ble redusert med 2,8 pst. til 498 mill. kroner i 2010. Av dette utgjorde utgiftene til omsorgspenger nær 19 mill. kroner. Dette tilsvarer en økning på 14,7 pst. fra 2009. Utgiftene til pleiepenger var 479 mill. kroner i 2010, som innebærer en reduksjon på 3,4 pst. fra 2009. Reduksjonen har sammenheng med en reduksjon i antall pleiepengedager per sysselsatt.

Lavere forbruk av tilretteleggingstilskudd og refusjon av bedriftshelsetjeneste

De totale utgiftene til tilretteleggingstiltakene var 274 mill. kroner i 2009 og 239 mill. kroner i 2010. Lavere forbruk i 2010 i forhold til 2009 knytter seg i all hovedsak til redusert bruk av tilretteleggingstilskudd til gjenstander. Riksrevisjonen la fram sin rapport om Arbeids- og velferdsetatens innsats for et inkluderende arbeidsliv gjennom arbeidslivsentrene og tilretteleggingstilskuddet i september 2009. Oppfølgingen av merknadene i Riksrevisjonens rapport i 2010 med mer målrettet bruk og bedre kontroll av tildeling av tilretteleggingstilskudd kan ha medvirket til et noe lavere forbruk i 2010 enn i 2009.

Utgiftene til sykepenger hittil i 2011

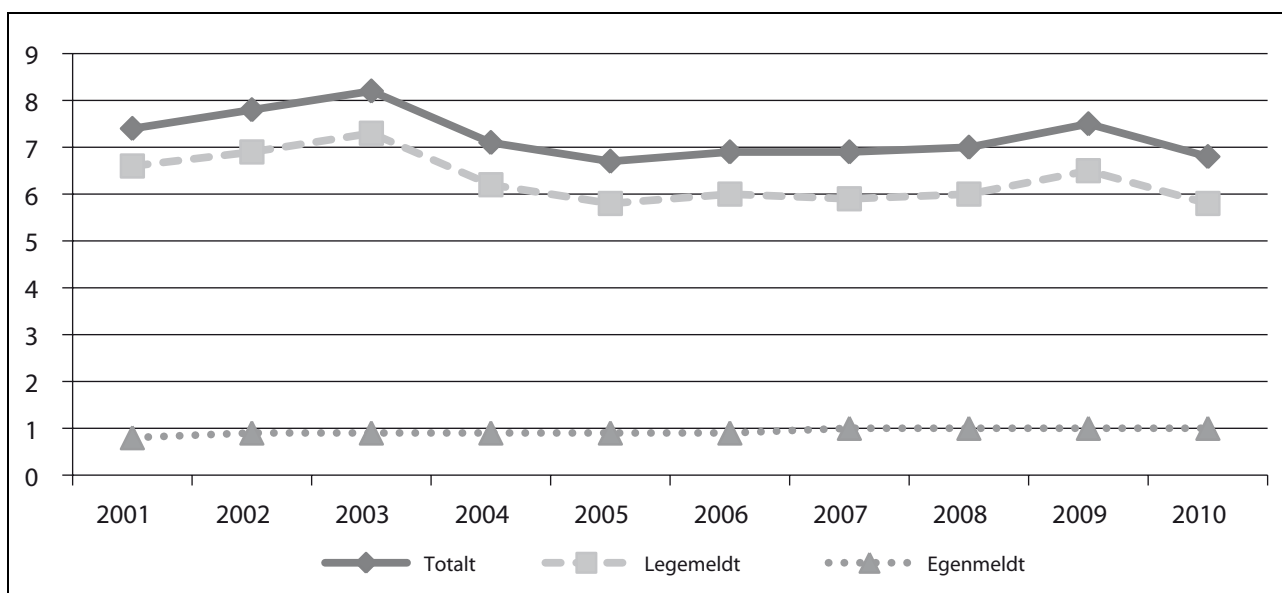
I 1. halvår 2011 er det regnskapsført 14 893 mill. kroner i sykepenger til arbeidstakere. Dette tilsvarer en nominell økning i utgiftene på 4,4 pst. sammenlignet med utgangen av 1. halvår 2010. Utgiftsøkningen har sammenheng med lønns- og sysselsetningsveksten. Samtidig er det registrert en liten reduksjon i sykefraværstilbøyeligheten hittil i 2011.

I 1. halvår 2011 er det regnskapsført 830 mill. kroner i sykepenger til selvstendig næringsdrivende. Dette er en nedgang på 4,8 pst. sammenlignet med utgiftene etter 1. halvår 2010.

Utgiftene til omsorgs- og pleiepenger var på 226 mill. kroner etter 1. halvår 2011, hvilket tilsvarer en reduksjon på 1,2 pst. i forhold til samme periode i 2010.

Utviklingen i sykefraværet

Utviklingen i sykefraværet måles som antall tapte dagsverk pga. sykdom i pst. av alle avtalte dagsverk for arbeidstakere. Sykefraværstatistikken publiseres kvartalsvis av SSB og Arbeids- og velferdsdirektoratet. Statistikken oppgir totalt sykefravær, som består av legemeldt og egenmeldt sykefravær.

Figur 6.2 Utviklingen i sykefraværprosenten. Årstall 2001-2010.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

Det totale sykefraværet økte i perioden fra 2000 til 2003. Etter et kraftig fall i sykefraværet gjennom siste halvdel av 2004 og inn i 2005, økte fraværet gjennom 2006. Gjennom 2007 og begynnelsen av 2008 var sykefraværet relativt stabilt, før det igjen begynte å øke i 2. kvartal 2008 og gjennom hele 2009. I første kvartal 2010 snudde utviklingen, og sykefraværet falt på nytt. Reduksjonen var særlig sterk i 2. og 3. kvartal 2010, da sykefraværet ble redusert med henholdsvis 10,7 og 9,9 pst. sammenlignet med tilsvarende kvartaler i 2009. Det egenmeldte fraværet har vært stabilt rundt 1 pst. gjennom hele IA-perioden.

Nedgangen i sykefraværet i 2004 kom etter regelverksendringene som ble innført med sikte på raskere vurdering av aktive tiltak og økt bruk av gradert sykmelding. Det er godt dokumentert at regelendringene førte til endringer i legenes

sykmeldingspraksis. Fra 2009 til 2010 er det totale sykefraværet (årsgjennomsnittet) redusert fra 7,5 til 6,8 pst., som tilsvarer en reduksjon på 9,3 pst.

Sykefraværet i 2010 var på 8,5 pst. for kvinner og 5,4 pst. for menn. Dette tilsvarer en reduksjon i fraværet på hhv. 8,6 pst. for kvinner og 11,5 pst. for menn, sammenlignet med 2009.

Det er generelt store variasjoner i sykefraværet, og det er svært sammensatte forklaringer på variasjonen. Følgende faktorer kan påvirke sykefraværet:

- Arbeidsmarkedet (sysselsetting, arbeidsmiljø og omstillingsprosesser)
- Sykkelighet
- Demografi
- Endringer i lov- og regelverk
- Administrative forhold (praktisering av regelverk, legers sykmeldingspraksis, restanser)
- Endringer i normer og holdninger

Sykefraværsutviklingen hittil i 2011

Sykefraværet gikk mye ned i 2010, men har hatt en liten oppgang i første halvdel av 2011, sammenlignet med tilsvarende periode i fjor. I 2. kvartal 2011 var sykefraværet 6,5 pst. mot 6,3 pst. i 2. kvartal 2010. Dette tilsvarer en oppgang på 2,5 pst. Fraværet har økt noe for kvinner (4,2 pst.), mens det har vært stabilt for menn. Den næringen hvor nedgangen i totalt sykefravær var størst i 2. kvartal 2011 var overnatting og serveringsvirksomhet (-4,3 pst.). Mens økningen har vært størst i off. adm., forsvar og sosialforsikring (8,3 pst.) og undervisning (7,0 pst.). Andelen med gradert sykefravær økte også i 2. kvartal 2011. Andelen graderte sykefraværstilfeller var 24,0 pst. i 2. kvartal 2011. Dette er den høyeste registrerte andelen siden den første IA-avtalen ble inngått.

Budsjettforslag for 2012

Post 70 Sykepenger for arbeidstakere mv., overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år, legges det til grunn forutsetninger om en reduksjon i det trygdefinansierte sykefraværet på 2 pst. på årsbasis i 2011, sammenlignet med 2010⁶. For 2012 legges det til grunn en nullvekst i sykefraværet i forhold til det gjennomsnittlige nivået i 2011. I tillegg til sykefraværet, påvirkes sykepengeutgiftene av sysselsettingsutviklingen og lønnsveksten. I budsjettforslaget for 2012 er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 1,2 pst. i 2011 og på 1,5 pst. i 2012. Videre er det lagt til grunn en økning i sykepengegrunnlaget (lønnsvekst blant sykmeldte) på 4 pst. i 2011 og i 2012.

Det foreslås bevilget 33 050 mill. kroner for 2012.

⁶ Sykefraværsstatistikken viser utviklingen i det totale sykefravær, som omfatter både egenmeldt og sykemeldt fravær. Anslag på utviklingen i det trygdefinansierte sykefravær omfatter kun sykefravær etter 17. fraværsdag. Anslag for 2011 er oppdatert med statistikk til og med juli 2011. Ulik periode og mer oppdatert informasjon på anslag til sykepenge forklarer avvik mellom anslag på sykepengeutbetalinger og sykefraværsstatistikken.

Post 71 Sykepenger for selvstendige, overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år, legges det til grunn forutsetninger om en reduksjon i det trygdefinansierte sykefraværet for selvstendige på 5 pst. på årsbasis i 2011, sammenlignet med 2010. For 2012 legges det til grunn en reduksjon i sykefraværet på 1 pst. sammenlignet med det gjennomsnittlige nivået i 2011. I tillegg er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 1,2 pst. i 2011 og på 1,5 pst. i 2012. Videre er det lagt til grunn en økning i sykepengegrunnlaget (lønnsvekst blant selvstendige) på 4 pst. i 2011 og i 2012.

Det foreslås bevilget 1 830 mill. kroner for 2012.

Post 72 Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., overslagsbevilgning

For 2012 er det lagt til grunn nullvekst i antall mottakere av pleie- og omsorgspenger samt en økning i omsorgs- og pleiepengegrunnlaget på 4 pst.

Det foreslås bevilget 530 mill. kroner for 2012.

Post 73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., kan overføres

Det foreslås bevilget 290,618 mill. kroner for 2012.

Post 75 Feriepenger av sykepenger, overslagsbevilgning

For 2012 er det lagt til grunn en feriepengeandel på 5,8 pst. av anslått utbetaling til sykepenger til arbeidstakere i 2011.

Det foreslås bevilget 1 815 mill. kroner for 2012.

Kap. 2651 Arbeidsavklaringspenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2012
		2010	Saldert budsjett 2011	
70	Arbeidsavklaringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	27 517 646	36 750 000	37 850 000
71	Tilleggsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>		570 000	530 000
72	Legeerklæringer		330 000	330 000
	Sum kap. 2651	27 517 646	37 650 000	38 710 000

Innledning

Formålet med arbeidsavklaringspenger er å sikre inntekt for medlemmer som har fått sin arbeidsevne nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte, mens de får aktiv behandling, deltar på arbeidsrettet tiltak eller får annen oppfølging med sikte på å skaffe seg eller beholde arbeid. Formålet med tilleggsstønader er å kompensere for utgifter til bøker og undervisningsmaterieell, reiser, flytting, barnetilsyn og bosted som stønadmottaker har i forbindelse med deltakelse på arbeidsrettede tiltak. Posten legeerklæringer gjelder dekning av honorar til erklæringer som Arbeids- og velferdsetaten innhenter fra leger og andre behandlere i tilknytning til behandling av krav om stønader fra folketrygden. Posten omfatter også honorar til leger i forbindelse med deltakelse på dialogmøter for sykmeldte.

Rapport*Økte utgifter til arbeidsavklaringspenger*

I 2010 ble det utbetalt 33 119 mill. kroner til mottakere av arbeidsavklaringspenger, rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad. Dette tilsvarer en økning på 11,3 pst., sammenlignet med utbetalingene til mottakere av rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad i 2009.

I 2010 ble det utbetalt 514 mill. kroner i tilleggsstønader. Dette innebærer en reduksjon på 8 mill. kroner fra 2009, tilsvarende 1,6 pst.

Utgifter til legeerklæringer var 281,9 mill. kroner i 2010. Dette innebærer en økning på 2,6 pst. fra 2009. Veksten er noe svakere enn veksten i takstene skulle tilsi. Dette har blant annet sammenheng med reduksjonen i sykefraværet i 2010, og dermed redusert behov for legeerklæringer ved sykdom.

Flere mottakere av arbeidsavklaringspenger

Fra mars 2010 til desember 2010 økte antall mottakere av arbeidsavklaringspenger med 8 pst. Økningen var på henholdsvis 10,3 pst. for menn og 6,5 pst. for kvinner. Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger økte med 6 pst. i perioden fra mars til juni 2010, mens økningen var 1,9 pst. i perioden fra juni til desember 2010. I perioden mars-desember 2010, etter innføringen av arbeidsavklaringspenger, var det færre som gikk ut av denne ordningen enn antallet som gikk ut av de tre tidligere ordningene samme periode året før. Antall nye mottakere gikk samtidig ned. I de tre første månedene etter innføringen av arbeidsavklaringspenger var det spesielt få som gikk ut av ordningen. Dette kan ha sammenheng med at arbeidsavklaringspenger var i en innføringsfase. Reformen innebar en ny arbeidsmetodikk i Arbeids- og velferdsetaten, et nytt lovverk og endringer i registreringsrutiner. I innføringsfasen kan dette ha ført til svingninger både i tilgangs- og avgangstallene for gruppen. Arbeids- og velferdsetaten har de siste årene arbeidet målrettet og langsiktig med å bedre kvaliteten i ytelsesforvaltningen. Da arbeidsavklaringspenger ble innført, ble det lagt sterk vekt på at etaten måtte sikre at alle skulle få utbetalt den ytelsen de hadde rett på til rett tid. Den lave avgangen i tiden etter innføringen av arbeidsavklaringspenger kan ha hatt sammenheng med fokus på ytelsesbehandlingen. Andelen som hadde avgang fra arbeidsavklaringspenger tok seg opp i løpet av andre halvår 2010.

Alle mottakere av arbeidsavklaringspenger har en lovfestet rett til å få vurdert sitt behov for bistand for å komme i arbeid (arbeidsevnevurdering) og til å delta i utarbeidelsen av en plan for hvordan de skal nå målet (aktivitetsplan). Dette forventes på sikt å bidra til økt overgang til arbeid, men innføringen av nye regler og rutiner kan midlertidig ha bidratt til et fall i avgangen fra ordnin-

gen, jf. at en i startfasen var særskilt opptatt av å sikre at alle skulle få utbetalt den ytelsen de hadde rett på. Andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger som hadde en godkjent aktivitetsplan, var knappe 27 pst. i mars 2010. Andelen steg til nær-

mere 50 pst. ved utgangen av 2010. I samme periode økte antall mottakere av arbeidsavklaringspenger med oppfølgingsvedtak fra knappe 7 pst. til i overkant av 30 pst.

Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger i gjennomsnitt for 2010. Etter alder og kjønn

	Under 30 år	30–49 år	50 år og over	Totalt
Kvinner	14 574	58 196	28 174	100 944
Menn	12 131	35 993	20 682	68 806
Sum	26 705	94 189	48 856	169 750

55 pst. av mottakerne av arbeidsavklaringspenger er i aldersgruppa 30–49 år. 29 pst. er 50 år og eldre, mens andelen i aldersgruppa under 30 år er om lag 16 pst. Andelen kvinner er 59 pst.

Om lag 23 pst. av alle mottakerne av arbeidsavklaringspenger var på tiltak i 2010. Av disse var flest under opplæring (47,5 pst.), 27,1 pst. var i arbeidspraksis og 16,6 pst. var på tiltaket oppfølging, et tiltak som i stor utstrekning foregår i det ordinære arbeidslivet. Mange mottakere av arbeidsavklaringspenger er under aktiv behandling, noe som ikke er fanget opp i tabellen over.

Mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak¹. Totalt antall og prosentvis andel på ulike tiltak. Årsgjennomsnitt 2010².

	Andel
Arbeidspraksis	27,1
Arbeidsrettet rehabilitering	0,4
Avklaringstiltak	4,4
Helsemessig utredning/ behandling	0,2
Jobbskaping og egenetablering	0,4
Lønnstilskudd	2,4
Oppfølging	16,6
Opplæring	47,5
Syssetsettingstiltak, permisjoner og vikariater	0,0
Tilrettelagt arbeid	0,8
Tilrettelegging	0,1
Totalt antall på tiltak	100,0 (37 766 personer)

Mottakere av arbeidsavklaringspenger i desember 2010¹ fordelt etter nivået på årlig ytelse. G= 75 641 kroner

Ytelse i G	Antall	Andel
Mindre eller lik 2G	31 700	18,2
2G – 3G	71 362	41,0
Over 3G	71 056	40,8
Sum	174 118	100,0

¹ Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger i desember 2010 er lik 174 275. Mottakere som har fått utbetalt en viss type etterbetaling, er ikke medregnet i tabellen

18 pst. av mottakerne av arbeidsavklaringspenger hadde i desember 2010 en ytelse som var lik minsteytelsen på 2G eller lavere⁷. 41 pst. av mottakerne mottok en ytelse mellom 2 og 3G, og en like stor andel (40,8 pst.) mottok en ytelse som var høyere enn 3G. I desember 2010 var det om lag 34 800 overgangssaker fra tidsbegrenset uførestønad. Fordelingen i tabellen over vil være preget av dette siden disse overgangssakene får kompensasjon for bortfall av skattemessig særfradrag for alder og uførhet. Dette innebærer for eksempel at den prosentvise andelen som mottok en ytelse lik

¹ Mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak er her definert etter rettighet til ytelsen ved utgangen av måneden.

² Siden arbeidsavklaringspenger ble innført 1. mars 2010, omfatter årsgjennomsnittet i 2010 mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak i mars–desember 2010.

⁷ På grunn av samordning med andre ytelser kan en motta arbeidsavklaringspenger som er lavere enn minsteytelsen

minsteytelsen eller mindre, ville vært større uten den nevnte kompensasjonen⁸.

I forbindelse med behandlingen av Prop. 1 S (2010-2011) viste arbeids- og sosialkomiteen til unntaksbestemmelsen for innlevering av meldekort og understreket at denne måtte vurderes brukt der dette er nødvendig ut fra den enkeltes situasjon eller der det ikke er hensiktsmessig å kreve meldekort hver 14. dag, jf. Innst. 15 S (2010-2011). Departementet kan opplyse om at Arbeids- og velferdsetaten gir unntak for plikten til å levere meldekort i enkelsaker, og at det etter oppstartsperioden er få problemer knyttet til ordningen.

Status etter avgang fra arbeidsavklaringspenger

40,7 pst. av de som avsluttet et stønadsløp på arbeidsavklaringspenger i 2010 mottok uførepensjon tre måneder etter at stønadsmottaket ble avsluttet. Tilsvarende mottok 5,3 pst. arbeidsavklaringspenger på nytt. Dette omfatter personer som har fått midlertidig bortfall av ytelsen som eksempelvis kan skyldes at mottakeren har arbeidet så mye at retten til ytelsen har falt bort. 32 pst. av de som har avsluttet mottak av arbeidsavklaringspenger var i arbeid tre måneder etter at stønadsmottaket ble avsluttet. 22,3 pst. er ikke gjenfunnet i registrene. Dette kan være personer som mottok sosialhjelp, var privat forsørget eller ordinære arbeidssøkere.

Økte utbetalinger av arbeidsavklaringspenger hittil i 2011

Ved utgangen av august 2011 var det totalt 174 200 mottakere av arbeidsavklaringspenger. Gjennomsnittlig antall mottakere for 2011 er anslått til om

⁸ Kompensasjonen faller bort når vedtaket i overgangssaker løper ut, og personen får ytelsen regnet ut etter de ordinære reglene for arbeidsavklaringspenger.

lag 176 500 personer. Dette tilsvarer en økning på 4 pst. i forhold til gjennomsnittlig antall mottakere i 2010.

I 1. halvår 2011 er det regnskapsført 17 700 mill. kroner i arbeidsavklaringspenger, hvilket innebærer en økning i utgiftene på 12,4 pst. i forhold til utgangen av 1. halvår 2010⁹. Utgiftsøkningen har sammenheng med vekst i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger og vekst i gjennomsnittlig utbetaling av arbeidsavklaringspenger.

Budsjettforslag 2012

Post 70 Arbeidsavklaringspenger, overslagsbevilgning

For 2012 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av arbeidsavklaringspenger på 180 000 og en gjennomsnittlig utbetaling per mottaker på om lag 207 500 kroner.

Det foreslås bevilget 37 850 mill. kroner i 2012.

Post 71 Tilleggsstønad, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 530 mill. kroner i 2012.

Post 72 Legeerklæringer

Nye regler for oppfølging av sykmeldte trådte i kraft i juli 2011. Det er lagt til grunn at sykmelder i større grad enn i dag skal delta på dialogmøter. Det foreslås å øke bevilgningen med 23 mill. kroner i 2012 for å kompensere for sykmelders økte deltakelse på dialogmøter i 2012.

Det foreslås bevilget 330 mill. kroner i 2012.

Kap. 2652 Medisinsk rehabilitering mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Rehabiliteringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 867 361		
71	Legeerklæringer	281 949		
	Sum kap. 2652	2 149 310		

⁹ Arbeidsavklaringspenger ble innført fra 1. mars 2010. Summen av utgifter til medisinsk rehabilitering, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad er lagt til grunn for januar og februar 2010.

Rehabiliteringspenger ble fra 1. mars 2010 erstattet av arbeidsavklaringspenger, jf. omtale under kap. 2651, post 70 Arbeidsavklaringspenger.

Kap. 2652, post 71 Legeerklæringer er fra 2011 overført til kap. 2651, post 72 Legeerklæringer.

Kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Attføringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	2 135 649		
71	Attføringsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	513 978		
	Sum kap. 2653	2 649 627		

Attføringspenger ble fra 1. mars 2010 erstattet av arbeidsavklaringspenger, jf. omtale under kap. 2651, post 70 Arbeidsavklaringspenger.

Kap. 2653, post 71 Attføringsstønad er fra 2011 overført til kap. 2651, post 71 Tilleggsstønad.

Kap. 2655 Uførhet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	20 124 833	20 655 000	21 965 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	31 426 020	33 190 000	34 390 000
72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	2 044 685	2 087 000	2 180 000
73	Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	13 280		13 000
74	Tidsbegrenset uførestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 597 854		
75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	110 819	110 000	115 000
76	Yrkesskadetrygd gml. Lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	73 589	72 000	80 000
	Sum kap. 2655	55 391 080	56 114 000	58 743 000

Tidsbegrenset uførestønad (kap. 2655, post 74) ble fra 1. mars 2010 erstattet av arbeidsavklaringspenger, jf. omtale under kap. 2651, post 70 Arbeidsavklaringspenger.

søkeren skal ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og hensiktsmessige arbeidsrettede tiltak.

Innledning

Formålet med uførepensjon er å sikre inntekt til personer som har fått inntekts- eller arbeidsevnen varig nedsatt pga. sykdom, skade eller lyte. For å ha rett til uførepensjon, må inntekts- eller arbeidsevnen være varig nedsatt med minst 50 pst. pga. sykdom, skade eller lyte. Det er videre krav om at

Resultatrapport 2010

Utgifter til uførepensjon

I 2010 var folketrygdens samlede utgifter til uførhet 55 391 mill. kroner. Dette er en nedgang fra 2009 da de samlede utgiftene var 60 326 mill. kroner. Nedgangen har sammenheng med at utgiftene i 2009 også omfattet utgifter til tidsbegrenset uførestønad. Fra 1. mars 2010 ble tidsbegrenset

uførestønad erstattet med arbeidsavklaringspenger, jf. omtale under kap. 2651, post 70 Arbeidsavklaringspenger.

Utgiftene til uførepensjon økte med 5,0 pst. eller 2 500 mill. kroner fra 2009 til 2010. Totalt var utgiftene til uførepensjon i 2010 på 53 600 mill. kroner mot 51 100 mill. kroner i 2009. Utgiftsveksten har i hovedsak sammenheng med økningen i grunnbeløpet i forbindelse med trygdeoppgjøret for 2010. Videre kan utgiftsveksten forklares med en økning i antall uførepensjonister, samt at nye uførepensjonister har et høyere pensjonsgrunnlag enn de som har avgang fra ordningen. I 2010 ble også minstepensjonen til enslige trappet opp fra 1,97 G til 2 G, mens minstepensjonen til gifte hvor begge er minstepensjonister økte fra 1,82 G til 1,85 G.

Flere personer mottar uføreytelser

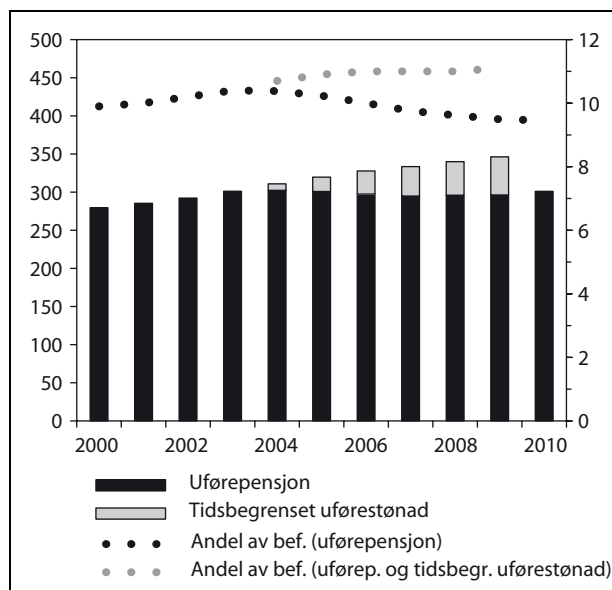
Ved utgangen av 2010 mottok 301 000 personer uførepensjon. Dette er en økning på 1,6 pst. i forhold til samme tidspunkt i 2009, eller nær 5 000 personer. Antall uførepensjonister som andel av befolkningen var på 9,5 pst. både i 2009 og 2010.

Figur 6.3 viser utviklingen i antall personer som mottok uføreytelser fra 2000 til 2010. I perioden fra 2000 til 2009 økte antall mottakere av uføreytelser med 67 000, fra om lag 280 000 til nær 350 000. Dette tilsvarer en vekst på rundt 24 pst. Målt i forhold til befolkningen i alderen 18–67 år, økte andelen mottakere av uføreytelser fra 9,9 til 11,1 pst.

Fra 1. mars 2010 ble ordningen med tidsbegrenset uførestønad avviklet og inngår nå som en

del av ordningen for arbeidsavklaringspenger. Dette har ført til en reduksjon i antall mottakere av uføreytelser med om lag 50 000 personer. Dette innebærer at antall mottakere av uføreytelser som andel av befolkningen er redusert fra 11,1 til 9,5 pst.

I perioden fra 2000 til 2010 har antall mottakere av uførepensjon økt med 21 000 personer, tilsvarende en økning på 8 pst. Målt i forhold til befolkningen i alderen 18–67 år, avtok andelen mottakere av varig uførepensjon fra 9,9 til 9,5 pst. i samme periode.

Figur 6.3 Mottakere av uførepensjon og tidsbegrenset uførestønad. Antall ved utgangen av året (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–67 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i prosent.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Antall nye mottakere av uførepensjon i løpet av året og prosentvis endring fra året før. 2007–2010

År	Antall nye mottakere av uførepensjon			Prosentvis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2007	19 983	9 534	10 449	-8,1	-11,6	-4,6
2008	22 082	10 372	11 710	10,5	8,8	12,1
2009	25 502	11 658	13 844	15,5	12,4	18,2
2010	28 252	12 846	15 406	10,8	10,2	11,3

I 2009 økte antall nye uføre med om lag 3 500 personer, tilsvarende en økning på 15,5 pst. Økningen er om lag 10,8 pst. i 2010. Økningen de siste årene skyldes i hovedsak reduksjon i beholdnin-

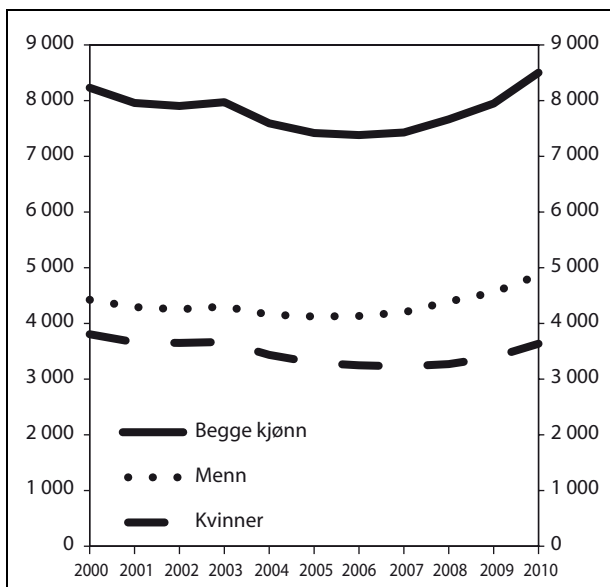
gen av uføresaker under behandling i etaten, men også demografiske endringer ved at andelen eldre i befolkningen er blitt høyere.

Kvinneandel blant uførepensjonister øker

Det er flere kvinner enn menn som mottar uførepensjon. Ved utgangen av 2010 var 57 pst. av uførepensjonistene kvinner, mens 43 pst. var menn. Som andel av befolkningen i alderen 18–67 år, mottok 11,0 pst. av kvinnene uførepensjon, mens tilsvarende andel for menn var 8,1 pst. Med unntak av aldersgruppene under 34 år, er uføreandelen blant kvinner høyere enn blant menn i alle aldersgrupper. Det er særlig i aldersgruppene fra 50 år og over at kvinners uføreandel er spesielt høy sammenlignet med menn.

Økt antall uførepensjonister under 30 år

Siden 2000 har antall uførepensjonister under 30 år økt med nær 300 personer. Økningen har funnet sted i aldersgruppen 19–24 år, mens i aldersgruppen 24–29 år har antallet uføre avtatt. Uføre under 30 år som andel av befolkningen i samme aldersgruppe, har økt fra 3,0 til 3,2 pst. i perioden 2000 til 2010.

Figur 6.4 Antall mottakere av uførepensjon under 30 år ved utgangen av året.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Utviklingen i mottakere av uførepensjon under 30 år må ses i sammenheng med utviklingen av mottakere med tidsbegrenset uførestønad. Ved utgangen av 2009 var det om lag 3 000 mottakere av tidsbegrenset uførestønad under 30 år. Mange unge uføre som tidligere ville fått innvilget uførepensjon fikk i perioden fra 2004 til februar 2010 i stedet tidsbegrenset uførestønad. Fra 2007 har

antallet uførepensjonister under 30 år økt, og økningen var spesielt høy i 2010. Veksten kan ha sammenheng med at flere unge som fikk innvilget tidsbegrenset uførestønad har gått ut stønadsperioden på maksimalt fire år, og deretter fått innvilget uførepensjon.

De fleste har 100 pst. uførepensjon

Nær 247 000 av 301 000 uførepensjonister mottok 100 pst. uførepensjon ved utgangen av 2010. Dette tilsvarer om lag 82 pst. av alle uførepensjonistene. Kun 18 pst. av uførepensjonistene mottok en gradert ytelse.

Få uføre får redusert sin uføregrad

Sett i forhold til det totale antallet uførepensjonister er det en svært liten andel av uførepensjonistene som får redusert sin uføregrad i løpet av et år. I 2010 gjaldt dette 1 292 personer. Mange av de som prøver seg i arbeid har inntekt innenfor friinntekten på 1 G, og får dermed ikke endret uføregrad ved økt arbeidsinnsats.

24,5 pst. av uførepensjonistene med 100 pst. uførepensjon i 2009, hadde arbeidsinntekt ved siden av pensjonen. Andelen har vært om lag uendret de siste årene. Det er relativt sett flere menn enn kvinner som har arbeidsinntekt, og menn har i tillegg en høyere inntekt enn kvinner.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Yrkesskadetrygden har avtakende betydning, fordi den bare omfatter skader inntruffet før 1971. I 2010 utgjorde utgiftene 74 mill. kroner, mot 73 mill. kroner i 2009.

Vurdering av yrkesskadesystemet

Spørsmålet om reglene for økonomisk kompensasjon ved yrkesskader og yrkessykdommer er for tiden til vurdering i Arbeidsdepartementet. I dag er det en lovfestet obligatorisk yrkesskadeforsikring der det utbetales erstatninger i tillegg til folketrygdens ytelser ved yrkesskade. Som en oppfølging av NOU 2004: 3 arbeider departementet med et forslag om å slå sammen de to yrkesskadeordningene til en arbeidsskadeforsikring. Arbeidsdepartementet hadde i 2007 på høring et nytt forslag om organisering av en ny yrkesskadeordning. Forslaget innebærer bl.a. at det opprettes en frittstående og uavhengig arbeidsskadeenhet i offentlig regi som skal avgjøre krav om erstatning ved arbeidsskade. På bakgrunn av høringsinstansenes innspill ble forsla-

get nærmere utdypet og konkretisert, og sendt på ny høring i 2009.

I NOU 2008: 11 Yrkessykdommer har et medisinsk ekspertutvalg foreslått endringer i dagens yrkessykdomsliste. Innstillingen har vært på høring sammen med det utdypede forslaget til ny organisering av yrkesskadeområdet.

Det er bred enighet om at en bør slå sammen dagens to yrkesskadeordninger til en arbeidsskadeforsikring. Departementets forslag som har vært på høring i 2007 og 2009 tok sikte på å skulle være en løsning hvor det er tatt hensyn til ulike interesser. Arbeidsdepartementet tar sikte på å ha

en kontakt med berørte organisasjoner og vil komme tilbake til stortinget på egnet tidspunkt.

Utviklingen i 2011

Ved utgangen av juni 2011 mottok om lag 302 800 personer uførepensjon, mot 299 600 personer ved utgangen av juni 2010, en økning på 1,1 pst. I løpet av 1. halvår 2011 fikk 14 600 nye personer uførepensjon. Antallet nye uførepensjonister var likt i tilsvarende periode i 2010. Om lag 9,5 pst. av befolkningen mellom 18 og 67 år er uførepensjonister.

Budsjettforslag for 2012

Følgende prognoser er lagt til grunn ved fastsetting av budsjettforslaget for 2012.

	2010	2011	2012
Antall uførepensjonister med grunnpensjon pr. 31.12.	300 987	304 940	311 515
Antall uførepensjonister med tilleggspensjon pr. 31.12.	292 706	296 860	303 570
Antall uførepensjonister med særtillegg pr. 31.12.	58 367	57 635	58 255
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inkl. etterbet., kroner	67 215	70 095	71 165
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inkl. etterbet., kroner	107 970	112 700	114 390
Gjennomsnittlig særtillegg, inkl. etterbet., kroner	35 270	37 015	37 580

Beløpene i tabellen er basert på gjennomsnittlig G for det enkelte år.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

For 2012 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av grunnpensjon på 308 700 og en gjennomsnittlig årlig utbetaling per mottaker på om lag 71 165 kroner.

Det foreslås bevilget 21 965 mill. kroner for 2012.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

For 2012 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av tilleggspensjon på 300 700 og en gjennomsnittlig årlig utbetaling per mottaker på om lag 114 390 kroner.

Det foreslås bevilget 34 390 mill. kroner for 2012.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

For 2012 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av særtillegg på 58 000 og en gjennomsnittlig årlig utbetaling per mottaker på 37 580 kroner.

Det foreslås bevilget 2 180 mill. kroner for 2012.

Post 73 Foreløpig uførepensjon, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 13 mill. kroner for 2012.

Post 75 Menerstatning ved yrkesskade, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 115 mill. kroner for 2012.

Post 76 Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 80 mill. kroner for 2012.

Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	8 669 337	9 180 000	8 852 500	-3,6
	Sum kategori 29.60	8 669 337	9 180 000	8 852 500	-3,6

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	8 669 337	9 180 000	8 852 500	-3,6
	Sum kategori 29.60	8 669 337	9 180 000	8 852 500	-3,6

Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 665 275	1 730 000	1 730 000	
71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 713 910	1 790 000	1 740 000	
73	Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning	109 912	110 000	137 000	
74	Tilskudd til biler	703 289	995 000	783 500	
75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 819 382	2 870 000	2 728 000	
76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	163 630	165 000	220 000	
77	Ortopediske hjelpemidler	950 946	1 015 000	1 060 000	
78	Høreapparater	542 993	505 000	454 000	
	Sum kap. 2661	8 669 337	9 180 000	8 852 500	

Innledning

Kapitlet omfatter grunnstønad, hjelpestønad og hjelpemidler, dvs. stønad til alle typer hjelpemidler for personer med varig nedsatt funksjonsevne i dagliglivet, arbeidslivet og i tilknytning til utdanning etter reglene i folketrygdloven kapittel 6 og 10.

Stortinget vedtar satsene for grunn- og hjelpestønad i eget romertallsvedtak. Forslag til sats for 2012 framgår av budsjettforslaget for 2012.

Resultatrapport 2010**Grunn- og hjelpestønad**

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid første halvår 2011 var 3,8 måneder for grunnstønad og 3,7 måneder for hjelpestønad. Dette er en reduksjon i forhold til saksbehandlingstiden for 2010.

Tabellene under viser antall grunn- og hjelpestønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2010. Ved utgangen av 2010 mottok til sammen 129 000 personer grunnstønad og 85 000 hjelpestønad. Antall mottakere er litt lavere enn i 2009.

Antall grunnstønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2010.

Alder	I alt	0-17 år	18-66 år	67 år og eldre
Antall i alt	128 984	15 173	82 086	31 719
Sats 1	62 840	7 586	36 656	18 595
Sats 2	11 254	1 463	7 175	2 615
Sats 3	23 662	1 056	16 471	6 133
Sats 4	27 137	4 658	18 640	3 839
Sats 5	2 791	296	2 073	422
Sats 6	1 300	114	1 071	115

Om lag 49 pst. av grunnstønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2010.

Ved utgangen av 2010 var i alt 4 571 nye personer tilkjent grunnstønad, mens 6 517 nye personer ble tilkjent hjelpestønad.

Om lag 52 pst. av hjelpestønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2010. Det er i hovedsak barn og ungdom i alderen 0–17 år som mottar hjelpestønad etter sats 2–4.

Antall hjelpestønadmottakere etter alder og sats pr. 31. desember 2010.

Alder	I alt	0-17 år	18-66 år	67 år og eldre
Antall i alt	84 925	35 898	29 562	19 460
Sats 0	17 700	-	6 953	10 746
Sats 1	44 255	13 057	22 486	8 711
Sats 2	15 804	15 716	84	3
Sats 3	5 306	5 272	32	-
Sats 4	1 860	1 853	7	-

Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

Utgiftene på denne posten var 110 mill. kroner i 2010, mot 102,5 mill. kroner i 2009. Utgifter til tolkehjelp for hørselshemmede og døvblinde i

arbeidslivet hadde en betydelig økning fra 2008 til 2010. Utgiftene til fysisk tilrettelegging av arbeidsplasser har hatt nedgang i flere år, og også i 2010.

Antall innkomne saker til Arbeids- og velferdsstaten som gjelder hjelpemidler på arbeidsplass

har gått ned i perioden fra 2008 til 2010. Nedgangen kan tyde på at arbeidsgivere i noe større grad

enn tidligere dekker utgifter til tilpasninger på arbeidsplass i stedet for å søke om stønad.

Utgiftsutvikling for de enkelte stønadene i perioden 2008-2010 (mill. kroner)

	2008	2009	2010
I alt	107,0	102,5	110,1
Lån og tilskudd til tilrettelegging til arbeid	47,9	33,0	31,6
Tolkehjelp døve	46,4	55,0	61,3
Tolkehjelp døvblinde	3,4	3,7	4,8
Lese- og sekretærhjelp	9,2	10,8	12,5

Tilskudd til biler

Utgiftene til stønad til bil var 703 mill. kroner i 2010 mot 850 mill. kroner i 2009, tilsvarende en nedgang på 17,3 pst. I 2010 ble det gitt mindre til-

skudd til kjøp av biler. Dette har sammenheng med omlegging til regionale bilsentra som har ført til redusert saksbehandlingskapasitet. Samtidig kan omleggingen ha medført mer enhetlig saksbehandling.

Kostnadsutvikling på de enkelte stønadene på bilområdet, hele året i perioden 2008 – 2010 (mill. kroner)

	2008	2009	2010
I alt	912,6	850,1	703,3
Kjøp av bil gruppe 1	187,2	160,1	137,4
Kjøp av bil gruppe 2	416,4	349,9	297,2
Utstyr, ombygging, kjøreopplæring	349,8	382,6	307,7
Andre kostnader/avregninger	-40,9	-42,5	-39,0

Av de samlede utgiftene til utstyr, ombygging og kjøreopplæring utgjør biler i gruppe 2 noe over 80 pst.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Utgifter til hjelpemidler på denne posten var 2 819 mill. kroner i 2010. I 2009 var utgiftene 2 767 mill. kroner. De største utgiftspostene i 2010 var hjelpemidler til husholdning og bolig (751 mill. kroner) og elektrisk rullestol (536 mill. kroner). Utgiftene til flere andre hjelpemiddelgrupper, spesielt manuell rullestol og datahjelpemidler ble redusert fra 2009 til 2010.

Det blir fortløpende vurdert hvilke hjelpemidler som er vanlige også for personer som ikke har nedsatt funksjonsevne, og som det derfor ikke er rimelig at det gis stønad til. Grensen mellom hva som defineres som et hjelpemiddel og hva som er en vanlig forbruksvare vil endre seg over tid. Stø-

nad til innkjøp av standard datautstyr ble vedtatt avvirket fra 1. juli 2010, jf. Prop. 125 S (2009-2010) og Innst. 350 S (2009-2010). Videre er ordningen med utlån av ordinært datautstyr avvirket. Ordningen er delvis opprettholdt for skoleelever og personer som er på utdanningstiltak fra Arbeids- og velferdsetaten. Disse kan fortsatt gis utlån av ordinært datautstyr dersom omfattende tilpasninger for datautstyret og hjelpemidlene krever en totalløsning. Det gis fortsatt stønad til spesialtilpasset datautstyr og programvare for betjening av ordinært datautstyr for bruk både i dagligliv og i arbeidslivet dersom det er nødvendig. Dette innebærer at elever med behov for spesielle dataprogrammer for lesing, skrivestøtte og talestyring vil kunne få støtte til dette fra hjelpemiddelsentralene på samme måte som tidligere. Arbeids- og velferdsetaten har i etterkant av omleggingen blitt bedt om å følge utviklingen. Etaten opplyser at selv om det ikke er flere saker som avslås nå enn før 1. juli 2010, mottas det

langt færre søknader. Dette kan ha sammenheng med at mange skoler har kjøpt inn og installert slike programmer på skolens servere, slik at alle elever, herunder elever med lese- og skrivevansker kan bruke disse.

Hjelpemiddelsentralene gjennomfører årlig om lag 500-600 ulike kurs og opplæringstiltak overfor kommunene, for å øke kunnskapen om hjelpemidler og for å sikre gode løsninger for brukerne. Det er arbeidet systematisk med å utvikle prisforhandlingsområdet for hjelpemidler.

Flest brukere over 67 år

I 2010 ble 146 482 brukere betjent av hjelpemiddelsentralene. Dette er en nedgang på 2 pst. fra 2009. Om lag 10 pst. av alle registrerte hjelpemiddelbrukere er barn og unge under 18 år. Andelen i yrkesaktiv alder er om lag 37 pst. Rundt 53 pst. av brukerne er personer over 67 år. Kommunene satser i stor grad på hjemmebasert omsorg i egne boliger framfor institusjoner, og behovet for hjelpemidler blir derfor større til eldre brukere. En økning på dette området vil samtidig kunne bidra til lavere utgifter til institusjonsbasert pleie og omsorg.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Utgiftene på denne posten var 164 mill. kroner i 2010, tilsvarende en økning på 18,8 pst. fra 2009. Det meste av utgiftene er knyttet til førerhunder, tolkehjelp og tilpasningskurs. Utgiftene til reise og opphold er også store, og har økt betydelig de siste par årene.

Tolketjenesten er en del av hjelpemiddelsentralens tjenestetilbud og yter tolking for om lag 3 500 tolkebrukere, hvorav om lag 85 pst. er døve og 15 pst. døvblinde eller døvblindblitte. Ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet fikk tolketjenesten i 2010 inn 58 452 bestillinger på tolking. Av disse ble 7 964 oppdrag avbestilt av bruker. Av de gjenstående bestillingene ble 44 449 oppdrag innvilget/dekket. Dette utgjør en dekningsgrad på 88 pst. I 2009 var dekningsgraden på samme nivå. Utgiftene til tolkehjelp for døve og døvblinde økte fra om lag 102 mill. kroner i 2009 til om lag 116 mill. kroner i 2010. Økningen er størst når det gjelder tolking for døvblinde. Det arbeides med utvikling av et mer fleksibelt og døgnåpnet tolketilbud, herunder bildetolking i arbeid og utdanning, som særlig har merket konsekvensene av den begrensede tilgangen på offentlige ansatte tolker.

Ortopediske hjelpemidler

Utgiftene til ortopediske hjelpemidler var 951 mill. kroner i 2010, tilsvarende en økning på 9,5 pst. fra 2009. Det har vært utgiftsvekst innen alle produktgruppene på dette området. De største produktgruppene det ble gitt støtte til i 2010 var ortoser og fotsenger (350 mill. kroner), proteser (288,5 mill. kroner) og fottøy (240 mill. kroner). Utgiftsveksten henger først og fremst sammen med økt antall produserte hjelpemidler og økte materialkostnader.

Høreapparater og tinnitusmaskerere

Utgiftene til høreapparater var i 2010 på 543 mill. kroner, tilsvarende en økning på 16,1 pst. fra 2009. I 2010 ble det kjøpt inn 89 575 høreapparater gjennom folketrygden, mot 65 369 i 2009. Økningen i reparasjonskostnader var 3,2 pst. Tinnitusmaskerere representerte en total kostnad på om lag 8 mill. kroner i 2010.

Reparasjon av hjelpemidler

Reparasjon av hjelpemidler prioriteres etter hvor viktige de er for brukeren. Reparasjonsoppdragene har tidligere vært inndelt i akutt reparasjon (innen 24 timer), prioritet 2 (innen 7 dager), prioritet 3 (innen 14 dager) og etter avtale med bruker, prioritet 4. Fra og med 2010 ble prioritet 3, reparasjon innen 3 uker, innlemmet i prioritet 2 dvs. at kravet om å utføre service/reparasjonsoppdrag nå er innen 7 dager. Kravet er dermed skjerpet, men det er likevel stor grad av måloppnåelse. I løpet av 1. halvår 2011 ble det til sammen utført 20 719 reparasjoner. I gjennomsnitt ble 81 pst. av service-/reparasjonsoppdragene utført innen fristen.

Prøveordninger som videreføres

Under posten Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning gjennomføres følgende prøveordninger:

Arbeids- og velferdsetaten igangsatte høsten 2007 et forsøk med hjelpemidler til personer som stammer. Forsøksordningen er avgrenset til personer over 18 år som er i arbeid eller utdanning og hvor hjelpemiddelet er nødvendig og hensiktsmessig for at de fortsatt skal kunne være i slik aktivitet. Prøveordningen videreføres i 2012.

Prøveordningen med administrativ organisering av «Tolk på arbeidsplass» under hjelpemiddelsentralene og prøveordningen med tilpasningskurs under Resonaremodellen videreføres i 2012.

Under posten Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler gjennomføres prøveordningen med tilskudd til tilrettelegging av bolig i stedet for tilskudd til trappeheis og/eller løfteplattform.

Budsjettforslag 2012

Post 70 Grunnstønad, overslagsbevilgning

Det foreslås at satsene, fra 1. januar 2012, justeres med 1,6 pst. og økes til:

- Sats 1: 7 572 kroner
- Sats 2: 11 568 kroner
- Sats 3: 15 180 kroner
- Sats 4: 22 356 kroner
- Sats 5: 30 312 kroner
- Sats 6: 37 860 kroner

Det foreslås bevilget 1 730 mill. kroner for 2012, jf. eget romertallsvedtak.

Post 71 Hjelpstønad, overslagsbevilgning

Det foreslås at satsene, fra 1. januar 2012, justeres med 1,6 pst. og økes til:

- Sats 0: 12 624 kroner
- Sats 1: 13 572 kroner
- Sats 2: 27 144 kroner
- Sats 3: 54 288 kroner
- Sats 4: 81 432 kroner

Det foreslås bevilget 1 740 mill. kroner for 2012, jf. eget romertallsvedtak.

Post 73 Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

Det foreslås bevilget 137 mill. kroner for 2012.

Post 74 Tilskudd til biler

Regjeringen foreslår at skatteloven § 6-83 oppheves og at særfradraget for store sykdomsutgifter fases ut over en periode på tre år. Midlene som frigjøres ved avvikling av ordningen brukes til å styrke eksisterende ordninger på utgiftssiden med tilsvarende formål, bl.a. til bilstønadsordningen for gruppe 2-biler for barn og unge under 18.

I henhold til gjeldende rett stønad til anskaffelse eller gjenanskaffelse av bil til bruker som på grunn av varige forflytningsvansker er avhengig av egen bil i forbindelse med transport til og fra arbeid, utdanning og i dagliglivet. Barn og unge under 18 år kan få stønad til gruppe 2-bil i dag bare dersom de ikke har gangfunksjon. De kan i dag få stønad til gruppe 1-bil dersom de har

en begrenset gangfunksjon, og eventuelt få stønad til tilhenger, dersom de skal ha med seg rullestol eller annet utstyr. Det innebærer at familier med barn og unge med sterk funksjonsnedsettelse, men med noe gangfunksjon i dag kan komme uheldig ut fordi adgangen til å få innvilget gruppe 2-bil er begrenset til de som er avhengig av å bruke heis eller rampe for å komme inn og ut av bilen. Det foreslås å endre tildelingskriteriene for gruppe 2-bil slik at barn og unge opp til 18 år med sterkt begrenset gangfunksjon etter en nærmere vurdering kan tildeles gruppe 2-bil. Utvidelse av vilkårene for innvilgelse av gruppe 2-bil til barn og unge med sterkt begrenset gangfunksjon gir et merbehov på 13,5 mill. kroner i 2012.

Det foreslås bevilget 783,5 mill. kroner for 2012.

Post 75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Effekten av bruk av luftrensere som tiltak ved pustevanskeligheter er omstridt i medisinske fagmiljøer, og det anses heller ikke som et særlig effektivt tiltak. På denne bakgrunn foreslås det at luftrensere fjernes fra sortimentet for stønadsberettiget utstyr i folketrygden. Ved å fjerne luftrensere fra sortimentet for stønadsberettiget utstyr i folketrygden, reduseres utbetalingene til dette formålet med 1 mill. kroner.

En del småhjelpemidler har etter hvert blitt mer vanlig i befolkningen og også rimeligere å anskaffe. Dette er utstyr som etter hvert kan ses på som ordinært utstyr som den enkelte selv bør ta ansvar for å kjøpe ved behov. Eksempler på dette er utstyr som brukes i husholdningen til: å lage mat (kniver og andre redskaper med tykke grep for tilberedning av mat, sillokk, grønnsaks-kurv, boks- og flaskeåpnere m.m.), spise og drikke (kopper, glass, sugerørholder, tallerkener m.m), utstyr til påkledning (skohorn, skolisser), personlig hygiene (dusjkost, vaskeklut, sklisikrende bånd/remser/matter til for eksempel badekar, støttehandtak) og annet utstyr som klesklyper, sakser, luper, penner, sigarettholdere, røykeforklær, ulike grepsforstørrelser. Ved å fjerne disse hjelpemidlene fra sortimentet for stønadsberettiget utstyr i folketrygden, reduseres utbetalingene til dette formålet med 2 mill. kroner.

Utstyr til lek, trening og stimulering er en stor og uensartet utstyrsgruppe. Svært mye av dette utstyret er ikke produsert spesielt for funksjonshemmede. Det foreslås at støtte til utstyr til trening og stimulering avgrenses til å omfatte spesialutstyr til trening og stimulering som er spesielt

utviklet for personer med funksjonsnedsettelse. Ved å avgrense stønadsordningen til spesialutstyr til trening og stimulering som er spesielt utviklet for personer med funksjonsnedsettelse reduseres utbetalingene til dette formålet med 14 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 2 728 mill. kroner for 2012.

Post 76 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Det foreslås bevilget 220 mill. kroner for 2012.

Post 77 Ortopediske hjelpemidler

Det foreslås bevilget 1 060 mill. kroner for 2012.

Post 78 Høreapparater

Leverandørene av høreapparater og tinnitusmaskerere tilpasser seg vanligvis det maksimale stønadsbeløpet i prissettingen. Det foreslås å redusere satsene for digitale høreapparater og for tinnitusmaskerere med 10 pst. i 2012. Ved å redusere satsene for tilskudd til høreapparater og tinnitusmaskerere, reduseres utbetalingene til dette formålet med 46 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 454 mill. kroner for 2012.

Programkategori 29.90 Diverse utgifter

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2690	Diverse utgifter	331 386	325 000	380 000	16,9
	Sum kategori 29.90	331 386	325 000	380 000	16,9

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	331 386	325 000	380 000	16,9
	Sum kategori 29.90	331 386	325 000	380 000	16,9

Kap. 2690 Diverse utgifter

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
70	Sykestønadsutgifter i utlandet		237 672	195 000	285 000
77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.		93 714	130 000	95 000
	Sum kap. 2690		331 386	325 000	380 000

Post 70 Sykestønadsutgifter i utlandet

Posten gjelder stønad til helsetjenester i utlandet for personer som omfattes av bestemmelsene i folketrygdloven § 5-24.

De grupper som kommer inn under stønadsreglene er bl.a. sjøfolk på norske skip i utenriksfart, norske statsborgere som er statens lønnede tjenestemenn i utlandet, norske studenter i utlandet og utsendte arbeidstakere. Turister omfattes ikke av reglene.

Nødvendige utgifter til ambulansetransport og til opphold og behandling i helseinstitusjon dekkes fullt ut. Det betales egenandel for legebehand-

ling, tannlegebehandling for sykdom, fysioterapi, behandling hos psykolog og for viktige legemidler. Utgiftene refunderes i hovedsak av HELFO Utland.

Utenlandsboende pensjonister, med rettigheter etter norsk folketrygd, gis stønad etter de bestemmelser som gjelder for tilsvarende behandling i Norge, men med de særregler at utgiftene dekkes etter særskilte satser, og at utgifter til sykehusopphold dekkes med opptil et beløp som fastsettes av Stortinget. For 2012 er det maksimale stønadsbeløpet foreslått til 3200 kroner pr. døgn. Ambulansetransport dekkes fullt ut.

HELFO Utland har inngått avtale med et utenlandsk selskap om administrasjon av refusjon for helsetjenester for en del medlemmer som omfattes av folketrygden og oppholder seg i USA, så som studenter, arbeidstakere i utenriktjenesten og krigspensjonister. Departementet har gitt forskrift som avskjærer retten til medisinsk stønad fra trygden for personer som er sikret rett til dette etter gjensidighetsavtale med annet land. Dette har gitt betydelig reduksjon i folketrygdens utgifter til helsetjenester i utlandet.

Posten omfatter også refusjon for utgifter til helsetjenester som medlemmer av norsk trygd har mottatt i utlandet (EØS-land og Sveits) etter hhv. EØS-avtalen og EFTA-konvensjonen.

Utgiftene var 238 mill. kroner i 2010, mens det er bevilget 195 mill. kroner for 2011.

For 2012 ventes det en betydelig økning i utgiftene som følge av udekkede krav for behandlingsutgifter i EØS-området i størrelsesorden 20 mill. kroner Euro. Dette dreier seg hovedsakelig om

krav knyttet til behandling av norske pensjonister som er bosatt i vedkommende land. Spania har den største andelen av slike krav. Refusjonskravene kan etter det opplyste gå langt tilbake i tid. Bakgrunnen for at kravene ikke er dekket tidligere, er sammensatt. Blant annet er det ikke uvanlig at et land oversender krav «puljevis» flere år etter at utgiftene er påløpt.

Det foreslås bevilget 285 mill. kroner for 2012

Post 77 Pasienter fra gjensidighetsland mv.

Posten omfatter utgifter for utenlandske pasienter som behandles i Norge, og som kommer fra EØS-land, og land vi har gjensidig avtale med om dekning av utgifter. Posten dekker også utgifter til behandling i Norge av stønadsberettigede nordmenn bosatt i utlandet.

Utgiftene var 94 mill. kroner i 2010, mens saldert budsjett for 2011 er på 100 mill. kroner. Det foreslås bevilget 95 mill. kroner for 2012

Kap. 5701 Diverse inntekter

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
02	Diverse inntekter	412 824	295 100	350 100
03	Hjelpemiddelsentraler m.m.	33 500	38 000	35 000
71	Refusjon ved yrkesskade	971 850	1 045 000	925 000
73	Refusjon fra bidragspliktige	401 913	381 400	405 000
74	Refusjon medisinsk behandling	26 519	20 000	21 000
80	Renter	1 441	1 700	1 700
	Sum kap. 5701	1 848 047	1 781 200	1 737 800

Post 02 Diverse inntekter

Post 02 består i det vesentligste av følgende inntekter:

- Renter og avdrag på attføringslån
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til leger
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til stønadsmottakere
- Avdrag bidragslån
- Prosjektinntekter
- Andre refusjoner og inntekter

Det foreslås bevilget 350,1 mill. kroner for 2012.

Post 03 Hjelpemiddelsentraler m.m.

Posten omfatter bl.a. salg av hjelpemidler og biler. Det foreslås bevilget 35 mill. kroner for 2012.

Post 71 Refusjon ved yrkesskade

Bakgrunn

En vesentlig del av folketrygdens utgifter ved yrkesskade blir finansiert av arbeidsgivere ved en refusjonsordning knyttet til den obligatoriske yrkesskadeforsikringen etter lov av 16. juni 1989 nr. 65.

Refusjonen skjer gjennom en fastsatt prosent-sats/refusjons-sats av de faktiske erstatningsutbe-

talinger fra forsikringsgiverne. Refusjonssatsen skal således avspeile forholdet mellom trygdens utgifter og erstatningsutbetalingene, men tar ikke sikte på å få dekket de faktiske trygdeutgifter i de enkelte yrkesskadetilfeller.

Av praktiske grunner følger oppgjørsåret kalenderåret, men forsikringsselskapene kan først ha oppgjøret ferdig beregnet og utbetalt 1. mars i det etterfølgende året. Fra 1. januar, fram til forfall 1. mars, blir selskapene belastet renter i henhold til dagslånsrenten i Norges Bank.

Nærmere om folketrygdens utgifter og refusjonsinntekter ved yrkesskade

Folketrygdens faktiske utgifter ved yrkesskade er langt større enn beløpet som blir refundert. Dette skyldes at stønadsarter, i hovedsak korttidsytelser som sykepenger og utgifter til helsetjenester, er holdt utenfor refusjonsordningen. Refusjonsordningen omfatter heller ikke enkelte persongrupper som hører inn under det offentliges ansvar, som for eksempel skoleelever og innsatte i fengsler.

I tabellen nedenfor framgår de faktiske refusjonsinnbetalinger som folketrygden har fått fra forsikringsselskapene til og med juli 2011.

Refusjonsinnbetalinger fra forsikringsselskapene

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inntekt	913	875	932	910	970	1 080	932

Refusjonssatsen har vært fastsatt til 120 pst. av erstatningsutbetalingene siden 1991, da ordningen ble innført. Departementet vil bemerke at refusjonsordningen bygger på en forenklet modell basert på at man medregner de kapitaliserte uføreytelser fullt ut i beregningsgrunnlaget, mens andre trygdeytelser ikke medregnes. Refusjonssatsen beholdes uendret på 120 pst. av erstatningsutbetalingene også i 2012.

Det foreslås bevilget 925 mill. kroner for 2012.

Post 73 Refusjon bidragspliktige

Det tas refusjon for utbetalt bidragsforskott (se kap. 2620 post 70) i innbetalt bidrag for samme periode, maksimalt tilsvarende det beløp som er utbetalt i forskott.

I 2010 ble det innbetalt 402 mill. kroner fra bidragspliktige.

Anslagene som legges til grunn på denne posten utgjør en andel av det beløp som forventes

utbetalt i bidragsforskott i samme periode. Det anslås at inntektene i 2012 vil utgjøre om lag 47 pst. av utgiftene på kap. 2620, post 76. For 2012 anslås inntektene på kap. 5701, post 73, å bli på 405 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 405 mill. kroner for 2012.

Post 74 Refusjon medisinsk behandling

Denne posten omfatter refusjon fra utlandet for pasienter som har fått medisinsk behandling i Norge etter EØS-avtalen.

Det foreslås bevilget 21 mill. kroner for 2012.

Post 80 Renter

Posten gjelder vesentlig renteinntekter av bankinnskudd og av lån og innskudd for kontorlokaler.

Det foreslås bevilget 1,7 mill. kroner for 2012.

Programkategori 33.30 Arbeidsliv

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2541	Dagpenger	12 198 508	12 900 000	11 540 000	-10,5
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	658 711	850 000	584 000	-31,3
	Sum kategori 33.30	12 857 219	13 750 000	12 124 000	-11,8

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	12 857 219	13 750 000	12 124 000	-11,8
	Sum kategori 33.30	12 857 219	13 750 000	12 124 000	-11,8

Kap. 2541 Dagpenger

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	12 198 508	12 900 000	11 540 000	
	Sum kap. 2541	12 198 508	12 900 000	11 540 000	

Allmenn omtale

Dagpenger under arbeidsledighet skal gi økonomisk trygghet ved inntektsbortfall på grunn av arbeidsledighet og samtidig stimulere til å komme tilbake i arbeid. Personer som har tapt arbeidsinntekt og fått arbeidstiden redusert, kan ha rett til dagpenger under arbeidsledighet dersom de oppfyller kravet om tidligere arbeidsinntekt av en viss størrelse. Utformingen og praktiseringen av dagpengereguleringen er en del av den aktive arbeidsmarkedspolitikken ved at det stilles krav om å være reell arbeidssøker. Dette forutsetter aktivitet og mobilitet hos den arbeidsledige. Oppfylles ikke

lovens krav, kan dagpengene falle bort for en periode. Arbeidstakere som permitteres, kan på bestemte vilkår og i en avgrenset periode motta dagpenger. Det legges vekt på en rask behandling av dagpengesøknader og rask utbetaling av dagpenger.

Rapport

Nedgang i antall dagpengemottakere

I 2010 mottok gjennomsnittlig 69 000 personer dagpenger, noe som er en vekst på 13 pst. sammenlignet med 2009. Veksten i antall dagpengemottakere var betydelig svakere i 2010 sammen-

lignet med 2009, da økningen var 116 pst. I løpet av 2010 stoppet økningen i ledigheten opp.

Etter økning i antall dagpengemottakere mot slutten av 2008, og sterk vekst i 1. halvår 2009, var utviklingen i 2. halvår 2009 mer stabil. I 2010 var veksten i antall dagpengemottakere avtakende, og i 1. halvår 2011 var det en nedgang. Gjennomsnittlig var det om lag 64 700 dagpengemottakere i 1. halvår 2011. Dette er en nedgang på gjennomsnittlig 9 100, eller 12 pst., sammenlignet med samme periode i 2010.

Utgiftene til dagpenger var i 2009 tilnærmet 9,7 mrd. kroner, mens utgiftene var om lag 12,2 mrd. kroner i 2010. I 1. halvår 2011 summerte utgiftene over dagpengekapitlet seg til om lag 6,5 mrd. kroner. Dette er en nedgang i utgiftene på 5 pst. sammenlignet med 1. halvår 2010.

Tabellen nedenfor viser omfang og sammensetning av dagpengemottakere for 2009, 2010 og 1. halvår 2011.

Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere 2009 – 1. halvår 2011

	2009	2010	1. halvår 2010	1. halvår 2011
Helt ledige ikke permitterte	31 095	37 902	37 738	35 682
Helt ledige permitterte	7 781	6 836	8 940	5 736
Delvis ledige ikke permitterte	9 924	11 895	12 037	12 279
Delvis ledige permitterte	6 388	5 502	7 097	4 577
Andre (inkl. tiltaksdeltakere)	5 969	6 864	7 923	6 402
Sum	61 157	68 999	73 735	64 676

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

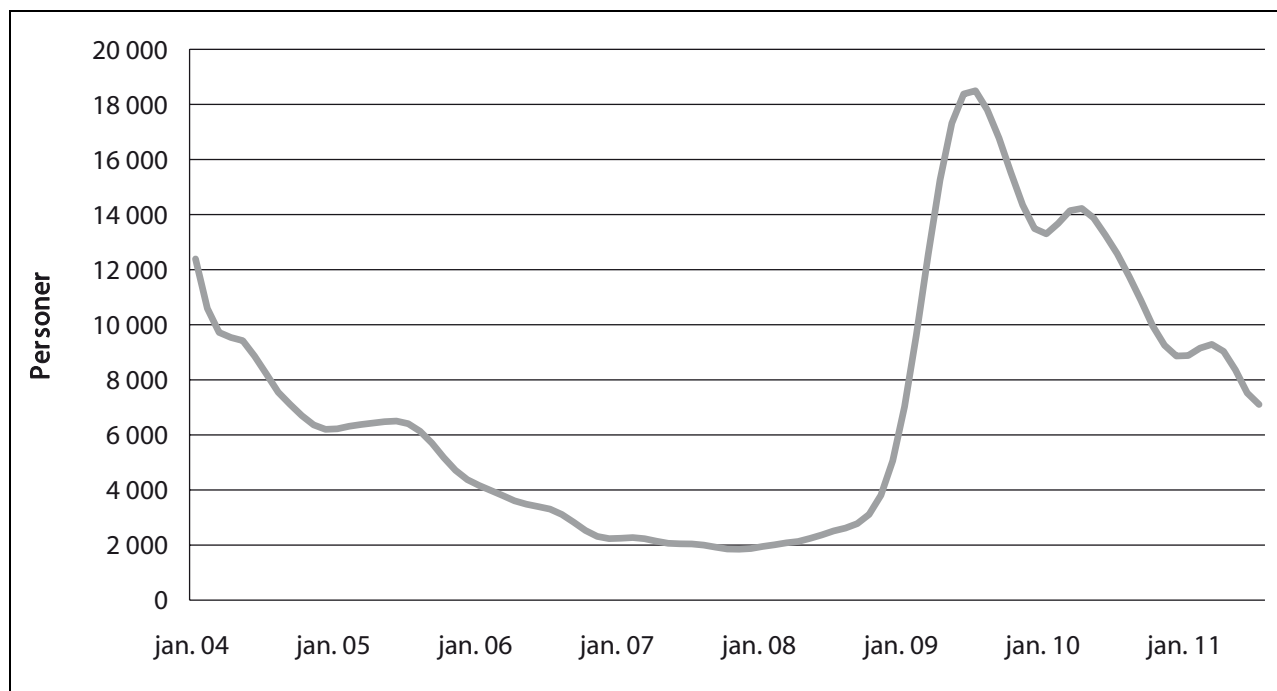
Regelverket for dagpenger under permittering ble i løpet av 1. halvår 2009 tilpasset et svekket arbeidsmarked ved flere endringer, blant annet for å sette bedriftene i stand til å holde på viktig kompetanse i en midlertidig nedgangskonjunktur.

Gjennomsnittlig mottok dagpengemottakere dagpenger i 21 uker i 2010, mot 20 uker i 2009. Flertallet av dagpengemottakerne er helt ledige arbeidssøkere. I 2010 var det gjennomsnittlig 44 700 personer i denne gruppen (inkl. helt permitterte). I 1. halvår 2011 var det i gjennomsnitt 41 400 helt ledige dagpengemottakere. Dette utgjør 57 pst. av alle registrerte helt ledige. Antallet delvis ledige dagpengemottakere (inkl. delvis permitterte) har også avtatt fra 1. halvår 2010 til 1.

halvår 2011, jf. tabell ovenfor om gjennomsnittlig antall dagpengemottakere.

Færre permitterte

Etter omslaget på arbeidsmarkedet høsten 2008 oppsto en kraftig vekst i antall permitterte, men fra et lavt nivå. I løpet av 2. halvår 2009 avtok den sterke veksten. Omfanget av permitterte avtok med om lag 1 900 personer (-13 pst.) fra 2009 til 2010, fra 14 200 til 12 300 personer i gjennomsnitt. Antall permitterte dagpengemottakere avtok med gjennomsnittlig 5 700 personer fra 1. halvår 2010 til 1. halvår 2011, til 10 300 personer i 1. halvår 2011.

Figur 6.5 Utvikling i antall permitterte (helt og delvis), 2004–2011, trend

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Forlenget ventetid/tidsbegrenset bortfall av retten til dagpenger

I 2010 innvilget Arbeids- og velferdsetaten totalt om lag 105 500 nye søknader om dagpenger. I tillegg ble det fattet om lag 10 200 vedtak om *forlenget ventetid*. Forlenget ventetid fastsettes dersom stønadssaker innenfor de siste seks månedene før vedtaks punktet har sagt opp eller sluttet i arbeidsforhold uten rimelig grunn, er avskjediget på grunn av forhold som vedkommende selv har vært årsaken til, eller uten rimelig grunn har nektet å motta tilbud om arbeid. Antall vedtak med forlenget ventetid var omtrent uendret fra 2009 til 2010.

Det ble fattet om lag 5 900 vedtak om *tidsbegrenset bortfall* av retten til dagpenger i 2010, mot om lag 4 100 i 2009. I 2010 mistet om lag 2 800 personer midlertidig retten til dagpenger fordi de nektet å møte til konferanse hos Arbeids- og velferdsetaten, og 1 500 personer mistet dagpengene fordi de nektet å delta på tilbudt tiltak. Av de 1 600 øvrige vedtakene gjaldt 1 500 bortfall som følge av å takke nei til tilbud om arbeid.

Budsjettforslag for 2012

Post 70 Dagpenger, overslagsbevilgning

Dagpengebevilgningen for 2011 er redusert til 12 100 mill. kroner etter behandlingen av Revidert

nasjonalbudsjett. For 2012 foreslås en dagpengebevilgning på i alt 11 540 mill. kroner. Forslaget til dagpengebevilgning for 2012 er bl.a. basert på uendret ledighet fra 2011 til 2012.

For å gjøre det lettere for arbeidsgiver å holde på kvalifisert arbeidskraft i en periode med lav aktivitet og nedgangskonjunktur, ble dagpenge- og permitteringsregelverket utvidet på flere områder i løpet av 1. halvår 2009. Den bedrede situasjonen på arbeidsmarkedet tilsier at det ikke er samme behov som før for å beholde utvidelsen av dagpenge- og permitteringsregelverket. Regjeringen foreslår å reversere endringene fra 1. halvår 2009, med virkning fra 1. januar 2012. Dette innebærer at bedriftenes arbeidsgiverperiode forlenges fra fem til ti dager ved minst 40 pst. permittering, maksimal periode med dagpenger under permittering reduseres fra 52 til 30 uker for nye tilfeller samtidig som arbeidsgivers fritak fra lønnsplikten tilsvarende reduseres til 30 uker, og kravet til arbeidstidsreduksjon for rett til dagpenger under permittering økes fra 40 til 50 pst. Reversering av regelendringene anslås å gi en innsparing på om lag 160 mill. kroner i 2012. Ved eventuelle endringer i situasjonen på arbeidsmarkedet vil det gjøres en ny vurdering av dagpenge- og permitteringsregelverket.

Særreglene for eldre dagpengemottakere ble avvirket med virkning fra 1. januar 2011. I en overgangsperiode på ett år kunne likevel personer

som pr. 1. januar 2011 mottok dagpenger, og som hadde fylt 63 år, motta dagpenger etter særreglene. Fra og med 1. januar 2012 vil ingen dagpengemottakere lenger ha rett til dagpenger utover den ordinære maksimalperioden på to år.

Pr. juni 2011 var det om lag 440 dagpengemottakere i alderen 64 til 67 år som hadde hatt dagpenger i to år, dvs. som mottok dagpenger etter særreglene. Antall personer i denne gruppen vil avta utover 2011 både fordi særreglene er avviklet fra 1. januar 2011, og fordi det vil være avgang fra beholdningen som er omfattet av overgangsordningen. Avgangen kan være overgang til jobb, tiltak, andre ytelser, pensjon eller annet. Foreløpig er det ikke tilgjengelig statistikk om overgang til jobb eller annet for de som har gått ut av overgangsordningen.

Av de om lag 440 personene i overgangsordningen pr. juni 2011, oppfylte 73 pst. vilkårene for uttak av 100 pst. alderspensjon pr. juni 2011. Det vil si at tilnærmet 120 personer (27 pst.) ikke fyller vilkårene for uttak av 100 pst. alderspensjon fra folketrygden. En større andel vil ha oppfylt vilkår til gradert alderspensjon fra folketrygden.

I forbindelse med Prop. 1 S (2010-2011) for Arbeidsdepartementet la departementet vekt på at gruppen som berøres av avviklingen av særreglene, får tidlig og kvalifisert oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten med sikte på overgang til arbeid. De fleste overgangstilfellene for særreglene for eldre dagpengemottakere vil være omfattet av langtidsledighetsgarantien for perso-

ner som har vært arbeidssøkere i to år og helt ledige de siste seks månedene. For å sikre oppfølging av personene i overgangsordningen, utvides langtidsledighetsgarantien fra 1. januar 2012 til å omfatte personer i overgangsordningen som i dag ikke omfattes av langtidsledighetsgarantien. Utvidelsen er knyttet til personer som ved utgangen av 2011 fremdeles mottar dagpenger etter overgangsordningen som avvikles fra 1. januar 2012, og som har vært delvis ledige de siste seks månedene.

Langtidsledighetsgarantien innebærer tilbud om arbeidsmarkedstiltak. Personene som omfattes av garantien vil motta individstønning eller lønn ved tiltaksdeltakelse, avhengig av hva slags tiltak de deltar på. Individstønningen består av en basisytelse og evt. tilleggsytelser.

Utvidelsen av langtidsledighetsgarantien til personer som ved utgangen av 2011 fremdeles mottar dagpenger etter overgangsordningen som avvikles fra 1. januar 2012, og som har vært delvis ledige de siste seks månedene, vil medføre merkostnader som vil dekkes innen den eksisterende bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak (kap. 634, post 76) i 2012.

Avviklingen av særreglene for eldre dagpengemottakere i 2011 får økonomiske konsekvenser i 2012 på grunn av den ettårige overgangsordningen. Avvikling av særregler for dagpengemottakere over 64 år anslås å gi en innsparing på om lag 15 mill. kroner i 2012. Regelendringene er innarbeidet i forslaget til dagpengebevilgning.

Kap. 5705 Refusjon av dagpenger

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs	59 802	80 000	50 000
03	Refusjon for dagpenger fra EØS-land	5 826	1 000	6 000
	Sum kap. 5705	65 628	81 000	56 000

Budsjettforslag for 2012

Post 01 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs

Arbeids- og velferdsetaten kan forskuttere lønns- og pensjonsmidler i form av dagpenger dersom vilkårene for dekning gjennom lønns- og pensjonsordningen er tilstede. Arbeids- og velferdsetaten fremmer krav i

konkursboet for utbetalte dagpenger når det blir klart at det vil bli utbetalt lønns- og pensjonsmidler til arbeidstaker. Refusjon av dagpenger i forbindelse med lønns- og pensjonskrav ved konkurs inntektsføres under kapitlet.

Inntektene under post 01 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs anslås til 50 mill. kroner i 2012.

Post 03 Refusjon av dagpenger fra EØS-land

Arbeids- og velferdsetaten utbetaler dagpenger til EØS-borgere med dagpengerettigheter fra andre EØS-land mens de søker arbeid i Norge. Arbeids-

og velferdsetaten søker i etterkant refundert sitt utlegg fra den enkeltes hjemland.

Inntektene under post 03 Refusjon av dagpenger fra EØS-land anslås til 6 mill. kroner i 2012.

Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	658 711	850 000	584 000
	Sum kap. 2542	658 711	850 000	584 000

Post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter for staten i henhold til lov av 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. Målsettingen er å sikre utbetaling av krav på lønn og annet vederlag for arbeid i tjenesteforhold som ikke kan dekkes pga. arbeidsgivers konkurs. Ordningen dekker i utgangspunktet alle arbeidsforhold hvor det betales arbeidsgiveravgift til folketrygden. Selvstendige næringsdrivende og oppdragsmottakere er ikke dekket av ordningen. I tillegg til skriftlig søknadsbehandling innebærer også lønnsgarantiarbeidet muntlig informasjon og veiledning om garantiordningen til bl.a. arbeidstakere, bobestyrere og tingretter.

Utbetalingene gjennom lønnsgarantiordningen er sterkt konjunkturavhengige. Antall konkurser på landsbasis, antall ansatte, ansiennitet og lønnsnivå i de bedrifter som rammes av konkurs, påvirker utbetalingenes samlede størrelse. Økonomien i det enkelte bo har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innbetaling av dividende. Utover dette vil svingninger i restansesituasjonen i NAV Lønnsgaranti påvirke utgiftene i de enkelte år.

Utbetalingene ett år refererer seg i hovedsak til innkomne saker i utbetalingsåret, samt innkomne saker foregående år. Nivået på utbetalingene i det enkelte bo vil også avhenge av andre underliggende forhold som nærings sammensetningen av konkurser, varierende lønnsforhold i de enkelte bransjene, ulikt antall ansatte i de enkelte bransjer etc.

Antall åpne konkurser og konkurser med utbetaling fra lønnsgarantien

År	2007	2008	2009	2010
Antall konkurser	2 845	3 637	5 013	4 435
Herav med lønnsgaranti	1 290	1 678	2 669	2 061

Omslaget i norsk økonomi i 2. halvår 2008 medførte en økning i antall konkurser. Fra 2007 til 2009 økte antallet konkurser på landsbasis fra 2 845 konkurser til 5 013 konkurser. I 2010 var det 4 435 konkurser. Dette tilsvarer en nedgang på 11,5 pst. i forhold til året før.

Bobestyrere vil ofte måtte bruke noe tid på å få oversikt over konkursboet. Det vil derfor kunne ta

litt tid før kravene sendes inn. Saksinngangen i 2010 viser en reduksjon på 22,8 pst. i forhold til samme periode i 2009.

I 1. kvartal 2011 var det en inngang på 1 179 nye konkurser på landsbasis. Dette er en reduksjon på 2,6 pst. sammenlignet med samme periode i 2010.

Budsjettforslag for 2012

Utviklingen i antall konkurser i 2012 og antall nye bo under lønnsgarantiordningen er svært usikker. Utviklingen vil avhenge av utviklingen i norsk og internasjonal økonomi fremover. Det er i anslaget

for 2012 lagt til grunn en gradvis reduksjon i antall konkurser.

Ut fra en samlet vurdering anslås det at de samlede utbetalinger vil være i størrelsesorden 584 mill. kroner i 2012.

Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
02	Dividende	155 376	170 000	140 000
	Sum kap. 5704	155 376	170 000	140 000

Post 02 Dividende

Dividenden kan til en viss grad ses i sammenheng med endringene i utbetalingene, samt den generelle økonomiske situasjon i boene. Innbetalingene relaterer seg både til inneværende og tidligere års utbetalinger. Det er slik et betydelig etterslep i dividenden i forhold til utbetalingene.

I 2008, 2009 og 2010 ble det innbetalt dividende tilsvarende 77, 133 og 155 mill. kroner. Som følge av høyere utbetalinger til konkursbo i perioden 2007-2010 ble det også en økning i dividendeinnbetalingene i perioden 2008-2010.

Det er flere forhold som kan påvirker størrelsen på dividendeinngangen. Økonomien i det enkelte bo har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innkreving av dividende. Dette kan igjen ha sammenheng med sammenset-

ningen av hvilke bransjer/-næringer som har økonomiske problemer.

En annen årsak kan være bobestyrers muligheter og ressurser i forbindelse med inndrivning av midler til boet. Det er mulig at økt saksmengde og det medførende merarbeid for bobestyrer innebærer at dividendeinngangen og innbetalingene strekker seg utover i tid.

Anslag for 2012:

Dividendeinngangen i 2012 vil til en viss grad ha sammenheng med utbetalingen under lønnsgarantiordningen i perioden 2008-2010.

Med utgangspunkt i utbetalinger tidligere år og anslagene for utbetalinger under lønnsgarantiordningen for 2011 anslås en dividendeinngang på 140 mill. kroner i 2012.

Resultatområde 3 Pensjon

1. Innledning

Pensjonssystemet skal sikre inntekt i alderdommen, ved uførhet og ved tap av forsørger. Regjeringen har over noen år arbeidet med å reformere folketrygdens alderspensjon blant annet for å gjøre den mer robust og bærekraftig ved en aldrende befolkning, og viktige endringer trådte i kraft 1. januar 2011. Pensjonsreformen bygger på to brede forlik i Stortinget i mai 2005 og i april 2007.

Pensjonsreformen bidrar til å sikre framtidens velferdsstat. Reformen er en avveining mellom ulike hensyn, som å sikre gode pensjoner og en god minstesikring, å stimulere til høy yrkesdeltakelse, samt å sikre at systemet kan finansieres på lang sikt. Reformen vil bidra til at flere ressurser blir tilgjengelig til fellesoppgaver som helse, omsorg og utdanning.

En aldrende befolkning stiller offentlige finanser overfor store utfordringer på flere områder. Et viktig svar på utfordringene er å stimulere til høy yrkesdeltakelse både gjennom utformingen av pensjonssystemet, men også gjennom den generelle velferdspolitikken og en aktiv arbeidslivspolitik. For å motvirke tidlig avgang fra arbeidslivet er det viktig med en aktiv seniorpolitikk som legger til rette for at den enkelte kan fortsette i yrkeslivet.

Fra 1. januar 2011 kan alderspensjon tas ut helt eller delvis fra 62 år og kombineres med arbeid uten avkorting. Årlig pensjon øker ved senere uttak slik at den enkelte selv bærer kostnadene ved valg av alder for uttak av pensjon. Levealdersjustering av alderspensjonen trådte også i kraft fra 1. januar 2011. Levealdersjusteringen innebærer at yngre årskull må arbeide noe lenger enn eldre årskull for å få samme pensjon som andel av inntekten når befolkningens levealder øker. Med virkning fra 1. mai 2011 reguleres alderspensjon under utbetaling med et antatt gjennomsnitt av lønns- og prisveksten.

Nedenfor presenteres først sentrale utfordringer på pensjonsområdet. Deretter gjennomgås status for gjennomføringen av pensjonsreformen. Avslutningsvis presenteres hoved- og delmålene for pensjonspolitikken. Under de aktuelle delmålene gjennomgås kort status på området og strate-

gier framover. Etter resultatområdeomtalen følger omtale av relevante budsjettkapitler under programkategoriene 29.70 Alderdom, 09.50 Statens pensjonskasse, 09.60 Kontantytelser og 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn mv.

Arbeidsdepartementet har ansvar for folketrygdens pensjoner og for store deler av den øvrige lovgivningen på pensjonsområdet, herunder offentlig tjenstepensjon og privat og offentlig AFP.

Arbeidsdepartementet har tre underliggende virksomheter som administrerer pensjonsordninger, Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn.

Arbeids- og velferdsetaten har forberedt gjennomføringen av pensjonsreformen i flere år. Etagens arbeid med pensjonsreformen er omtalt nedenfor, mens status og utfordringer knyttet til etagens virksomhet mer generelt er omtalt under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten.

Statens pensjonskasse (SPK) administrerer tjenstepensjonsordningen for statsansatte og store deler av undervisnings- og forskningssektoren, se programkategori 09.50.

Pensjonstrygden for sjømenn yter alderspensjon til sjømenn, i hovedsak i alderen 60-67 år. Ordningen finansieres ved avgifter fra sjømenn og rederier, samt ved tilskudd fra staten, se programkategori 09.60 kap. 664.

2. Utfordringer i pensjonspolitikken

Hovedutfordringen i pensjonspolitikken er å sikre at pensjonssystemet både er økonomisk og sosialt bærekraftig. Dette innebærer at pensjonssystemet skal sikre både dagens og kommende generasjoner forutsigbare og gode pensjoner. Pensjonssystemet må ha en god likestillings- og fordelingsprofil, oppleves som rettferdig av den enkelte og ha god oppslutning i befolkningen. Videre må pensjonssystemet være fleksibelt slik at den enkelte selv kan tilpasse seg sine egne behov og ønsker og være oversiktlig og forutsigbart for den enkelte.

Levealderen i befolkningen øker stadig. Det blir dermed relativt færre yrkesaktive til å finansiere framtidens pensjoner. I 1980 var forventet

levealder for menn 72 år og for kvinner 79 år. I 2011 hadde menns og kvinners forventede levealder økt til henholdsvis 79 år og 83 år. Forventet levealder anslås å øke videre til 85 år for menn og 88 år for kvinner i 2050. I tillegg har gjennomsnittlig avgangsalder fra arbeidslivet gått ned over tid. Som følge av at flere tar høyere utdanning kommer dessuten mange senere ut i yrkeslivet enn tidligere. Antall yrkesaktive pr. pensjonist har sunket fra nær 4 da folketrygden ble etablert i 1967 til om lag 2,6 i dag, og forventes å reduseres ytterligere fram til 2050.

Aldringen av befolkningen vil føre til en sterk økning i pensjonsutgiftene i folketrygden. Det er blant annet på denne bakgrunn at pensjonssystemet nå er lagt om.

3. Status for gjennomføringen av pensjonsreformen

Arbeidet med å reformere pensjonssystemet har pågått siden 2001. Det er lagt stor vekt på at pensjonssystemet må stimulere til at en arbeider lenger når levealderen i befolkningen øker. Gjennom vedtak i mai 2005 og april 2007 klargjorde Stortinget hovedtrekkene i det nye pensjonssystemet. Regjeringen har i forlengelsen av pensjonsforlikene fulgt opp med forslag til nødvendige lovendringer som ble innført ved lov 5. juni 2009 nr. 32 om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon).

De nye opptjeningsreglene som ble innført fra 2010 innføres gradvis for årskullene 1954–1962, og gjelder fullt ut for personer født fra og med 1963. Med alleårsopptjening blir sammenhengen mellom inntekt over yrkeskarrieren og alderspensjonen sterkere enn i dag, hvor det bare gis opptjening for 40 år, og hvor opptjeningen beregnes på grunnlag av de 20 beste inntektsårene.

Fra 1. januar 2011 kan alderspensjon tas ut fra 62 år, og kombineres med arbeid uten avkorting. Den enkelte må selv bære kostnadene ved valg av alder for uttak av pensjon. Levealdersjustering av alderspensjon trådte også i kraft fra 1. januar 2011, som innebærer at den enkelte må arbeide noe lenger for samme pensjon når befolkningens levealder øker. Med virkning fra 1. mai 2011 reguleres alderspensjon under opptjening med lønnsveksten i samfunnet og alderspensjoner under utbetaling reguleres med et antatt gjennomsnitt av lønns- og prisveksten.

Folketrygdens alderspensjon er bærebjelken i pensjonssystemet og de øvrige pensjonsordningene er tilpasset denne. Innføringen av fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden og leveal-

dersjustering har derfor gjort det nødvendig å justere en rekke tilstøtende ordninger, både i og utenfor folketrygden.

Regjeringen fremmet 27. mai 2010 et lovforslag om ny uføretrygd og alderspensjon til uføre, jf. Prop. 130 L (2010–2011) Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre). Regjeringen forslår å erstatte dagens uførepensjon med en ny uføretrygd. Den nye uføretrygden skal tilsvare 66 pst. av den inntekten som har falt bort på grunn av uførhet, skal skattlegges som lønn og blir enklere å kombinere med arbeid. Uføre skal fortsatt overføres til alderspensjon ved 67 år. Uføre skal fortsatt få godskrevet opptjening til alderspensjon som om de var i arbeid og slik opptjening gis til fylte 62 år for pensjon opptjent etter nye regler. Videre foreslås det at uføre født i 1944–1951 ved overgangen til alderspensjon skal skjermes for 0,25 prosentpoeng av den årlige virkningen av levealdersjusteringen. I 2018 skal det vurderes hvordan uføres alderspensjon videre skal skjermes for virkningen av levealdersjusteringen, ut fra en helhetlig vurdering der utviklingen av arbeidsføres tilpasning og utviklingen i antall uføre vektlegges.

Ved lov 11. desember 2009 ble folketrygdens ytelser til etterlatte tilpasset nye fleksible uttaksregler og levealdersjustering av alderspensjon fra 1. januar 2011. Tilpasningen er midlertidig. Endelig tilpasning av disse ytelsene til ny alderspensjon og ny uføretrygd vil bli utredet etter at Stortinget har tatt stilling til forslaget om ny uføretrygd.

Ny AFP i privat sektor, utformet etter samme prinsipper som den nye alderspensjonen, trådte i kraft 1. januar 2011.

Offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor er fra 1. januar videreført med nødvendige tilpasninger til innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011 og med de tilpasninger som følger av Stortingets vedtak fra mai 2005. Tilpasningene gjelder fullt ut for årskull født til og med 1953. Regjeringen vil komme tilbake med forslag om tilpasning i reglene for offentlig tjenestepensjon og samordning for yngre årskull, som helt eller delvis tjener opp alderspensjon etter nye regler.

Ved lov 17. desember 2010 nr. 83 er lovverket for de private tjenestepensjonsordningene tilpasset nye regler om fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden. Banklovkommissjonen arbeider videre med de langsiktige tilpasninger i lovverket for de private tjenestepensjonsordningene til nye opptjeningsregler i folketrygden.

Ved lov 17. desember 2010 nr. 78 er det innført nødvendige tilpasninger av dagens pensjonsord-

ninger for stortingsrepresentanter, regjeringsmedlemmer, høyesterettsdommere mv. En lovproposisjon om ny pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer skal fremmes høsten 2011.

Tidligpensjonsordningene for sjømenn og fiskere er ved lov 17. desember 2010 nr. 77 tilpasset ny fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 1. januar 2011. Departementet vil i samarbeid med redernes, sjømennenes og fiskernes organisasjoner sette i gang en større gjennomgang av de to tidligpensjonsordningene med sikte på å finne fram til en varig løsning tilpasset pensjonsreformen.

Det har vært nødvendig å vurdere hvordan regelverket for korttidsytelser som dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger skal tilpasses ny alderspensjon. Ved lov 17. desember 2010 nr. 77 ble det foretatt en rekke tilpasninger i regelverket fra 1. januar 2011. Utbetalt alderspensjon skal ikke føre til avkorting av arbeidsavklaringspenger og dagpenger under arbeidsledighet og uttak av alderspensjon skal ikke ha betydning for hvor mange dager man har rett til å motta sykepenger. Etter fylte 67 år gis det sykepenger i inntil 60 dager uavhengig av om man har tatt ut alderspensjon eller ikke. Reglene om at retten til folketrygdytelse reduseres ved mottak av avtalefestet pensjon i privat sektor ble opphevet, med virkning for ny AFP. Ved lov 17. desember 2010 nr. 80 ble det innført et krav om inntektsbortfall for rett til arbeidsavklaringspenger og uførepensjon etter fylte 62 år.

Arbeidsdepartementet skal foreta en bredere gjennomgang av regelverket for folketrygdens

øvrige ytelser for personer over 62 år og hvordan forholdet mellom alderspensjon og folketrygdens øvrige ytelser for denne aldersgruppen bør være, se omtale under punkt 2.2.8 i Prop. 1 S (2010–2011) Arbeidsdepartementet. Departementet tar sikte på å sende ut et høringsnotat høsten 2011.

Arbeids- og velferdsetaten skal legge til rette for en god innfasing av nye pensjonsregler og gi god informasjon og veiledning om nytt regelverk til brukerne. Valg av tidspunkt for uttak av pensjon har stor betydning for den enkeltes årlige inntekt som pensjonist, og er en svært viktig beslutning. Det er derfor et stort behov for informasjon og veiledning fra Arbeids- og velferdsetaten.

Statens pensjonskasse har iverksatt tilpasningene i regelverket for offentlig tjenestepensjon. De nye reglene skal administreres på en effektiv måte og med god kvalitet. Målsettingen er rett stønad til rett tid til brukerne og at det ytes god service gjennom veiledning og informasjon.

Pensjonstrygden for sjømenn administrer et nytt regelverk, med et mål om at brukerne får rett stønad til rett tid, og at brukerne får god informasjon og veiledning.

4. Mål for arbeids- og velferdspolitikken og pensjonspolitikken

Pensjonspolitikken er en del av arbeids- og velferdspolitikken. Det innebærer blant annet at politikken på pensjonsområdet skal bidra til å realisere de overordnede målene for arbeids- og velferdspolitikken. Disse overordnede målene er operasjonalisert gjennom følgende målstruktur:

Målstruktur for arbeids- og velferdspolitikken

Hovedmål	Delmål (arbeidsmål)
1. Et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse	1. Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad
2. Et inkluderende samfunn som sikrer alle muligheter til deltakelse	2. Et inkluderende arbeidsliv
3. Sikre økonomisk trygghet for den enkelte	3. Virksomheter med ledige jobber får dekket sitt behov for arbeidskraft
4. Bekjempe fattigdom og utjevne økonomiske og sosiale forskjeller	4. Bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne kan ha en aktiv hverdag
5. En helhetlig, effektiv og brukerorientert arbeids- og velferdsforvaltning	5. Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
	6. Bedre levekårene for de vanskeligst stilte
	7. Tjenester og informasjon tilpasset brukernes behov
	8. Rett stønad til rett tid
	9. Effektiv drift og god gjennomføring av reformer

Målstrukturen over er ikke et målhierarki i tradisjonell forstand, det vil si at delmålene ikke tilordnes ett og bare ett hovedmål. I de fleste tilfeller vil delmålene bidra til flere av hovedmålene. Det vises til resultatområde 2 for nærmere omtale av målstrukturen.

Mål for pensjonspolitikken

Pensjonspolitikken primære bidrag til de overordnede målene i arbeids- og velferdspolitikken er å sikre økonomisk trygghet for den enkelte i alderdommen. Dette skjer dels gjennom en god minstesikring, og dels gjennom en inntektsavhengig pensjon som står i forhold til arbeidsinntekten.

Pensjonspolitikken skal også bidra til *et velfungerende arbeidsmarked med høy yrkesdeltakelse*. Pensjonsreformen åpner for en fleksibel og individuell tilpasset overgang mellom arbeid og pensjon. Det skal lønne seg å arbeide, og uttaksreglene er derfor nøytralt utformet. Den som venter med uttak av pensjon får en høyere årlig pensjon som følge av at en kan forvente å motta pensjonen over færre år. De nye opptjeningsreglene i folketrygdens alderspensjon stimulerer også til arbeid fordi alle år i arbeid gir pensjonsopptjening.

Pensjonspolitikken skal bidra til *et inkluderende samfunn som sikrer alle muligheter til deltakelse*. Mulighetene for og ønskene om å fortsette lenge i arbeid vil variere mellom ulike personer. Et system med fleksibel pensjonsalder og der den enkelte fritt kan kombinere arbeid og pensjon, gir bedre muligheter for å delta i arbeidslivet etter egne ønsker og behov enn et system med en fast pensjonsalder.

Pensjonssystemet bidrar til å *bekjempe fattigdom og utjevne økonomiske og sosiale forskjeller*. Folketrygden gir blant annet en god minstesikring til personer uten eller med lav tidligere arbeidsinntekt. Minstepensjonen har økt sterkt i de senere årene. Samtidig er det gode ordninger for pensjonsopptjening ved omsorg for egne barn, eldre, syke og funksjonshemmede, samt ved arbeidsledighet og uførhet.

For at befolkningen skal få god informasjon om pensjonssystemet og pensjonsreformen, er det viktig med *en helhetlig, effektiv og brukerorientert arbeids- og velferdsforvaltning*. Flest mulig skal gjøre bruk av Arbeids- og velferdsetatens netjtjenester for å skaffe informasjon og beregne egen pensjon, samt søke om pensjon. Netjtjenestene skal også gi informasjon om verdien av andre pensjonsordninger enn folketrygden som AFP og tjenestepensjoner. De som ikke kan eller vil benytte netjtjenestene, skal få tilsvarende

informasjon ved å henvende seg til Arbeids- og velferdsetaten.

Nedenfor gis en nærmere omtale av status samt strategier og tiltak knyttet til:

- Delmål 1. Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad
- Delmål 5. Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
- Delmål 6. Bedre levekårene for de vanskeligstilte
- Delmål 7. Tjenester og informasjon tilpasset brukernes behov
- Delmål 8. Rett stønad til rett tid
- Delmål 9. Effektiv drift og god gjennomføring av reformer

Dette er delmålene som er relevante på pensjonsområdet. For omtale av status, strategier og tiltak for de øvrige delene av arbeids- og velferdspolitikken vises det til resultatområde 2.

Delmål 1 Flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad

Det er Regjeringens mål at pensjonssystemet skal stimulere til arbeid. Ved at flere står lenger i arbeid bidrar dette til å sikre finansieringsgrunnlaget for videreføring og videreutvikling av våre velferdsordninger. Gjennom pensjonsreformen er et nytt pensjonsregelverk nå trådt i kraft som legger til rette for en fleksibel og individuelt tilpasset overgang mellom arbeid og pensjon. De nye uttaksreglene innebærer at den enkeltes årlige pensjonsutbetalinger blir høyere jo lenger en venter med å ta ut pensjon og at uttak av alderspensjon fritt kan kombineres med arbeid, uten avkorting av pensjonen.

Rapport og status

Ved utgangen av 2010 mottok om lag 664 000 personer alderspensjon fra folketrygden. Dette er en økning på om lag 13 000 personer siden utgangen av 2009. Fra 1. januar 2011 ble det åpnet for fleksibelt uttak av alderspensjon fra 62 år. Ved utgangen av juni 2011 hadde vel 24 000 personer under 67 år tatt ut fleksibel alderspensjon, hvorav de fleste tok ut full pensjon. Selv om mange har tatt ut fleksibel alderspensjon, ser det ikke ut til at yrkesaktiviteten for eldre arbeidstakere over 62 år har blitt redusert. Tall fra Arbeidstaker- og arbeidsgiverregisteret viser at andelen av befolkningen i alderen 62–66 år som er i registrert arbeidsforhold har økt i 2011 sammenlignet med samme periode i 2010. Det ser dermed ut til at mange ønsker å kombi-

ner arbeid og pensjon, jf. nærmere omtale under Programkategori 29.70 Alderdom.

Det er fortsatt kort tid siden pensjonsreformen trådte i kraft, og det er derfor for tidlig å trekke klare konklusjoner ut fra de første observasjonene av uttak av alderspensjon og yrkesaktivitet. Over tid er det grunn til å vente at pensjonsreformen har positive effekter på eldres arbeidstilbud som følge av at insentivene til arbeid styrkes.

Fra 2011 beregnes AFP i privat sektor som et påslag til alderspensjon fra folketrygden og kan tas ut samtidig med denne. Til og med 2010 inneholder statistikken over AFP-pensjonister bare mottagere av AFP etter gammel ordning, både i privat og offentlig sektor. Antallet AFP-pensjonister er påvirket både av demografiske forhold, situasjonen på arbeidsmarkedet, normdanning og av endringer i regelverket. Det har vært en viss økning i antall AFP-pensjonister de siste årene som skyldes kraftig vekst i befolkningen i den aktuelle alderen. AFP-pensjonister som andel av befolkningen mellom 62 og 67 år har imidlertid ligget stabilt på mellom 18 og 19 pst. de siste årene.

Strategier og tiltak

Ettersom det blir en større andel eldre i befolkningen, blir yrkesaktiviteten blant eldre stadig viktigere i årene som kommer. For blant annet å stimulere til høy yrkesaktivitet er det fra 1. januar 2011 innført et nytt pensjonssystem. Innføringen av nøytrale uttaksregler i folketrygdens alderspensjon for aldersgruppen 62–75 år innebærer at årlig pensjon øker jo senere pensjonen tas ut, og de nye reglene gir en sterk stimulans til å fortsette i arbeid sammenlignet med tidligere.

Det er mulig å kombinere arbeid og pensjon uten avkorting av pensjonen, noe som legger til rette for en gradvis avtrapping av yrkesaktiviteten og en fleksibel overgang til pensjonstilværelsen etter den enkeltes ønsker og behov. Dette vil ventelig føre til at flere velger å fortsette noe i arbeid framfor å pensjonere seg helt. Det er viktig at pensjonsreformen følges opp med en aktiv seniorpolitikk for å sikre eldres muligheter til å delta i arbeidslivet. Overgangen fra en fast pensjonsalder på 67 år til en ny alderspensjon med mulighet for uttak av pensjon fra 62 år i folketrygden fikk fra 1. januar 2011 effekt for årskull fra og med 1943-kullet. Dette betyr at personer fra totalt seks nye årskull kan ta ut alderspensjon fra folketrygden i 2011. Dette fører til at i antall alderspensjonister i folketrygden vil øke i 2011 og i de nærmeste årene, selv om det nye alderspensjonssystemet på

lengre sikt ventes å øke yrkesdeltakelsen blant eldre.

Under lønnsoppgjøret i privat sektor i 2008 ble partene enige om en ny, tilpasset AFP-ordning. AFP er fra 1. januar 2010 lagt om fra en tidligpensjonsordning for de mellom 62 og 67 år, til en supplerende pensjonsordning til den nye fleksible alderspensjonen i folketrygden. Den nye ordningen er basert på de samme prinsippene som i folketrygdens alderspensjon, slik at den årlige pensjonen blir høyere jo senere den tas ut. Ny AFP kan i likhet med alderspensjon fra folketrygden kombineres med arbeidsinntekt uten avkorting. Den nye AFP-ordningen i privat sektor understøtter dermed arbeidsinsentivene i ny alderspensjon i folketrygden.

Under lønnsoppgjøret i offentlig sektor i 2009 valgte imidlertid partene å videreføre dagens AFP som en tidligpensjonsordning for aldersgruppen 62–66 år. Det innebærer at årlig pensjon ikke påvirkes av når den tas ut, og pensjonen avkortes mot arbeidsinntekt. Offentlig ansatte vil dermed ikke ha like sterke insentiver til å fortsette i arbeid etter 62 år som ansatte i privat sektor.

Fra 2011 er det også innført levealdersjustering av alderspensjonen for nye årskull. Levealdersjusteringen innebærer at nye årskull må arbeide noe lenger enn tidligere årskull for å få samme pensjon i forhold til inntekten hvis levealderen fortsetter å øke. Siden levealdersjusteringen innføres gradvis for nye årskull, vil effekten på yrkesaktiviteten blant eldre trolig øke over tid.

De nye opptjeningsregler for alderspensjon i folketrygden gir opptjening fra første krone og alle år med opptjening gir høyere pensjon. De nye reglene fases gradvis inn fra og med 1954-kullet og bidrar også til å øke arbeidsinsentivene.

Delmål 5 Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem

Pensjonssystemet skal bidra til å styrke finansieringen av framtidens pensjoner, slik at både dagens og kommende generasjoner sikres forutsigbare pensjoner. I tillegg må pensjonssystemet ha en god likestillings- og fordelingsprofil. Det er viktig at pensjonssystemet oppleves som rettferdig av den enkelte, og at det har god oppslutning i befolkningen.

Rapport og status

Da alderspensjonen i folketrygden ble etablert i 1967, var det om lag 4 yrkesaktive bak hver pensjonist, mens forholdstallet i dag er 2,6. Uten pen-

sjonsreformen antas det at dette forholdstallet ville synke til 1,8 i 2050. Med en slik utvikling ville finansieringsbyrden for kommende generasjoner blitt uforholdsmessig høy. På denne bakgrunn er det arbeidet med å reformere pensjonssystemet siden Pensjonskommisjonen ble opprettet av Regjeringen Stoltenberg I i 2001. I de siste årene har dette kommet til uttrykk gjennom avtaler i arbeidslivet og en rekke regelverksendringer på pensjonsområdet.

Ved lov 5. juni 2009 nr. 32 om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) er det innført nye regler for opptjening og beregning av alderspensjonen i folketrygden. Viktige endringer er:

- Nøytralt fleksibelt uttak av alderspensjon i aldersgruppen 62–75 år for nye alderspensjonister fra 1. januar 2011
- Levealdersjustering av alderspensjonen for nye alderspensjonister med virkning fra 2011
- Ny regulering av alderspensjon under utbetaling for alle alderspensjonister fra 1. mai 2011
- Ny modell for opptjening av alderspensjon som innføres gradvis fra og med 1954-kullet.

Strategier og tiltak

Levealdersjusteringen er sammen med ny regulering av pensjon under utbetaling de viktigste tiltakene for å gjøre pensjonssystemet økonomisk bærekraftig på sikt.

Levealdersjusteringen innebærer at når levalderen i befolkningen øker, må en arbeide noe lenger for å få samme årlige pensjon, fordi opparbeidede pensjonsrettigheter da skal fordeles på lengre levetid som pensjonist. Alternativt vil pensjonen for et gitt uttakstidspunkt bli noe lavere etter som yngre årskull forventes å leve lenger. Levealdersjusteringen innføres parallelt med fleksibelt uttak av alderspensjonen.

Levealdersjusteringen innføres gradvis for årskullene fra og med 1943-kullet. Den gradvise innfasingen innebærer at de første årskullene som kan ta ut pensjon, i noen grad skjermes for effekten av den sterke økningen i levalderen de siste årene. Fra og med 1963-kullet får levealdersjusteringen full effekt.

De økonomiske effektene av levealdersjusteringen er små på kort sikt, og levealdersjusteringen er isolert sett anslått å redusere utgiftene til folketrygdens alderspensjon med 30 mill. kroner i 2011 og 110 mill. kroner i 2012. Effektene vil gradvis øke over tid forutsatt at forventet levalder fortsetter å øke.

Ny regulering innebærer at alderspensjonen under utbetaling fra 2011 vil reguleres med lønns-

veksten og deretter fratrekkes 0,75 pst. Ny regulering er isolert sett anslått å redusere folketrygdens utgifter til alderspensjon med 550 mill. kroner i 2011 og 1 440 mill. kroner i 2012.

Etter nye opptjeningsregler skal inntektpensjonen avhenge av inntekten fra 13 til 75 år, og alle opptjeningsår teller med. Den enkelte vil hvert år tjene opp pensjonsrettigheter tilsvarende 18,1 pst av pensjonsgivende inntekt. All inntekt teller med, fra første krone og opp til et tak på 7,1 G. Nye opptjeningsregler trådte i kraft 1. januar 2010 og innføres gradvis for årskull fra og med 1954-kullet. Utbetaling av pensjon som er delvis opptjent etter nye opptjeningsregler vil dermed først skje i 2016 når 1954-kullet fyller 62 år og kan ta ut pensjon etter nye fleksible uttaksregler. De nye opptjeningsreglene er i gjennomsnitt anslått å være noe gunstigere enn dagens opptjeningsregler når en ser bort fra levealdersjusteringen og ny regulering.

Samlet sett bedrer de nye elementene i alderspensjonen den økonomiske bærekraften til pensjonssystemet betydelig.

En viktig del av arbeidet med pensjonsreformen har vært å sikre at pensjonssystemet fortsatt skal ha en god fordelings- og likestillingsprofil. I tillegg til å videreføre en god minstesikring er det flere andre elementer i ny alderspensjon som bidrar til en god fordelingsprofil. Taket for opptjening av inntektpensjon på 7,1 G bidrar til at personer med lave og midlere inntekter får høyere kompensasjonsgrad i alderspensjonen enn de med høye inntekter.

Omsorgsopptjening bidrar til at de som er helt eller delvis ute av arbeidslivet i en periode for å ta seg av barn eller eldre syke og funksjonshemmede kompenseres for dette i pensjonssystemet. Den årlige garanterte omsorgsopptjeningen i forbindelse med ulønnet omsorgsarbeid ble hevet fra 4 G til 4,5 G fra 2010 og gjelder både i dagens og ny alderspensjon fra 2010.

Også pensjonsopptjeningen for dagpengemottakere er forbedret. I dag får man pensjonsopptjening på grunnlag av utbetalte dagpenger. I ny alderspensjon vil en få pensjonsopptjening basert på tidligere inntekt, noe som er en klar forbedring.

Regjeringen har i Prop. 130 L (2010–2011) Ny uføretrygd og alderspensjon til uføre foreslått at uføre fortsatt skal overføres til alderspensjon ved 67 år. Reglene for opptjening til alderspensjon videreføres og tilpasses til ny opptjeningsmodell og gis til fylte 62 år for pensjon opptjent etter nye regler. Videre foreslås det at uføre født i 1944–1951 ved overgangen til alderspensjon skal skjer-

mes for 0,25 prosentpoeng av den årlige virkningen av levealderjusteringen. I 2018 skal det vurderes hvordan uføres alderspensjon videre skal skjermes for virkningen av levealderjusteringen. Forslagene gir uføre en årlig opptjening til alderspensjon som om de fortsatt hadde vært arbeidsføre og gir uføre en alderspensjon som står i et rimelig forhold til arbeidsføres alderspensjon.

Pensjonsreformen er en stor og omfattende reform som berører en rekke ulike ordninger. I Ot. prp. nr. 37 (2008–2009) Om lov om endringer i folketrygden (ny alderspensjon) heter det at «Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av pensjonsreformen for å vurdere om den virker etter hensikten.»

Arbeidsdepartementet har på denne bakgrunn satt i gang en forskningsbasert evaluering av pensjonsreformen. Evalueringen organiseres under Norges forskningsråd for å sikre best mulig faglig kvalitet og uavhengighet i gjennomføringen.

I arbeidet med evalueringen av pensjonsreformen er det også ønskelig med løpende kontakt mellom regjeringen og partene i arbeidslivet. Regjeringen har derfor opprettet et arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, hvor opplegget for og resultatene av evalueringsarbeidet skal gjennomgås.

Arbeidsdepartementet vil i samarbeid med Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet arbeide for at det utvikles gode indikatorer for effekten av pensjonsreformen, herunder utviklingen i uttak av alderspensjon, yrkesaktivitet for personer over 62 år og inntektsfordelingen blant alderspensjonister.

Delmål 6 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte

Også pensjonssystemet er sentralt i Regjeringens arbeid for å redusere ulikheter i levekår, utjevne sosiale og økonomiske forskjeller og bekjempe fattigdom. Et av målene for folketrygdens alderspensjon er å sikre en rimelig levestandard og å unngå fattigdom for pensjonister som har hatt ingen eller lav arbeidsinntekt tidligere i livet.

Rapport og status

Minstesikringen i dagens alderspensjon i folketrygden er ivaretatt gjennom satsene for minste pensjonsnivå. Med virking fra 1. mai 2011 ble satsene for minste pensjonsnivå hevet med 4,21 pst. og utgjør nå 157 639 kroner for enslige og 145 822 kroner for gifte.

I 2010 utgjorde minstepensjonister om lag 28 pst. av alle alderspensjonister i folketrygden. I årene 2008–2010 ble minstepensjonen økt betydelig, og minstepensjonistene hadde en langt bedre inntektsutvikling enn de fleste andre grupper i samfunnet. Andelen minstepensjonister har blitt redusert over tid som følge av at nye alderspensjonister gjennomgående har høyere opptjent tilleggspensjon enn tidligere årskull. En økning i minstepensjonen bidrar på den annen side isolert sett til at andelen pensjonister med minstepensjon øker fordi flere med lav tilleggspensjon vil få pensjonen supplert med sært tillegg. Antall minstepensjonister økte derfor fra 2007 til 2008, men har blitt noe redusert fra 2008 til 2010.

Det er fortsatt en langt høyere andel kvinner enn menn med pensjon på minste pensjonsnivå som følge av at kvinner gjennomgående har hatt en svakere tilknytning til arbeidslivet og lavere pensjonsopptjening. Blant kvinner som nå blir alderspensjonister er det stadig flere som har vært yrkesaktive, og andelen med pensjon på minste pensjonsnivå blant kvinner forventes derfor å gå ned også i årene framover.

Strategier og tiltak

Regjeringen legger vekt på at pensjonssystemet skal ha en god minstesikring og at minstepensjonister skal ha en god reallønnsutvikling.

Satsene for minste pensjonsnivå skal reguleres med lønnsveksten fratrukket effekten av levealderjusteringen, men aldri lavere enn alderspensjon under utbetaling. Dette betyr at satsene normalt reguleres noe gunstigere enn alderspensjon under utbetaling og sikrer en god kjøpekraftsutvikling for pensjonistene med de laveste pensjonene.

Ordningen med en god minstesikring videreføres i ny alderspensjon i folketrygden gjennom en garantipensjon. Garantipensjonen avkortes med 80 pst. mot inntektspensjonen, slik at alle som har hatt pensjonsopptjening gjennom arbeid eller på annen måte vil få høyere pensjon enn de som aldri har hatt noen form for pensjonsopptjening. På lang sikt er det dermed anslått at stadig færre bare vil få garantipensjon.

Pensjonssystemet skal også gi god alderspensjon for de som av ulike grunner har vært ute av arbeidslivet i kortere eller lengre perioder, på grunn av omsorg for barn, eldre eller syke, arbeidsledighet og uførhet.

Delmål 7 Tjenester og informasjon tilpasset brukernes behov

Gjennom pensjonsreformen øker den enkeltes valgmuligheter i overgangen mellom arbeid og pensjon. Pensjonssystemet åpner for helt eller delvis uttak av pensjon mellom 62 og 75 år. I tillegg kan arbeid kombineres med pensjon uten avkorting. God informasjon og tilrettelegging er en forutsetning for at den enkelte skal kunne ta beslutninger tilpasset egne behov. Regjeringen er opptatt av det legges til rette for tilstrekkelig informasjon og veiledning.

Rapport og status

Arbeidsdepartementet har tre underliggende virksomheter som administrerer pensjonsordninger, Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn.

Arbeids- og velferdsetaten skal sette brukernes behov i sentrum og ha fokus på brukerretting både på individnivå og systemnivå. Brukerne skal møtes med service og respekt, samt god informasjon og tilgjengelighet. Det skal legges vekt på å gi et likeverdig tilbud til alle, uavhengig av brukernes bakgrunn. En sentral oppgave for etaten i 2011–2012 vil være å gi god informasjon om pensjonssystemet og pensjonsreformen.

Stadig flere har tilgang til og kompetanse på bruk av nettjenester. For at den enkelte skal kunne få best mulig informasjon om egen pensjon, har Arbeids- og velferdsetaten utviklet pensjonsportalen Din pensjon på internett. Et viktig element i portalen er en pensjonskalkulator som gir den enkelte mulighet til å beregne nivået på pensjonen ved ulike tidspunkt for uttak. Det er også mulig å søke om pensjon elektronisk. Portalen innhenter i tillegg informasjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger, og fra private ordninger gjennom et samarbeid med Norsk Pensjon, noe som bidrar til at den enkelte kan få en samlet framstilling av egne pensjonsrettigheter. I 1. halvår 2011 ble 43 pst. av søknadene mottatt elektronisk gjennom Din pensjon.

Personer som ikke benytter nettjenester kan henvende seg til Arbeids- og velferdsetaten ved telefon eller oppmøte, og få den samme informasjonen der. For å sikre best mulig kvalitet i informasjons- og veiledningsarbeidet ble det etablert en midlertidig saksbehandlingsenhet NAV Ny pensjon som sto for veiledning og saksbehandling av ny alderspensjon fram til medio 2011. Fra medio 2011 har Arbeids- og velferdsetaten opprettet NAV Kontaktsenter Pensjon som svarer på

spørsmål om hele bredden av pensjonsytelser både på gammelt og nytt regelverk med unntak av uførepensjon.

I 2010 sendte Arbeids- og velferdsetaten ut informasjon til de årskullene som første kunne ta ut fleksibel alderpensjon fra 2011. Parallelt ble det arrangert informasjonsmøter rundt om i landet og informasjonskampanje i ulike medier for å øke kunnskapen om pensjonsreformen. Informasjonsaktivitetene i 2011 vil i større grad fokusere på de yngre målgruppene.

Statens pensjonskasse (SPK) skal drive målrettet informasjon til medlemmer og medlemsvirksomheter om rettigheter og plikter. SPK skal årlig gjennomføre en kunde- og medlemsundersøkelse for å måle utviklingen av servicenivået over tid.

Kundeundersøkelsen som SPK gjennomførte i 2010 viste at 70 pst. av arbeidsgiverne var veldig eller særdeles fornøyd med tjenestetilbudet, mens resultatet øker til 98 pst. når kategorien godt fornøyd tas med. Kundeundersøkelsen viste videre at 56 pst. av medlemmene (enkeltpersoner) var meget godt eller svært godt fornøyd med tjenestetilbudet, mens resultatet øker til 93 pst. når kategorien godt fornøyd tas med. Arbeidsgiverne var mest fornøyd med service, kundebetjening og oppfølging og minst fornøyd med pensjonsproduktet, fleksibilitet, informasjon og synlighet av produktet. Medlemmene (enkeltpersoner) var mest fornøyd med saksbehandling og service og minst fornøyd med informasjon og kommunikasjon. I 2009 hadde SPK en kundetilfredshet på 85 pst. (arbeidsgiverne) og en medlemstilfredshet på 58 pst. I kundeundersøkelsen for 2010 er det benyttet ny metodikk med strengere kriterier for tilfredshetsmåling, og resultatene fra 2009 kan derfor ikke sammenlignes direkte.

I 2010 lanserte SPK en ny pensjonskalkulator på sin nettside, hvor årskullene 1943–53 kan beregne sin pensjon. Dette er et viktig informasjonstiltak siden 82 pst. av alle henvendelser til SPK kommer gjennom nettsiden spk.no. I 2010 har SPK tatt i bruk offentlige innloggingsportaler som Altinn og Min ID for autentisering mot de interaktive tjenestene på spk.no. Siden nye pensjonsregler med virkning fra 1. januar 2011 skiller mellom de som er født i 1943 og 1944, sendte SPK i tillegg ut informasjonsbrev til alle aktive og delvis pensjonerte i disse to årskullene i 2010.

SPK har i 2010 også sendt ut rettighetsbrev med informasjon om opptjente rettigheter til om lag 170 000 personer med opparbeidede pensjonsrettigheter på både over og under 3 år. Dette er 1/3

av det totale antall rettighetsbrev som skal sendes medlemmene i perioden frem til 2012.

Kundesenteret i SPK svarte i 2010 på om lag 185 000 telefoner fra medlemmene. I tillegg mottok SPK 31 400 e-postmeldinger (42 pst. høyere enn i 2009) og 3 500 brev i 2010. Antall henvendelser til personservice om pensjonsfaglige spørsmål økte med 22 pst. i 2010 sammenlignet med 2009. Av andre informasjonstiltak i 2010 gjennomførte SPK 160 foredrag, 25 spesialkurs for enkelte arbeidsgivere og 15 seniorkurs

Pensjonstrygden for sjømenn skal sette brukernes behov i sentrum. Det gjelder blant annet service, informasjon, tilgjengelighet og kompetanse og et godt tilpasset tjenestetilbud.

Strategier og tiltak

For å gjøre det enklere for brukerne og for at tjenestene skal tilpasses brukernes behov, har Arbeids- og velferdsetaten iverksatt en rekke tiltak, som for eksempel utvikling av internettssidene nav.no og bedret tilgjengelighet på telefon. Det er et mål at stadig flere brukere kan ta i bruk moderne teknologi i sin kommunikasjon med etaten, slik at deres individuelle behov løses så raskt og enkelt som mulig.

SPK har gjennom IKT-programmet Perform, som avsluttes i 2011, lagt til rette for mer automatisering av arbeidsprosessene og ulike selvbetjeningsløsninger. Å videreutvikle ulike selvbetjeningsløsninger og nye informasjonstjenester både mot arbeidsgiverne og medlemmene (enkeltpersoner) er hovedstrategien for SPK for å gi tjenester og informasjon tilpasset brukeres behov. I tillegg skal alle medlemmer av SPK med oppsatte rettigheter motta rettighetsbrev innen utgangen av 2012.

Krav om pensjon fra Pensjonstrygden for sjømenn kan ventes avgjort innen to måneder (etter utsendt forhåndsinformasjon).

Delmål 8 Rett stønad til rett tid

Den enkeltes rettigheter til pensjoner skal forvaltes på en god og effektiv måte, og rett pensjon skal utbetales til rett tid.

SPK skal utbetale korrekt pensjon til rett tid. SPK skal oppfylle utbetalingsgarantien som sikrer at medlemmene får sin pensjon første måned etter siste lønning. Av utbetaling av nye pensjoner skal minimum 96 pst. være korrekte ved første gangs utbetaling. For endrede pensjoner er kravet at minimum 94 pst. skal være korrekte ved første gangs utbetaling.

PTS skal sikre den enkeltes rettigheter gjennom forvaltning av lov om pensjonstrygd for sjømenn på en god og effektiv måte. Brukerne skal sikres korrekte vedtak om pensjon og utbetaling til rett tid. Av nye pensjoner skal minimum 96 pst. være korrekte ved første gangs utbetaling.

Rapport og status

Når det gjelder rapportering knyttet til Arbeids- og velferdsetatens arbeid med å sikre brukerne rett stønad til rett tid, vises det til omtalen under delmål 8 i resultatområde 2. Som redegjort for der, arbeides det med å utvikle et helhetlig kvalitetssystem som i første omgang gradvis implementeres i ytelsesforvaltningen. Som ledd i dette arbeidet, gjennomføres det nå månedlige kvalitetsundersøkelser på manuelt behandlede første gangsvedtak om alderspensjon.

SPKs resultat i 2010 for nye pensjoner var en rettprosent på 95,8 pst. Resultatet for endrede pensjoner viste en rettprosent på 94,4 pst. Resultatene for nye pensjoner i 2010 er noe under resultatkravet på 96 pst., mens resultatene for endrede pensjoner ligger noe over resultatkravet på 94 pst. Sammenlignet med 2009 er imidlertid rettprosenten for nye og endrede pensjoner noe lavere i 2010. SPKs resultat i 2009 for nye pensjoner var en rettprosent på 97,2 pst. og 94,6 pst. for endrede pensjoner. I tillegg ble utbetalingsgarantien innfridd i 2010.

I 2010 avsluttet SPK et 12-årig kvalitetssikringsarbeid av historiske medlemsdata. Siden oppstart i 1999 har SPK gjennomført en kvalitetsgjennomgang og sendt ut kvalitetssikringsbrev til i overkant av 700 000 medlemmer. Kvaliteten i medlemsdata er en viktig forutsetning for å kunne forbedre rettprosenten ytterligere fra dagens nivå.

Strategier og tiltak

De disposisjoner som gjøres gjennom forvaltningen av folketrygdens ytelser skal være i samsvar med gjeldende regelverk. Departementet har derfor bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet om å igangsette arbeid med å utvikle metoder for å måle og følge opp feil, samt etablere helhetlige krav for kvalitet i forvaltningen av folketrygdens ytelser.

SPK har ferdigstilt gjennomgangen av kvaliteten på alle historiske grunnlagsdata til alle medlemmer (700 000 medlemmer). I 2010 har SPK utviklet nye IT-løsninger, prosesser og rutiner for å sikre god kvalitet på løpende innrapportering av lønns- og stillingsdata fra arbeidsgiverne. Dette

skal sikre et godt og stabilt nivå på innrapporterte medlemsdata. Det er i denne sammenheng etablert interne måleparametre for oppfølging av at arbeidsgivere rapporterer jevnlig og at dataene er korrekte. Dette er en prioritert løpende oppgave og et viktig tiltak for å sikre god kvalitet på medlemsdata.

SPK har i 15 år utført månedlige stikkprøver av vedtak, de siste årene både for nye pensjoner og endrede pensjoner. Resultatene fra stikkprøvekontrollene av kvaliteten på pensjonsutbetalningene er innarbeidet i den ordinære resultatrapporteringen til departementet. Metode og omfang på kvalitetsmålingene videreføres i 2012 for å sikre sammenlignbare data over utviklingen.

Delmål 9 Effektiv drift og god gjennomføring av reformer

Pensjonsreformen er en av de største reformene siden folketrygden ble innført i 1967.

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for gjennomføringen. Pensjonsprogrammet er et av Norges største IKT-prosjekter noensinne. Det er utarbeidet nye IKT-løsninger som følge av pensjonsreformen, og utviklingen har stort sett vært i tråd med vedtatte rammer.

Statens pensjonskasse startet i 2008 et omfattende investeringsprogram (PERFORM), for å fornye dagens IT-plattform og iverksette maskinell støtte for regelverksendringene i pensjonsreformen, avtale om offentlig tjenstepensjon og samordningsregelverket.

Pensjonstrygden for sjømenn startet i 2011 en IKT-satsing. Målet med IKT-satsingen er effektivisering av prosessene, kunne håndtere generasjonsskifte og redusere sårbarhet, økt sporbarhet og et system som legger til rette for det justerte pensjonsregelverket i forbindelse med den langsiktige tilpasningen til pensjonsreformen.

Rapport og status

Som følge av Stortingets behandling og vedtak i forbindelse med pensjonsreformen, er det etablert nye IKT-løsninger for håndtering av nytt regelverk på pensjonsområdet. Arbeids- og velferdsetaten innførte i desember 2008 et nytt IKT-system for saksbehandling og utbetaling av pensjoner og løsningen har siden innføringen vært gjenstand for en rekke oppdateringer med utbedret funksjonalitet. Den siste store endringen i pensjonsløsningen ble implementert mai 2011. Parallelt med innføring av systemløsningen har etaten etablert en ny organisering og nye arbeids-

prosesser på pensjonsområdet. I 2011 avslutter pensjonsprogrammet sin aktivitet, og ansvar for drift, forvaltning og videreutvikling av løsningen overføres NAV sin ordinære organisasjon. Det må påregnes en viss stabiliseringsperiode med retting av feil og mangler i pensjonsløsningen. Arbeids- og velferdsetaten arbeider med å sikre god intern kontroll på pensjonsområdet slik at utbetaling av pensjon blir korrekt.

SPK startet i 2008 et omfattende investeringsprogram (PERFORM), for å fornye dagens IT-plattform og saksbehandlingssystem for å sikre nødvendig maskinell støtte for regelverksendringene i pensjonsreformen, avtale om offentlig tjenstepensjon og samordningsregelverket.

Det er vedtatt midlertidige tilpasninger i de to pensjonsordningene til endret alderspensjon i folketrygden med virkning fra 1. januar 2011, jf. Prop. 18 L (2010-2011) Endringer i lov om pensjonstrygd for sjømenn, lov om pensjonstrygd for fiskere og i enkelte andre lover (tilpasninger til endret alderspensjon i folketrygden). Tilpasningene innebærer at sjømannspensjon og fiskerpensjon under utbetaling skal reguleres som alderspensjon i folketrygden, dvs. at pensjonene fra 2011 skal reguleres med lønnsveksten fratrukket 0,75 pst. Sjømannspensjonen og fiskerpensjonen skal kunne ytes ved siden av alderspensjon fra folketrygden mellom 62 og 67 år uten avkortning, og det foretas ingen levealdersjustering av sjømannspensjonen og fiskerpensjonen. Tilpasningene trådte i kraft 1. januar 2011.

Strategier og tiltak

Arbeids- og velferdsetaten jobber med å rette opp feilene på pensjonsområdet, herunder de systemtekniske årsakene til feilberegningen. Det arbeides med å etablere en helhetlig internkontroll på pensjonsområdet som skal sikre rett utbetaling av pensjoner, jf. Prop. 125 S (2009-2010) og Prop. 1 S (2009-2010), jf. også omtalen av arbeidet med å etablere en helhetlig internkontroll i Arbeids- og velferdsetaten under resultatområde 2, delmål 8 og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten.

Utviklingen av IKT-løsningene og endringene på pensjonsområdet er komplekst og krevende. I all hovedsak har selve utviklingen av IKT-løsningene likevel gått etter planen.

I andre halvår av 2011 skal Arbeids- og velferdsdirektoratet fortsatt arbeide med overleveringsaktiviteter fra IKT pensjonsprogrammet til linja i Arbeids- og velferdsetaten. Dette er nødvendig for å avslutte pensjonsprogrammet med en akseptabel risiko og for å sikre en stabil produk-

sjon med tilfredsstillende kvalitet på pensjonsområdet i linja. Dette skal bidra til å sikre et helhetlig fagansvar, korrekte utbetalinger og tilstrekkelig styring og kontroll på pensjonsområdet. Dette innebærer blant annet at det skal etableres tilstrekkelig kapasitet og kompetanse. Direktoratet skal ha stor oppmerksomhet på å håndtere gjestående risiko.

I løpet av 2010 har IKT-prosjektet Perform (Pensjon for fremtiden) i SPK produksjonssatt fire store leveranser i samsvar med plan og budsjett-rammer. Det er brukt om lag 250 000 prosjekt-timer i 2010. En av hovedleveransene var nytt saks-behandlingssystem (Puma) som ble satt i drift høsten 2010 med tilfredsstillende kvalitet.

SPK har opplevd en markert økning i antall henvendelser fra medlemmene i 2010 og har såle-

des hatt utfordringer med å møte det økte informasjonsbehovet. Hoveddelen av økningen gjelder henvendelser om hvordan nytt regelverk og individuelle valg vil påvirke bruttopensjonen.

SPK har innfridd de sentrale resultatkravene i 2010 knyttet til kvalitet på pensjonsutbetalingene og utbetalingsgarantien, gitt de store utfordringene virksomheten har stått overfor i forbindelse med iverksettingen av reformen

I samarbeid med redernes, sjømennenes og fiskernes organisasjoner, vil departementet igangsette en større gjennomgang av de to tidligpensjonsordningene for sjømenn og fiskere, med sikte på en varig løsning tilpasset de grunnleggende prinsippene i pensjonsreformen.

Programkategori 09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
611	Pensjoner av statskassen	19 773	20 900	19 100	-8,6
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse	7 825 543	9 063 000	9 606 000	6,0
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	782 000	782 000	834 000	6,6
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	12 169 991	10 042 000	15 254 000	51,9
615	Yrkesskadeforsikring	76 928	72 000	79 000	9,7
616	Gruppelivsforsikring	141 607	156 000	157 000	0,6
2470	Statens pensjonskasse	312 396	421 770	81 188	-80,8
	Sum kategori 09.50	21 328 238	20 557 670	26 030 288	26,6

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-24	Statens egne driftsutgifter	8 791 270	10 098 740	10 684 204	5,8
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	318 011	347 930	29 084	-91,6
70-89	Andre overføringer	94 798	111 000	117 000	5,4
90-99	Utlån, statsgjeld m.v.	12 124 159	10 000 000	15 200 000	52,0
	Sum kategori 09.50	21 328 238	20 557 670	26 030 288	26,6

Inntekter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

						(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12	
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	5 486 396	4 526 000	7 235 000		59,9
3615	Yrkesskadeforsikring	153 910	153 000	151 000		-1,3
3616	Gruppelivsforsikring	102 316	91 000	87 000		-4,4
5470	Statens pensjonskasse	18 069	18 069	18 069		0,0
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	744 774	1 229 000	1 609 000		30,9
Sum kategori 09.50		6 505 465	6 017 069	9 100 069		51,2

Inntekter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

						(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12	
01-29	Salg av varer og tjenester	285 558	270 000	273 000		1,1
30-49	Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv.	18 069	18 069	18 069		0,0
50-89	Overføringer fra andre	744 774	1 229 000	1 609 000		30,9
90-99	Tilbakebetalinger mv.	5 457 064	4 500 000	7 200 000		60,0
Sum kategori 09.50		6 505 465	6 017 069	9 100 069		51,2

Allmenn omtale

Programkategorien 09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse omhandler både den administrative driften av Statens pensjonskasse og de ytelsene som ordningene til Statens pensjonskasse gir rett til. Statens pensjonskasse er en forvaltningsbedrift. Det går et klart skille mellom pensjons- og forsikringsordningene og det administrative apparatet i virksomheten som forvalter og administrerer ordningene. Det vises til nærmere omtale under kap. 2470.

Statens pensjonskasse forvalter Norges største tjenestepensjonsordning. Ytelsene fra Statens pensjonskasse omfatter:

- Alderspensjon.
- Uførepensjon.
- Enke- og enkemannspensjon.
- Barnpensjon.

Statens pensjonskasse administrerer også egne pensjonsordninger for blant annet apotekvirksomhet, statsråder, stortingsrepresentanter, kunstnerlig personale ved Den norske opera og ballett samt følgepersoner i utenriktjenesten. I tillegg administrerer Statens pensjonskasse:

- Gruppelivsforsikring.
- Erstatning ved yrkesskade.
- Vartpenger.
- Pensjoner av statskassen.
- Førtidspensjon.
- Avtalefestet pensjon (AFP).
- Boliglån.

Statens pensjonskasse er en statsgarantert kasse til dekning av de pensjoner som etter lov om Statens pensjonskasse eller andre lover skal utbetales av kassen. Dette gir staten ansvaret for å finansiere de pensjonene som blir tjent opp. Verdien av opptjente rettigheter ble ved utgangen av 2010 estimert til om lag 360 mrd. kroner. Forpliktet-

sene knyttet til alderspensjon var 238 mrd. kroner og utgjør hoveddelen av forpliktelsene.

Medlemmer

Staten har siden 1917 hatt en lovhjemlet tjenestepensjonsordning for sine embets- og tjenestemenn og for skoleverket. Pr. 31. desember 2010 var om lag 971 000 medlemmer knyttet til pensjonsordningene som Statens pensjonskasse administrerer. Av disse er det om lag 244 000 pensjonister og 311 000 yrkesaktive medlemmer, mens 445 000 har rett til såkalt oppsatt pensjon, dvs. at de tidligere har opparbeidet seg pensjonsrettigheter i Statens pensjonskasse, men at de for tiden ikke er ansatt i en medlemsvirksomhet.

Medlemskap er obligatorisk for statsansatte (ansatte i staten som juridisk enhet), som utgjør om lag halvparten av de 311 000 yrkesaktive medlemmene. De yrkesaktive medlemmene kan deles inn i fire hovedgrupper med hensyn til arbeidsgiver:

- Statsforvaltningen, Stortinget og domstolene (52 pst.).
- Skoleverket i kommunal og fylkeskommunal sektor (36 pst.).
- Selskap/foretak (9 pst.).
- Stiftelser/organisasjoner m.v. (3 pst.).

Regelverk

Tjenestepensjonsordningen i staten er utformet som en bruttoordning. Fram til pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011, ble alderspensjonen fastsatt i henhold til følgende hovedregel:

«Det blir først beregnet brutto alderspensjon, som ved full opptjeningstid (30 år), utgjør 66 pst. av pensjonsgrunnlaget (sluttlønn), opp til en inntekt på 12 G. Ved kortere tjenestetid enn 30 år og når gjennomsnittlig deltidsprosent er lavere enn 100 pst., reduseres pensjonen forholdsmessig. Bruttopenasjonen samordnes deretter med alderspensjon fra folketrygden. Regelverket innebærer at pensjonisten er garantert en samlet pensjon på minst 66 pst. av sluttlønnen (bruttogarantien) ved full opptjeningstid. De detaljerte samordningsreglene er utformet slik at alle alderspensjonister i praksis får utbetalt mer enn bruttogarantien på 66 pst. i samlet pensjon ved full opptjeningstid».

I tariffoppgjøret i offentlig sektor i 2009 ble det inngått avtale om AFP i offentlig sektor og offentlig tjenestepensjon. Denne avtalen innebar at

eksisterende regler for offentlig tjenestepensjon (bruttopenasjon) og AFP i offentlig sektor skulle videreføres med nødvendige tilpasninger til innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011 og med de tilpasninger som følger av Stortingets vedtak fra mai 2005.

Reglene for offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor ble endret ved lovene 25. juni 2010 nr. 28 og 29. Endringene gjelder fra 1. januar 2011 og gjelder fullt ut for årskull til og med 1953.

Disse årskullene får folketrygdens alderspensjon i sin helhet opptjent og beregnet etter gammelt regelverk, men med fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering fra 2011. Det følger av avtalen fra 2009 at det skal gis en individuell garanti for opptjente rettigheter i de offentlige tjenestepensjonsordningene pr. 1. januar 2011 som sikrer årskullene til og med 1958-kullet en pensjon på 66 pst. av pensjonsgrunnlaget ved 67 år og 30 års opptjening.

De tre viktigste tiltakene:

- Alle som er født i 1943 eller senere vil få alderspensjonen sin levealdersjustert. Det betyr at den opptjente pensjonen fordeles på antatt forventet levetid. Dette gjelder både for folketrygden og offentlig tjenestepensjon.
- Den enkelte kan kompensere for levealdersjusteringen ved fortsette i stillingen etter fylte 67 år.
- I den nye tjenestepensjonsordningen skal pensjon under utbetaling reguleres etter gjennomsnittlig lønnsvekst fratrukket en fast faktor på 0,75 pst. Tidligere ble pensjonsutbetalingene regulert i forhold til folketrygdens grunnbeløp.

Overføringsavtalen

Det er inngått en avtale mellom Statens pensjonskasse og andre leverandører av offentlige tjenestepensjonsordninger i kommunale pensjonskasser, livsforsikringsselskap og lovfestede pensjonsordninger, og skal sikre at medlemmenes pensjon ikke blir påvirket når de skifter arbeidsgiver i offentlig sektor.

Statens pensjonskasse er koordinerende organ for Overføringsavtalen, og administrerer blant annet regelverket for oppgjør mellom pensjonsordningene.

Premiebetaling i Statens pensjonskasse og synliggjøring av statens pensjonskostnader

Hovedprinsippet for statlige virksomheter (bruttobudsjetterte) er at de ikke betaler arbeidsgiver-

premie. Statlige nettobudsjetterte virksomheter (50 pst.) betaler imidlertid arbeidsgiverpremie til Statens pensjonskasse, mens de bruttobudsjetterte ikke betaler premie. Blant de ikke-statlige medlemsvirksomhetene er premiebetaling et hovedprinsipp. En rekke ideelle organisasjoner, religiøse organisasjoner og arbeidslivorganisasjoner utgjør videre et unntak fra hovedregelen, da de kun betaler medlemsinnskudd og AFP-premie.

Samlet sett blir det ikke betalt premie (verken arbeidsgiverpremie eller medlemsinnskudd) for om lag 30 pst. av den yrkesaktive medlemsmassen. De resterende 70 pst. som det blir betalt premie for, kan deles inn i fire hovedkategorier:

- Bare medlemsavgift (1 pst.).
- Bare medlemsavgift og AFP-ordning (1 pst.).
- Full premiebetaling uten bruk av fiktive fond/forsikringstekniske oppgjør (58 pst.). Gruppebasert oppfølging som hovedprinsipp.
- Full premiebetaling med bruk av fiktive fond/forsikringstekniske oppgjør (10 pst.). Individuell oppfølging.

Oppfølging med bruk av fiktive fond innebærer at en simulerer avsetning av pensjonsmidler. Bakgrunnen for denne ordningen er ønsket om å kunne få en mest mulig korrekt aktuariell premieoppfølging av medlemsvirksomhetene. Medlemsvirksomhetene betaler til enhver tid det pensjonsordningen koster, og en unngår at virksomhetene enten får overdekning eller blir subsidierte. En slik målsetting er blant annet uttrykt i St.meld. nr. 33 (1993-1994) *Om medlemskap i Statens pensjonskasse*, jf. Innst. S. nr. 159 (1993-1994). Ordningen muliggjør at Statens pensjonskasse kan foreta forsikringstekniske oppgjør.

Ordningen med fiktive fond har til nå bare blitt benyttet til å følge opp om lag 100 virksomheter. Den nye forsikringstekniske systemløsningen til Statens pensjonskasse (systemet for beregning av forsikringstekniske avsetninger), implementert av Statens pensjonskasse i 2011, gjør det mulig med en mer effektiv og automatisert oppfølging av de fiktive fondene. Frem til 2011 har en bare benyttet premier som er fastsatt på forhånd. Fra 2011 ble det i tillegg innført såkalte hendelsesbaserte premier for noen aksjeselskap som har egne fiktive fond. Det vises til nærmere omtale under kap. 612, post 01.

Dagens premiereregime kan dels sees som et resultat av statlige reformer med endret arbeidsdeling mellom stat, fylkeskommuner og kommuner, og dels som et resultat av utviklingen av sys-

temtekniske løsninger for å kunne håndtere det forsikringstekniske systemet i SPK.

På denne bakgrunn er det igangsatt et utredningsarbeid om premiesystemet i SPK.

Hovedutfordringer og utviklingstrekk

Den viktigste utfordringen for Statens pensjonskasse er å sikre en god overgang fra avslutningen av det store IT- og endringsprosjektet Perform (Pensjon for fremtiden), som avsluttes i 2011, til en god og effektiv driftssituasjon med ny IT-plattform og saksbehandlingssystem i linjeorganisasjonen. Det er foretatt viktige investeringer gjennom Perform som legger til rette for mer automatisering av arbeidsprosessene og ulike selvbetjeningsløsninger. En sentral utfordring for SPK i tiden fremover blir å realisere gevinstmuligheter både med hensyn til kostnadseffektiv drift og økt kvalitet på tjenestene til medlemmene.

Nytt regelverk om ektefellepensjoner

EFTA-domstolen krevde i dom av 30.10.2007 at det ble gjennomført likestilling for kvinner og menn i lov om Statens pensjonskasse.

SPK anslo i forbindelse med utarbeidelsen av Ot. prp. nr. 101 (2008-2009) at antall berørte saker var om lag 1600. Kostnadene for staten ved å gi ordningen tilbakevirkende kraft til 1994 ble anslått til om lag 80 mill. kroner. Det har vist seg krevende å fastslå nøyaktig hvor mange medlemmer som kvalifiserer til å få reberegnet sin pensjon i SPK. Ifm. nysalderingen av 2010-budsjettet ble antall saker oppjustert til ca 3.000 saker, mens samlet utbetaling i 2010 ble oppjustert til 120 mill. kroner.

I Prop. 120 S (2010-2011) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011 ble det lagt til grunn at om lag 3500 saker var berettiget til en reberegning av pensjonsytelsen fordelt med 1 940 løpende pensjoner, 965 refusjoner til annen ordning og 665 arveoppgjør. Samlet utbetaling i 2011 ble anslått til 264 mill. kroner. Det ble videre lagt til grunn at saksbehandlingen av de gjenværende 1 940 løpende SPK-pensjoner skulle avsluttes i løpet av 2011. Pensjoner som skal reberegnes og utbetales av andre ordninger, men der SPK skal refundere sin andel av utbetalingene (refusjonspensjoner), samt pensjoner der enkemannen er død og beløpet skal utbetales til dødsboet, er forutsatt behandlet i 2012. Samlet utbetaling i 2012 anslås til 124 mill. kroner.

Hovedmål i 2012

Resultatmål og prioriteringer til det enkelte hovedmål er nærmere omtalt under kap. 2470 Statens pensjonskasse.

Kap. 611 Pensjoner av statskassen

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	19 773	20 900	19 100
	Sum kap. 0611	19 773	20 900	19 100

Allmenn omtale

Pensjoner av statskassen er en særordning som ytes med hjemmel i Grunnlovens § 75 bokstav i. Ordningen omfatter grupper som ikke har tjent opp pensjonsrettigheter i Statens pensjonskasse, men får utbetalt pensjoner likevel. Følgende hovedgrupper er omfattet av ordningen:

- Stedlig tilsatte arbeidstakere ved norske utenriksstasjoner kan få billighetspensjon av statskassen ut fra forholdene på stedet. Denne ordningen blir administrert i samarbeid med Utenriksdepartementet, og pensjonen blir utbetalt gjennom utenriktjenesten.
- Arbeidstakere som har hatt statlige tjenesteforhold uten mulighet til å bli medlem av Statens pensjonskasse, kan få tilleggspensjon når de senere har blitt medlem med rett til pensjon. Det finnes særlige retningslinjer om pensjon for krigstjeneste. I tillegg omfattes tilfeller hvor det er rimelig å tilstå pensjon av statskassen.

Det utstedes stadig færre pensjoner av statskassen.

Rapport 2010

Arbeidsdepartementet gir tilsagn om pensjoner av statskassen etter søknad. Det ble gitt tilsagn om 9 nye pensjoner av statskassen i 2010. Tilsvarende ble det gitt tilsagn om 9 nye pensjoner i 2009.

Budsjett 2012**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

Bevilgningen på posten skal dekke forventede utbetalinger til pensjoner av statskassen. Det forventes en reduksjon i utbetalingene på 4 pst. i 2012.

Det foreslås en bevilgning på 19,1 mill. kroner på denne posten for 2012.

Kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	7 734 960	8 963 000	9 500 000
22	Sluttoppgjør, <i>overslagsbevilgning</i>	4 552		
70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	86 031	100 000	106 000
	Sum kap. 0612	7 825 543	9 063 000	9 606 000

Allmenn omtale

Kapittelet er nettobudsjettert. De årlige pensjonsutbetalingene blir delvis finansiert av Statens pensjonskasses inntekter. Dette er regulert i lov om Statens pensjonskasse § 41, der det også går frem at den delen av netto pensjonsutgifter som ikke blir finansiert av pensjonsinnskudd og fondsavkastning, skal dekkes av staten ved årlige tilskudd. Inntektssiden er blant annet regulert i § 16, som sier at alle medlemmer skal betale innskudd med 2 pst. av pensjonsgrunnlaget. I tillegg er en rekke virksomheter pålagt å yte en del fra arbeidsgiver. Det blir betalt arbeidsgiverdel for om lag 70 pst. av alle medlemmer, blant annet for nesten alle som ikke er statsansatte.

Inntektssiden utgjør i første rekke medlemssinnskudd og arbeidsgiverpremie fra de av medlemsvirksomhetene som er premiebetalende. Dette er innskudd for pensjonsrettigheter som skal utbetales langt frem i tid, mens utbetalingene er til de som tidligere har vært yrkesaktive. Det er

derfor ikke noen direkte sammenheng mellom utgiftene og inntektene på kapitlet i det enkelte budsjettår. Arbeidsgiverdelen blir i de fleste tilfelle regnet ut som en fellessats for grupper av virksomheter. En del virksomheter får likevel premien regnet ut individuelt, blant annet de fleste aksjeselskapene. Arbeidsgiverdelen vil derfor variere fra virksomhet til virksomhet, eller for ulike grupper av virksomheter, avhengig av for eksempel lønnsnivå, aldersfordeling og pensjonsalder. I tillegg inntektsføres refusjon for blant annet yrkesskadeutbetalinger og førtidspensjoner.

Utgiftssiden utgjør i første rekke utbetalinger til alderspensjon, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon, barnpensjon og avtalefestet pensjon (AFP). I tillegg blir det budsjettert avskrivninger, administrasjonsutgifter og refusjonspensjoner. Det blir også budsjettert utbetalinger til yrkesskedeforsikring før 1. januar 1996 som ikke blir dekket av premieinnbetalinger.

Rapport 2010

Økning i antall pensjoner 2009-2010

Pensjonsart	2009	2010	Endring 09/10	Pst. endring 09/10
Alderspensjon	124 395	130 540	6 145	4,94
Avtalefestet pensjon	12 573	12 877	304	2,42
Førtidspensjon	881	663	-248	-28,15
Uførepensjon ¹	58 165	57 665	-500	-0,86
Ektefellepensjon	46 666	46 773	107	0,23
Barnpensjon	2 158	2 073	-85	-3,94
Alle pensjonsarter	244 838	250 561	5 723	2,34

¹ Spesielt for uføre er det et etterslep i vedtakene (vedtak tilbake i tid) og reduksjonen vist her er ikke reell. Analyse av underliggende tall viser en stabilisering rundt 59 000 både i 2009 og 2010

Netto økning i antallet pensjoner var på 5 723 i 2010 eller 2,3 pst., fra 244 838 pr. 31. desember 2009 til 250 561 pr. 31. desember 2010.

Budsjett 2012

Det er anslått netto utbetalinger i 2012 på 9 606 mill. kroner, inkludert 601 mill. kroner i effekt av lønns- og trygdeoppgjøret i 2011, fordelt med 9 500 mill. kroner på post 01 og 106 mill. kroner på post 70. Dette er ca. 1 780 mill. kroner høyere enn regnskap 2010, og ca. 543 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011. Økningen i 2012 i forhold til

saldert budsjett 2011 skyldes i første rekke økte pensjonsutbetalinger.

Pensjonsutbetalinger

Kategorien «pensjonsutbetalinger» i tabellen nedenfor inkluderer alderspensjon, enke- og enkemannspensjon og barnpensjon, uførepensjon og vartpenger. Utbetalingene er ventet å utgjøre 18 198 mill. kroner i 2012. Dette er en økning på 1 860 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2010, og 1 357 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2011. Av denne differansen utgjør

trygdeoppgjøret i 2011 714 mill. kroner. Det er lagt til grunn en vekst på 3,1 pst. når det gjelder nye pensjoner i 2012.

Effekten av pensjonsreformen i forhold til pensjonsutbetalinger er relatert til levealdersjustering og lavere regulering av pensjoner, og er beregnet til ca 130 mill. kroner i 2012.

Avtalefestetpensjon

Det er budsjettert med en utbetaling på 2 963 mill. kroner til avtalefestede pensjoner i 2012. Dette er en økning på 75 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2010, og en reduksjon på 44 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2011. Effekten av trygdeoppgjøret i 2011 utgjør 112 mill. kroner. Det er lagt til grunn en reduksjon på 2,4 pst. når det gjelder nye avtalefestede pensjoner.

Førtidspensjoner

Utbetalingene til førtidspensjoner er beregnet å utgjøre 50 mill. kroner i 2012. Dette er en nedgang på 137 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2010 og en nedgang på 88 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2011. Effekten av trygdeoppgjøret i 2011 utgjør 2 mill. kroner. Alle førtidspensjonsordninger i SPK er lukkede ordninger (en lukket ordning består av de som er medlemmer på det tidspunkt ordningen lukkes og tar ikke opp nye medlemmer). Følgelig forventes det ingen tilgang av nye førtidspensjoner i budsjettperioden.

Fordi utgiftene til førtidspensjoner blir refundert fra virksomhetene, er nettoeffekten på kap. 612 budsjettneutryl.

Premieinntekter – medlemsinnskudd

Anslaget for medlemsinnskudd er på 1 705 mill. kroner. Dette er 75 mill. kroner høyere enn regnskap 2010 og 54 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011. Av dette medfører lønnsoppgjøret i 2010 en økning i innskuddet med 31 mill. kroner.

Premieinntekter – arbeidsgiverandel

Anslaget for innbetaling av arbeidsgiverandel er 10 065 mill. kroner. Dette er 62 mill. kroner høyere enn regnskap 2010 og 768 mill. kroner høyere enn i saldert budsjett 2011. Økningen i premieinntektene sammenlignet med saldert budsjett 2011 skyldes flere forhold:

- Premiesatsene for 2012 er økt, i hovedsak som følge av at det er lagt til grunn høyere lønns-, pensjons- og G-regulering ved fastsettelsen av premiesatsene for 2012 enn i premiesatsene for 2011 samt at det er lagt til grunn en lavere estimert avkastning i 2012 sammenlignet med 2011.
- Effekten av lønnsoppgjøret i 2011 er ventet å øke premieinntektene i 2012 med 185 mill. kroner.

SPK har foretatt beregninger av lavere premieinntekter på kapittel 0612 som følge av innføringen av pensjonsreformen, herunder nytt regelverk for årskullene 1943–1953. Det er tatt hensyn til at det er innført levealdersjustering, men samtidig også opprettholdelse av individuell garanti på 66 pst. bruttopensjon av pensjonsgrunnlaget. Den isolerte virkningen av endret indeksering og levealdersjustering anslås til en innsparing på om lag 100 mill. kroner for de premiebetalende virksomhetene. Tilsvarende beregning for de ikke-premiebetalende virksomhetene utgjør en innsparing på om lag 80 mill. kroner.

Inntekter og utgifter til Statens pensjonskasse (i 1 000 kroner)

	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
Sluttoppgjør	4 552	0	0
Pensjonsutbetalinger	16 337 765	16 841 000	18 198 000
AFP-pensjoner	2 888 768	3 007 000	2 963 000
Førtidspensjoner	187 044	138 000	50 000
Yrkesskadeforsikring	11 651	12 000	8 000
Renter pensjonsutbetalinger	17 952	5 000	7 000
Renter refusjonspensjoner	1 211	2 000	2 000
Avskrivninger	40 347	15 000	36 000
Renter lån av statskassen	0	0	0
Administrasjonsutgifter	389 305	426 000	431 000
Utgifter i alt	19 878 596	20 446 000	21 695 000
Medlemsinnskudd	1 629 850	1 651 000	1 705 000
Kapitalavkastning	0	0	0
Arbeidsgiverinnskudd inkl. AFP	10 002 598	9 297 000	10 065 000
Refusjon yrkesskade	10 814	12 000	8 000
Refusjon førtidspensjoner	175 205	139 000	50 000
Refusjonspensjoner andre pensjonsordninger	234 587	282 000	259 000
Renteinntekter refusjonspensjoner andre ordninger	0	2 000	2 000
Gebyrer lån	0	0	0
Inntekter i alt	12 053 053	11 383 000	12 089 000
Samlet tilskudd (utgifter-inntekter)	7 825 543	9 063 000	9 606 000

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder differansen mellom premieinntekter og pensjoner utbetalt for tidligere opptjente rettigheter for medlemmer i Statens pensjonskasse.

Det foreslås en bevilgning på 9 500 mill. kroner for 2012.

Post 22 Sluttoppgjør, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke sluttoppgjør for virksomheter som melder seg ut av Statens pensjonskasse i 2012. Det er ikke varslet om

utmeldinger fra Statens pensjonskasse i 2012. Det er således ikke budsjettert med utbetalinger eller innbetalinger til sluttoppgjør.

Post 70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder differansen mellom premieinntekter og pensjoner utbetalt for ansatte i ikke-statlige sosiale og humanitære institusjoner som er medlemmer av Statens pensjonskasse.

Det foreslås en bevilgning på 106 mill. kroner for 2012.

Kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	773 000	773 000	825 000
70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	9 000	9 000	9 000
	Sum kap. 0613	782 000	782 000	834 000

Allmenn omtale

Postene omfatter arbeidsgiveravgift til folketrygden av beregnet arbeidsgiverandel og medlemsinnskudd for virksomheter som ikke er pålagt å betale arbeidsgiverandel og medlemsinnskudd direkte til Statens pensjonskasse. Avgiften omfatter arbeidsgiveravgift for statsforvaltningen og for andre medlemmer i Statens pensjonskasse som ikke betaler premie til pensjonskassen.

Endringen i beregnet tilskudd i forhold til foregående år kommer av oppdatert beregnet premiegrunnlag for de ikke-premiebetalende medlemsvirksomhetene i Statens pensjonskasse. Kapitlet utgjør en teknisk beregning av arbeidsgiveravgiften.

Budsjett 2012**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

Bevilgningen på posten skal dekke beregnet arbeidsgiveravgift for arbeidsgiverdelen av pensjonsinnskuddet og for medlemsinnskuddet for

statsforvaltningen for virksomheter som ikke er pålagt å betale arbeidsgiverandel og medlemsinnskudd direkte til Statens pensjonskasse. Arbeidsgiveravgiften i 2012 er beregnet til 825 mill. kroner. Dette er 52 mill. kroner høyere enn regnskap 2010 og saldert budsjett 2011. Økningen i 2012 i forhold til saldert budsjett 2011 skyldes en generell økning i det beregnede premiegrunnlaget for disse virksomhetene.

Det foreslås en bevilgning på 825 mill. kroner på denne posten for 2012.

Post 70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder beregnet arbeidsgiveravgift for arbeidsgiverandelen av pensjonsinnskuddet og for medlemsinnskuddet for andre medlemmer i Statens pensjonskasse som ikke betaler slikt innskudd direkte til Statens pensjonskasse.

Det foreslås en bevilgning på 9 mill. kroner på denne posten for 2012.

Kap. 614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	46 065	40 000	52 000
70	Tap/avskrivninger	-233	2 000	2 000
90	Utlån, <i>overslagsbevilgning</i>	12 124 159	10 000 000	15 200 000
	Sum kap. 0614	12 169 991	10 042 000	15 254 000

Allmenn omtale

I hovedtariffavtalen i staten fremgår det at boliglån kan ytes med inntil 1,7 mill. kroner etter regler fastsatt av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Lån kan gis til pensjonister og yrkesaktive medlemmer av Statens pensjonskasse. Dersom det foreligger særskilte grunner, kan Statens pensjonskasse også gi lån til barn som grunnet begge foreldrenes død må flytte fra tjenestebolig. Statsråder og stortingsrepresentanter kan også få lån.

Ordningen blir finansiert ved hjelp av fondet til Statens pensjonskasse og ved bevilgninger over statsbudsjettet når midlene i fondet ikke strekker til. Lån blir gitt for å skaffe bolig eller for å refinansiere boliglån. Lån blir gitt mot sikkerhet innenfor

80 pst. av markedsverdien til boligen. Lånet har en maksimal nedbetalingstid på 30 år, der fem år kan være avdragsfrie.

Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normalrenten for rimelige lån i arbeidsforhold (normrenten). Rentesatsen kan endres inntil 6 ganger pr. år. Det blir ikke tilbudt faste renter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse.

Metode for beregning av flytende rente blir presentert på Statens pensjonskasses internett-nettsider sammen med kvalitetssikrede renteobservasjoner av flytende rente. Med utgangspunkt i renteobservasjonene blir det beregnet en årlig effektiv rente og aktuelle nominelle renter etter betalingsfrekvens.

Rapport 2010*Utviklingen i Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse*

År	Tall på lån			(i mill. kroner)		
	Nye lån	Antall lån totalt	Total utlånsportef. 31.12.	Brutto utlån	Avdrag	Kapitalbehov
2000	7 411	26 566	6 038	2 768	812	1 956
2001	13 713	34 069	10 624	6 227	1 633	4 594
2002	10 581	38 181	14 293	6 159	2 499	3 660
2003	4 296	33 640	13 108	2 710	3 895	-1 185
2004	2 320	30 467	11 935	1 447	2 620	-1 173
2005	3 947	29 985	12 205	2 529	2 259	270
2006	4 620	29 368	13 100	3 859	2 964	895
2007	6 564	30 206	16 100	6 395	3 395	3 000
2008	7 552	33 442	21 100	8 184	3 134	5 050
2009	9 176	36 776	27 000	10 550	4 650	5 900
2010	9 898	41 172	33 700	12 150	5 450	6 700

I 2010 utbetalte Statens pensjonskasse 9 898 nye lån. Den totale porteføljen av utlån var ved utgangen av 2010 på 33,7 mrd. kroner, noe som utgjør en økning på 24,8 pst. fra 2009. Antall lån totalt var 41 172 i 2010, og utgjør en økning på 12,0 pst. Økningen skyldes i hovedsak større etterspørsel etter lån. Resultatkravet for 2010 var en saksbehandlingstid på én måned for søknader om lån til kjøp av bolig og for søknader om refinansiering. Ved utgangen av 2010 var Statens pensjonskasses saksbehandlingstid under en måned for søknader om lån til kjøp av bolig. Kravet om én måneds

behandlingsfrist for søknader om lån til refinansiering ble ikke nådd, og var ved utgangen av året fire og en halv uke.

Budsjett 2012**Post 01 Driftsutgifter**

Bevilgningen på posten gjelder kostnadene til Statens pensjonskasse for å administrere boliglånsordningen. Hoveddelen av kostnadene knyttet til administrasjon av boliglånsordningen blir dekket av lånekundene gjennom betaling av ulike former

for gebyr, jf. gebyrinntekter under kap. 3614, post 01.

Det foreslås bevilget 52 mill. kroner på denne posten for 2012.

Post 70 Tap/avskrivninger

Bevilgningen på posten gjelder forventet tap på utlån i 2012. Tap på hovedstol antas til 1,5 mill. kroner og opparbeidet rentegjeld 0,5 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 2 mill. kroner på denne posten for 2012.

Post 90 Utlån, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke forventet brutto utlån til boliglån. Brutto innbetalinger bevilges på kap. 3614, post 90, jf. omtale under denne posten.

Anslaget på brutto utbetalinger er på 15 200 mill. kroner i 2012. Dette er 5 200 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011 og 3 100 mill. kroner høyere enn regnskap 2010. I revidert budsjett 2011 ble anslaget over utbetaling av nye lån økt med 5 200 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2011. Anslaget inkluderer utlån til opptjente,

men ikke betalte renter pr. 31. desember 2012, med 135 mill. kroner. Forventet hovedstol pr. 31. desember 2012 utgjør 50 790 mill. kroner. Utestående lån pr. 31. desember 2012 er forventet å utgjøre 52 200 lån. Det er lagt til grunn en oppdatering av forventet gjennomsnittlig utbetalt beløp til 1,32 mill. kroner i budsjettperioden. Videre er det lagt til grunn en prognose på 220 utbetalte lån pr. uke i hele budsjettperioden.

Budsjettforslaget er basert på historiske erfaringstall når det gjelder antall søknader, utbetalte lån, antall innfridde lån og gjennomsnittlig utbetalt/innfridd per lån. Utviklingen hittil i 2011 viser en klar økning når det gjelder utbetaling av nye lån. I tillegg er det lagt til grunn forventninger om renteutviklingen i 2012 fra Norges Bank og vurderinger knyttet til boligmarkedet. Det er knyttet usikkerhet til utviklingen i flere av forutsetningene som er lagt til grunn for budsjettforslaget. Økt utbetaling av nye lån må ses i sammenheng med økt innbetaling av avdrag og innfrielse av lån, jf. kap. 3616, post 90. En betydelig del av økningen skyldes økt omfang av refinansiering av lån innenfor Statens pensjonskasse.

Det foreslås bevilget 15 200 mill. kroner på denne posten for 2012.

Kap. 3614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2010	budsjett 2011	2012
01	Gebyrinntekter, lån	29 332	26 000	35 000
90	Tilbakebetaling av lån	5 457 064	4 500 000	7 200 000
	Sum kap. 3614	5 486 396	4 526 000	7 235 000

Post 01 Gebyrinntekter, lån

Anslaget på posten gjelder innbetaling av gebyrer fra låntagerne i boliglånsordningen i Statens pensjonskasse i form av termingebyr, etableringsgebyr, purregebyr og lignende. Gebyrprisene blir godkjent av Arbeidsdepartementet.

Det foreslås bevilget 35 mill. kroner på denne posten for 2012.

Post 90 Tilbakebetaling av lån

Anslaget på posten skal dekke forventet innbetaling av avdrag på og innfrielse av boliglån. I tillegg skal bevilgningen dekke tilbakeføring av beregnet opptjente, men ikke betalte renteinntek-

ter ved inngangen til året som er ført under kap. 614, post 90 Utlån.

For budsjettåret 2012 er det lagt til grunn innbetalinger på 7 200 mill. kroner. Dette er 2 700 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011 og 1 700 mill. kroner høyere enn regnskap 2010. Anslaget inkluderer 100 mill. kroner i tilbakeføring av beregnet opptjente renter pr. 1. januar 2012, og 2 mill. kroner i tilbakeføring av tap/kostnadsbevilgning. Anslaget er basert på en økning i forventet gjennomsnittlig innfridd beløp, pluss årlige forventede avdrag i forhold til saldert budsjett 2011. Forutsetningen om 530 innfrielse pr. måned i hele budsjettperioden innebærer en økning på 70 innfrielse pr. måned sammenlignet med saldert budsjett 2011.

Det foreslås bevilget 7 200 mill. kroner på denne posten for 2012.

Kap. 5607 Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2012
		2010	Saldert budsjett 2011	
80	Renter	744 774	1 229 000	1 609 000
	Sum kap. 5607	744 774	1 229 000	1 609 000

Allmenn omtale

Kapitlet gjelder renteinntekter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, jf. kap. 614 og 3614. Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normalrenten for skattlegging av fordel av rimelige lån i arbeidsforhold, også kalt normrenten. Det er Finansdepartementet som fastsetter normrenten. Renten kan justeres inntil seks ganger i året.

Budsjett 2012**Post 80 Renter**

Anslaget på posten gjelder renteinntekter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, jf.

kap. 614 og 3614. Anslaget på renteinntekter er på 1 609 mill. kroner i 2012. Dette er 864 mill. kroner høyere enn regnskap 2010 og 380 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011. Økningen i beregnede renteinntekter i 2012 i forhold til saldert budsjett 2011 skyldes blant annet oppdaterte prognoser for utlånsveksten i 2011. I anslaget for 2012 er det lagt til grunn en videre vekst i utlånsporteføljen, jf. kap. 614 og 3614, og en effektiv rente eksklusiv gebyrer på 3,50 pst. Anslaget på post 80 inkluderer endring i beregnede opp-tjente renter i 2012 med 35 mill. kroner.

Det foreslås en bevilgning på 1 609 mill. kroner på denne posten for 2012.

Kap. 615 Yrkesskadeforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2012
		2010	Saldert budsjett 2011	
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	76 928	72 000	79 000
	Sum kap. 0615	76 928	72 000	79 000

Allmenn omtale

Alle som arbeider i tjeneste for arbeidsgiver, er omfattet av lov av 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring. Staten som arbeidsgiver er selvassurandør, men arbeidstakere i staten har de samme rettighetene etter loven som andre arbeidstakere. Arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten, er i tillegg dekket av reglene i avtalen om ytelser ved yrkesskader. Utbetalinger fra disse to regelverkene blir samordnet, slik at arbeidstaker får erstatning etter det regelverket som gir høyest sum. Yrkesskadeordningen omfatter personskader som følge av arbeidsulykker og sykdommer som følge av påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. Erstatning skal ytes

uten hensyn til om noen har skyld i skaden. Vilkårret er at skaden/sykdommen skjer i arbeid på arbeidsstedet og i arbeidstiden.

Fra 1. januar 1996 er yrkesskadeforsikringen i staten basert på et premiesystem. Dette innebærer at det blir krevd en premie av arbeidsgivere hvert år som skal dekke kostnadene for de skadene som blir konstatert dette året. Det gjelder også om skaden blir meldt og gjort opp flere år senere. Når Statens pensjonskasse behandler saker der skaden ble konstatert før 1. januar 1996, utbetaler Statens pensjonskasse erstatningen for deretter å kreve summen refundert fra den aktuelle arbeidsgiveren med tillegg av et administrasjonsgebyr. Skader konstaterte etter 1. januar 1996 blir dekket av innbetalt premie.

Etter lov om yrkesskedeforsikring er staten som selvassurandør ansvarlig for en rekke andre grupper som er definerte som arbeidstakere. Dette er grupper som er sysselsatt av staten, men som likevel faller utenfor tjenestemannsloven og hovedtariffavtalen.

For noen grupper av personer som ikke er arbeidstakere, men som er i arbeidslignende forhold, har krav om yrkesskadeerstatning blitt behandlet av de ulike fagdepartementene. Fra 1. januar 2004 skal alle krav om erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven behandles av Statens pensjonskasse.

Rapport 2010

I 2010 hadde Statens pensjonskasse 253 utbetalinger i yrkesskadesaker mot 266 utbetalinger i 2009,

noe som utgjør en reduksjon på 4,9 pst. I omlag 92,5 pst. av sakene ble erstatningene utbetalt innen fire uker etter at nødvendig dokumentasjon forelå. Resultatkravet for 2010 var at minst 85 pst. av erstatningene skulle utbetales innen fire uker, etter at alle opplysningene var mottatt.

Budsjett 2012

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder utgifter til yrkesskadeutbetalinger i 2011. Bevilgningen skal også dekke kostnadene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift for å administrere yrkesskadeordningen, jf. omtalen under kap. 2470. I 2012 foreslås det en bevilgning på 79 mill. kroner.

Kap. 3615 Yrkesskedeforsikring

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2010	Saldert budsjett 2011	2012
01	Premieinntekter	153 910	153 000	151 000
	Sum kap. 3615	153 910	153 000	151 000

Post 01 Premieinntekter

Anslaget på posten skal dekke innbetaling av yrkesskedeforsikringspremie fra alle arbeidsgiverne som er omfattet av ordningen.

Beregnet innbetalt premie er høyere enn forventet utbetalt erstatning i 2012. Dette har sam-

menheng med at det ofte kan ta flere år før skadetidspunktet blir konstatert, og utbetalingene kommer dermed ofte flere år etter at premien er innbetalt. Det foreslås en bevilgning på 151 mill. kroner for 2012.

Kap. 616 Gruppelivsforsikring

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2010	Saldert budsjett 2011	2012
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	141 607	156 000	157 000
	Sum kap. 0616	141 607	156 000	157 000

Allmenn omtale

Bevilgningen gjelder § 23 i hovedtariffavtalen i staten.

Rapport 2010

Resultatkravet for 2010 var at engangsbeløpene etter gruppelevsordningen skulle utbetales innen sju dager etter at alle opplysningene var mottatt. I 2010 ble det utbetalt forsikring til 197 personer

med til sammen 141,6 mill. kroner, mot 171 personer med til sammen 141,8 mill. kroner i 2009. 9 av 197 saker ble utbetalt mer enn sju dager etter at alle opplysninger var mottatt. Avviket skyldes i hovedsak helligdager som i enkelte tilfeller gjorde det vanskelig å overholde kravet. I snitt ble engangsbeløpene utbetalte etter fire dager.

Budsjett 2012

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder erstatningsutbetalinger og kostnadene til Statens pensjonskasse

forvaltningsbedrift for å administrere gruppelivsordningen, jf. omtale under kap. 2470. Anslaget for 2012 er på 157 mill. kroner. Dette er 15 mill. kroner høyere enn regnskap 2010, og 1 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011. Økningen i 2012 i forhold til saldert budsjett 2011 skyldes effekten av trygdeoppgjøret i 2011 (7 mill. kroner), samt at anslaget for 2012 er basert på faktisk utbetalt erstatning hittil i 2011, som indikerer et noe lavere nivå enn saldert budsjett 2011.

Det foreslås en bevilgning på 157 mill. kroner på denne posten.

Kap. 3616 Gruppelivsforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Premieinntekter	102 316	91 000	87 000
	Sum kap. 3616	102 316	91 000	87 000

Post 01 Premieinntekter

Anslaget på posten skal dekke innbetaling av gruppelivspremie for de virksomheter som betaler gruppelivspremie direkte til Statens pensjonskasse. Budsjetterte premieinntekter i 2012 er 87

mill. kroner. Dette er 15 mill. kroner lavere enn regnskap 2010 og 2 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011.

Det foreslås en bevilgning på 87 mill. kroner på denne posten.

Kap. 2470 Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
24	Driftsresultat	-5 615	73 840	52 104
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	318 011	347 930	29 084
	Sum kap. 2470	312 396	421 770	81 188

Overført fra 2010 til 2011:
Post 45: 61 448 000 kroner

Allmenn omtale

Statens pensjonskasse er en forvaltningsbedrift. Det går et klart skille mellom pensjons- og forsikringsordningene og det administrative apparatet i virksomheten som forvalter og administrerer ordningene. Regnskapsmessig er det etablert en

enhet for pensjons- og forsikringsordningene (Statens pensjonskasse forsikring) og en annen enhet for administrasjonsapparatet (Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift). Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift har en aktivitetsbasert økonomimodell der virksomheten får betalt for å administrere de ulike ytelsene under kapitlene 611 – 616. Tjenestepriene fastsettes av Arbeidsdepartementet.

Rapport 2010

I 2010 hadde Statens pensjonskasse fokus på følgende områder:

- Sørge for å opprettholde daglig drift og oppfylle de resultatkrav som Arbeidsdepartementet hadde fastsatt i tildelingsbrevet for 2010.
- Klargjøre for pensjonsreformen. Det vil si utvikling og implementering av nytt saksbehandlingssystem, samt implementering av nytt regelverk.
- Imøtekomme betydelig økt etterspørsel etter informasjon og kunnskapsformidling som følge av nytt regelverk og generelt økt interesse for pensjonsspørsmål.
- Håndtere økt antall henvendelser fra kunder og medlemmer

I tillegg fikk Statens pensjonskasse nye arbeidsoppgaver knyttet til nytt regelverk for ektefellepensjoner og ny forskrift om psykiske belastningsskader relatert til forsvarspersonell i internasjonal tjeneste. Det ble meldt 208 skader under ordningen om psykiske belastningsskader i 2010.

Måloppnåelse

Arbeidsdepartementet krever i sitt tildelingsbrev for 2010 at 100 pst. av alle nye pensjoner skal utbetales første måned etter lønnsopphør dersom medlemmet har søkt om pensjon tre måneder før lønnen stanser. Dette kravet ble oppfylt.

Minst 96 pst. av nye pensjoner skal utbetales rett ved første gangs utbetaling. Resultatet ble 95,8 pst., og feilutbetalingene skyldes hovedsakelig feil i grunnlagsdata eller feil samordning. For endrede pensjonen var kravet at minst 94 pst. av pensjonene skulle bli riktig beregnet ved endringstidspunktet. Resultatet ble 94,4 pst.

Renteutbetalinger på grunn av for sen utbetaling av pensjon skal ikke overstige 1,6 promille av pensjonsutbetalingene. I 2010 ble det utbetalt renter for til sammen 17,9 mill. kroner – som tilsvarer 1 promille. Om lag 8 mill. kroner av renteutbetalingene var knyttet til etterbetaling til.

Statens pensjonskasse avsluttet i 2010 arbeidet med å gjennomgå sakene til 42 000 statsarbeidere for å sjekke opplysninger og utbetalingssummer.

Klargjøre for pensjonsreformen

I 2010 produksjonssatte Perform fire hovedleveranser, hvorav to var knyttet til nytt regelverk (regelverksmodulen). Det innebar at Statens pensjonskasse fikk en systemløsning med ny arbeids-

støtte og saksflyt for behandling av saker. I 2010 leverte Perform 256 000 prosjekttimer. Parallelt med utviklingen av de tekniske løsningene, gjennomførte Perform – i samarbeid med linjeorganisasjonen – et betydelig opplæringsprogram. Det ble gjennomført 3 370 opplærings timer.

Informasjon og kunnskapsformidling

Det ligger til Statens pensjonskasses samfunnsansvar å informere om regler og muligheter knyttet til pensjonsfaglige spørsmål, og i en reformperiode blir dette informasjonsansvaret ekstra stort. Brev er en viktig kanal for Statens pensjonskasses i kommunikasjonen ut mot medlemmene, og det ble etablert et tverrfaglig brevprosjekt for å sikre at brevene er tydelige og informative. Totalt har Statens pensjonskasse mer enn 300 standardbrev som sendes ut i stort antall, og i 2010 ble kvaliteten på disse brevene vurdert og kartlagt. Mer enn 150 av de viktigste brevene og skjemaene er blitt forbedret, men mye arbeid gjenstod ved utgangen av 2010. Brevprosjektet ble forlenget til 2011.

Av andre informasjonstiltak i 2010 lanserte Statens pensjonskasse en ny pensjonskalkulator på sin nettside, hvor årskullene 1943-53 kan beregne sin pensjon. Dette er et viktig informasjonstiltak siden 82 pst. av alle henvendelser til SPK kommer gjennom nettsiden spk.no. Siden nye pensjonsregler med virkning fra 1. januar 2011 skiller mellom dem som er født i 1943 og 1944, sendte Statens pensjonskasse i tillegg ut informasjonsbrev til alle aktive og delvis pensjonerte i disse to årskullene i 2010.

For å tilby sine bedriftskunder hjelp til å informere sine ansatte om offentlig tjenstepensjon har Statens pensjonskasse lansert en egen verkøykasse med informasjonsmateriell for bedriftskunder (arbeidsgivere). Det er i tillegg gjennomført 160 foredrag, 25 spesialkurs for enkelte arbeidsgivere og 15 seniorkurs.

Videre har Statens pensjonskasse tatt i bruk offentlige innloggingsportaler som Altinn og Min ID for autentisering mot de interaktive tjenestene på spk.no.

Flere henvendelser fra kunder og medlemmer

Personservice, som er kundesenteret i Statens pensjonskasse, svarte på om lag 185 000 telefoner fra medlemmer i 2010. I tillegg mottok Statens pensjonskasse 31 400 e-postmeldinger og 3 500 brev. I forhold til 2009, økte antall henvendelser knyttet til pensjon med 28 pst., mens antall henvendelser knyttet til lån økte med 18 pst. Alle fikk

et endelig eller foreløpig svar innen fire uker – som er gjeldende resultatkrav.

Kundeundersøkelsen i 2010 viste at 70 pst. av bedriftskundene (arbeidsgivere) var svært godt eller meget godt fornøyde med servicenivået i Statens pensjonskasse. Undersøkelsen viste videre at 56 pst. av medlemmene (enkeltpersoner) var svært eller meget godt fornøyde. 7 pst. av medlemmene var ikke fornøyd med servicenivået.

Registrering og kvalitetssikring av medlemsdata er en viktig del av Statens pensjonskasses daglige driftsoppgaver. I 2010 sendte Statens pensjonskasse blant annet ut brev til 170 000 personer for å informere om at de kan ha oppsparte rettigheter i Statens pensjonskasse. Det vil si at de kan ha pensjonsrettigheter som ikke er registrert. Prosjekt rettighetsbrev pågår til og med 2012.

Driftsstabilitet

SPKs pensjonssystem (MP/Puma) har i 2010 hatt en driftstilgjengelighet på 98,9 pst., der resultatkravet var på 98 pst.

Hovedfokuset på IT-området i 2010 har vært å motta store, omfattende leveranser fra Perform-prosjektet på pensjonssystemet Puma, samtidig som drift og forvaltning på eksisterende portefølje har blitt sikret. I store deler av 2010 har SPK kjørt to pensjonssystemer i parallell (MP og Puma), og dette har innebåret en ekstra kompleks driftssituasjon.

Spesielle hendelser i 2010

I 2010 var det spesiell oppmerksomhet knyttet til to saker:

Nytt regelverk om ektefellepensjoner

EFTA-domstolen krevde i dom av 30.10.2007 at det ble gjennomført likestilling for kvinner og menn i lov om Statens pensjonskasse. Som følge av dette ble Lov om Statens pensjonskasse og Lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser endret. Lovendringene, som gjelder pensjonsrettigheter opptjente etter 1.1.1994 trådte i kraft 1. februar 2010.

Oppdaterte estimat viser at rundt 3 500 enkmenn kan ha rett til etterutbetaling som følge av lovendringen. SPK ferdigbehandlet og utbetalte 524 saker knyttet til løpende pensjoner i 2010. Dette utgjorde en samlet utbetaling på 127 mill. kroner.

Ny forskrift om psykiske belastningsskader

Yrkesskadeforsikringsloven dekker ikke belastningsskader, og 22. desember 2009 vedtok derfor Stortinget «Forskrift om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner». Statens pensjonskasse administrerer forskriften på vegne av Forsvarsdepartementet. Sommeren 2010 tok Statens pensjonskasse initiativ til å samarbeide med veteranorganisasjonene om informasjonstiltak, fordi det var misnøye blant veteranene knyttet til saksbehandlingstid og strenge dokumentasjonskrav.

Pensjonsreformen – Perform

Investeringsprogrammet Perform skal sikre implementering av pensjonsreformen i Statens pensjonskasse, samt sørge for at nye og eksisterende systemløsninger blir lagt over på en ny og moderne teknisk plattform. Prosjektet har en vedtatt kostnadsramme på 1 287 mill. kroner og en styringsramme på 1 006 mill. kroner.

Prosjektet hadde ved utgangen av 2010 levert ca 500 000 prosjektimer, og har beregnet samlet forbruk på ca 665 mill. kroner ved utgangen av 2010. Prosjektet følger vedtatt styringsramme, og en totalprognose som ligger på forventningsverdien, altså ca 1 006 mill. kroner.

Prosjektet har ferdigstilt:

- Overføring av det gamle pensjonssystemet over på ny teknisk plattform for hovedandelen av pensjonsprosessen (løpende leveranser fra 2009)
- Implementering av nytt regelverk som er nødvendig for maskinelt å behandle pensjonsaker på nytt regelverk (oktober 2010)
- Implementert all funksjonalitet som er nødvendig for å samordne Statens pensjonskasses ytelser med arbeidsavklaringspenger i NAV (februar 2010)
- Implementert ny utbetalings – og samordningsløsning mot NAV (desember 2008)

Følgende hovedelementer gjenstår i prosjektet (leveranser i 2011):

- Overføring av resterende deler av pensjonssystemet. Hovedandelen av dette gjelder funksjonalitet rettet mot arbeidsgiver/kundesiden
- Automatisering og effektivisering av saksbehandling – og beregningsprosesser
- Implementering av nye reguleringsregler
- Bedre styringsinformasjon

I tillegg er det planlagt en leveranse i februar 2012 i forbindelse med avslutningen av prosjektet. Leveransen består av avsluttende aktiviteter som

blant annet skal sikre nødvendig kvalitet i det nye systemet før prosjektet avsluttes.

Resultatmål og prioriteringer i 2012

Delmål	Resultatmål
Tjenester og informasjon tilpasset brukernes behov	<ul style="list-style-type: none"> – Statens pensjonskasse skal drive målrettet informasjon til medlemmer og medlemsvirksomheter om rettigheter og plikter. – Statens pensjonskasse skal sikre god driftsstabilitet i kjernevirksomheten og således redusere risikoen for brudd i tjenesteproduksjonen. – Statens pensjonskasse skal yte god service mot medlemmene målt i forhold til lave restanser og god brukerretting av tjenestene med gode nettbaserte tjenester og tilgjengelige telefontjenester. – Alle medlemmer med oppsatte rettigheter i Statens pensjonskasse skal ha mottatt rettighetsbrev innen utgangen av 2012. – Statens pensjonskasse skal årlig gjennomføre kunde- og medlemsundersøkelser.
Rett stønad til rett tid	<ul style="list-style-type: none"> – Av nye pensjoner skal minst 96 pst. være korrekte ved første gangs utbetaling. – Av endrede pensjoner (for eksempel endret pensjonsstatus i løpet av året) skal minst 94 pst. være korrekte ved første gangs utbetaling. – Nye pensjoner (alderspensjoner og uførepensjoner) skal i 100 pst. av tilfellene utbetales fra første måned etter lønnsopphør, dersom søknad om pensjon er fremmet innen tre måneder før angitt frist og all nødvendig dokumentasjon foreligger. – Nye etterlattepensjoner skal i 100 pst. av tilfellene utbetales senest tre måneder fra dødsfall, dersom dødsfallet er meldt i døds måneden og nødvendig dokumentasjon foreligger. – Statens pensjonskasse skal utbetale forsikringsbeløpene under gruppelivsforsikring innen syv virkedager etter at nødvendig dokumentasjon er mottatt. – Statens pensjonskasse skal utbetale minst 85 pst. av forsikringsbeløpene under yrkesskade-forsikringen innen fire uker etter at nødvendig dokumentasjon er mottatt. – Statens pensjonskasse skal behandle søknader om boliglån og refinansiering av lån innen en måned.

Delmål	Resultatmål
Effektiv drift og god gjennomføring av reformer	<ul style="list-style-type: none"> – Statens pensjonskasse skal jobbe målrettet for å ha en god kvalitet i sin medlemsdatabase, blant annet ved jevnlig innrapportering av medlemsdata fra medlemsbedriftene. – Statens pensjonskasse skal gjennomføre årlige forsikringstekniske oppgjør innen 1. juni for medlemsvirksomheter med fiktive fond. – Statens pensjonskasse skal nå vedtatt driftsresultat i 2012 – Statens pensjonskasses tjenestepriiser skal dekke forvaltningsbedriftens reelle kostnader.

Budsjett 2012

Post 24 Driftsresultat

Underpost	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
24.1	Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-492 217	-517 420	-540 477
24.2	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	376 810	434 040	417 027
24.3	Avskrivninger	54 809	103 890	135 344
24.4	Renter av statens kapital	18 775	27 650	24 504
24.5	Til investeringsformål	18 069	18 070	18 070
24.6	Til reguleringsfondet	18 139	7 610	-2 364
	Sum post 24	-5 615	73 840	52 104

Det foreslås bevilget i alt 52,104 mill. kroner på denne posten for 2012.

Underpost 24.1 Driftsinntekter, overslagsbevilgning

Inntektene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift er knyttet til betaling for de administrative tjenestene som blir utført for pensjonsordninger og andre produkter i Statens pensjonskasse forsikring. Vel 80 pst. av inntektene kommer fra administrasjon av de ulike pensjonsordningene, der inntekten knyttet til den statlige pensjonsordningen etter lov om Statens pensjonskasse utgjør det aller meste. Inntektsøkningen skyldes i hovedsak økte administrative priser som følge av kostnadsutviklingen samt økt volum.

Underpost 24.2 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Pr. 31. desember 2010 hadde Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift ca. 397 årsverk. Lønnskostnader utgjør om lag halvparten av virksomhetens driftskostnader.

De reduserte driftsutgiftene i 2012 sammenlignet med saldert budsjett 2011, skyldes i hovedsak delvis bortfall av midlertidige kostnader som følge av pensjonsreformen. Dette oppveies delvis av forventet pris- og lønnsvekst, samt økt volum, ref omtale under underpost 24.1 Driftsinntekter. Inkludert i driftsutgiftene er også kostnader knyttet til investeringsprosjekter som ikke kan aktive-res.

Reduserte følgekostnader knyttet til pensjonsreformen og Perform-prosjektet i 2012 utgjør 37,5 mill. kroner.

Følgekostnadene gjelder kostnader som ikke er inkludert i styringsrammen for Perform, slik som utgifter til forvaltning av nye IKT-system,

kompliserende saksbehandling som følge av flere ulike regelverk og større informasjonsbehov blant medlemmene i Statens pensjonskasse.

Underpost 24.3 Avskrivinger

Statens pensjonskasse avskriver aktiverte driftsmidler. Avskrivningene starter året etter kjøpsåret. Det blir benyttet lineære avskrivninger der historisk kostpris på aktiverte driftsmidler blir avskrevet med satser på 15 pst. for inventar og 25 pst. for kontormaskiner (inkludert IKT-utstyr og programvare). Prosjektet Perform blir avskrevet med en sats på 10 pst. Dette fordi prosjektet, når det er avsluttet, vil ha en forventet lengre levetid enn det som er normalt for andre investeringer. Det er lagt til grunn at det vil skje kontinuerlige leveranser i Perform i prosjektperioden der avskrivningene starter året etter ferdigstilt delleveranse.

Underpost 24.4 Renter av staten sin kapital

I samsvar med reglene for forvaltningsbedrifter, skal det beregnes rente for den kapital som er investert i bedriften. Det høye nivået på investeringer i budsjettperioden medfører en økning i rentekostnadene.

Underpost 24.5 Til investeringsformål

Posten omfatter avsetning til egenfinansierte investeringer, jf. kap. 5470, post 30.

Underpost 24.6 Til reguleringsfondet

Reguleringsfondet skal benyttes til å dekke svinginger i virksomhetens økonomi mellom ulike år, og til å dekke effektene av lønnsoppgjør og uforutsette utgifter i det enkelte budsjettåret. Fondet er en del av egenkapitalen til forvaltningsbedriften. Det legges til grunn at fondet kan benyttes til gjenkjøp av blant annet systemløsninger. Det fremmes forslag om at det blir gitt anledning til å omdisponere inntil 10 mill. kroner fra reguleringsfondet til investeringsformål, jf. forslag til romertallsfullmakt.

Post 45 Større utstyrsinnkjøp og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten gjelder investeringer knyttet til de ulike kundeområdene i Statens pensjonskasse. Det er i forslaget til bevilgning satt av 29 mill. kroner til slike investeringsprosjekter i 2012. Reduksjonen i bevilgning sammenlignet med saldert budsjett 2011 skyldes ferdigstillelse av pensjonsprosjektet Perform i 2011.

Det foreslås bevilget i alt 29,084 mill. kroner på posten for 2012.

Balanse Statens pensjonskasse

	(i 100 kroner)	
	Regnskap 2009	Regnskap 2010
Eiendeler		
<i>Anleggsmidler</i>		
Driftsmidler, eiendommer ¹	437 687 134	700 889 422
<i>Sum anleggsmidler</i>	437 687 134	700 889 422
<i>Omløpsmidler</i>		
Varebeholdning, varer i arbeid	0	0
Kortsiktige fordringer	270 548	4 046 357
Kortsiktige plasseringer	0	0
Mellomværende med statskassen	28 788 905	53 145 481
<i>Sum omløpsmidler</i>	29 059 452	57 191 838
Sum eiendeler	466 746 587	758 081 260

	(i 100 kroner)	
	Regnskap 2009	Regnskap 2010
Egenkapital og gjeld		
Egenkapital		
Egenkapital uten reguleringsfond	152 539 113	174 870 489
Reguleringsfond	18 148 021	36 276 714
<i>Sum egenkapital</i>	170 677 091	211 147 203
<i>Langsiktig gjeld</i>		
Statens rentebærende kapital	285 148 021	530 281 309
Annen langsiktig gjeld	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	285 148 021	530 281 309
<i>Kortsiktig gjeld</i>		
Kortsiktig gjeld	10 921 474	16 652 748
<i>Sum kortsiktig gjeld</i>	10 921 474	16 652 748
Sum egenkapital og gjeld	746 587	758 081 260

¹ Økningen i driftsmidler er i hovedsak knyttet til investeringer og tilpasninger som følge av pensjonsreformen.

Kap. 5470 Statens pensjonskasse

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
30	Avsetning til investeringsformål	18 069	18 069	18 069
	Sum kap. 5470	18 069	18 069	18 069

Post 30 Avsetning til investeringsformål

Bevilgningen på posten skal dekke avsetninger til investeringsformål til inntekt i statsregnskapen, jf. omtale under kap. 2470, underpost 24.5.

Det foreslås bevilget 18,069 mill. kroner på posten for 2012.

Programkategori 09.60 Kontantytelser

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
660	Krigspensjon	654 707	570 000	580 000	1,8
664	Pensjonstrygden for sjømenn	493 000	395 270	311 672	-21,1
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	1 525 308	1 650 000	1 940 000	17,6
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	346 703	380 000	398 000	4,7
	Sum kategori 09.60	3 019 718	2 995 270	3 229 672	7,8

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	3 019 718	2 995 270	3 229 672	7,8
	Sum kategori 09.60	3 019 718	2 995 270	3 229 672	7,8

Kategorien omfatter kontantytelser/tilskudd til visse lovregulerte pensjonsordninger utenom folketrygden som helt eller delvis finansieres av staten. Det gjelder krigspensjon, pensjonstrygden

for sjømenn, avtalefestet pensjon med statstilskudd (AFP), samt supplerende stønad til personer med kort botid i Norge.

Kap. 660 Krigspensjon

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	191 160	165 000	165 000
71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	463 547	405 000	415 000
	Sum kap. 0660	654 707	570 000	580 000

Innledning

Krigspensjonen har som hovedformål å gi invalidepensjon til personer som har fått mén eller

reduisert arbeidsevne som følge av skade eller påkjenninger under krigsdeltakelse, motstandsvirksomhet, politisk fangenskap eller sjøtjeneste under andre verdenskrig. I tillegg ytes fri medi-

sinsk behandling og tannbehandling, samt tre ukers opphold pr. år på Bæreiasenteret eller i godkjent opptreningsinstitusjon. Pensjonsordningen gir også stønad til etterlatte.

Hovedtrekk ved regelverket

Krigspensjonen er primært en invalidepensjon som er hjemlet i fire lover:

- Lov 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjoningering for militærpersoner (militærloven), som omfatter militærpersoner som har fått mén som følge av skade, sykdom eller påkjenninger under tjenestegjøring i andre verdenskrig.
- Lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjoningering for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner (sivilloven), som gjelder personer som er påført skade ved krigsulykke i Norge, på norske skip eller i fiendtlig politisk fangenskap.
- Tilleggslov 29. juni 1951 nr. 34, som gjelder sjømenn med en fartstid på minst seks måneder under andre verdenskrig som ikke var utsatt for krigsulykke som angitt i sivilloven, og personell ved det norske feltsykehuset i Korea.
- Lov 22. mars 1968 nr. 2 om tillegg til krigspensjoneringslovene av 1946, som omfatter seks kategorier av krigsdeltakere og politiske fanger som var utsatt for usedvanlig hard påkjenning.

Det avgjørende inngangskriteriet for rett til pensjon etter de to lovene av 1946 og tilleggsloven av 1951 er at det foreligger årsakssammenheng mellom krigsskaden/krigspåkjenningen og senere uførhet eller sykdom. I motsetning til disse lovene har tilleggsloven av 1968 ikke noe ordinært krav om slik årsakssammenheng. Tilleggsloven av 1968 krever derimot at ervervsevnen må være varig nedsatt med minst 50 pst.

Ytelsene i krigspensjoningeringen ble opprinnelig gitt ut fra en rekke ulike pensjonsgrunnlag som skulle gjenspeile den enkeltes lønnsnivå i 1946 eller senere dersom krigsskaden ikke var inntruffet. Fra 1. september 1999 gjelder ett felles pensjonsgrunnlag for de såkalte innsats- og overgrepsgroppene, og årspensjonen for disse gruppene utgjorde 335 328 kroner pr. 1. mai 2010. Årspensjonen for tilfeldige krigsrammede utgjorde 186 720 kroner pr. 1. mai 2010.

Pensjonene reguleres årlig med virkning fra 1. mai, og reguleringen er fra 2011 tilpasset de nye prinsippene for regulering av alderspensjon fra folketrygden. Det innebærer at reguleringen skjer i samsvar med lønnsveksten fram til fylte 67 år. Fra fylte 67 år reguleres pensjonen som alders-

pensjon, det vil si i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 prosent. Årspensjonen pr. 1. mai 2011 har derfor økt noe mer for personer under 67 år, og utgjør for de to gruppene henholdsvis 351 180 kroner og 195 540 kroner. For personer over 67 år har pensjonen økt til henholdsvis 348 540 kroner og 194 076 kroner pr. 1. mai 2011.

Resultatrapport 2010

Militære

Utgiftene til militære krigspensjonister i 2010 fordelte seg med 68,4 mill. kroner til invalidepensjon og 121,7 mill. kroner til enkepensjon. Korrigert for veksten i grunnbeløpet er dette en nedgang på 11,0 pst. for invalidepensjonistene og en nedgang på 3,7 pst. for enkepensjonistene i forhold til utgiftene i 2009. I tillegg kommer utgifter til skadepkur på 1,0 mill. kroner.

Pr. 31. desember 2010 var det 385 militære invalidepensjonister og 1 290 militære enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 19,8 pst. siden samme periode i 2009 mens antall enkepensjonister gikk ned med 5,2 pst. I 2010 var avgangen 94 invalidepensjonister og 138 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 1 invalidepensjonist og 65 enkepensjonister.

Gjennomsnittsalderen pr. 31. desember 2010 var 88,9 år for invalidepensjonistene og 85,1 år for enkepensjonistene.

Sivile

Utgiftene til sivile krigspensjonister i 2010 fordelte seg med 191,0 mill. kroner til invalidepensjon og 265,6 mill. kroner til enkepensjon. Korrigert for veksten i grunnbeløpet er dette en nedgang på 10,9 pst. for invalidepensjonistene og en nedgang på 5,1 pst. for enkepensjonistene i forhold til utgiftene i 2008. I tillegg kommer 8,5 mill. kroner til skadepkur.

Pr. 31. desember 2010 var det 1 444 sivile invalidepensjonister og 2 958 sivile enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 13,9 pst. siden samme periode i 2009, mens antall enkepensjonister viste en nedgang på 7,1 pst. i samme periode. I 2010 var det en avgang på 245 invalidepensjonister og 350 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 22 invalidepensjonister og 110 enkepensjonister.

Gjennomsnittsalderen pr. 31. september 2010 var 83,9 år for invalidepensjonistene og 85,0 år for enkepensjonistene.

Utfordringer og hovedprioriteringer

De aktuelle pensjonslovene regulerer forhold som ligger mange år tilbake i tid, og antallet pensjonister synker. Hovedprioriteringen fremover er fortsatt å sikre de krigsskadde og deres etterlatte rett ytelse til rett tid.

Budsjettforslag for 2012

Utgiftene til krigspensjon er generelt beregnet etter satser pr. 1. mai 2011, og utgjør nettobeløpet etter at det er gjort fradrag i krigspensjon på grunn av samordning med ytelser fra folketrygden og yrkesskadetrygd.

Post 70 Tilskudd, militære, overslagsbevilgning

Utgiftene i 2010 på denne posten var på 191,1 mill. kroner, mens saldert budsjett i 2011 er på 170 mill. kroner. Utgiftene til krigspensjon viser en nedadgående trend som følge av at antallet pensjonister er synkende.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av budsjetterte utgifter for 2012

i 1 000 kroner	
Invalidepensjoner, inklusive etterbetalinger	55 400
Enkepensjoner m.v. inklusive etterbetalinger	107 200
Skadepensjoner, militærpersoner	900
Sum (avrundet)	165 000

Det foreslås bevilget 165 mill. kroner for 2012.

Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Tilskudd	493 000	395 270	311 672
	Sum kap. 0664	493 000	395 270	311 672

Post 71 Tilskudd, sivile, overslagsbevilgning

Utgiftene i 2010 på denne posten var på 463,5 mill. kroner, mens saldert budsjett i 2011 er på 417 mill. kroner. Utgiftene til krigspensjon viser en nedadgående trend som følge av at antallet pensjonister er synkende.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av budsjetterte utgifter for 2012

i 1 000 kroner	
Invalidepensjoner, inklusive etterbetalinger	186 800
Enkepensjoner m.v. inklusive etterbetalinger	221 700
Skadepensjoner, sivilpersoner	6 500
Sum (avrundet)	415 000

Det foreslås bevilget 415 mill. kroner for 2012.

Post 70 Tilskudd*Anslag over antall pensjonister og normalpensjoner for 2012¹*

Pensjonsart	Antall	Årlige normalpensjoner (1 000 kr)	Gjennomsnittlig pensjon pr. år (kr)
Alderspensjon før 67 år	5 660	1 024 000	180 919
Alderspensjon etter 67 år	3 470	45 000	12 968
Enkepensjon m.m.	4 470	72 000	16 107
Samlet	13 600	1 141 000	83 897

¹ Andre pensjonsarter enn alderspensjon før 67 år løper etter overgangsregler**Innledning**

Formålet med pensjonstrygden for sjømenn er å gi arbeidstakere på skip mv. førtids alderspensjon fra fylte 60 til 67 år. Ordningen forvaltes av Pensjonstrygden for sjømenn.

Hovedtrekk ved regelverket

Lov om pensjonstrygd for sjømenn er av 3. desember 1948 nr. 7. Trygden omfatter som hovedregel norske statsborgere og personer med fast bopel i Norge, som er tilsatt som arbeidstakere på norsk-registrerte skip på 100 brutto registertonn eller mer.

Pensjonene*Fullt opptjent alderspensjon fra 1. mai 2011*

	Kroner pr. år
360 farts måneder opptjent som underordnet før 1. mai 1993	185 368
360 farts måneder opptjent som underordnet etter 30. april 1993	216 738
360 farts måneder opptjent som overordnet	259 513
Maksimalt inntektsprøvd pensjonstillegg	51 903

Alderspensjon under utbetaling reguleres som alderspensjon fra folketrygden.

Finansiering

Etter lov om pensjonstrygd for sjømenn § 8 dekkes utgiftene til pensjoner ved avgift på arbeidstakere og rederier, tilskudd fra trygdens fond og

lovbestemte tilskudd fra staten. Trygden er garantert av staten. Det betyr at dersom de ordinære finansieringskildene ikke er tilstrekkelig til å dekke pensjonsforpliktelsene, plikter staten å dekke dette.

Etter § 15 skal staten dekke den beregnede del av pensjonsutgiftene som skyldes:

- tillegg for fartstid under andre verdenskrig,
- enkepensjoner etter arbeidstakere som sluttet i pensjonsgivende tjeneste før 1. september 1939, og
- utenlandsk hvalfangst.

Staten skal dessuten gi et årlig tilskudd på 8 mill. kroner fra og med 1983. Videre må staten dekke underskuddet i trygden på grunn av sitt garantiansvar. Trygden har gått med underskudd siden 1994. Statens garantiansvar ble aktivert i 2003 fordi det ikke lenger var tilstrekkelig midler i trygdens reguleringsfond til å dekke årlige underskudd I perioden 2003–2010 har staten gitt om lag 3,2 mrd. kroner (nominelt) i tilskudd for å dekke de årlige underskuddene. Staten bidro i alt med om lag 493 mill. kroner i statstilskudd i 2010, hvorav 375,6 mill. kroner i tilskudd for å dekke underskuddet i 2010.

Resultatrapport 2010

2010 var avgangen av pensjoner 2.648, mens tilgangen var 1.031 dvs. en netto avgang på 1.617 saker. Pr. 31. desember 2010 var det i alt 16 044 pensjonister.

Hovedprioriteringer for Pensjonstrygden for sjømenn i 2010 foruten å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid, var løpende analyser av trygdens økonomiske situasjon, en kvalitativ og effektiv administrasjon, brukerservice, samt forenkling og fornyelse. Videre har Pensjonstrygden for sjømenn videreført utviklingsarbeidet med Arbeids-

og velferdsdirektoratet for å finne fram til gode rutiner for utbetaling av pensjoner og utveksling av meldinger. Hovedbildet er at samhandlingen er vesentlig forbedret. Etaten har i 2010 startet planlegging og forberedelser til gjennomføring av prosjekt for fornyelse av IKT-systemene fra 2011.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Pensjonstrygden for sjømenn finansieres etter et utligningssystem, dvs. at årets pensjonsutgifter dekkes av årets inntekter.

Staten finansierer spesielle pensjonsforpliktelser og er garantist for ordningen. Trygden har hatt underskudd siden 1994. I henhold til sjømannspensjonstrygdloven § 14 har de årlige underskuddene vært dekket av reguleringsfondet. Dette fondet ble brukt opp i 2003, og staten har siden den tid dekket trygdens underskudd som følge av garantiansvaret. Den viktigste årsaken til denne utviklingen er at det er færre aktive sjøfolk nå enn i store deler av etterkrigstiden og at antall pensjonister ikke har hatt en tilsvarende forholdsmessig reduksjon.

Hovedoppgaven er å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid. Det er videre prioriterte oppgaver for Pensjonstrygden å foreta løpende analyser av den økonomiske situasjonen, og å fortsette arbeidet med å forenkle saksbehandlingen.

Det er foretatt beregninger over kontantverdien av statens estimerte underskuddsgaranti pr. 1. januar 2011 som viser at med uendret antall medlemmer, 3 pst. økning i grunnbeløpet pr. år og 3 pst. realrente, utgjør kontantverdien av statsgarantien rundt 696 mill. kroner for perioden 2011–2014. Med disse forutsetningene vil trygden være i økonomisk balanse fra 2015 og senere gå med et stadig økende overskudd.

Fra 2011 er det innført fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon

fra folketrygden. Det er vedtatt midlertidige tilpasninger i tidligpensjonsordningen for sjømenn til fleksibel alderspensjon fra folketrygden fra 2011. Lovendringene innebærer blant annet at sjømannspensjon kan ytes fullt ut ved siden av alderspensjon fra folketrygden, at det ikke blir innført levealdersjustering av sjømannspensjonen fra 2011, og at pensjon under utbetaling skal reguleres som folketrygdens alderspensjon. I samarbeid med redernes, sjømennenes og fiskernes organisasjoner, vil departementet igangsette en større gjennomgang av de to tidligpensjonsordningene for sjømenn og fiskere, med sikte på en varig løsning tilpasset de grunnleggende prinsippene i pensjonsreformen.

Pensjonstrygden for sjømenn har i 2011 påbegynt et fornyingsprosjekt på IKT-området, som videreføres i 2012. Etatens IKT-systemer er teknologisk sett foreldet, og det er derfor behov for å etablere en ny IKT-plattform. Etablering av en ny IKT-plattform er også vesentlig for å kunne håndtere endringer som følger av pensjonsreformen.

Budsjettforslag for 2012

Bevilgningen består av tilskudd til dekning av krigsfartstillegg med videre etter lovens § 15, som anslås til 106 mill. kroner. I tillegg skal trygdens underskudd dekkes i henhold til lovens § 8 om statsgarantien. Underskuddet anslås til 213,672 mill. kroner.

Administrasjonsutgifter for Pensjonstrygden for sjømanns inngår i denne posten. Det er foreslått et administrasjonsbudsjett på 38,67 mill. kroner for 2012. Dette er en økning på 3,4 mill. kroner i forhold til 2011. Dette omfatter en økning på 2,7 mill. kroner til prosjekt for fornying av etatens IKT-systemer og 0,7 mill. kroner i lønnskompensasjon i 2012 som følge av lønnsoppgjøret i 2011.

I alt foreslås det bevilget 311,672 mill. kroner.

Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Tilskudd	1 525 308	1 650 000	1 940 000
	Sum kap. 0666	1 525 308	1 650 000	1 940 000

Post 70 Tilskudd

Innledning

Den første ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) i privat sektor ble avtalt i inntektsoppgjøret mellom LO og NHO (daværende NAF) i 1988. AFP var utformet som en tidsbegrenset tidligpensjonsordning fram til fylte 67 år, og formålet med ordningen var opprinnelig å gi slitne arbeidstakere med lange yrkeskarrierer mulighet til å gå av med alderspensjon før de nådde pensjonsalderen i folketrygden. Ordningen ble innført fra 1. januar 1989 med en aldersgrense på 66 år. Laveste pensjonsalder i AFP-ordningen er i dag 62 år. Det ble etablert AFP i finansnæringen fra 1. januar 1995, mens ordningen i Spekter (daværende NAVO) ble innført fra 1. juli 1997.

Også i offentlig sektor ble det inngått avtaler om AFP fra 1. januar 1989. Utgifter til AFP for statsansatte er budsjettet under kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse.

Fra 1. januar 2011 er AFP-ordningene i privat sektor slått sammen til en felles ordning (Fellesordningen for AFP) og er utformet som et livsvarig påslag til alderspensjon fra folketrygden.

Staten gir tilskudd til AFP etter lov 19. februar 2010 nr. 5 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven). Tilskudd til AFP som er tatt ut før 1. januar 2011 følger av lovens kapittel 4 og skal utgjøre 40 pst. av de årlige utgiftene eksklusive AFP-tillegget, for pensjonister i alderen 64 til 67 år. For ny AFP tilstått fra og med 2011 skal statens tilskudd utgjøre 1/3 av pensjonen etter reglene i AFP-tilskottsloven kapittel 2. Staten dekker også kompensasjonstillegget etter AFP-tilskottsloven kapittel 3. De øvrige utgiftene til AFP i privat sektor dekkes av arbeidsgiverne, herunder fullt ut pensjonsutgiftene til 62- og 63-åringer som mottar AFP etter gamle regler. I tillegg til å dekke en del av pensjonsutgiftene, bidrar staten indirekte til finansiering gjennom skattemessig gunstig behandling av pensjonen, ved godskriving av pensjonspoeng i folketrygden etter uttak av gammel AFP, samt ved å dekke utgiftene ved Arbeids- og velferdsetatens arbeid.

I privat sektor er om lag halvparten av arbeidstakerne i dag ansatt i virksomheter med tariffavtale som omfatter AFP. I offentlig og privat sektor sett under ett, har rundt 80 pst. av dem som nærmer seg 62 år rett til AFP.

Hovedtrekk ved regelverket

Avtalefestet pensjon etter reglene fram til 2011

AFP som er tatt ut senest i desember 2010 beregnes i hovedsak som folketrygdens uførepensjon. I tillegg ytes et AFP-tillegg. Dersom pensjonisten har arbeidsinntekt, skal AFP-pensjonen reduseres med samme proSENTSATS som den nye arbeidsinntekten utgjør av beregnet tidligere arbeidsinntekt. AFP reduseres bare dersom inntekten overstiger 15 000 kroner (toleransebeløpet).

AFP kan ikke gis i kombinasjon med uførepensjon, etterlattepensjon, arbeidsavklaringspenger eller foreløpig uførepensjon fra folketrygden.

Avtalefestet pensjon fra 2011

Ny AFP i privat sektor gjelder for arbeidstakere som tar ut AFP med virkningstidspunkt tidligst 1. januar 2011. Ytelsen er utformet som et livsvarig påslag til alderspensjonen fra folketrygden og beregnes på grunnlag av alle år med pensjongivende inntekt til og med det året arbeidstakeren fyller 61 år. Laveste pensjonsalder er 62 år. De første årskullene med ny AFP mottar i tillegg et kompensasjonstillegg, som utgjør et angitt kronetillegg for hvert årskull til og med årskullet født i 1962. Ny AFP blir beregnet slik at summen av de årlige utbetalingene skal være lik, uavhengig av når pensjonen tas ut, det vil si samme nøytrale løsning som gjelder for alderspensjon fra folketrygden. Ny AFP kan fritt kombineres med arbeidsinntekt.

Det er en forutsetning for å ta ut ny AFP at man også samtidig tar ut hel eller delvis alderspensjon. Det stilles krav til at vedkommende er yrkesaktiv på uttakstidspunktet, og har vært omfattet av en avtale om AFP i minst 7 av de siste 9 årene før fylte 62 år. For årskull til og med 1954-kullet er dette kravet noe lempeligere.

I offentlig sektor opprettholdes gjeldende AFP-ordning omtrent uendret fra i dag, se nærmere omtale under programkategori 09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse.

Utviklingen i antall og andel nye AFP-pensjonister

Ny AFP i privat sektor gjelder som nevnt fra 2011. Den følgende omtalen av privat ordning gjelder derfor den tidligere ordningen, til og med 2010.

De siste årene har antall mottakere av AFP i privat og offentlig sektor økt med 3-4000 årlig. Ved utgangen av 2009 mottok 25 439 pensjonister AFP i privat sektor (inkludert Spekter). I 2010 økte antall mottakere i privat sektor (inkludert Spek-

ter) med 3 789. Økningen i antall AFP-pensjonister de siste årene skyldes kraftig vekst i befolkningen i den aktuelle alderen. AFP-pensjonister som andel av befolkningen mellom 62 og 67 har ligget stabilt på mellom 18 pst. og 19 pst. de siste årene. Økningen i antall AFP-pensjonister i privat sektor i 2010 var langt høyere enn den demografiske utviklingen skulle tilsi.

Utviklingen i gjennomsnittlig AFP-pensjon

I 2010 var gjennomsnittlig årlig pensjon for alle AFP-pensjonister i privat sektor (inkludert Spekter) 210 742 kroner. Gjennomsnittlig pensjon var høyere for menn enn for kvinner.

Gjennomsnittlig pensjon. Pr. 31. desember 2006-2010, nominelle beløp

År	Alle	Kvinner	Menn
2006	180 799	139 501	198 477
2007	190 351	149 000	208 731
2008	197 228	156 396	215 592
2009	205 755	164 207	224 108
2010	210 742	168 902	229 843

I 2006 var det i alt 12 992 personer som tok ut AFP-pensjon for første gang, hvorav 5 811 kom fra privat sektor. Det har vært en jevn økning, og i 2008 kom det til i alt 13 950 nye AFP-pensjonister. I 2010 var det 9 272 nye AFP-pensjonister fra privat sektor. Antallet nye AFP-pensjonister er bl.a. påvirket av at befolkningen i alderen 62 til 67 år økte betydelig i årene 2006-2010. Desember 2010 var siste mulighet til uttak av AFP i privat sektor etter gammel ordning, og dette ga en betydelig økning i antall nye mottakere av AFP. Om lag 66 pst. av AFP-pensjonistene har tatt ut pensjonen ved første mulige tidspunkt, dvs. ved 62 år. Denne andelen har vært stabil de siste årene, men i 2010 sank den til 57 pst. av nye AFP-pensjonister.

Beregninger viser at om lag 30 pst. av de som har mulighet til å ta ut AFP i privat sektor, gjør det ved første mulige anledning, dvs. ved 62 år. 74 pst. av de som tilfredsstiller kravene for AFP i privat sektor har valgt å ta ut AFP ved 66 år i 2010, gitt at vedkommende ikke har forlatt arbeidslivet gjennom andre ordninger, f.eks. uførepensjon.

Generelt er det en større andel som velger å ta ut AFP i privat sektor enn i offentlig sektor. Lavest uttak av AFP finner man blant statsansatte.

Utviklingen i andelen AFP-pensjonister med gradert pensjon

Andelen AFP-mottakere som tar ut gradert pensjon har økt for begge kjønn både i offentlig og privat sektor de siste årene. Ved utgangen av 2008 var den gjennomsnittlige pensjonsgraden 88,7 pst. for alle AFP-pensjonister, mens den for nye AFP-pensjonister var 83,3 pst. Til sammenligning var gjennomsnittlig pensjonsgrad for nye AFP-pensjonister 90,1 pst. i 2004. Fra 1. januar 2011 vil AFP i privat sektor beregnes som et påslag til alderspensjon fra folketrygden, med mulighet for å kombinere pensjon og arbeidsinntekt uten avkorting av pensjonen. Fra dette tidspunktet vil det også være mulig å ta ut gradert alderspensjon.

Blant menn i privat sektor var det 25,2 pst. av de nye mottakerne som tok ut gradert pensjon i 2010, mot 24,7 pst. i 2009 og 17,2 pst. i 2006. For kvinner var det 32,4 pst. av de nye mottakerne i privat sektor som kombinerte arbeid og pensjon i 2010, mot 25,1 pst. i 2009 og 17,3 pst. i 2006.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

Det er bare ordningene i privat sektor som får statstilskudd på kapittel 666 post 70. I kommunal og statlig sektor dekker arbeidsgiver utgiftene fullt ut.

Utgiftene til AFP på kap. 666 var i 2010 på 1 525,3 mill. kroner, mot 1 294,0 mill. kroner i 2009. Målt i løpende priser var dette en økning på 231,3 mill. kroner, eller 17,9 pst. Til sammenligning økte utgiftene med 15,3 pst. fra 2008 til 2009.

Viktige utviklingstrekk for grupper som omfattes av kapittel 666 post 70

Antall pensjonister med AFP under kap. 666 AFP, post 70 Statstilskudd (privat sektor, 64-67 år), pr. pr. 31. desember 2010 og endring fra året før. Menn og kvinner 2006, 2009-2010

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2006	12 453	8 760	3 693	6,9	6,1	8,8
2009	16 738	11 562	5 176	11,0	10,5	12,0
2010	19 454	13 465	5 989	16,2	16,5	15,7

Antall AFP-pensjonister i privat sektor i alderen 64-67 år lå stabilt på drøye 11 000 personer i perioden 2003-2005. I perioden 2005-2009 økte antall mottakere pga. økt befolkning i den aktuelle aldersgruppen, samt høyere sysselsetting blant personer i AFP-alder. Økningen fortsatte også i 2010, og med siste mulighet for uttak av AFP etter gammel ordning, var det særlig høyt uttak i desember 2010.

Gammel AFP i privat sektor var forbeholdt aldersgruppen 62-67 år. Fra 2011 vil utviklingen i

antall mottakere preges av at AFP i privat sektor har blitt endret fra en tidligpensjonsordning til et livsvarig påslag til alderspensjonen for alle som er omfattet av ny AFP. Antall mottakere etter den gamle ordningen er også påvirket av vilkåret om at inntektsgivende arbeid må opphøre eller reduseres, mens ny AFP fritt kan kombineres med arbeidsinntekt. På lang sikt vil det dermed bli flere AFP-mottakere i privat sektor, men den årlige ytelsen vil være lavere enn etter den gamle ordningen.

Antall nye AFP-pensjonister under kap. 666 AFP post 70. Statstilskudd (privat sektor, 64-67 år), i løpet av året og prosentvis endring fra året før. Menn og kvinner 2006, 2009-2010

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2006	4 891	3 408	1 483	17,9	18,0	17,6
2009	6 806	4 707	2 099	14,7	14,9	14,3
2010	8 056	5 642	2 414	21,2	22,4	18,7

Utfordringer og hovedprioriteringer

Avtalefestet pensjon i privat sektor er gjort om til et livsvarig påslag til folketrygdens alderspensjon. Det er en forutsetning for å ta ut ny AFP at man også samtidig tar ut hel eller delvis alderspensjon fra folketrygden. Dette krever et nært og tett samarbeid mellom Fellesordningen for AFP og Arbeids- og velferdsetaten. Det er en viktig utfordring for begge parter å iverksette de nye reglene på en effektiv og god måte.

Det fleksible pensjonssystemet åpner opp for nye muligheter for å kunne kombinere arbeid og pensjon. Det er viktig at den enkelte gis god informasjon om mulighetene og konsekvensene av pensjonsreformen for å kunne gjøre godt begrunnede valg mellom arbeid og pensjon.

Budsjettforslag for 2012

I anslagene er det skilt mellom AFP innvilget til og med 2010, og ny AFP som trådte i kraft 1. januar 2011.

For 2012 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig pensjonsnivå på om lag 220 500 kroner (ekskl. AFP-tillegget) for mottakere av AFP innvilget til og med 2010. Statlig tilskudd til denne AFP-ordningen utgjør 40 pst. av pensjonen. Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig statlig bidrag på om lag 26 100 kroner for mottakere av AFP etter ny ordning fra og med 1. januar 2011. Gjennomsnittlig antall pensjonister er beregnet til hhv. 16 380 og 18 200 personer.

Det foreslås bevilget 1 940 mill. kroner i statstilskudd til AFP i privat sektor for 2012.

Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	346 703	380 000	398 000
	Sum kap. 0667	346 703	380 000	398 000

Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning**Innledning**

En ordning med supplerende stønad for personer med kort botid i Norge ble innført fra 2006. Formålet er å sikre eldre innvandrere og andre med liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden en inntekt på nivå med minste pensjonsnivå.

Hovedtrekk ved regelverket

Stønadene reguleres av lov 29. april 2005 om supplerende stønad til personer med kort botid i Norge, og er ikke en folketrygdytelse.

Stønadene skal prøves mot alle typer inntekt hos stønadsmottakeren og eventuell ektefelle/samboer/registrert partner. Det er uten betydning om inntekten er fra Norge eller utlandet. Dersom det foreligger formue utover det vanlige, kan dette føre til avslag på supplerende stønad. Stønadsretten bortfaller ved opphold i utlandet i mer enn 90 dager, enten i sammenheng eller til sammen i løpet av en stønadsperiode. Det kreves personlig fram møte for å sette fram krav om stønaden. Supplerende stønad gis for inntil 12 måneder av gangen.

Reglene for supplerende stønad ble tilpasset pensjonsreformen fra 2011 etter lovendringer høsten 2010.

Resultatrapport 2010

Ordningen ble innført fra 2006. Antall stønadsmottakere har økt fra 2 400 ved utgangen av 2006 til 2 902 ved utgangen av 2010. Ved utgangen av 2010 var 65,5 pst. av stønadsmottakerne kvinner.

	Antall stønadsmottakere	Andel med reduisert ytelse, pst.	Gjennomsnittlig ytelse
2006	2 401	64,6	93 009
2009	2 856	71,0	113 755
2010	2 902	73,1	118 452

Utfordringer og hovedprioriteringer

Formålet med ordningen er å sikre eldre innvandrere og andre med liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden en inntekt på nivå med minste pensjonsnivå. Arbeidet med evaluering av ordningen er igangsatt og vil bli basert på bidrag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk Sentralbyrå.

Budsjettforslag for 2012

Anslag som er lagt til grunn for budsjettforslaget på posten baserer seg på at gjennomsnittlig stønadsbeløp blir om lag kr 126 000 og at gjennomsnittlig antall mottakere blir om lag 3200 i 2012.

Det foreslås bevilget 398 mill. kroner i 2012.

Programkategori 29.70 Alderdom

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2670	Alderdom	121 088 169	128 209 000	146 027 000	13,9
	Sum kategori 29.70	121 088 169	128 209 000	146 027 000	13,9

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	121 088 169	128 209 000	146 027 000	13,9
	Sum kategori 29.70	121 088 169	128 209 000	146 027 000	13,9

Kap. 2670 Alderdom

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	44 115 647	45 915 000	50 860 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	71 063 082	76 500 000	89 200 000
72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>		34 154	24 000
73	Sært tillegg, pensjonstillegg mv., <i>overslagsbevilgning</i>	5 875 286	5 770 000	5 950 000
	Sum kap. 2670	121 088 169	128 209 000	146 027 000

Innledning

Formålet med folketrygdens alderspensjon er å sikre inntekt for personer i alderdommen og å legge til rette for en fleksibel og gradvis overgang fra arbeid til pensjon.

Folketrygden gir både en minstesikring for de som har hatt lav arbeidsinntekt og en standardsikring i forhold til tidligere arbeidsinntekt.

Reglene for uttak av alderspensjon opptjent etter folketrygdloven kapittel 3 (dagens alderspensjon) ble endret fra 1. januar 2011. Alderspen-

sjonen er nå blitt fleksibel mellom 62 og 75 år, og det er innført levealdersjustering. Regulering av alderspensjon under utbetaling skjer ikke lenger gjennom endringer i grunnbeløpet, men med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Se nærmere nedenfor.

Fra 1. januar 2010 ble det innført nye opptjeningsregler i folketrygdloven kapittel 20 for personer født fra og med 1954. Årskullene 1954–1962 vil få en forholdsmessig andel av sin alderspensjon beregnet etter disse reglene. Det første året hvor alderspensjon delvis vil bli utbetalt etter nye opp-

tjeningsregler blir i 2016 når 1954-kullet fyller 62 år. Utgiftene til alderspensjon de nærmeste årene påvirkes derfor ikke av nye opptjeningsregler.

Hovedtrekk ved regelverket

Alderspensjonen kan ifølge opptjeningsreglene som gjelder fullt ut for de som er født i 1953 og tidligere bestå av følgende komponenter:

- grunnpensjon
- tilleggspensjon
- særtillegg/pensjonstillegg
- forsørgingstillegg for ektefelle og barn
- ventetillegg

Alderspensjonister kan fritt kombinere arbeid og pensjon uten inntektsprøving. Tidligere har alderspensjon til personer mellom 67 og 70 år blitt avkortet mot arbeidsinntekt. Disse reglene ble avvirket for 67-åringer fra 2008, for 68-åringer fra 2009 og for 69-åringer fra 2010.

Grunnpensjon

Grunnpensjonen fastsettes uavhengig av tidligere inntekt. For å få rett til grunnpensjon kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid (vanligvis botid i Norge). Full grunnpensjon oppnås når en person har bodd 40 år i Norge. Ved kortere trygdetid enn 40 år reduseres grunnpensjonen forholdsmessig. For en enslig pensjonist tilsvarer full grunnpensjon grunnbeløpet (G) i folketrygden (100 pst. av G).

Grunnpensjonen til gifte pensjonister utgjør 85 pst. av G. Samboere som tidligere har vært gift med hverandre, har eller har hatt felles barn eller har levd sammen i 12 av de siste 18 månedene, og registrerte partnere, får grunnpensjon på samme nivå som gifte.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjonen beregnes på bakgrunn av den pensjonsgivende inntekten vedkommende har hatt som yrkesaktiv. Opptjeningstiden for full tilleggspensjon er 40 år. Gjenlevende ektefelle er berettiget til det høyeste beløpet av egenopptjent tilleggspensjon og et beløp som tilsvarer 55 pst. av summen av egen og avdødes tilleggspensjon.

Særtillegg/pensjonstillegg

Til og med 2010 ble det gitt særtillegg til personer som ikke hadde rett til tilleggspensjon eller som

hadde tilleggspensjon som var mindre enn særtillegget. Formålet med særtillegg var å sikre alle et minimumsnivå på sin alderspensjon, uavhengig av tidligere opptjening. Fullt ordinært særtillegg utgjorde 100 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2010. Som følge av ny regulering av alderspensjon fra 1. mai 2011 utgjør ikke særtillegget lenger en fast andel av grunnbeløpet, men oppreguleres i tråd med de nye reguleringsprinsippene.

Særtillegget ble erstattet av et pensjonstillegg til nye alderspensjonister fra 1. januar 2011. De som allerede mottar særtillegg beholder dette. Pensjonstillegg ytes dersom summen av grunn- og tilleggspensjon er lavere enn det minste pensjonsnivået som vedkommende har rett til. Minste pensjonsnivå skal sikre et akseptabelt inntektsnivå for personer uten eller med lav tidligere inntekt. Satsen for enslige (høy sats) utgjør 157 639 kroner. Par som bor sammen kan dele på husholdsutgifter og har derfor en lavere sats. Til sammen er paret sikret en pensjon på 291 644 kroner. Pensjonist som forsørger ektefelle omfattes av en særskilt sats som utgjør 236 471 kroner. Personer som tok ut alderspensjon før 2011 og mottar særtillegg, er også omfattet av reglene om minste pensjonsnivå.

For å få rett til et minste pensjonsnivå kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid (vanligvis botid i Norge). Fullt minste pensjonsnivå oppnås når en person har bodd 40 år i Norge. Ved kortere trygdetid enn 40 år reduseres minste pensjonsnivå forholdsmessig

Forsørgingstillegg for ektefelle og barn

Til alderspensjonist som forsørger ektefelle, kan det ytes ektefellestillegg. Likestilt med ektefelle er registrerte partnere og samboere som har felles barn eller tidligere har vært gift med hverandre. Til alderspensjonist som forsørger barn under 18 år, kan det ytes barnetillegg. Tilleggene inntektsprøves.

Fra 1. januar 2011 ble reglene for forsørgingstillegg tilpasset de nye reglene om fleksibelt uttak av alderspensjon og ny regulering. Forsørgingstillegg gis fortsatt først fra 67 år, og det er et vilkår at vedkommende mottar hel alderspensjon.

Forsørgingstilleggene er løstrevet fra grunnbeløpet i stedet knyttet til minste pensjonsnivå, slik at tilleggene utvikler seg i takt med det generelle minstenivået for alderspensjonister. Ektefellestillegg og barnetillegg utgjør henholdsvis 25 og 20 pst. av minste pensjonsnivå med høy sats.

Ventetillegg

Fra 1. januar 1973 til ordningen opphørte 1. april 1984 ble det opptjent et ventetillegg for personer som ikke tok ut hel alderspensjon mellom 67 og 70 år. Antall mottakere blir stadig færre, og forventes å være 1 235 personer i 2012.

Fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering

Fra 1. januar 2011 ble det innført fleksibelt uttak og levealdersjustering av alderspensjon fra folketrygden. Med virkning fra 1. mai 2011 reguleres alderspensjon under utbetaling med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Den enkelte kan starte uttak av pensjonen i alderen mellom 62 og 75 år. For å kunne ta ut pensjonen før 67 år, er det et vilkår at årlig pensjon fra 67 år minst tilsvarer minste pensjonsnivå. Pensjonen kan graderes med 20, 40, 50, 60, 80 og 100 pst. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeidsinntekt uten

avkortning. Fortsatt arbeidsinntekt til og med fylte 75 år gir pensjonsopptjening, også når pensjonen er tatt ut.

Pensjonen beregnes ved at grunn- og tilleggspensjonen (basispensjon) divideres med et forholdstall, som gjenspeiler forventet gjenstående levetid. Gjennom forholdstallet justeres pensjonen for endringer i levealderen og for uttakstidspunkt. Den årlige pensjonen blir høyere jo senere den tas ut. Uttaksreglene er nøytralt utformet, slik at summen av alderspensjon som den enkelte mottar i perioden som pensjonist, vil være uavhengig av uttakstidspunkt. Pensjon under utbetaling reguleres med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst., mens satsene for minste pensjonsnivå reguleres med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjustering for 67-åringer. Pensjon under opptjening reguleres i samsvar med lønnsveksten. Med virkning fra 1. mai 2011 ble alderspensjon under utbetaling økt med 3,94 pst, mens satsene for minste pensjonsnivå økte med 4,21 pst. Grunnbeløpet økte med 4,73 pst.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

År	Løpende kroner (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.vis)	2010 kroner ¹ (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.vis)
2006	90 680	4 708	5,5	109 002	2 042	1,9
2009	112 845	7 462	7,1	117 100	3 158	2,8
2010	121 088	8 243	7,3	121 088	3 988	3,4

¹ Utgifter i 2010 kroner er deflatert med gjennomsnittlig grunnbeløp 2010 = 74 721 kroner

Fra 2009 til 2010 økte utgiftene til alderspensjon med 7,3 pst. Regnet i fast grunnbeløp var økningen 3,4 pst. Utgiftene økte betraktelig mer i 2008–2010 enn i årene før, på grunn av økt særtillegg. Gjennomsnittlig grunnbeløp økte med 3,8 pst. I tillegg øker utgiftene til tilleggspensjon med mer enn grunnbeløpet. Dette har sammenheng med at nye alderspensjonister har høyere opptjening.

Utviklingen i antall alderspensjonister og minstepensjonister

Antall alderspensjonister har økt de siste årene. Fra 2006 til 2010 var økningen på om lag 29 000, dvs. en økning på 4,6 pst. I 2010 mottok om lag 664 000 personer alderspensjon fra folketrygden.

Andelen minstepensjonister utgjorde 29 pst. av alle alderspensjonister i 2006, og 28 pst. i 2010. Nedgangen henger sammen med at nye pensjonister har opptjent rett til høyere tilleggspensjon i folketrygden. I perioden 2008–2010 økte den ordinære særtilleggssatsen fra 79,33 pst. til 100 pst. av folketrygdens grunnbeløp. Økningen av særtillegget har isolert sett medført økt antall minstepensjonister fordi flere med tilleggspensjon har fått supplert tilleggspensjonen med et avkortet særtillegg. Reduksjonen i antall minstepensjonister er dermed ikke like stor som økningen i opptjent tilleggspensjon skulle tilsi.

Alderspensjonister og minstepensjonister pr. 31. desember 2006, 2009 og 2010, endringer fra foregående år og andel minstepensjonister.

År	I alt Minstepensjonister				Andel minstepensjonister ¹		
	Antall	Endring	Antall	Endring	I alt	Menn	Kvinner
2006	634 216	4 879	184 123	-7 899	29,0	8,5	43,8
2009	650 871	8 056	186 875	-5 012	28,7	8,3	44,0
2010	663 799	12 928	185 564	-1 311	28,0	8,1	43,0

¹ Andelen mannlige og kvinnelige minstepensjonister er sett i forhold til hhv. antall mannlige og kvinnelige alderspensjonister, og ikke i forhold til totalt antall alderspensjonister.

Det er fortsatt en langt høyere andel kvinner enn menn med minstepensjon. Dette skyldes at kvinnene gjennomgående har hatt en svakere tilknytning til arbeidslivet og lavere inntekt enn menn.

Blant kvinner som nå blir alderspensjonister er det stadig flere som har vært yrkesaktive. Andelen minstepensjonister blant kvinner forventes derfor å gå ned i årene framover.

Antall nye alderspensjonister med tidligere uførepensjon og yrkesaktivitet

Andel nye alderspensjonister mellom 67 og 70 år med forutgående uførepensjon, og andel som var yrkesaktive året før pensjonering pr. 31. desember 2006, 2009 og 2010

År	Antall nye alderspensjonister ¹	Andel med forutgående uførepensjon, pst.	Andel som var yrkesaktive året før pensjonering ²
2006	38 600	42,4	22,9
2009	42 800	40,6	27,6
2010	47 000	37,6	28,4

¹ Antall alderspensjonister pr. 31.12. som ikke var alderspensjonister et år tidligere

² Personer som var både yrkesaktive og hadde uførepensjon er ikke medregnet. Med yrkesaktiv menes her personer med inntekt over 1G.

Blant nye alderspensjonister i 2010 hadde 37,6 pst. vært uførepensjonister før de ble alderspensjonister. Fra 2006 til 2010 har denne andelen blitt redusert med 4,8 prosentpoeng. Andelen nye alders-

pensjonister som var yrkesaktive året før pensjonering, dvs. med pensjonsgivende inntekt over 1 G, har økt fra om lag 23 pst. i 2006 til om lag 28 pst. i 2010.

Utvikling i gjennomsnittlig alderspensjon og minstepensjon

Utvikling i gjennomsnittlig pensjon og minstepensjon, 2010 kroner¹

	Alderspensjon			Minstepensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2006	157 800	187 700	136 100	105 800	90 000	108 100
2009	180 900	213 900	156 200	123 500	109 300	125 500
2010	184 900	218 700	159 200	124 500	108 600	126 800

¹ Beløpene er omregnet til 2010-kroner med utviklingen konsumprisindeksen.

Gjennomsnittlig alderspensjon økte med hele 17,2 pst. i realverdi fra 2006 til 2010. Økningen skyldes både at den enkeltes pensjon har økt reelt, dvs. med mer enn prisveksten, og at nye alderspensjonister har hatt høyere opptjening. Økningen var litt større for kvinner enn for menn, henholdsvis 17,0 pst. og 16,5 pst. Årsaken er sannsynligvis økte særtilleggssatser, men det antas at kvinner også i fremtiden vil få en høyere prosentvis økning enn menn. Dette skyldes først og fremst en økende yrkesdeltakelse blant kvinner, men også at ordningen med omsorgspoeng som trådte

i kraft i 1992 etter hvert vil begynne å få virkning for nye alderspensjonister.

Fra 1. mai 2011 utgjør minste pensjonsnivå 157 639 kroner for enslige, 145 822 kroner for minstepensjonist som er gift eller samboende med minstepensjonist og 125 338 kroner for minstepensjonist som er gift med pensjonist med høy tilleggspensjon. For enslige personer som tok ut alderspensjon fra 1. mai 2011 og er født i 1944, var høyest oppnåelig pensjon fra folketrygden før levealdersjustering (basispensjon) 368 724 kroner i året.

Gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister og minstepensjonister

Utvikling i gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister, 2010-kroner¹, og andel minstepensjonister

	Gjennomsnittlig alderspensjon for nye alderspensjonister, 2010 kroner ¹			Andel minstepensjonister av nye alderspensjonister, pst.		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2006	170 200	202 500	139 800	20,8	4,9	35,7
2009	199 900	235 400	165 400	17,7	4,9	30,2
2010	201 700	236 800	167 100	17,8	5,3	30,2

¹ Beløpene er omregnet til 2010-kroner med utviklingen i konsumprisindeksen.

Kvinnens økte yrkesdeltakelse har gitt seg utslag i at kvinnes opptjening av tilleggspensjon er blitt høyere, og at den også øker noe raskere enn menns opptjening. Gjennomsnittlig pensjon for nye pensjonister økte med 19,5 pst. for kvinner og 16,9 pst. for menn fra 2006 til 2010. Denne trenden, med høyere prosentvis vekst for kvinner, forventes å fortsette ettersom flere kvinner med mer omfattende yrkesdeltakelse når pensjonsalderen.

Andelen minstepensjonister blant nye pensjonister i 2010 var 5,3 pst. for menn og 30,2 pst. for kvinner. For menn har andelen vært forholdsvis stabil de siste årene, mens den for kvinner har falt med om lag 15 pst. siden 2006. Også denne effekten henger sammen med kvinners økende yrkesdeltakelse over tid.

Sammensetning av alderspensjonistenes inntekt

Pensjonistenes inntekter har økt i forhold til konsumprisindeksen i perioden fra 2005 til 2009. 2009 er det siste året det foreligger inntektsopplysninger for. 67 pst. av alderspensjonistenes samlede inntekter kom i 2009 fra alderspensjon fra folketrygden, mens tjenstepensjon utgjorde i gjennomsnitt 18 pst. av samlet inntekt. Alderspensjonen utgjør en større andel av kvinners samlede inntekt enn av menns samlede inntekt, henholdsvis 70 pst. og 65 pst. For menn utgjorde alders- og tjenstepensjonene samlet 84 pst. av inntekten, og for kvinner 88 pst. Folketrygden har en omfordelende effekt ved at de høyeste inntektene ikke gir pensjonsopptjening. Alderspensjonens dekningsgrad er derfor synkende med stigende inntekter. For denne gruppen utgjør derfor supplerende tjenstepensjoner en relativt større andel av totale inntekter.

Sammensetning av alderspensjonistenes gjennomsnittlige inntekt 2005–2009. Samlet inntekt i faste 2009-kroner¹ og andeler i pst. av samlet inntekt.

		2005	2006	2007	2008	2009
Totalt:	Samlet inntekt ²	239 900	229 700	253 700	263 100	259 100
	Alderspensjon	62	67	64	64	67
	Tjenestepensjon	17	18	18	18	18
	Annen inntekt ³	21	15	18	19	14
Kvinner:	Samlet inntekt ²	188 100	189 200	207 100	217 600	215 700
	Alderspensjon	69	70	68	67	70
	Tjenestepensjon	17	17	17	17	18
	Annen inntekt ³	14	12	15	16	12
Menn:	Samlet inntekt ²	313 400	286 300	318 400	325 500	318 000
	Alderspensjon	57	64	61	61	65
	Tjenestepensjon	17	19	18	18	18
	Annen inntekt ³	26	17	21	21	16

¹ Beløpene er omregnet til 2009-kroner med utviklingen i konsumprisindeksen.

² Samlet inntekt er summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer.

³ Annen inntekt er kapitalinntekt, yrkesinntekt, andre overføringer med mer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for personer og familier.

Utviklingen i grunnbeløpet og lønnsveksten

Inntektsutviklingen for alderspensjonister og lønnstakere i alt, prosentvis økning

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Endring pr. år 2003–2010
– Grunnbeløp	3,9	3,3	3,5	5,4	5,5	4,2	3,80	4,2
– Minstepensjon for enslige	3,9	3,3	3,5	5,4	11,3	7,9	5,40	5,8
– Minstepensjon for ektepar	6,1	4,9	4,0	5,4	11,9	8,2	5,50	6,5
Lønnstakere i alt	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,5	3,75	4,4

Kilde: Prop 128 S (2010–2011) – Om trygdeoppgjøret 2011

Grunnbeløpet i folketrygden økte i perioden fra 2003 til 2010 med gjennomsnittlig 4,2 pst. pr. år. Årslønnsveksten for alle grupper var på 4,4 pst. pr. år i samme periode.

Fra 2011 er det innført nye regler for regulering av alderspensjon. Grunnbeløpet, reguleringsfaktorer og satser for minste pensjonsnivå blir nå fastsatt i forskrift ved Kongelig resolusjon. Alderspensjon under utbetaling reguleres i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 pst. Satsene for minste pensjonsnivå reguleres i samsvar med lønnsveksten og deretter justert for effekten av levealderjusteringen for 67-åringene i regule-

ringsåret. Grunnbeløpet og alderspensjon under opptjening reguleres i samsvar med lønnsveksten. Se omtale ovenfor.

Forventet pensjoneringsalder

Forventet pensjoneringsalder i et gitt år er definert som den alderen en tilfeldig valgt person forventes å slutte i arbeid, gitt pensjoneringsmønsteret i året. Forventet pensjoneringsalder ved fylte 50 år var 63,6 år i 2010. Det er 0,5 år lavere enn i 2006 for begge kjønnene sett under ett.

Forventet pensjoneringsalder; alderspensjon, uførepensjon og AFP

	Ved fylte 50 år		
	I alt	Menn	Kvinner
2006	64,1	64,4	63,9
2009	63,9	64,3	63,6
2010	63,6	63,9	63,2

Forventet yrkesaktivitet ved 50 år

	Ved fylte 50 år		
	I alt	Menn	Kvinner
2006	10,3	12,0	8,6
2009	10,9	12,5	9,3
2010	10,9	12,4	9,4

Forventet yrkesaktivitet ved 50 år er et mål på hvor mange årsverk en 50-åring kan regne med å tilbringe i arbeid framover, gitt sysselsettingsmønsteret i det aktuelle året. I IA-avtalen er et delmål å øke forventet yrkesaktivitet ved 50 år med 6 måneder fra 2009 til 2013. Forventet yrkesaktivitet ved fylte 50 år var 10,9 år både i 2009 og 2010.

Siden 2006 har forventet pensjoneringsalder ved 50 år falt noe, mens forventet yrkesaktivitet

har vist en økning, noe som har sammenheng med at flere enn tidligere kombinerer arbeid og pensjon.

Utviklingen i pensjoneringsmønster og yrkesaktivitet i 2011

Fra 1. januar 2011 ble det åpnet for fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden fra 62 år. Den enkelte kan velge mellom uttak av hel eller gradert alderspensjon, og det er mulig å kombinere uttak av alderspensjon med arbeidsinntekt uten avkorting.

Ved utgangen av juni 2011 hadde om lag 24 000 personer under 67 år tatt ut fleksibel alderspensjon. Tabellen nedenfor viser antall alderspensjonister i alderen 62–66 år etter alder og kjønn, samt gjennomsnittlig uttaksgrad og gjennomsnittlig pensjon for de ulike årskullene. De fleste tidligpensjonistene har valgt 100 pst. uttaksgrad, og gjennomsnittlig uttaksgrad er vel 90 pst. Langt flere menn enn kvinner har valgt å ta ut alderspensjon tidlig, og gjennomsnittlig pensjonsnivå er høyest blant menn som følge av at de har høyest opptjening.

Årlig pensjon øker jo senere den tas ut som følge av at pensjonen da utbetales over færre år. Når en korreterer for uttaksgrad øker gjennomsnittlig pensjon mellom de ulike årskullene om lag i takt med endringene i forholdstall mellom årskullene.

Antall alderspensjonister 62–66 år pr. 30.06.2011. Gjennomsnittlig pensjon

	Alder	Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad	Gjennomsnittlig pensjon	Gjennomsnittlig pensjon korrigert for uttaksgrad
Kvinner	62	958	82,3	139 530	166 780
	63	706	82,4	148 410	176 340
	64	704	84,7	159 820	186 430
	65	866	88,8	171 730	192 370
	66	719	92,4	185 110	199 390
Menn	62	4 871	91,9	184 720	200 530
	63	4 102	91,0	193 980	212 240
	64	3 907	91,9	206 030	223 470
	65	3 961	93,3	218 590	233 780
	66	3 228	94,6	233 990	246 900

	Alder	Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad	Gjennomsnittlig pensjon	Gjennomsnittlig pensjon korrigert for uttaksgrad
Totalt	62	5 829	90,3	177 300	194 980
	63	4 808	89,7	187 290	206 970
	64	4 611	90,8	198 970	217 810
	65	4 827	92,5	210 180	226 350
	66	3 947	94,2	225 080	238 240

I budsjettet for 2011 ble det på usikkert grunnlag anslått at det ved utgangen av 2011 ville være om lag 19 000 alderspensjonister under 67 år. Fleksibel alderspensjon som fritt kan kombineres med arbeidsinntekt og der årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut, er helt nytt. Det eneste holdpunktet man hadde for å anslå antall som ville benytte seg av tidlig uttak av alderspensjon var omfanget av AFP for tidligere år. Gammel AFP skiller seg imidlertid fra fleksibel alderspensjon på flere punkter, den kunne for eksempel ikke fritt kombineres med arbeidsinntekt. AFP var dermed ikke noe fullgodt sammenligningsgrunnlag for å anslå omfanget av tidlig uttak av alderspensjon.

Basert på utviklingen til og med mars 2011 ble anslaget i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2011 økt til om lag 28 000. Anslaget er i dette budsjettet økt ytterligere til 35 000 ved utgangen av 2011. Antall alderspensjonister under 67 år ved utgangen av 2012 anslås på usikkert grunnlag til 48 000. Flere tidligpensjonister enn anslått har medført høyere utgifter til folketrygdens alderspensjon i 2011 enn anslått i saldert budsjett 2011. Utviklingen i antall tidligpensjonister i 2011 vil også ha betydning for budsjettanslagene i 2012 og årene framover. Selv om omfanget av tidlig uttak av alderspensjon i første halvdel av 2011 nå er kjent, er anslagene på omfanget i 2012 også gjort på høyst usikkert grunnlag. Det er for tidlig å si om utviklingen så langt i 2011 er representativ for

utviklingen også i senere år. I 2012 er det imidlertid bare ett nytt årskull som kan ta ut alderspensjon, mot seks nye årskull i 2011. Usikkerheten rundt anslaget for 2012 er derfor betydelig lavere enn usikkerheten rundt anslaget for 2011.

Tidlig uttak av alderspensjon gir lavere årlig pensjon for den enkelte. Økte utgifter som følge av flere tidligpensjonister på kort sikt vil derfor i utgangspunktet ikke påvirke folketrygdens utgifter over tid.

Mange ser ut til å ønske å kombinere arbeid og pensjon, og av de som tok ut fleksibel alderspensjon før 67 år i januar 2011 hadde i følge arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret om lag 6 av 10 fortsatt et arbeidsforhold ved utgangen av juni 2011. Det kan være noen svakheter i registreringspraksis i dette registeret, men kvaliteten er antatt å være relativt god, og arbeidsgivere er dessuten lovpålagt å melde fra om opphør av arbeidsforhold.

Et hovedmål med pensjonsreformen er å bidra til at flere velger å arbeide lenger. Selv om mange har tatt ut fleksibel alderspensjon i 2011 har en hittil ikke observert noen nedgang i yrkesaktiviteten i eldre aldersgrupper i 2011. Tvert i mot viser tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet basert på Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret at yrkesaktiviteten øker noe for alle grupper over 60 år, jf. tabellen nedenfor.

Andelen av befolkningen i registrert arbeidsforhold ved utgangen av 2. kvartal 2007–2011. Aldersstandardiserte tall (normert mot aldersfordelingen 2. kvartal 2011).

Aldersgruppe	Andel av befolkningen i registrert arbeidsforhold. Pst.					Endring i prosentpoeng fra 2009 til 2010	Endring i prosentpoeng fra 2010 til 2011
	2007	2008	2009	2010	2011		
18–29 år	59,3	61,4	59,2	58,1	57,1	-1,1	-1,0
30–59 år	72,5	73,6	73,1	72,8	73,1	-0,3	0,3
60–61 år	61,1	62,3	62,7	63,1	64,4	0,4	1,3
62–66 år	36,0	38,4	39,2	39,6	40,3	0,4	0,7
67–69 år	13,1	14,4	15,6	16,3	17,1	0,7	0,8
70–74 år	5,1	5,7	6,0	6,5	6,8	0,5	0,3

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet, Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret

SSBs arbeidskraftsundersøkelser AKU gir også informasjon om yrkesaktiviteten i ulike aldersgrupper og endringer i denne. Det vil være noen forskjeller mellom AKU og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken bl.a. fordi AKU er en

utvalgsundersøkelse. SSBs AKU-tall over sysselsettingsprosent for ettårige aldersgrupper fra 60 år og oppover, viser stort sett ikke signifikante utslag for 1. og 2. kvartal 2011 sammenlignet med tilsvarende kvartaler i 2010.

Sysselsettingsprosent etter alder. 60–74 år. Årsgjennomsnitt 2007–2010, 1. og 2. kvartal 2010–2011.

		60–74 år	60 år	61 år	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67–69 år	70–74 år
Års- gjennomsnitt	2007	35	72	69	55	47	46	35	30	16	7
	2008	36	75	69	57	46	44	36	30	18	6
	2009	36	77	71	57	48	41	40	31	17	6
	2010	36	78	72	56	50	42	38	34	19	7
Kvartalstall	1. kvartal										
	2010	36	76	70	55	52	41	41	31	18	6
	2. kvartal										
	2010	36	78	72	56	46	43	38	30	18	8
	1. kvartal										
	2011	36	76	74	57	52	42	35	37	18	8
2. kvartal											
2011	36	77	73	58	49	42	35	32	18	9	

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftsundersøkelsen.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Fleksibel alderspensjon, med mulighet for uttak av alderspensjon fra 62 år, innebærer at valg av pensjoneringsstidspunkt får stor betydning for inntekten resten av livet. Den årlige pensjonen blir høyere jo senere den tas ut. Folketrygdens utgifter over tid påvirkes i liten grad av om pensjonen tas ut før eller etter 67 år, siden reglene for uttak av alderspensjon er nøytralt utformet. Imidlertid har folketrygdens årlige utgifter til alderspensjon blitt mindre forutsigbare enn tidligere, siden uttak av alderspensjon nå er et selvstendig valg for den enkelte.

Det er svært viktig at den enkelte får tilstrekkelig informasjon om konsekvensene av det val-

get man tar med hensyn til pensjoneringsstidspunkt. Arbeids- og velferdsetaten har et hovedansvar for å gi god informasjon og veiledning til brukere om nytt regelverk. Etaten har utviklet en pensjonsportal med en pensjonskalkulator som gir den enkelte mulighet til å beregne nivået på pensjonen ved ulike tidspunkt for uttak. Personer som ikke nås på denne måten, skal kunne få like god informasjon ved henvendelse på telefon eller ved personlig oppmøte på sitt lokale NAV-kontor. I 2011 er det en spesiell utfordring at fem ekstra årskull kan ta ut alderspensjon fra folketrygden etter nye fleksible uttaksregler. Fra 1. juli åpnet Arbeids- og velferdsetaten et nytt kontaktsenter på pensjonsområdet, NAV Kontaktsenter Pensjon. NAV Ny pensjon ble lagt ned fra samme dato.

Budsjettforslag for 2012

Følgende plantall er lagt til grunn for budsjettforslaget for 2012

	2010	2011 ¹	2012
Gjennomsnittlig antall med grunnpensjon	657 199	690 180	733 615
Gjennomsnittlig antall med tilleggspensjon	614 575	656 190	694 800
Gjennomsnittlig antall med ventetillegg	2 616	1 850	1 235
Gjennomsnittlig antall med sært tillegg	187 545	183 620	179 795
Gjennomsnittlig pensjon i alt, inklusive etterbetalinger, kroner	184 248	195 995	199 050
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	67 127	69 720	69 330
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	115 630	123 645	128 380
Gjennomsnittlig ventetillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	12 882	13 515	13 765
Gjennomsnittlig sært tillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	31 326	32 620	33 093

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantallene for 2011 og kan derfor avvike fra plantallene i Prop. 1 S (2010–2011).

Det er gjort endringer i poststrukturen som gjelder fra 1. januar 2012. Betegnelsen på post 73 endres til Sært tillegg, pensjonstillegg mv., overslagsbevilgning. Ytelseskomponentene pensjonstillegg, minstenivåtillegg individuelt og minstenivåtillegg ektepar føres under post 73. Videre flyttes en del behovsprøvde tillegg som barnetillegg fra post 70 til den nye post 73 sært tillegg, pensjonstillegg mv.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Ved beregning av pensjonsutgiftene er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall med grunnpensjon vil utgjøre 733 615 i 2012. Videre at gjennomsnittlig grunnpensjon i 2012 vil utgjøre 69 330 kroner.

Gjennomsnittlig antall alderspensjonister under 67 med grunnpensjon anslås til 41 500 for 2012. Utgiftene til grunnpensjon for alderspensjonister under 67 år anslås til å utgjøre 2 045 mill. kroner av den totale bevilgningen på posten i 2012.

Det foreslås bevilget 50 860 mill. kroner for 2012.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Det er lagt til grunn at gjennomsnittlig antall med tilleggspensjon vil utgjøre 694 800 i 2012. Videre at gjennomsnittlig tilleggspensjon i 2012 vil utgjøre 128 380 kroner.

Gjennomsnittlig antall alderspensjonister under 67 med tilleggspensjon anslås til 41 500 for 2012. Utgiftene til tilleggspensjon for alderspensjonister under 67 år anslås til å utgjøre 5 541 mill. kroner av den totale bevilgningen på posten i 2012.

Det foreslås bevilget 89 200 mill. kroner for 2012.

Post 72 Ventetillegg, overslagsbevilgning

Det er lagt til grunn at gjennomsnittlig antall med ventetillegg vil utgjøre 1 235 i 2012. Videre at gjen-

nomsnittlig ventetillegg i 2012 vil utgjøre 13 765 kroner.

Det forelås bevilget 17 mill. kroner i 2012.

Post 73 Særtilllegg, pensjonstillegg mv., overslagsbevilgning

Det er lagt til grunn at gjennomsnittlig antall med særtilllegg vil utgjøre 179 795 i 2012. Videre at gjennomsnittlig særtilllegg i 2012 vil utgjøre 33 093 kroner.

Det forelås bevilget 5 950 mill. kroner i 2012.

Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
2680	Etterlatte	2 484 699	2 413 500	2 524 500	4,6
2686	Gravferdsstønad	158 039	175 000	180 000	2,9
	Sum kategori 29.80	2 642 738	2 588 500	2 704 500	4,5

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
70-89	Andre overføringer	2 642 738	2 588 500	2 704 500	4,5
	Sum kategori 29.80	2 642 738	2 588 500	2 704 500	4,5

Programkategori 29.80 omfatter kapitlene 2680 Etterlatte og 2686 Gravferdsstønad.

Kap. 2680 Etterlatte omfatter i hovedsak pensjon til gjenlevende ektefeller, tidligere familieplei-

ere og barn som har mistet én eller begge foreldrene. Gjenlevende ektefeller som er uføre er tatt med under kap. 2655 Uførhet, og gjenlevende over 67 år under kap. 2670 Alderdom.

Kap. 2680 Etterlatte

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 294 537	1 260 000	1 315 000	
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 079 621	1 040 000	1 095 000	
72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	103 456	107 000	108 000	
74	Utdanningsstønad	679	500	500	
75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	6 406	6 000	6 000	
	Sum kap. 2680	2 484 699	2 413 500	2 524 500	

Innledning

Formålet med folketrygdens ytelser til gjenlevende ektefeller under 67 år, tidligere familiepleiere og barnepensjon, er å sikre inntekt når forsørgeren dør eller pleieforholdet for en familiepleier er slutt. I tillegg skal ytelsene bidra til hjelp til selvhjelp.

Pensjon og overgangsstønad er inntektsprøvd og blir redusert på grunnlag av faktisk og forventet inntekt.

Hovedtrekk ved regelverket

Gjenlevende ektefelle

Ytelser til gjenlevende ektefelle gis etter bestemmelser i folketrygdloven kapittel 17. Ytelsene gis også til registrerte partnere, samt samboere som har vært gift med hverandre eller har hatt felles barn.

Retten til ytelser faller bort når den gjenlevende fyller 67 år. Før fylte 67 år faller retten til ytelser bort dersom den gjenlevende får uførepensjon eller AFP fra offentlig pensjonsordning. Personer som mottok privat AFP før 2011 har heller ikke rett til ytelser. Pensjon til gjenlevende ektefelle kan ikke kombineres med egen alderspensjon, men eventuelle rettigheter etter avdøde beregnes inn i alderspensjonen.

En skilt ektefelle, som ikke har inngått nytt ekteskap før den tidligere ektefellens død, har på nærmere vilkår rett til ytelser som gjenlevende skilt ektefelle.

Pensjon til gjenlevende ektefelle

Pensjon til gjenlevende ektefelle består av grunnpensjon og tilleggspensjon og/eller særtillegg. Full grunnpensjon tilsvarer folketrygdens grunnbeløp. En eventuell tilleggspensjon skal, dersom avdøde var under 67 år, utgjøre 55 pst. av den tilleggspensjon den avdøde hadde eller ville ha hatt som uførepensjonist. Dersom avdøde var 67 år eller eldre, fastsettes tilleggspensjonen på grunnlag av opptjeningen før dødsfallet. Det ytes særtillegg når tilleggspensjonen er lavere enn særtillegget. Fullt særtillegg tilsvarer folketrygdens grunnbeløp. Dersom grunnpensjonen er redusert på grunn av trygdetid, blir også særtillegget redusert tilsvarende.

Dersom den gjenlevende har eller kan forventes å få en årlig arbeidsinntekt som er større enn 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen reduseres med et beløp som svarer til 40 pst. av den oversky-

tende inntekten. Det skal som hovedregel legges til grunn at en gjenlevende ektefelle under 55 år kan forventes å få en årlig arbeidsinntekt på minst to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Overgangsstønad til gjenlevende ektefelle

Overgangsstønad kan ytes til gjenlevende ektefelle som ikke har pensjonsrett, og som enten er i en omstillingsfase etter dødsfallet, er under nødvendig utdanning eller har omsorg for små barn. Overgangsstønaden er en midlertidig ytelser som beregnes på samme måte som pensjon til gjenlevende ektefelle.

Andre ytelser til gjenlevende

Det kan gis stønad til nødvendig utdanning, stønad til barnetilsyn og tilskudd til flytting for å komme i arbeid etter de samme regler som for enslig mor eller far, jf. kap. 2620.

Tidligere familiepleiere

En ugift person under 67 år som i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller annen nærstående, kan gis pensjon eller overgangsstønad når pleieforholdet er opphørt. Full årlig pensjon svarer til folketrygdens minstepensjon for enslige (grunnbeløpet og særtillegget). Pensjonen reduseres på grunnlag av den inntekt familiepleieren har eller kan forventes å få på tilsvarende måte som for gjenlevende ektefelle. Overgangsstønad er en midlertidig ytelser og beregnes på samme måte som pensjon.

Barnepensjon

Barnepensjon gis til barn under 18 år som har mistet én eller begge foreldrene. Barnepensjon ytes med 40 pst. av grunnbeløpet for første barn og 25 pst. av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna.

Når begge foreldrene er døde, får det eldste barnet like stor pensjon som den av foreldrene som ville fått størst pensjon som gjenlevende ektefelle. Det nest eldste barnet får 40 pst. av grunnbeløpet og de øvrige barna 25 pst. av grunnbeløpet. Den samlede pensjonen deles likt mellom barna.

Barnepensjon gis som hovedregel til barnet fyller 18 år. Dersom begge foreldrene er døde, og barnet er under utdanning, gis pensjon inntil det fyller 20 år. Ved dødsfall som skyldes yrkesskade kan pensjon gis til barnet fyller 21 år.

Endringer i regelverket fra 1. januar 2011

Innføring av fleksibel alderspensjon fra folketrygden har gjort det nødvendig med tilpasninger i reglene om pensjon til gjenlevende ektefelle. Tilpasningene er midlertidige.

Ved uttak av alderspensjon skal opptjente rettigheter justeres med et forholdstall (levealdersjustering). Utbetalt pensjon kan derfor bli enten lavere eller høyere enn den opptjente pensjonen, avhengig av uttaksalder. Tidligere ble både opptjente pensjonsrettigheter og pensjon under utbetaling oppregulert gjennom endringer i grunnbeløpet, mens pensjon under utbetaling nå reguleres i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Det er derfor ikke lenger samsvar mellom en opptjent og en utbetalt alderspensjon. I de tilfellene der avdøde hadde tatt ut alderspensjon, har det derfor vært et spørsmål om pensjonen til gjenlevende skal være avledet av avdødes opptjente rettigheter, eller avdødes løpende alderspensjon. For å gjøre minst mulig endringer i ordningen inntil en varig løsning er vurdert, beregnes ytelsene fortsatt på grunnlag av avdødes opptjening. Dette innebærer at pensjonsnivået ikke påvirkes av om avdøde hadde tatt ut fleksibel alderspensjon. Den avdødes pensjoneringsatferd vil dermed ikke påvirke pensjonsnivået til den

gjenlevende ektefellen. Pensjonen skal fortsatt reguleres med grunnbeløpet og gis fram til fylte 67 år. Gjenlevende som tar ut egen alderspensjon, får eventuelle rettigheter etter avdøde beregnet inn i sin egen alderspensjon.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

I nominelle beløp har utgiftene over kap. 2680 økt med 5,0 pst. i perioden 2006–2010. I faste kroner har det imidlertid vært en nedgang i utgiftene på 12,7 pst. i løpet av samme periode. Nedgangen skyldes at antall gjenlevende ektefeller med pensjon har gått ned de siste årene. Dødeligheten i aldersgruppene under 67 år er redusert, særlig blant menn, og det har dermed blitt færre enker. Den økende yrkesaktiviteten blant kvinner påvirker også utviklingen i antall gjenlevende ektefeller som får utbetalt pensjon, da pensjonen avkortes mot inntekt og dermed faller helt bort over visse inntektsnivåer.

Siden den ordinære særtilleggssatsen ble økt fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2008, til 97 pst fra 1. mai 2009, og videre til 100 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2010, økte antall mottakere av særtillegg fra 2007 til 2010.

Gjenlevende ektefeller med pensjon pr. 31.12. og endring fra foregående år. 2006, 2009 og 2010

År	Med grunnpensjon		Med særtillegg		Med tilleggspensjon	
	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før
2006	24 006	-199	3 837	-2	23 440	-188
2009	22 255	-650	5 897	216	21 754	-640
2010	21 460	-794	6 138	241	20 991	-763

Rundt 57 pst. av enkene under 67 år mottar pensjon eller overgangsstønad. De aller fleste gjenlevende ektefeller med pensjon er kvinner, 89,5 pst. i 2010.

Andelen gjenlevende ektefeller i arbeid eller under utdanning har økt de siste årene. I 2010 var rundt 3 av 4 av alle gjenlevende ektefeller med pensjon/stønad i arbeid eller under utdanning.

Antall personer med avgang fra gjenlevendepensjon og tilstand etter avgang, 2010.

Kjønn	Totalt antall	Alderspensjon	Uførepensjon	AFP	Gift I arbeid ¹	Død	Annet
Totalt	3 041	1 587	502	203	80	365	253
Kvinner	2 602	1 428	425	170	53	290	192
Menn	439	159	77	33	27	75	61

¹ Registrert i AA-registeret

Over halvparten av gjenlevende ektefeller med avgang fra gjenlevendepensjon har overgang til alderspensjon, mens 16,5 pst. har blitt uførepensjonister. I underkant av 7 pst. har gått over til AFP, mens om lag 3 pst. har mistet pensjonen på grunn av ekteskapsinngåelse. 2 pst. er døde. Av de gjenværende 20 pst. er 12 pst. i arbeid (registrert i AA-registeret). Dette er i stor grad personer som også har vært i arbeidsforhold samtidig som de har mottatt gjenlevendepensjon. I gjennomsnitt har denne gruppen mottatt pensjon i 5 ½ år.

Barnepensjonister pr. 31. desember, 2006, 2009 og 2010

	2006	2009	2010	Endring 2006-2010 i pst.
Antall i alt	14 043	13 730	13 525	-3,7
Begge foreldre døde	308	220	236	-23,4

Antall barnepensjonister utgjør 1 pst. av alle unge mellom 0 og 20 år. Det er omlag 1,4 barn pr. bar-

nekull som har mistet én av foreldrene og rundt 1,3 barn pr. barnekull som har mistet begge.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Gjenlevende ektefelle

Personer som mister ektefelle i ung alder, og som ikke kommer i arbeid i løpet av en relativt kort periode, står i fare for å bli varig avhengig av stønad. Arbeids- og velferdsetaten har derfor et ansvar for å følge opp unge gjenlevende for å motivere til selvforsørgelse på samme måte som overfor enslige forsørgere.

Tilpasningene i regelverket for pensjon til gjenlevende ektefelle til fleksibel alderspensjon er midlertidige. Den langsiktige tilpasningen av folketrygdens ytelser til etterlatte er foreløpig ikke utredet. Folketrygdens ytelser til etterlatte bør også ses i sammenheng med reglene for ytelser til uføre. Regjeringen tar derfor nå sikte på at utredningen av den langsiktige løsningen for etterlatteytelser settes i gang etter at Stortinget har tatt stilling til forslaget om en ny uføretrygd, se Prop. 130 L (2010-2011).

Budsjettforslag for 2012

Følgende plantall er lagt til grunn ved fastsetting av budsjettforslaget for 2012

	2010	2011 ¹	2012
Antall gjenlevende med grunnpensjon pr. 31.12	21 460	20 620	19 790
Antall gjenlevende med tilleggspensjon pr. 31.12	20 991	19 940	19 050
Antall gjenlevende med sært tillegg pr. 31.12	6 138	5 850	5 570
Antall gjenlevende med stønad til barnetilsyn pr. 31.12	265	255	244
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner			
Gjennomsnittlig grunnpensjon i alt, kroner	92 650	98 680	100 590
Gjennomsnittlig tilleggspensjon i alt, kroner	40 566	42 990	43 700
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	49 064	52 560	53 530
Gjennomsnittlig stønad til barnetilsyn, kroner	14 488	15 390	15 870

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2011 og kan derfor avvike fra plantallene i Prop. 1 S (2010-2011).

Plantall tidligere familiepleiere

	2010	2011 ¹	2012
Antall pensjonister pr. 31.12.	104	85	66
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	142 100	150 760	154 440
Gjennomsnittlig grunnpensjon, kroner	70 978	75 230	76 450
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	71 122	75 530	77 910

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2011 og kan derfor avvike fra plantallene i Prop. 1 S (2010-2011).

Plantall barnepensjon

	2010	2011 ¹	2012
Antall barnepensjonister pr. 31.12	13 525	13 590	13 140
Gjennomsnittlig pensjon	27 763	29 420	29 900

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2011 og kan derfor avvike fra plantallene i Prop. 1 S (2010-2011).

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Prognosene som ligger til grunn for budsjettforslaget viser at antall gjenlevende ektefeller vil være rundt 19 790 ved utgangen av 2012. Antall tidligere familiepleiere ventes å bli 66 ved utgangen av 2012. Antallet barnepensjonister ventes å bli 13 140 ved utgangen av 2012. Gjennomsnittlig pensjonsbeløp for barnepensjonister forventes å bli på om lag 38 pst. av grunnbeløpet for 2012.

Det foreslås bevilget 1 315 mill. kroner for 2012.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Tilleggspensjon gis til ektefeller og de barnepensjonistene som har mistet begge foreldrene. Andelen gjenlevende ektefeller med tilleggspensjon var 98 pst. ved utgangen av 2010, og har vært stabil de siste årene. Gjennomsnittlig tilleggspensjon, regnet i fast G, har imidlertid gått noe ned.

Det foreslås bevilget 1 095 mill. kroner for 2012

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

Særtilllegg kan gis til alle kategorier gjenlevende. Alle tidligere familiepleiere mottar særtillegg.

Det foreslås bevilget 108 mill. kroner for 2012.

Post 74 Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere etter samme bestemmelser som for enslig mor eller far. Utgiftene til utdanningsstønad vil være avhengig av antall gjenlevende totalt, arbeidsmarkedet, det generelle

utdanningsnivået, valg av utdanningstype mv. Dette er forhold som til dels er vanskelige å forutsi.

Det foreslås bevilget 0,5 mill. kroner for 2012.

Post 75 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Stønad til barnetilsyn gis til gjenlevende ektefeller etter samme bestemmelser som for enslig far eller mor, jf. kap. 2620.

Det foreslås bevilget 6 mill. kroner for 2012.

Kap. 2686 Gravferdsstønad

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Saldert		
		Regnskap 2010	budsjett 2011	Forslag 2012
70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	158 039	175 000	180 000
	Sum kap. 2686	158 039	175 000	180 000

Post 70 Gravferdsstønad, overslagsbevilgning**Innledning**

Gravferdsstønad kan gis når et medlem i folketrygden dør, jf. folketrygdloven kapittel 7. Det ytes også stønad når dødsfallet gjelder forsørget ektefelle eller barn under 18 år som oppholder seg i landet, selv om de ikke er medlemmer i folketrygden. Formålet med gravferdsstønaden er å kompensere for utgifter til gravferd.

Hovedtrekk ved regelverket

De fleste dødsbo har tilstrekkelig med midler til en verdig begravelse. Gravferdsstønaden er nå behovsprøvd (med unntak for barn under 18 år), og utgjør maksimalt 19 344 kroner. Størrelsen på stønaden fastsettes av Stortinget. Når avdøde etterlater seg ektefelle, gis det et fribeløp for

finansformue tilsvarende maksimal stønad. I tillegg kan det gis stønad til dekning av nødvendige utgifter til transport av bære ut over 10 pst. av gravferdsstønaden (1 934 kroner) dersom båren med den avdøde må transporteres lengre enn 20 km. Nødvendige utgifter til gravlegging av dødfødte barn dekkes med opptil 19 344 kroner.

Ved dødsfall under opphold utenfor landet kan det i visse tilfeller ytes gravferdsstønad etter særskilte regler.

Formue skal dokumenteres ved sist innsendte selvangivelse eller siste likningsutskrift.

Resultatrapport

Utgiftene til gravferdsstønad i 2010 var på 158,0 mill. kroner. Av dette ble det utbetalt 72,3 mill. kroner til behovsprøvd gravferdsstønad, 75,7 mill. kroner til bæretransport og 10,0 mill. kroner til gravferd for dødfødte barn.

Behovsprøvd gravferdshjelp 2006, 2009-2010

År	Utgifter, mill. kroner	Antall mottakere	Mottakere i pst. av antall døde	Gjennomsnittlig beløp, kroner	Maksimal sats, kroner
2006	63,5	4 557	11,0	13 936	16 582
2009	71,4	4 492	10,8	15 906	18 744
2010	72,3	4 342	10,5	16 655	19 344

I 2010 mottok 4 342 personer behovsprøvd gravferdsstønad, mot 4 492 i 2009. Andelen dødsfall hvor det ble gitt behovsprøvd gravferdsstønad var 10,5 pst. I tillegg ble det i 2010 utbetalt stønad til bæretransport for 13 663 personer og gravferdsstønad for 899 dødfødte barn.

I anslagene er det innarbeidet at antall mottakere av behovsprøvd gravferdsstønad anslås til 4 130, og gjennomsnittlig beløp pr mottaker på 17 650 kroner. For stønad til bæretransport anslås det at antall mottakere vil bli 14 680, med et gjennomsnittlig beløp pr mottaker på 6 230 kroner.

Det foreslås bevilget 180 mill. kroner på post 70 for 2012.

Budsjettforslag for 2012

Det foreslås at satsen for den behovsprøvde gravferdsstønaden økes fra opptil 19 944 kroner til opptil 20 562 kroner.

Resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Innledning

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet omfatter arbeidsrett og arbeidsmiljø og sikkerhet i norsk arbeidsliv; på land og på norsk kontinentalsokkel. Dette innebærer arbeid med strategisk utvikling av regelverk, forvaltning, tilsyn og kunnskapsutvikling knyttet til et bredt spekter av tema som berører arbeidslivet.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene har ansvaret for forvaltning av arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter, enkeltbestemmelser i petroleumsløven med tilhørende HMS-forskriftsverk og arbeidstvistlovgivingen. Videre inkluderer dette også ansvaret for bl.a. regelverk for medbestemmelse i selskapslovgivningen, ferieloven, lønnsгарантиen, lov om lønnsnemnd i arbeidstvister, samt allmenngjøringsloven. Departementet har på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet etatsstyringsansvar for Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt, administrativt ansvar for Riksmeklingsmannen og Arbeidsretten og sekretærfunksjonen for Bedriftsdemokratienemnda, Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda

Under presenteres de viktigste utfordringene på området og målstrukturen for ansvarsområdet fra overordnet mål til delmål. Delmålene er nærmere beskrevet med en kort statusrapport samt strategier og tiltak framover.

Deretter følger omtale av hvert enkelt budsjettkapittel under programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet. For hvert budsjettkapittel/etat følger en mer utførlig rapport og mer detaljert beskrivelse av strategier og tiltak inndelt etter delmålene. Basert på beskrivelsen av strategier og tiltak er det utarbeidet forslag til resultatmål.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet omfatter også de deler av programkategori 33.30 Arbeidsliv som omhandler lønnsгаранти. Nærmere bestemt gjelder dette Kap 2542, post 70 Statsгаранти for lønnskrav ved konkurs m.v. og Kap 5704, post 02 Dividende.

Utfordringer i Arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken

De fleste arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold i Norge. Det fremgår bl.a. av tilstandsbeskrivelsen i Meld. St. 29 (2010-2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit*. Likevel mener Regjeringen at vi står overfor utfordringer for å sikre gode arbeidsforhold og et godt arbeidsmiljø for alle. Noen av de viktigste utfordringene er:

- Deler av arbeidslivet er preget av høyt sykefravær og utstøting.
- Enkelte bransjer, for eksempel renholdsbransjen og overnattings- og serveringsvirksomhetene, er preget av mange useriøse virksomheter og sosial dumping.
- Risikonivået for storulykker i petroleumsvirksomheten viser ikke en entydig positiv utvikling de siste årene.

Inkluderende arbeidsliv og systematisk HMS-arbeid

I den nye IA-avtalen er det enighet om at det systematiske forebyggende HMS-arbeidet i virksomhetene skal vektlegges i større grad enn tidligere for å forebygge arbeidsrelatert skade og sykdom. Det er viktig at virksomhetene i større grad integrerer sitt arbeid med systematisk HMS-arbeid og IA-oppfølgning slik at man får til en helhetlig og samlet innsats for å forebygge sykefravær og utstøting.

Sykdom og sykefravær

Sykefraværet varierer svært mye mellom sektorer og mellom enkeltvirksomheter innen sektorene. Legemeldt sykefravær er høyest innen helse- og sosialtjenester, transport og lagring, overnattings- og serveringsvirksomhet, forretningsmessig tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet.

Det er vanskelig å anslå omfanget av arbeidsrelaterte plager, sykdom og skader i befolkningen. For det første er det vanskelig å vite hvor stor andel av forekomsten av en sykdom som har sin

årsak i arbeidet. For det andre mangler vi gode og pålitelige datakilder som kan tegne et helhetsbilde.

Det er derfor et viktig mål å forbedre kunnskapsgrunnlaget med hensyn til hva som skal til for å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer og skader mv. Uansett hvilke årsaker som ligger bak sykefraværet er arbeidsplassen en viktig arena for forebygging av sykdom og tilrettelegging og oppfølging av sykmeldte, med sikte på å unngå uførepensjonering og utstøting fra arbeidslivet.

For arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene er det en hovedutfordring å bidra til at virksomhetene jobber forebyggende for å hindre at sykdom og sykefravær oppstår, og med oppfølging og tilrettelegging for sykmeldte. Myndighetene vil derfor bidra til å øke kunnskapen om det forebyggende arbeidets betydning og å føre tilsyn med at arbeidsmiljøet er fullt forsvarlig ivaretatt av arbeidsgiver.

Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser

Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser har gjennom flere år vært de klart største diagnosegruppene bak langtidsfravær og uførepensjonering. Muskel- og skjelettplager kan ha sammenheng med både organisatoriske, psykososiale og ergonomiske/fysiske forhold. Årsakssammenhengene er sammensatte og krever en helhetlig og tverrfaglig tilnærming.

Psykososiale og organisatoriske arbeidsmiljøfaktorer kan også føre til psykiske lidelser. Utviklingen viser stadig flere sykmeldte med psykiske lidelser. Det er særlig i diagnosegruppen lettere psykiske belastninger man ser en økning i sykefraværstatistikken den senere tid. Forskningen legger vekt på sammenhengen mellom krav, kontroll og støtte i arbeidet. Anstrengende jobber, med høye psykiske/mentale krav og lite påvirkningsmuligheter på egen tid og arbeidsutførelse, medfører den største risikoen for negativt stress og sykefravær. Sosial støtte fra kollegaer og/eller ledelse blir sett på som en motvirkende faktor som minsker negativt stress og risiko for sykefravær.

For arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene er det en hovedutfordring å bidra til at virksomhetene forebygger helseproblemer gjennom å ivareta fysiske, organisatoriske og psykososiale arbeidsmiljøforhold. Det er i den forbindelse særlig viktig å styrke virksomhetenes kunnskap om og kartlegging av organisatoriske, ergonomiske og psykososiale arbeidsforhold.

Luftveissykdommer, hudsykdommer og yrkesrelatert kreft

Luftveissykdommer, hudsykdommer og yrkesrelatert kreft kan i en del tilfeller spores tilbake til kjemisk eksponering i arbeidsmiljøet. Det er fortsatt et alvorlig problem i deler av det norske arbeidslivet at arbeidstakere utsettes for helsefare ved kjemisk eksponering. Forurensninger av støv og røyk i arbeidsatmosfæren øker forekomsten av luftveissymptomer relatert til KOLS, astma og kreft, uavhengig av røyking. Særlig utsatte arbeidstakere finnes innen smelteverksindustri, landbruk, bakere, bygg- og anlegg, spesielt tunneldrift og asfaltlegging. Å motvirke dette er utpekt som satsingsområde, både i Norge og i EU.

Myndighetenes utfordringer er å bidra til å øke kunnskapen om bruken og effekten av kjemikalier i arbeidslivet. I tillegg skal myndighetene gi økt prioritet til å føre tilsyn med utforming av arbeidsprosesser og sikkerhetsrutiner for å sikre at det kjemiske arbeidsmiljøet er fullt forsvarlig ivaretatt av arbeidsgiver.

Arbeidsskader

Skader som følge av ulykker er et alvorlig problem særlig innen enkelte deler av arbeidslivet. Ifølge tall for 2010 fra Nasjonal overvåkning av arbeid og helse (NOA) ved Statens arbeidsmiljøinstitutt er risikoen for arbeidsskader størst innen yrkesfeltene bønder/fiskere o.l., sykepleiere, operatører/sjåfører og håndverkere. Alvorlige hendelser med bl.a. dødsfall eller alvorlige personskader som utfall, er ofte relatert til mangelfull organisering og planlegging av arbeidet i tillegg til mangelfull ledelsesoppfølging og forståelse for risiko.

Når det gjelder tallfesting av meldte arbeidsskader er det viktig å være oppmerksom på at underrapporteringen kan være betydelig.

Frekvensen av alvorlige personskader i petroleumsvirksomheten har vist en positiv utvikling de senere årene. Skadefrekvensen for 2010 er signifikant lavere enn gjennomsnittet for foregående tiårsperiode. Særlig for flyttbare innretninger har utviklingen vært positiv.

Det er en utfordring for tilsynsmyndighetene å skape forståelse for en bred og helhetlig tilnærming til arbeidet med sikkerhet og stimulere til risikovurdering og forebygging.

Useriøsitet og sosial dumping

Arbeidsinnvandring dekker et viktig arbeidskraftbehov i Norge. De fleste arbeidsinnvandrerne arbeider fortsatt i byggebransjen og i landbruksnæringen. Samtidig viser utviklingen et økende antall arbeidsinnvandrere i bransjer som skips- og verftsindustrien, helsesektoren, transport, renhold og overnattings- og serveringsvirksomhetene. Arbeidsinnvandrerne kan enten jobbe for en norsk arbeidsgiver, være innleid eller på midlertidig oppdrag for utenlandsk virksomhet i Norge.

Regjeringen er opptatt av at alle arbeidstakere i Norge skal ha gode og trygge arbeidsplasser og skikkelige lønns- og arbeidsforhold. Det kreves en fortsatt aktiv innsats for å unngå sosial dumping i Norge, uten at vi legger unødvendige hindringer i veien for arbeidsinnvandringen.

Arbeidet mot sosial dumping har særlig vært rettet mot bygge- og anleggsbransjen, landbruk og industri. Det er også økende oppmerksomhet mot at enkelte andre bransjer og yrkesgrupper ikke har forsvarlige arbeidsforhold og opplever en vesentlig høyere arbeidsmiljøbelastning enn den yrkesaktive befolkningen for øvrig. I denne sammenheng kan særlig nevnes renholdsbransjen, hotell og restaurant, transport, fiskeforedling og andre deler av servicenæringene. Det er fortsatt urovekkende stor forskjell i levealder mellom ulike yrker og enkelte bransjer som må antas bl.a. å kunne ha sammenheng med høy risiko og høyere belastninger i arbeidsmiljøet, uakseptable arbeidsforhold og sosial dumping, i noen tilfelle også kombinert med svart arbeid og andre kriminelle forhold. Selv om dette er unntakene i norsk arbeidsliv er det alvorlig for dem det gjelder og alvorlig for samfunnet. Bransjer og virksomheter som ikke prioriterer HMS-arbeidet kan utsette arbeidstakerne for høye arbeidsmiljøbelastninger, som kan føre til helseskader, sykefravær og lavere produktivitet. Det kan også undergrave konkurransevilkårene til virksomheter som etterlever den etablerte norske arbeidslivsstandarden og svekke Norges omdømme som et attraktivt arbeidsmarked for utenlandsk arbeidskraft. Anstendige arbeidsvilkår, et godt arbeidsmiljø og trygge arbeidsplasser er en forutsetning for å realisere målet om et trygt, godt og inkluderende arbeidsliv.

Særlig om storulykkesrisiko i petroleumsvirksomheten

Samlet sett vurderes sikkerheten i norsk petroleumsvirksomhet i dag som god, og resultatene viser at dagens HMS-regime fungerer godt på de fleste områder. Det inntraff ingen hendelser i 2010 på norsk sokkel som førte til alvorlig miljøskade eller tap av betydelige materielle verdier. Det har imidlertid inntruffet hendelser som under marginalt endrede omstendigheter kunne ført til en storulykke. Slike alvorlige hendelser, internasjonalt og nasjonalt, viser det store risikopotensialet som er knyttet til virksomheten.

Tall fra RNNP¹⁰-2010 viser at det har vært en økning i antall brønnehendelser de senere årene. Tallene viser også at det er en økning i antall gasslekkasjer siden 2007. Både gasslekkasjer og brønnehendelser er hendelsestyper som har potensial for å føre til storulykker. Utviklingen er ikke i tråd med næringens målsetninger og det vil bli en høyt prioritert oppgave å følge opp at denne utviklingen snus.

Den alvorlige ulykken i Mexicogulfen i april 2010 har fått stor internasjonal oppmerksomhet og kan sies å ha skapt en erkjennelse av at et selskap som utløser alvorlige hendelser og ulykker, ikke bare kan ramme seg selv og virksomheten i et enkelt land, men en hel industri – kollektivt og internasjonalt. Utviklingen tyder på at aktørene i fremtiden må akseptere at de må ta på seg et større ansvar enn før, og legge stadig større vekt på internasjonalt samarbeid og erfaringsutveksling. I dette bildet legges det vekt på at all tilgjengelig lærdom blir evaluert og eventuelt implementert, både i myndighetenes regelverks- og tilsynsregime og i næringens styring av egen virksomhet.

Melding til Stortinget om Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv

Regjeringen har lagt frem for Stortinget Meld. St. 29 (2010-2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit*. De mest sentrale utfordringene som er reist i meldingen er fulgt opp med tiltak omtalt under de enkelte delmålene.

¹⁰ Prosjektet Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) ble igangsatt i 1999/2000 for å utvikle og anvende et måleverktøy som viser utviklingen i risikonivået på norsk sokkel. Prosjektet er trepartsorganisert og bidrar til å skape en omforent fremstilling av risikoutviklingen. Se for øvrig delmål 4 bak.

Mål for arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken

Regjeringens mål med arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken er et arbeidsliv med plass for alle, som sikrer arbeidstakernes medvirkning, medbestemmelse og behov for vern og trygghet, og som gir en hensiktsmessig tilpasning til utviklingen i næringslivet. Med bakgrunn i Regjeringens mål på området er det formulert følgende hovedmål:

Et sikkert og inkluderende arbeidsliv med trygge tilsetningsforhold og en meningsfylt arbeidssituasjon for den enkelte.

Arbeidstakere i Norge skal ikke bli syke eller skadet som følge av forhold ved arbeidet og arbeidsplassen. De skal ha gode og trygge arbeidsplasser og skikkelige lønns- og arbeidsforhold. Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidsmiljøforholdene, sikkerheten og arbeidsforholdene for øvrig er tilfredsstillende og forsvarlig slik at arbeidstakernes helse og arbeidsevne ivaretas også i et langsiktig perspektiv. Arbeidsgiverne skal også legge til rette for at arbeidstakere med midlertidig eller varig nedsatt funksjonsevne skal kunne være i arbeid. Arbeidstakerne har både rett og plikt til å medvirke til dette. Det innbærer at arbeidsgivere i samarbeid med arbeidstakerne må arbeide systematisk med helse-, miljø- og sikkerhet for å hindre at forhold ved arbeidet og arbeidsplassen forårsaker sykdom eller skader på mennesker, ytre miljø og materielle verdier. Forebygging av arbeidsrelatert sykdom, skader og ulykker og tilrettelegging, står sentralt i dette arbeidet.

det. I petroleumsvirksomheten er det nødvendig med sterkt fokus på forebygging av storulykker.

Myndighetenes strategi er å bidra til at virksomhetene driver et systematisk og forebyggende helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid og hovedvirkemidlene er regelverk, tilsyn, veiledning, kunnskapsutvikling og samarbeid. Dette er i samsvar med arbeidsmiljølovens krav, om at det er arbeidsgiver selv som skal sørge for et fullt forsvarlig og inkluderende arbeidsmiljø, og petroleumslovens krav om forsvarlig virksomhet.

For å oppnå best mulig effekt av det forebyggende arbeidet, gjennomfører arbeidsmiljømyndighetene et risikobasert tilsyn. Med begrensede ressurser er det viktig å prioritere de yrkesgrupper, bransjer, aktiviteter og virksomheter hvor risikoen for arbeidsrelatert sykdom, skader, utstøting, ulykker og storulykker er størst.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene bidrar også gjennom forebyggende innsats til å redusere skade på ytre miljø. Barrierer som etableres for å forebygge og unngå hendelser som skader mennesker, og barrierer som forebygger storulykker, vil også forebygge skader på ytre miljø. Unntaksvis kan det oppstå motstridende interesser mellom hensynet til beskyttelse av arbeidstakere og beskyttelse av ytre miljø. Kunnskap om at det foreligger slike muligheter for motstridende sektorinteresser forutsetter godt samarbeid og god koordinering mellom ansvarlige myndigheter. Både helsemessige og miljømessige data må innarbeides i risikovurderinger og tiltak.

Hovedmål	Delmål 2010
Et sikkert og inkluderende arbeidsliv med trygge tilsetningsforhold og en meningsfylt arbeidssituasjon for den enkelte	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering 2. Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren 3. Bidra til å fremme et seriøst og anstendig arbeidsliv og hindre sosial dumping 4. Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsrett, arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko 5. Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk – herunder arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

De fleste tiltakene under dette delmålet utføres av tilsynsetatene på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. De viktigste tiltakene handler om etatenes innsats for å sikre at virksomhetene etterlever regelverket og utfører et systematisk HMS-arbeid. Prioriterte områder er sykefraværsoppfølging, kjemikalier, risikoutsatte gruppe i petroleumssektoren, unge arbeidstakere m.m. Rapportering fra disse tiltakene er plassert under de ulike kapittelomtalene bak. Her følger en statusrapport for de tiltak som er samarbeidsprosjekt mellom flere myndigheter, samt arbeid på departementsnivå.

Rapport og status

Evalueringen av 3-2-1 = Sammen for et godt arbeidsmiljø

I tidsrommet 2008-2010 gjennomførte Arbeidstilsynet og Arbeids- og velferdsetaten i samarbeid med partene i arbeidslivet et prosjekt rettet mot utvalgte bransjer (sykehjem og kjøtt- og fjørfeindustrien). Dette for å prøve ut om dialog og samarbeid mellom myndighetene og partene på bransjenivå kan resultere i at effektive arbeidsmiljø- og tilretteleggingstiltak blir identifisert og iverksatt på arbeidsplassene, om sykefraværet kan reduseres og om den reelle pensjonsalderen kan økes i bransjer med store utstøtningsproblemer.

Hovedprosjektet med veiledning i den enkelte virksomhet ble avsluttet 30. juni 2010. Evalueringen viste at trepartssamarbeidet tilførte prosjektet kompetanse, virkemidler, nettverk og legitimitet som ikke ville vært oppnådd på annen måte. Lokalt involverte trepartsforankringen både tillitsvalgte og verneombud, noe som var med på å styrke samarbeidet, og som gjorde at rollene deres i HMS/IA-arbeidet ble tydeligere. Lederne opplevde også en styrking av sin rolle gjennom støtten fra tillitsvalgte og verneombud. De to valgte bransjene ga prosjektet en håndterlig avgrensning og bygget videre på de samarbeidsrelasjoner som allerede eksisterte. De pilotvirksomhetene som har oppnådd best resultater har også utviklet et bedre og mer aktivt partssamarbeid, og verneombudene oppgir å ha fått en klarere rolle. Prosjektet har også bidratt til å utvikle mellomledere, og dette har ført til at involveringen av ansatte på alle nivåer er blitt sterkere. Resultatene viser at et forsterket partssamarbeid kan gi resultater for arbeidsmiljøet og hos enkelte

virksomheter også resultater for sykefraværet. Deltagerne i prosjektet har fått større tro på at partssamarbeid er effektivt, og de fremhever at de har fått mye ut av samarbeidet.

Pilotvirksomhetene har gitt uttrykk for at veiledning fra Arbeidstilsynet og NAV har vært en av de viktigste suksessfaktorene i prosjektet.

Satsing for et inkluderende arbeidsliv

IA-avtalens overordnede mål er å forebygge og redusere sykefravær, styrke jobbnærværet og bedre arbeidsmiljøet, samt å hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet. For å oppnå disse målene vektlegges nå i større grad enn i de tidligere avtalene det systematiske forebyggende HMS-arbeidet i virksomhetene. Arbeidsmiljømyndighetene har ut fra dette fått en enda tydeligere rolle i IA-samarbeidet enn tidligere, og har etter februar 2010 samarbeidet aktivt med partene i arbeidslivet og andre myndigheter med å vitalisere IA-arbeidet sentralt og lokalt. Det er bl.a. etablert et forpliktende samarbeid mellom Arbeidstilsynet og Arbeids- og velferdsetaten om utveksling av data som grunnlag for tilsyn, og veiledning/informasjon til virksomhetene til hjelp i det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet. Det er også gjennomført egne tilsynssatsinger med bransjer med særlig risiko for utstøting og sykefravær, se nærmere under Kap. 640 Arbeidstilsynet.

Oppfølging av Almlid-utvalget

Arbeidsmiljømyndighetene har deltatt i Almlid-utvalget som ble opprettet ved kongelig resolusjon 18. desember 2009 for å utrede omfang av, årsaker til, og mulige virkemidler mot utstøting og sykefravær i helse- og omsorgssektoren. Arbeidsmiljømyndighetene avventer videre oppfølging til Helse- og omsorgsdepartementet har behandlet utvalgets rapport.

Ufrivillig deltid

Deltid er noe mange arbeidstaker selv ønsker, for eksempel for å kunne tilpasse arbeidsmengden i forhold til andre forpliktelser og ønsker i hverdagen eller i forhold til egen arbeidsevne etter sykdom. Et stort antall deltidsansatte ønsker imidlertid å jobbe mer uten at de får anledning til det. Ufrivillig deltid er en form for arbeidsledighet som må bekjempes som annen arbeidsledighet. Samtidig har problemene en viktig kjønnsdimensjon – de aller fleste i ufrivillig deltid er kvinner. For regjeringen er det et mål å redusere ufrivillig

deltid og at de som ønsker det skal få arbeide heltid.

Med arbeidsmiljøloven i 2005 ble det innført en fortrinnsrett for deltidsansatte til å få sin stilling utvidet framfor at arbeidsgiver foretar ny ansettelse i virksomheten. Ordningen ble i 2008 vurdert av Skift/turnusutvalget (NOU 2008:17). Deres konklusjon var at bestemmelsen hadde bidratt til økt stillingsprosent for mange deltidsansatte og at den er godt kjent. Utvalget anså det imidlertid mindre klart om omfanget av uønsket deltid samlet sett hadde blitt redusert som følge av loven.

I Meld. St. 29 (2010-2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit* ble ulike tiltak som inngår i regjeringens krafttak mot ufrivillig deltid lagt frem.

I helse- og omsorgssektoren, hvor prosentandelen av ansatte i ufrivillig deltid er stor, blir de eventuelle problemer som virksomhetene har med å få dekket opp helgevaktene, trukket frem som en viktig årsak til ufrivillig deltid. I tråd med forslaget fra Skift- og turnusutvalget ble utregningen av arbeidstid for skift og turnus endret fra 1. januar 2010.

Regjeringen har ønsket en ytterligere opptrapping av innsatsen for å redusere antallet arbeidstakere i ufrivillig deltid, og at de som ønsker det får arbeide heltid. I 2011 ble det bevilget 25 mill. kroner per år over en treårsperiode til tiltak som kan bidra til å redusere antallet som arbeider ufrivillig deltid. Partene i arbeidslivet har vært invitert til å komme med innspill om bruken av midlene. Se også omtale under resultatområde 1.

I mai 2011 ble det åpnet for at virksomheter og bedrifter kunne søke om å få midler til forsøk som kan bidra til å redusere omfanget av ufrivillig deltid og styrke muligheten for de som ønsker økt stilling. Prosjektene administreres av Arbeids- og velferdsdirektoratet og VOX. Tildelinger planlegges høsten 2011.

Strategier og tiltak

Retningsgivende for arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetenes innsats og prioriteringer fremover er en vurdering av hvilke arbeidsmiljø- og sikkerhetsforhold som er de viktigste årsaker til helse-skade og som har størst betydning for inkludering i arbeidslivet. Myndighetene legger vekt på en kunnskapsbasert vurdering, målrettet regelverksutvikling og et godt partssamarbeid.

Her beskrives de overordnede og etatsovergripende tiltak, samt samarbeid på departementsnivå

og internasjonalt nivå. Etatsspesifikke tiltak er beskrevet i kapittelomtalen bak.

Satsing for et inkluderende arbeidsliv

Myndighetene og partene i arbeidslivet skal påse at IA-avtalen gjennomføres ved et omfattende oppfølgingsregime, med trepartssamarbeid både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. IA-innsatsen skal i større grad målrettes og tilpasses i forhold til den enkelte sektors eller nærings utfordringer og forutsetninger, og partene og myndighetene skal samarbeide om slike sektorvise satsinger. Arbeidsmiljømyndighetene vi også fortsatt gjennomføre egne tilsynssatsinger for å støtte opp under arbeidet for et mer inkluderende arbeidsliv og for å forebygge utstøting, se også omtale under Kap. 640 Arbeidstilsynet.

En offensiv mot ufrivillig deltid og for mer heltid

I Meld. St. 29 (2010-2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit* presenteres regjeringens tiltak mot ufrivillig deltid. Departementet vil følge opp dette i 2012.

Det er satt i gang flere FoU-prosjekter for å utrede ulike forhold ved ufrivillig deltid. Et prosjekt vil utrede varigheten av ufrivillig deltid, et annet vil evaluere tvisteløsningsnemndas praksis angående fortrinnsretten, og et tredje FoU-prosjekt skal kartlegge hvilken effekt fortrinnsrettbestemmelsen har hatt for å redusere omfanget av ufrivillig deltid.

Forsøk i virksomheter og bedrifter som kan bidra til å redusere omfanget av ufrivillig deltid og styrke muligheten for de som ønsker økt stilling igangsettes høsten 2011. Følgeforskning til disse tiltakene iverksettes også.

Delmål 2: Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

I petroleumsvirksomheten er det risiko for storulykker med særlige negative konsekvenser og kostnader både for mennesker, miljø og materielle verdier. For å forstå årsaker til storulykker, og dermed kunne iverksette effektive tiltak, må faktorer som teknologi, styringssystemer, organisering, mennesker og kultur, ses i sammenheng. Noen av de viktigste utfordringene i arbeidet med å redusere risikoen for storulykker i tiden fremover er knyttet til teknisk og operasjonell sikkerhet, herunder brønnsikkerhet, teknisk tilstand på eldre innretninger, manglende ledelsesinvolvement

ring, endringer i aktørbildet, integrerte operasjoner og CO₂ håndtering.

Samtlige tiltak under dette delmålet utføres av Petroleumstilsynet. Strategier og tiltak samt rapportering fremgår derfor av kapittelomtalen for Petroleumstilsynet bak.

Alle strategier og tiltak under dette delmålet vil også bidra til delmål 1 ved at det å redusere risiko for storulykker samtidig vil bidra positivt til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker.

Boks 6.1 Storulykke – definisjon:

Med storulykke menes en akutt hendelse som f.eks. et større utslipp, brann eller en eksplosjon som umiddelbart eller senere medfører flere alvorlige personskader og/eller tap av menneskeliv, alvorlig skade på miljøet og/eller tap av større økonomiske verdier.

Rapport og status

Samlet sett vurderes sikkerheten i norsk petroleumsvirksomhet i dag som god, og resultatene viser at dagens HMS-regime fungerer godt på de fleste områder. Det inntraff ingen hendelser i 2010 på norsk sokkel som førte til alvorlig miljøskade eller tap av betydelige materielle verdier. Det har imidlertid inntruffet hendelser som under kun litt endrede omstendigheter kunne ført til en storulykke.

Tall fra RNNP¹¹-2010 viser at det har vært en økning i antall brønnehendelser de senere årene. Tallene viser også at det er en økning i antall gasslekkasjer siden 2007. Både gasslekkasjer og brønnehendelser er hendelsestyper som har potensial for å føre til storulykker og departementet følger utviklingen nøye. Utviklingen er heller ikke i tråd med næringens målsetninger og det vil bli en høyt prioritert oppgave å følge opp at denne utviklingen snus.

Ulykken med boreinnretningen Deepwater Horizon i Mexicogulfen i april 2010 har ført til en sterk fokusering på sikkerhetsutfordringer ved petroleumsvirksomhet. Ulykken førte til at 11 menneskeliv gikk tapt samt store miljødeleggel-

ser. Lokale myndigheter har iverksatt en rekke undersøkelser for å avdekke årsakene til denne ulykken. Petroleumstilsynet har etablert en prosjektgruppe som skal systematisere og vurdere granskningsrapporter og erfaringer etter ulykken slik at dette kan benyttes til læring og forbedring på norsk sokkel. Prosjektgruppen leverte en foreløpig rapport 16. juni i år. For en nærmere beskrivelse av rapport og status vises til kapittelomtalen for Petroleumstilsynet bak.

Strategier og tiltak

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetenes innsats og prioriteringer fremover må vurderes ut fra hvilke arbeidsmiljø- og sikkerhetsforhold som er de viktigste årsaker til risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren. Myndighetene legger vekt på en kunnskapsbasert vurdering, målrettet og forebyggende regelverksutvikling og et godt partssamarbeid.

Petroleumstilsynet, som utøvende myndighet på området, har som strategi å formidle kunnskap om risiko, og å føre tilsyn med at virksomhetene etterlever gjeldende regelverk. Tilsynet er risikobasert ved at det rettes inn mot de virksomheter og forhold hvor risikoen for storulykker og skader vurderes å være størst. For en nærmere beskrivelse av strategier og tiltak vises til kapittelomtalen for Petroleumstilsynet bak.

En viktig del av myndighetenes ansvar er å være på høyde med, og helst i forkant av, utviklingen i næringen og dermed kunne bidra til at næringen selv iverksetter nødvendige forebyggende og risikoreducerende tiltak. Myndighetene må derfor ha kompetanse til å kunne kartlegge og påvise utfordringer/svakheter for næringen totalt sett, som næringen selv må finne løsningene på. Erfaringsoverføring i forbindelse med ulykker og hendelser er en viktig kilde til kunnskap og det vil bli lagt betydelig vekt på å trekke lærdom av ulykken med Deepwater Horizon i Mexicogulfen. For nærmere beskrivelse av forskning og utredning på området vises til delmål 4 og for nærmere beskrivelse av regelverksutvikling på området vises til delmål 5.

For en nærmere beskrivelse av strategier og tiltak vises til kapittelomtalen for Petroleumstilsynet bak.

Delmål 3: Bidra til å fremme et seriøst og anstendig arbeidsliv og hindre sosial dumping

Nedenfor følger en omtale av myndighetenes arbeid for å fremme et seriøst og anstendig

¹¹ Prosjektet Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) ble igangsatt i 1999/2000 for å utvikle og anvende et måleverktøy som viser utviklingen i risikonivået på norsk sokkel. Prosjektet er trepartsorganisert og bidrar til å skape en omforent fremstilling av risikoutviklingen. Se for øvrig delmål 4 bak.

arbeidsliv og for å hindre sosial dumping. Omtalen omfatter også arbeidet med å fremme et anstendig arbeidsliv globalt. For rapport og status under delmål tre for Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet vises til kapittelomtalen bak.

Boks 6.2 Sosial dumping:

Etter Regjeringens syn er det sosial dumping både når utenlandske arbeidstakere utsettes for brudd på helse-, miljø- og sikkerhetsregler, herunder regler om arbeidstid og krav til bostandard, og når de tilbys lønn og andre ytelser som er uakseptabelt lave sammenlignet med hva norske arbeidstakere normalt tjener eller som ikke er i tråd med gjeldende allmenngjøringsforskrifter. Sosial dumping rammer også andre arbeidstakere og virksomheter i Norge. Det kan føre til urettferdig konkurranse med urimelig press på opparbeidede rettigheter og svekket rekruttering til særlige utsatte yrker og bransjer, og seriøse bedrifter kan tape oppdrag og kunder til useriøse aktører.

Rapport og status

Arbeidet mot sosial dumping har vært et viktig satsingsområde for Regjeringen de siste årene. De fleste tiltakene i handlingsplanene mot sosial dumping er satt i verk, og det er innført viktige tiltak som blant annet solidaransvar, effektivisering av allmenngjøringsordningen, id-kort i byggebransjen og en styrking av Arbeidstilsynets kompetanse og ressurser. For en fullstendig oversikt over tiltakene i handlingsplanene, se St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, s. 117 ff. De gjennomførte tiltakene har vært nødvendige og den hittil gjennomførte evalueringen av noen av tiltakene viser at de har hatt god effekt, se nedenfor. Likevel avdekkes det fremdeles grove brudd på arbeidsmiljø- og sikkerhetsregelverket og kravene til lønns- og arbeidsvilkår etter allmenngjøringsforskriftene og utlendingsregelverket, særlig i noen utsatte bransjer. Dette gjelder blant annet i byggebransjen, landbruket, industrien, transport og deler av servicebransjen (renholds- og overnattings- og serveringsvirksomhetene). Problemer som allerede finnes i enkelte bransjer tydeliggjøres og forsterkes ofte ved økt tilstrømming av utenlandske arbeidstakere.

Evaluering av handlingsplanene mot sosial dumping

Den første handlingsplanen mot sosial dumping ble lagt fram i revidert nasjonalbudsjett for 2006, og handlingsplan 2 mot sosial dumping i statsbudsjettet for 2009. Det er satt i gang en bred evaluering av tiltakene i handlingsplanene og i denne forbindelse har Fafo fått i oppdrag å gi en samlet vurdering av tiltakene. Denne vurderingen ferdigstilles i løpet av høsten 2011. En underveissrapport som omhandler to sentrale tiltak (Arbeidstilsynets myndighetsinnsats og reaksjonsbruk og ordningen med id-kort på bygge- og anleggsplasser) viser blant annet at:

- Arbeidstilsynets myndighet til å sanksjonere brudd på allmenngjøringsforskriftene og utlendingsloven blir oppfattet som et svært effektivt virkemiddel i arbeidet mot sosial dumping.
- Servicesentra for arbeidsinnvandrere blir oppfattet som en suksess, men det er fortsatt utviklingspotensiale for samarbeid mellom ulike offentlige etater.
- Ordningen med id-kort blir vurdert som et godt og effektivt verktøy for å føre tilsyn i bransjen, og er med på å skape mer ryddige og lovmessige forhold.

Allmenngjøring

I desember 2010 besluttet Tariffnemnda å videreføre forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge, forskrift om delvis allmenngjøring av Verkstedsoverenskomsten for skips- og verftsindustrien samt forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringen. Tariffnemnda besluttet å ikke videreføre forskriftene om allmenngjøring for enkelte petroleumsanlegg på land og for byggeplasser i Osloregionene (elektro). Nemnda la vekt på Arbeidstilsynets og Petroleumstilsynenes erfaringer, som viser at forskriftene har virket etter sin hensikt og at lønns- og arbeidsvilkårene til utenlandske arbeidstakere innenfor forskriftenes virkeområder er likeverdige med de som norske arbeidstakere har. Med virkning fra 1. september 2011 er det fastsatt forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter.

Treparts bransjesamarbeid og godkjenningsordning i renholdsbransjen

Treparts bransjeprogrammer er et nytt element for å forsterke arbeidsmiljøarbeidet og arbeidet for anstendige og seriøse arbeidsforhold i bran-

sjer som har særlige utfordringer. For å oppnå de felles målsettingene man blir enige om, må virksomhetene følge opp sine plikter, arbeidstakerne bidra ut fra sitt ansvar og sine roller, i tillegg til myndighetenes tilsyn og kontroll.

Renholdsbransjen har helt spesielle utfordringer når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår, HMS-standard og svart arbeid. Bransjen er preget av svært lav organisasjonsgrad, uoversiktlig organisering, spesielle arbeidstider, jobbing alene på ulike lokasjoner, lave etableringskostnader, utstrakt bruk av underleverandører og høyt innslag av utenlandsk arbeidskraft. Arbeidstilsynet og bransjen selv melder om store problemer, både når det gjelder HMS-standard og konkurranseforholdene for virksomheter som driver seriøst.

Myndighetene og partene er derfor enige om at renholdsbransjen skal være en pilotbransje for den bransjevis satsingen, og det er etablert et bransjerettet samarbeid mellom myndighetene og partene.

Som det mest sentrale tiltaket i trepartssamarbeidet i renholdsbransjen, ble et forslag til en offentlig godkjenningsordning for renholdsvirksomheter som inkluderer id-kort sendt på høring med høringsfrist 7. oktober 2011. Det tas sikte på å iverksette godkjenningsordningen ved årsskiftet 2011/2012. Forslaget går ut på at alle renholdsvirksomheter må dokumentere at viktige helse-, miljø- og sikkerhetskrav er oppfylt, og at de har oppfylt sine registreringsplikter overfor norske myndigheter.

I august 2011 la Fafo frem en rapport hvor de på oppdrag fra Arbeidsdepartementet har kartlagt renholdsbransjen og hvilke utfordringer bransjen står overfor. Rapporten gir et godt grunnlag for det videre arbeidet i bransjeprogrammet.

Regionale verneombud i overnattings- og servicevirksomhetene og renholdsbransjen

Både i overnattings- og serveringsvirksomhetene og i renholdsbransjen er det store HMS-utfordringer. For å bidra til økt seriøsitet og forbedrede HMS-forhold i disse bransjene er det fastsatt en forskrift om regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og i renholdsbransjen. Forskriften trådte i kraft 1. januar 2011, og ordningen etableres i løpet av høsten 2011. For en nærmere beskrivelse av ordningen vises det til omtalen under Kap. 640 Arbeidstilsynet.

Saker for ESA og for norske domstoler

Enkelte av tiltakene i handlingsplanene mot sosial dumping er klaget inn for Eftas overvåkningsorgan (ESA). Det er åpnet formell sak i forbindelse med forskriften om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter, som implementerer ILO-konvensjon nr. 94 i norsk rett. ESA mener at de norske reglene som pålegger stat og kommune å kreve at arbeidstakere som jobber på kontrakter for det offentlige ikke skal ha dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn det som følger av gjeldende landsomfattende tariffavtale, eller som er normalt for vedkommende sted og yrke, er i strid med direktivet om utsendte arbeidstakere og EØS-retten for øvrig. Regjeringen er uenig med ESA og mener også at forskriften ivaretar svært viktige hensyn og at den må kunne beholdes. Regjeringen er imidlertid enig i at regelverket kan gjøres bedre mht. klarhet og forutberegnelighet, og et forslag til forskriftsendringer knyttet til dette har vært på høring. ESA kom imidlertid med en såkalt grunnlagt uttalelse (reasoned opinion) 29. juni 2011 hvor ESA opprettholder sitt standpunkt. Dersom Regjeringen og ESA ikke blir enige kan saken bli lagt frem for EFTA-domstolen.

I tillegg er for tiden to saker vedrørende allmenngjøringsforskriften for henholdsvis byggebransjen og for skips- og verftsindustrien til behandling for domstolene. Saksøkerne mener at forskriftene er ugyldige på grunn av saksbehandlingsfeil fra Tariffnemnda sin side, og fordi de mener lønns- og arbeidsvilkårene som er fastsatt i forskriftene går ut over det man kan kreve etter EØS-retten. Staten vant sakene for tingretten, men begge er anket. I saken som gjelder skips- og verftsindustrien er det besluttet å forelegge en del spørsmål knyttet til EØS-reglene for EFTA-domstolen, før saken behandles. Saken kommer opp i EFTA-domstolen i oktober 2011. Den andre saken er stanset i påvente av avgjørelse i saken om allmenngjøringsforskriften for skips- og verftsindustrien.

ESA slo i mars 2011 fast at både solidaransvaret, påseplikten og innsynsretten for tillitsvalgte i lønns- og arbeidsvilkår etter allmenngjøringsforskrifter er i tråd med EØS-retten.

Regjeringens strategi for et anstendig arbeidsliv globalt

Strategien ble lagt fram i 2008. Det vises til boks nedenfor, hvor tiltak og gjennomføring er beskrevet.

Strategier og tiltak

Den nasjonale befolkningsutviklingen viser på lang sikt et fortsatt økende behov for arbeidsinnvandring. Den økonomiske situasjonen påvirker arbeidslivet mer eller mindre direkte og også internasjonale økonomiske forhold har stor innvirkning på norsk arbeidsliv. Arbeidstilsynet har erfaring med at perioder med store endringer i økonomi, aktivitetsnivå, og dermed konkurransevilkår, medfører økt risiko for en negativ utvikling for ansattes lønns- og arbeidsvilkår, og ofte svekket innsats når det gjelder forebyggende HMS-arbeid i utsatte bransjer. Innsatsen mot sosial dumping må ses i sammenheng med øvrige deler av arbeidet på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Sosial dumping handler ikke bare om lav lønn, men også om useriøse og usikre arbeidsforhold og dårlig sikkerhet og arbeidsmiljø for arbeidstakerne.

Evaluerings av tiltak mot sosial dumping

Det vises til resultatene fra evalueringen av tiltakene i handlingsplanene som hittil er gjennomført og som er omtalt ovenfor. Regjeringen følger utviklingen på arbeidsmarkedet nøye og vil videreføre arbeidet mot sosial dumping, på grunnlag av evalueringen og de utredninger og drøftinger som er foretatt i Meld. St. 29 (2010-2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit*.

Informasjon og veiledning

Arbeidstilsynet viderefører arbeidet med informasjonstiltak på flere språk for utenlandske arbeidstakere og arbeidsgivere om regelverk for norsk arbeidsliv. Det arbeides med å utforme en felles nettportal rettet mot arbeidsinnvandring og tjenester for blant annet Arbeids- og velferdsdirektoratet, Arbeidstilsynet, Utlendingsdirektoratet (UDI), Politiet, Skatteetaten, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), Tollvesenet, Brønnøysundsregistrene/Altinn, Direktoratet for Forvaltning og IKT (DIFI) m. fl. Nettportalen skal baseres på felles meny med lenker og overordnet informasjon som viser til relevant innhold som bidrar til tettere integrering og samordning av etatenes egne nettsider.

Arbeidstilsynet vil fortsette samarbeidet med Politiet, Skatteetaten og Utlendingsdirektoratet om servicesenter for utenlandske arbeidstakere. Den polske svartelefonen vil bli videreført også i 2012.

Treparts bransjeprogrammer

Det følger av Soria Moria II at Regjeringen vil rette særlige tiltak mot bransjer som er spesielt utsatt for useriøsitet, sosial dumping og utstøtings- og arbeidsmiljøproblemer, gjennom treparts bransjeprogrammer.

Partene og myndighetene er enige om at renholdsbransjen skal være pilotbransje og det er etablert et bransjerettet samarbeid mellom myndighetene og partene. Renholdsbransjen har helt spesielle utfordringer når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår, HMS-standard og svart arbeid. Et viktig første tiltak er arbeidet med en offentlig godkjenningsordning for renholdsvirksomheter, og høringsfristen for forslag om dette er satt til 7. oktober 2011. Det tas sikte på å iverksette godkjenningsordningen ved årsskiftet 2011/2012.

Regjeringen forslår på denne bakgrunn en bevilgning på 20 mill. kroner fra 2012 bl.a. til opprettelse og drift av en godkjenningsordning, styrket oppfølging, bl.a. tilsyn, med renholdsvirksomheter og innføring av id-kort ordning i renholdsbransjen.

I denne sammenheng vises forøvrig til at Tariffnemnda vedtok allmenngjøring av tariffavtalen for renholdsbransjen med virkning fra 1. september 2011. Arbeidstilsynet får tilsynsansvar med arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår på grunnlag av forskriften.

Se også omtale under kap. 649 Treparts bransjeprogrammer.

Særlig om offentlig sektor

Offentlig sektor er en stor kjøper av ulike tjenester. Dette kan for eksempel være helse- og omsorgstjenester, renovasjon og transport. Også når det gjelder kjøp av renholdstjenester er det offentlige en viktig aktør.

Det har i en rekke tilfeller blitt avdekket dårlige lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakere i renholdsvirksomheter som utfører arbeid på oppdrag for stat og kommune. Det er Regjeringens mål at offentlig sektor skal gå foran med et godt eksempel, og det er derfor ikke akseptabelt når det avdekkes slike forhold.

Offentlig sektor er forpliktet etter forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter til å stille krav til leverandører og underleverandører om at deres arbeidstakere skal ha lønns- og arbeidsvilkår i henhold til allmenngjorte tariffavtaler, der det gjelder slike, eller det som følger av landsdekkende tariffavtaler. Oppdragsgiver har også plikt til å kontrollere at kravene etterleves.

Arbeidsdepartementet sendte brev til alle departementene og underliggende etater 11. februar 2011, og ba om redegjørelse for omfanget av bruk av renholdstjenester innenfor de respektive departementenes ansvarsområder, hvor stor del av oppdragene som leveres av utenlandske firmaer og hvor stor andel utenlandske arbeidstakere som leies inn. Oversikten skulle dekke tjenester fra andre bransjer som det er kjent har utfordringer knyttet til sosial dumping, som bygg, helse- og omsorg og transport. Departementet ba også om en redegjørelse for hvordan departementene og underliggende etater følger opp forpliktelsene etter forskriften om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter.

Hovedinntrykket etter en gjennomgang av svarene, er at svært mange allerede stiller krav til lønns- og arbeidsvilkår når de kjøper ulike tjenester, eller vil gjøre det for fremtiden. Det er imidlertid svært få som følger opp med jevnlig kontroll og eventuelle sanksjoner. Der hvor det har vært avdekket brudd på regelverket, har det vært vist stor vilje til å rydde opp og kontrakter med useriøse firmaer er sagt opp.

Regjeringen tar sikte på å gjøre endringer i forskriften om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige

kontrakter når det gjelder tilsyn. For å styrke etterlevelsen av bestemmelsene vil Arbeidsdepartementet sende på høring et forslag om å gi Arbeidstilsynet myndighet til å føre tilsyn med at offentlige oppdragsgivere følger opp forpliktelsene sine etter forskriften.

Det er også nedsatt en arbeidsgruppe under Arbeids- og pensjonspolitisk råd som skal drøfte utfordringer og tiltak knyttet til sosial dumping i offentlig sektor. Arbeidsgruppen vil levere sitt arbeid innen utgangen av 2011. I en underveisrapport har arbeidsgruppen særlig fremhevet at det fortsatt mangler kunnskap om omfanget av sosial dumping og andre regelbrudd knyttet til offentlig sektor. Flere igangsatte undersøkelser, jf. bl.a. FoU-prosjekt om renholdsbransjen og evaluering av handlingsplanene mot sosial dumping, ferdigstilles høsten 2011.

Regjeringens strategi for et anstendig arbeidsliv globalt

For en helhetelig oversikt over strategien vises også til Prop. 1 S (2010-2011) Arbeidsdepartementet.

Boks 6.3 Strategi for et anstendig arbeidsliv globalt:

1. Norge skal styrke innsatsen for arbeidstakerrettigheter globalt.

Dette skal skje både gjennom vår politikk overfor ILO og gjennom bl.a. utenrikspolitikken, utviklingspolitikken, handelspolitikken, eierskapspolitikken og arbeidslivspolitikken. Det er videre et mål at politikken på disse områdene skal samordnes bedre.

Tiltak: Det er utviklet et tettere samarbeid mellom berørte departementer, særlig Nærings- og handelsdepartementet, Utenriksdepartementet og Arbeidsdepartementet. Det økte samarbeidet har blitt videreført og styrket.

2. Norges politikk overfor ILO gis et løft.

Tiltak: Utenriksdepartementet har inngått en to-årig programavtale med ILO for 2010-2011 på 80 mill. kroner, i tillegg er det gitt en særlig bevilgning på 6 mill. for oppfølging av ILOs arbeid med hiv/aids.

Utenriksdepartementet tar sikte på å inngå en ny toårig programavtale med ILO for 2012-2013. Avtalen vil bli knyttet opp til ILOs resultatrammeverk., Norge spesielt vil gå inn for å styrke ILOs normative mandat, innsats

for rettigheter, mot barnarbeid, styrke sosial dialog og de sosiale partene på landnivå, arbeidstilsyn og kvinner og likestilling.

3. Arbeidet med arbeidstakerrettigheter i andre land oppprioriteres i utenrikspolitikken og utviklingspolitikken.

Respekt for arbeidstakernes rettigheter, særlig ILOs åtte kjernekonvensjoner, fremmes gjennom norske bistandsmidler. Alle som utfører arbeid i forbindelse med relevante bistandsprosjekter bør søke å ha arbeidsvilkår i henhold til ILOs åtte kjernekonvensjoner. Også i arbeidet med næringsfremme er anstendig arbeid og næringslivets samfunnsansvar sentrale temaer.

Tiltak: Utenriksdepartementets prosjekt for oppfølgingen av regjeringens strategi ble formelt avsluttet våren 2011, og ansvaret for enkeltdelene delegert til de respektive fagseksjoner. Styrking av arbeidstakeres rettigheter globalt, betydningen av anstendig arbeid i utviklings-, utenriks- og handelspolitikken, og bedre samordning nasjonalt og mellom internasjonale institusjoner blir fortsatt prioritert, og koordineres gjennom en

Boks 6.3 (forts.)

referansegruppe i departementet. En styrking av innsatsen opp mot norsk næringslivs engasjement i utviklingsland er del av dette, anstendig arbeidsliv og næringslivets samfunnsansvar er to tett sammenknyttede arbeidsfelter for regjeringen. Bl.a. er en veileder i etisk handel utarbeidet og utenriksdepartementet viderefører sitt samarbeid med BAMA, hvor også LO og HSH er sentrale aktører, om å fremme sosial dialog og arbeidstakerrettigheter hos deres leverandører.

4. Norge skal være en pådriver for å fremme betydningen av anstendige arbeidsvilkår («Decent Work») også i handelspolitikken, herunder i bilaterale handelsavtaler og i avtaler mellom flere land og regioner.

Tiltak: EFTA-landene ble i juni 2010 enige om et kapittel om bærekraftig utvikling med forpliktende bestemmelser om miljø og arbeidstakerrettigheter som et felles utgangspunkt for EFTA i pågående og framtidige forhandlinger om handelsavtaler. Kapitlet inneholder blant annet bestemmelser som viser til ILOs åtte kjernekonvensjoner og bestemmelser om at partene ikke skal senke sine standarder for å tiltrekke seg handel. Denne teksten, presenteres nå som et utgangspunkt for alle motparter i pågående og framtidige avtaleforhandlinger, og i Norges bilaterale forhandlinger om handelsavtaler. Avtalen mellom EFTA og Hong Kong er den første som er fremforhandlet med utgangspunkt i modellkapitlet om handel og bærekraftig utvikling.

5. Ivaretagelse av arbeidstakerrettigheter i andre land skal være et viktig element i Regjeringens næringspolitikk og i politikken for å bidra til at norske selskaper tar samfunnsansvar.

Staten som eier forventer at selskapene tar samfunnsansvar. Selskapenes virksomhet må utføres i samsvar med grunnleggende menneskerettigheter, og det må stilles krav til forretningspartnere og leverandører om det samme. Regjeringen forventer at norske selskaper legger ILOs åtte kjernekonvensjoner til grunn for sin virksomhet og har gode HMS-standarder som ivaretar arbeidstakernes sikkerhet og helse. De må også ha oppfølgningssystemer for å følge opp dette i praksis.

Tiltak: Arbeidet med oppfølging av St.meld. nr. 10 (2008-2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* må sees i nær sammenheng med Regjeringens strategi for et anstendig arbeidsliv og oppfølgingen av denne. Regjeringen la våren 2011 fram en ny stortingsmelding om statlig eierskap, hvor blant annet området samfunnsansvar styrkes betydelig.

En arbeidsgruppe under Finansdepartementet avga høsten 2010 en rapport med forslag om å utarbeide utkast til lovforslag om innføring av et tilleggskrav for de største regnskapspliktige foretakene om at de skal opplyse om hvilke etiske retningslinjer eller standarder for samfunnsansvar de følger og hva selskapet har gjort i regnskapsåret for å følge opp sitt samfunnsansvar.

6. Det settes inn en særlig innsats for å styrke kontroll med og håndheving av lover og regler for arbeidslivsstandarder.

Dette kan skje bl.a. ved innsatsen gjennom ILO og ved at Arbeidstilsynet samarbeider med arbeidstilsyn i andre land.

Tiltak: Regjeringen underskrev i september 2010 en Memorandum of Understanding (MoU) om samarbeid mellom norsk og kinesisk arbeidstilsyn. Målet for samarbeidet mellom Norge og Kina er å styrke tilsyn og håndheving av regelverket for helse, arbeidsmiljø og sikkerhet i kinesisk arbeidsliv.

7. Norske erfaringer utnyttes for å forbedre arbeidsmiljøovervåkingen i andre land.

Kompetansen i Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI), gjennom avdelingen Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA), tas i bruk i dette arbeidet.

Tiltak: Arbeidsdepartementet var i samarbeid med STAMI, FIOH og ILO vert for et internasjonalt seminar om overvåking av arbeidsmiljø 9. juni 2011 i tilknytning til ILOs 100. internasjonale arbeidskonferanse i Genève. Seminaret tok bl.a. for seg hvordan norsk kunnskap og erfaringer fra forskningsprosjekter i land med lavere arbeidsmiljøstandarder enn Norge kan anvendes for å overføre kunnskap om risikoen ved arbeidsmiljøforhold med stor utbredelse og betydelig forebyggingspotensial.

For Arbeidstilsynet og Petroleurstilsynets strategier og tiltak under delmål 3 vises til kapittelomtalen bak.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsrett og storulykkesrisiko

Her omtales statistikk- og dokumentasjonssystemer, Statens arbeidsmiljøinstitutt, samt for arbeidsmiljø- og sikkerhetsforvaltningen relevante programmer i Norges forskningsråd og andre større særskilte forskningsinnsatser. Under Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m. omtales departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet som finansieres over Kap. 601 post 21, herunder også anskaffelser knyttet til problemstillinger innen arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet, videre omtales under Kap. 601 post 50 en ytterligere omtale av de aktuelle programmene i Norges forskningsråd.

Rapport og status

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) og Nasjonalt overvåkingssystem for arbeidsmiljø og helse (NOA)

STAMI er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og -helse, og skal skape kunnskap om sammenhenger mellom arbeid, sykdom og helse ved å avdekke risiko og utrede årsaksforhold angående arbeid og helse. NOA er en avdeling ved STAMI som systematiserer og bearbeider data og dokumentasjon om arbeidsmiljø og arbeidsrelaterede helseskader. NOA utgir hvert tredje år oppdaterte faktabøker om arbeidsmiljøtilstanden, siste gang i 2007. For nærmere rapport og status for STAMI og NOA vises til kapittelomtalen bak.

Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP)

RNNP er en årlig kartlegging av storulykkesindikatorer og HMS-tilstanden i petroleumsvirksomheten på sokkelen og ved landanleggene. Kartleggingen gjennomføres ved hjelp av ulike metoder som hendelsesindikatorer, barrieredata, arbeidsseminarer, intervjuer og feltarbeid. Annethvert år, sist gang i januar 2010, gjennomføres i tillegg en omfattende spørreskjemaundersøkelse blant alle ansatte på sokkelen og ved landanleggene. Samarbeidet med selskapene på risikokartleggingsområdet er god, og industrien gir uttrykk for at det har nytteverdi å systematisere og rapportere slike data. Arbeidet er nå utvidet til også å omfatte indikatorer for risiko for skade på ytre miljø. Resultatene formidles bl.a. i det partsammensatte Sikker-

hetsforum og gjennom sammendragsrapporter. Resultater fra prosjektet oppdateres fortløpende og er offentlig tilgjengelig på Petroleurstilsynets nettsider.

Satsning på arbeidsrettslig fagutvikling

I 2008 ble det etablert et faglig utviklingsprosjekt ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Det overordnede målet er å sikre at arbeidsrettslig kompetanse både vedrørende individuell- og kollektiv arbeidsrett blir ivaretatt og utviklet på høyt akademisk nivå. Dette er viktig for å ivareta samfunnsmessige behov for kunnskap om arbeidslivets og arbeidsmarkedets regelverk og institusjoner. Det er ansatt to doktorgradsstipendiater og to postdoktorer, i tillegg til to vitenskapelige assistenter (studentstillinger) og en prosjektleder (professor). Prosjektdeltakerne har utgitt en rekke publikasjoner, holdt foredrag og samarbeidet med andre forskere både i inn- og utland.

Tilsvarende har det i perioden 2007-2011 pågått en strategisk satsing ved Fafo for å bidra til å utvikle grunnleggende kunnskap om det kollektive arbeidslivet, parts- og organisasjonsforholdene, forhandlingssystemet, avtaleverket, samarbeid og konflikt mv.

Strategier og tiltak

Det er et stort kunnskapsbehov knyttet til forvaltningen av arbeidsforhold, arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet. Oppdatert kunnskap om hvilke forhold i norsk arbeidsliv som forårsaker helseskader eller på annen måte påvirker deltakelsen i arbeidslivet, er nødvendig for at virksomhetene og partene i arbeidslivet skal kunne ivareta sitt ansvar. For å kunne forebygge helseskadelige påvirkninger effektivt er det også viktig med kunnskap om hvilke forebyggende tiltak som virker. Kunnskap om risikoforhold, årsakssammenhenger, utbredelse og forebyggende tiltak er også avgjørende for tilsynsmyndighetenes evne til gode reguleringer og innretning av tilsynsvirksomheten. Kunnskapsbehovet omfatter bl.a. teknisk, medisinsk, kjemisk, biologisk, juridisk og samfunnsvitenskapelig forskning. Å utvikle kunnskap på området er spesielt utfordrende pga. behov for kunnskap om samvirkende eksponeringsforhold og effekter. Organisasjonsforhold, tariffavtaler, lønns- og arbeidsvilkår for utsatte grupper, er også områder der kunnskapsbehovet er stort.

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) har som det nasjonale arbeidshelseinstituttet en helt sentral rolle i kunnskapsutvikling på området. STAMI

skal videreføre sitt ansvar for kunnskapsutvikling og overvåkning av arbeidsmiljø- og arbeidshelse-sammenhenger i norsk arbeidsliv. Instituttet retter oppmerksomheten spesielt mot feltene kjemisk og biologisk arbeidsmiljø, arbeidsrelaterede muskel- og skjelettplager samt psykososiale og organisatorisk betingede arbeidsmiljøforhold. For nærmere omtale av STAMIs strategier og tiltak vises til kapittelomtalen.

Tilsynsetatene forventes å bidra til den nasjonale kunnskapsutviklingen på sitt ansvarsområde gjennom å sammenstille og tilrettelegge relevante FoU-resultater og kunnskapsoversikter, samt gjennom systematisering av erfaringene fra etatenes eget arbeid. Etatene skal påse at deres rolle som rådgiver og premissgiver for departementet er kunnskapsbasert. Etatene skal også sørge for kunnskap om egen måloppnåelse og effekter av egne virkemidler og tiltak. Tilsynsetatene samler kunnskap gjennom erfaringene fra tilsynsrapporter, registrering av arbeidsskader og yrkessykdommer. Det er viktig at det finnes pålitelige systemer for å oppsummere og sammenstille de registreringer og erfaringer som gjøres. Petroleumsilsynets granskning etter kritiske hendelser bidrar for eksempel til å øke kunnskapen om storulykkesrisiko. Tilsvarende gjennomfører også Arbeidstilsynet ulykkesgranskning for å kunne trekke nyttig lærdom til det forebyggende arbeidet. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene vil også bidra til gjensidig læring mellom etatene, f. eks. gjennom tverretatlige FoU-prosjekter.

I petroleumsvirksomheten er det viktig å videreføre og videreutvikle datagrunnlaget for kunnskapsprosjektet Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP). Det prioriteres høyt å ha en omforent oppfatning av risikobildet. Sammen med trepartssamarbeidet «Sikkerhetsforum» bidrar RNNP til å danne en felles forståelse av risikobildet i petroleumsvirksomheten, både på sokkelen og på land. For å redusere risikoen for storulykker i petroleumssektoren er det viktig å øke kunnskapen om risikoforholdene i virksomhetene, slik at de kan bli i stand til å gjennomføre målrettede tiltak. Se også omtale under Delmål 2 foran og Kap. 642 Petroleumstilsynet bak.

NOA skal tilsvarende utvikles og fungere som et overvåkingssystem basert på en rekke eksisterende data og kilder for det øvrige arbeidslivet slik at arbeidsmiljømyndighetene, Arbeidstilsynet og partene i arbeidslivet kan utvikle et solid og omforent bilde av risikonivå og utvikling, med sikte på målrettede og effektive tiltak.

Med bakgrunn i utfordringer bl.a. med antatt underrapportering i eksisterende statistikk over arbeidsskader og yrkessykdom, og med bakgrunn i en ny EU-forordning om statistikk om helse og sikkerhet på arbeidsplassen, samarbeider Statistisk sentralbyrå (SSB), Arbeids- og velferdsetaten og Arbeidstilsynet om en forbedret nasjonal registrering og statistikk av arbeidsskader og etter hvert også yrkessykdommer. Et viktig satsningsområde er internasjonal kunnskapsutvikling om arbeidsrett, arbeidsmiljø- og sikkerhet.

Fafo er i samarbeid med STAMI tildelt ansvaret som nasjonalt rapporteringssenter overfor The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Dublinstiftelsen) fra 2010 til 2014. Det skal rapporteres inn data og rapporter om utviklingstrekk vedrørende en rekke arbeidslivsrelasjoner. Det prioriteres også å delta i undersøkelser som for eksempel den europeiske arbeidsmiljøundersøkelsen (European Survey on Working Conditions) som gjentas hvert femte år. Data og innsikter fra internasjonale undersøkelser gir verdifulle bidrag til den norske kunnskapsutviklingen og til sammenligninger av utviklingen på feltet.

European Agency for Safety and Health at Work (Bilbao-kontoret) ble opprettet av EU i 1994 som et sentralt trepartsorgan i arbeidet for å utvikle og gjennomføre arbeidsmiljøpolitikken. Kontoret bidrar til at medlemslandene og Kommisjonen får faglige innspill til utviklingen av arbeidsmiljøområdet på europeisk nivå, og kontoret sørger for samarbeid mellom medlemslandene knyttet til informasjonsinnhenting, forskning, opplæringsprogram og fellesprosjekter, med særlig vekt på forebygging og gode eksempler. Gjennom utvidelse av EØS-avtalen og påfølgende vedtak i Stortinget ble Norge fra 2010, formell deltaker i Bilbao-kontoret. Dette innebærer bl.a. at Arbeidstilsynet, LO og NHO er representert med observatører i styret for kontoret.

Sentrale forskningsprogrammer

Program for forskning om årsaker til sykefravær, uførhet og utstøting

Den langsiktige arbeidsretts-, arbeidsmiljø og sikkerhetsforskningen må i tillegg til STAMIs forskningsvirksomhet, hovedsakelig ivaretas gjennom programmer og satsinger i regi av Norges forskningsråd.

I tidligere perioder har Norges forskningsråd og dets forgjengere hatt en eller flere programaktiviteter på områdene arbeid og helse og mer anvendt og tiltaksorientert arbeidsmiljøforskning med basis i arbeidslivet og på arbeidsplassene. Det siste programmet med en slik særskilt profil i Forskningsrådets regi var Arbeid og helse i perioden 2001-2005. Etter dette har det ikke pågått noen slike særskilte satsinger, bortsett fra HMS-satsingen i petroleumssektoren knyttet til PETROMAKS. Intensjonen fra departementets side har vært i størst mulig grad å ivareta og integrere arbeidshelse og arbeidsmiljøforskningen innenfor de bredere programsatsingene som har pågått med finansiering fra Arbeidsdepartementet, jf nedenfor. Erfaringene tilsa imidlertid at departementet mente det var behov for å vurdere nærmere hvordan dette forskningsfeltet bør organiseres og ivaretas innenfor Forskningsrådet. Etter drøftinger mellom Norges forskningsråd, departementet, LO og NHO er man ut fra dette enige om at det pågående «Sykefraværprogrammet» (2007-2016) fra 2011 skal revideres og utvides til også å skulle ivareta arbeidshelse og arbeidsmiljøforskning, i tillegg til sykefravær- og uføre-/frafallsforskning. Det legges opp til at en revidert programplan skal tre i kraft fra høsten 2011.

PETROMAKS og helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren

HMSforsk er finansiert over Arbeidsdepartementets budsjett, som en integrert del av Forskningsrådets PETROMAKS – program. Overordnede satsingsområder for HMS-satsingen i programperioden 2007-2011 har vært helhetlig styring av helse, miljø og sikkerhet, storulykkesrisiko, samspill mellom menneske, teknologi og organisasjon (MTO) og arbeidsmiljø og helse. HMS-satsingen har også bl.a. hatt fokus på arbeidstidsordningene i petroleumsvirksomheten og helsefare ved kjemisk eksponering i næringen.

Som det slås fast i den nylig fremlagte stortingsmeldingen Meld. St. 29 (2010–2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit*, mener departementet at det er et klart behov for videre satsing på HMS-forskning i petroleumsvirksomheten når den nåværende HMS-satsingen avsluttes i 2011. Det slås videre fast at den framtidige HMS-satsingen fortsatt bør organiseres som en

integrert del av det store PETROMAKS-programmet og eventuelle framtidige oppfølgere av dette programmet. Det er enighet mellom Arbeidsdepartementet, Olje- og energidepartementet og Norges forskningsråd om at de tre instanser i nært samarbeid skal utvikle en fortsatt god og integrert framtidig forskningssatsing.

Bl.a. bør forskning som gjelder dykkeaktiviteter på norsk sokkel også framover være et prioritert område innenfor HMS-satsingen. Med tanke på at det fremdeles er behov for dykking i forbindelse med både vedlikehold og nye installasjoner, er det viktig å opprettholde og videreutvikle bred norsk forskningskompetanse på området. For aktørene i petroleumsvirksomheten er det viktig med tilgang både på helsefaglig grunnforskning og mer operativ innrettet eller bruksrettet forskning, der også behovet for nyrekruttering gjennom utdanningssystemet blir dekket.

Program for forskning om velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)

Program for forskning om velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) startet opp i 2009 og skal løpe til 2018. VAM er det største samfunnsvitenskaplige forskningsprogrammet i Norge og dekker et bredt spekter av temaer, fag og samfunnssektorer. Programmet omfatter blant annet temaer som Arbeidslivsforskningsprogrammet ivaretok. Arbeidsdeltakelse, inkludering og organisering av arbeidslivet er blant temaene i prosjekter som er tildelt midler i 2010.

For nærmere omtale av forskningsprogrammene, se Kap. 601, post 50.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk, herunder arbeidstakernes rettigheter og medbestemmelse

Rapport og status

Regelverket er det sentrale virkemidlet for regulering av rettigheter, plikter og atferd hos partene i arbeidslivet. Regelverket skal bidra til å sikre en god HMS-tilstand i norske virksomheter, samtidig som det avspeiler den generelle velferdsutviklingen i samfunnet. Det er derfor naturlig at regelverk på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er i kontinuerlig forbedring og at det endres i tråd med utviklingen

Arbeidstid for arbeidstakere i særlig uavhengig stilling

Departementet hadde i 2008 på høring et forslag til endring i arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser for arbeidstakere i særlig uavhengig stilling. Høringen viste at dette er en komplisert sak og høringsinstansene er delte i synet på fremtidig regulering. Samtidig med departementets behandling av saken, har Arbeidstilsynet ført tilsyn med en del virksomheter i revisjons- og advokatbransjen, med spesiell vekt på nettopp denne problemstillingen. Det er departementets inntrykk at dette allerede har satt spor etter seg i disse bransjene, og at flere virksomheter har tatt grep for å tilpasse sin praksis slik at den blir i tråd med regelverket. Departementet mener det er grunn til å tro at en kan oppnå tilsvarende effekt også i andre bransjer dersom Arbeidstilsynet gjennomfører tilsvarende tilsyn her.

Departementet har derfor kommet til at det ikke er formålstjenlig å forfølge lovendringssporret, og heller legge vekt på Arbeidstilsynets tilsynsvirksomhet.

Arbeidstilsynet må i tillegg videreføre arbeidet med å spre kunnskap og informasjon om rett forståelse av rekkevidden av unntaksbestemmelsen om arbeidstakere i særlig uavhengig stilling. Det er videre viktig å følge utviklingen nøye, og departementet tar sikte på å gjennomføre en evaluering av tilstanden i arbeidslivet på dette området.

Konkurransesklausuler

Arbeidsdepartementet har hatt på høring forslag til ny regulering i arbeidsmiljøloven når dette gjelder konkurransesklausuler, kundesklausuler og ikke-rekrutteringsavtaler. Temaet er krevende, og høringsrunden viser at det gjenstår en del utredningsarbeid før det kan fremmes en proposisjon for Stortinget.

Teknisk og språklig modernisering av arbeidstvistloven

Et forslag til ny arbeidstvistlov var på bred høring i 2009. Forslaget omfatter en teknisk og språklig modernisering av arbeidstvistloven, samt en gjennomgang av lovens prosessregler for Arbeidsretten bl.a. med tilpasning til ny tvistelov. Arbeidet har vært gjort i nært samarbeid med en referansegruppe der partene i arbeidslivet, Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen og Fornyings- og administrasjonsdepartementet har vært representert. En lovproposisjon med forslag til ny arbeidstvistlov

ble fremmet 24. juni 2011. Det er foreslått en ny lovstruktur for å gjøre loven mer pedagogisk og oversiktelig, og språket er modernisert, bl.a. med kjønnsnøytrale begreper. Det foreslås også enkelte lovendringer som oppfølging av en høring i 2007 om Arbeidsrettens administrative tilknytning m.m.

Oppfølging av IA-avtalen

Gjennom Prop. 89 L (2009-2010) fremmet departementet forslag til endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven som følger opp IA-samarbeidet med partene. Formålet med lovendringene er å sikre en raskere og tettere oppfølging av sykemeldte arbeidstakere, og endringene trådte i kraft 1. juli 2011.

EUs vikarbyrådirektiv – lovforslag om likebehandling

Departementet har hatt på høring et forslag til en mulig gjennomføring av EUs vikarbyrådirektiv. Direktivets formål er å sikre at vikarbyråansatte har de samme lønns- og arbeidsvilkår som de ville hatt dersom de i stedet hadde vært ansatt i den virksomheten de er leid inn til. Vikarbyrådirektivet reiser flere krevende problemstillinger som krever nøye utredning før en ev. proposisjon kan fremmes for Stortinget.

CO₂-regelverk

Arbeidsdepartementet fikk i mars 2009 delegert myndighet etter kontinentalsokkeloven for sikkerhet med henblikk på transport og lagring av CO₂ i undersjøiske geologiske formasjoner på kontinentalsokkelen. Forslag til forskrifter som skal regulere dette området vil bli sendt på alminnelig høring i løpet av høsten 2011.

Europeiske samarbeidsutvalg

Arbeidsdepartementet fastsatte 6. juni 2011 forskrift om endring i forskrift om europeiske samarbeidsutvalg (ESU) mv. Forskriften implementerer råds- og parlamentsdirektiv 38/2009/EF og gjør tariffavtale av 31. januar 2011 mellom LO og NHO om europeiske samarbeidsutvalg eller tilsvarende samarbeidsformer allment gjeldende fra og med 6. juni 2011. Reglene skal sikre arbeidstakernes rett til informasjon og konsultasjon om grenseoverskridende saker i konserner eller foretak som driver virksomhet i flere EØS-stater

Strategier og tiltak

En politikk for utvikling av arbeidsmiljøloven og arbeidsmiljø- og sikkerhetsarbeidet

Departementet fremmet 26. august 2011 stortingsmeldingen Meld. St. 29 (2010-2011) *Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – Arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerheit*. Selv om det er en høy standard på arbeidsmiljøarbeidet og arbeidsrettsområdet, er det fortsatt behov for videreutvikling. Meldingen drøfter en rekke aktuelle problemstillinger knyttet opp til arbeidsmiljøloven og varsler en rekke tiltak.

Bl.a. vil det bli sendt på høring flere endringsforslag. Et forslag vil gjelde utvidet HMS-ansvar i konsern og franshiseforhold, og et annet forslag vil være at Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet skal kunne skrive ut overtredelsesgebyr ved brudd på arbeidsmiljøregelverket. Et tredje høringsforslag vil vurdere om Arbeidstilsynet skal få tilsynskompetanse etter forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter («ILO 94-forskriften»). Det vil dertil bli sendt på høring et forslag om drøftingsplikt ved bruk av deltidstillinger.

Departementet vil også sette i verk en bred og helhetlig utredning av håndhevelsen av alvorlige brudd på arbeidsmiljøregelverket, samt utrede et forslag om rett til høyere stillingsprosent ved jevnlig bruk av merarbeid over tid.

Regelverksprosjekter som skal ferdigstilles

Arbeidstilsynet har, i nært samarbeid med partene, i flere år arbeidet med å utvikle en ny og helhetlig struktur på forskriftsverket under arbeidsmiljøloven. Målet er en enklere og mer brukerorientert regelverksstruktur som skal understøtte arbeidsgiveransvaret og HMS-arbeidet i virksomhetene. Den nye strukturen vil innebære at 47 gjeldende forskrifter blir erstattet av 6 nye. Forlag til ny forskriftsstruktur har vært på alminnelig høring, og 10. juni oversendte Arbeidstilsynet forskriftskastene til departementet for fastsettelse. Departementet tar sikte på å fastsette forskriftene så snart som mulig, med ikrafttredelse i 2012.

Petroleumsstilsynet skal ferdigstille arbeidet med å tilpasse dagens regelverk til også å omfatte CO₂-håndtering.

Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
640	Arbeidstilsynet	446 320	431 690	479 850	11,2
642	Petroleumstilsynet	202 763	209 380	213 800	2,1
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	96 300	98 000	101 500	3,6
645	Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen	6 000	6 000		-100,0
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	11 978	2 990	3 050	2,0
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	21 863	20 360	20 837	2,3
649	Treparts bransjeprogrammer		10 000	10 300	3,0
	Sum kategori 09.40	785 224	778 420	829 337	6,5

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-24	Statens egne driftsutgifter	659 428	661 560	714 837	8,1
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	7 518	5 870	5 950	1,4
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	96 300	98 000	101 500	3,6
70-89	Andre overføringer	21 978	12 990	7 050	-45,7
	Sum kategori 09.40	785 224	778 420	829 337	6,5

Etater på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

I tillegg til Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt er følgende etater/nemnder administrativt tilknyttet arbeidsmiljø-

og sikkerhetsområdet: Riksmeklingsmannen, Arbeidsretten, Rikslønnsnemnda, Tariffnemnda, jf. omtale under Kap. 648, samt Bedriftsdemokratnemnda og Tvisteløsningsnemnda.

Kap. 640 Arbeidstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2012
		2010	Saldert budsjett 2011	
01	Driftsutgifter	440 870	427 500	465 600
21	Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud			10 000
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	5 450	4 190	4 250
	Sum kap. 0640	446 320	431 690	479 850

Overført fra 2010 til 2011:
Post 01: 14 908 000 kroner
Post 45: 6 650 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Arbeidstilsynets hovedoppgave er å bidra til at arbeidsmiljølovens bestemmelser blir fulgt opp i virksomhetene, bl.a. ved å føre tilsyn og gi veiledning basert på grundige vurderinger av hvilke virksomheter som har størst risiko for helseskader og ulykker. Gjennom dette arbeidet skal etaten nå sitt hovedmål om å forebygge arbeidsrelaterte helseskader og fremme et inkluderende arbeidsliv med trygge tilsettingsforhold og meningsfylt arbeidssituasjon for den enkelte. Hovedstrategien er å sørge for at virksomhetene, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, selv forebygger ulykker og helseskader. Arbeidstilsynet har følgende satsingsområder for perioden 2008-2012:

- Forebygge muskel- og skjelettplager
- Forebygge psykiske belastninger
- Styrke tilrettelegging og oppfølging
- Forebygge eksponering for støy og kjemiske og biologiske stoffer
- Forebygge arbeidsulykker og redusere skadeomfang
- Forebygge sosial dumping
- Øke arbeidsmiljøkunnskapen hos unge arbeidstakere.

Rapport

Arbeidstilsynet har i 2010 gjennomført nesten 15 000 tilsyn.

Tilsyn og etatens øvrige virkemidler har bidratt til å sette fokus på arbeidsrelatert sykdom og skade. Måltrettet veilednings- og informasjonsarbeid overfor virksomhetene og samfunnet for

øvrig har i tillegg til tilsyn vært sentralt. Gjennom å synliggjøre arbeidsmiljøets betydning og betingelser, har Arbeidstilsynet satt arbeidsmiljøforhold på dagsorden og lagt premisser for standarden på arbeidsmiljøet i Norge.

Arbeidstilsynets arbeid med dokumentasjon og måling av tilsynseffekt i henhold til etatens strategiske målsetting, dokumenterer en signifikant effekt av etatens tilsyn. Høsten 2010 ble det gjennomført tilsyn rettet mot virksomhetenes etterlevelse av krav til systematisk forebygging av arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager. Tilsynene ble ført både i virksomheter der etaten tidligere har gjennomført tilsyn, samt i virksomheter der Arbeidstilsynet aldri tidligere har ført tilsyn. Resultatene viser at virksomheter der Arbeidstilsynet tidligere har ført tilsyn, har et signifikant høyere HMS-nivå enn kontrollgruppen bestående av virksomheter som tidligere ikke har hatt tilsyn.

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Forebygging av muskel- og skjelettplager og uheldige psykiske belastninger

Hovedvekten av aktivitetene har vært knyttet til det nasjonale prosjektet «Føre var». Totalt ble det gjennomført omtrent 2 900 tilsyn innen satsingsområdet i 2010. Virksomhetene har gitt tilbakemelding om at de har hatt behov for og nytte av denne type tilsyn. De besøkte virksomhetene har fått mer kunnskap om hvordan de gjennom et systematisk HMS-arbeid kan forebygge arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager. Mange virksomheter har nå gjennomført kartlegging og satt i verk tiltak på bakgrunn av en gjennomført risikovurdering. Dette viser at tilsynene fører til positive endringer ute i virksomhetene.

Antall tilsyn innen forebygging av helseskadelige psykiske belastninger har økt de siste årene. Det ble i 2010 gjennomført mer enn 700 tilsyn mot omtrent 450 tilsyn året før.

Sykefraværssatsing

Tilsynsaktiviteten på området har vært rettet mot næringer med særskilte utfordringer i forhold til tilrettelegging, sykefravær og utstøtning. I 2010 har det vært gjennomført nærmere 1 700 tilsyn innen næringene varehandel, helse- og sosiale tjenester, overnattings- og serveringsvirksomhet, kulturell virksomhet og undervisning. Erfaringer fra tilsyn viser at det innenfor de næringer som var prioritert i 2010, var et stort behov for oppmerksomhet på systematisk HMS-arbeid generelt og mer detaljrettet oppmerksomhet mot sykefraværssoppfølging. Tilsynene har vist at det er et stort behov for å vektlegge virksomhetenes arbeid innenfor forebyggingsperspektivet.

Ny IA-avtale for perioden 2010 -2013 har gitt Arbeidstilsynet føringer og forpliktelser innen sykefraværssatsingen. Hovedaktivitetene har i 2010 vært de nasjonale prosjektene «Forebygging av langtidssykefravær og økt inkludering ved et godt arbeidsmiljø», «Med skolen som arbeidsplass» og «3-2-1 Sammen for et godt arbeidsmiljø». Felles mål for prosjektene er å bidra til å omforme IA-avtalens intensjoner til praktiske tiltak ute i virksomhetene, og å jobbe for et inkluderende arbeidsliv med særlig fokus på forebyggende innsats mot forhold i arbeidsmiljøet som kan føre til sykdom og fravær. Prosjektene har hatt fokus på at virksomhetene etablerer gode rutiner og praksis innen tilrettelegging for alle arbeidstakere generelt og arbeidstakere med redusert arbeidsevne spesielt. Det er også rettet betydelig innsats mot virksomhetenes rutiner og praksis for oppfølging av sykemeldte.

Videre utvikling av bedriftshelsetjenesten

Det ble med virkning fra 1. januar 2010 innført plikt til å ha bedriftshelsetjeneste i åtte nye bransjer samt en godkjenningsordning som skal bidra til å sikre kvaliteten i bedriftshelsetjenestene. Godkjenningsordningen forvaltes av en egen enhet i Arbeidstilsynet. Det var per. april 2011 kommet inn 329 søknader om godkjenning. Dette omfatter også søkere med flere underliggende enheter, og søknadene dekker ca 370 enheter totalt. Av de 270 som har fått godkjenning, har ca 26 pst. fått godkjent en utviklingsplan som overgangsordning. Dette gir mulighet til å yte tjenes-

ter samtidig som de arbeider for å fylle vilkårene fullt ut.

Forebygge støy og reduksjon av kjemisk og biologisk helsefare

For å forebygge eksponering for kjemiske og biologiske stoffer, har Arbeidstilsynet i 2010 gjennomført nærmere 2 400 tilsyn innenfor næringer der det er risiko for at ansatte er utsatt for kjemisk eller biologisk eksponering som kan gi opphav til luftveislidelser, kreft og hudlidelser. Dette representerer mer enn 480 flere tilsyn enn i 2009. Arbeidstilsynet har også i 2010 prioritert kontroll med hvordan virksomhetene overholder administrative normer.

Tilsynsaktiviteten bidrar til å øke kunnskapsnivået om helsefarlige stoffer, gjør virksomhetene oppmerksomme på risikoen og øker virksomhetenes forståelse av å arbeide aktivt med eget HMS-arbeid. Arbeidstilsynet erfarer at forbedringsarbeid tar tid, og at tilsynsinnsatsen derfor må vedvare over tid for å få effekt.

Forebygge arbeidsulykker og redusere skadeomfang

I 2010 er det gjennomført mer enn 3 400 tilsyn for å forebygge arbeidsulykker og redusere skadeomfang. Det meste av ressursene på området er benyttet til tilsyn med teknisk ulykkesrisiko innen bygg og anlegg og landbruk, ulykkesutrykninger, samt det nasjonale prosjektet med tilsyn og veiledning i forhold til byggherres plikter. Arbeidstilsynet har i 2010 prioritert virksomhetenes forebygging av arbeidsulykker og arbeidsskader i næringene bygge- og anleggsvirksomhet, transport og kommunikasjon, landbruk og industri.

Resultater fra Arbeidstilsynets tilsyn viser at de kontrollerte virksomhetene har høynet sin HMS-standard gjennom veiledning og oppfyllelse av påleggene som ble gitt. Virksomhetene har fått økt forståelse for å arbeide aktivt med eget HMS, og tilsynene har gitt dem motivasjon til videre innsats for å øke den tekniske sikkerheten og bedre arbeidsmiljøet. I kartlegging og risikovurdering av teknisk sikkerhet ved bruk av arbeidsutstyr og maskiner har flere bedriftshelsetjenester gitt god bistand til virksomhetene, og det er utarbeidet gode aktivitetsplaner for bedriftshelsetjenesten sitt arbeid i virksomhetene.

Øke arbeidsmiljøkunnskapen hos unge arbeidstakere

Arbeidstilsynets aktivitet for å øke arbeidsmiljøkunnskapen til unge arbeidstakere er organisert i

det nasjonale prosjektet «Rett start for unge arbeidstakere». I tillegg til tilsyn gjennomføres det veiledning og informasjon rettet mot skoler, utdanningsmyndigheter og andre relevante aktører.

I 2010 ble det gjennomført 780 tilsyn. I 2010 ble det prioritert tilsyn innen overnattings- og serveringsvirksomheter og varehandel. Temaene for tilsynene var opplæring av både ansatte og ledere, risikovurdering, arbeidsavtaler og arbeidstid.

Delmål 3: Bidra til å fremme et seriøst og anstendig arbeidsliv og hindre sosial dumping

Sosial dumping

Arbeidstilsynet er i de senere år styrket både når det gjelder ressurser og kompetanse, og innsatsen for å sikre at utenlandske arbeidstakere har lovlig arbeidsmiljø, lønns- og arbeidsvilkår har økt kraftig.

Arbeidstilsynet arbeider for at alle arbeidstakere i Norge skal ha lovlige arbeidsforhold. Det er Arbeidstilsynets erfaring at arbeidsinnvandrere og utenlandske arbeidstakere utsettes ofte for ulovlige arbeidsforhold i Norge. Dette omfatter lønns- og arbeidsvilkår, sikkerhet, og andre arbeidsmiljøforhold. For å hindre sosial dumping, har Arbeidstilsynet innfridd målsettingen om et fortsatt høyt tilsynsvolum, og har per 30. juni 2011 gjennomført mer enn 1550 tilsyn. Gjennomsnittlig reaksjonsprosent for alle sosial dumping tilsynene er 66 pst., og ligger på samme nivå som for 2010.

Tilsynene har vært rettet mot næringer og virksomheter som har størst risiko for sosial dumping. I byggenæringen er risikoen for sosial dumping og ulovlige arbeidsforhold størst i mindre byggeoppdrag og i den uorganiserte delen av næringen, inkludert privatmarkedet. Manglende id-kort er en god indikasjon på ulovlige forhold, og ordningen med id-kort er derfor fulgt opp. Et stort flertall av virksomhetene har id-kort for sine arbeidstakere. Dette bidrar til å gjøre næringen mer ryddig og legger grunnlaget for bedre og lovlige arbeidsforhold i bransjen. I tilsyn med verft har Arbeidstilsynet bidratt til å sikre at allmenngjøringsforskriftens krav til lønn, arbeidstid, mv. blir fulgt opp. Bruken av innleid arbeidskraft er omfattende, slik at utleie/innleie-problematikk står sentralt i tilsynene mot sosial dumping på verftene, og de bruddene som avdekkes gjelder i det alt vesentlige for innleide arbeidstakere. I tilsynet med renholdsbransjen prioriteres det å oppsøke virksomheter basert på tips eller at virksomheten har andre kjennetegn som gir høy risiko for

ulovlige forhold for de ansatte, som for eksempel renhold på sen kveldstid, natt eller tidlig morgen. I disse tilsynene er kommunikasjon mellom arbeidstaker og Arbeidstilsynet en utfordring.

Oppfølging av enkeltpersonforetak med sikte på omgåelsesproblematikken, er innarbeidet i tilsynet mot sosial dumping. Erfaringen i byggebransjen er at dette kun utgjør et mindre omfang, men som for tidligere år foretas slike vurderinger i de saker det er aktuelt.

Bemanningsbransjen

På bakgrunn av at det i løpet av 2011 ble avslørt en rekke alvorlige brudd på arbeidsmiljøbestemmelsene innenfor bemanningsbransjen, har Arbeidstilsynet fått styrket sin bevilgning med 10 mill. kroner i revidert nasjonalbudsjett for 2011. Arbeidstilsynet har gjennomført flere tilsyn overfor denne næringen. Bransjene helse, renhold, hotell/restaurant, bygg/verft/næringsmiddelindustrien, har vært prioritert, i tillegg til en fortløpende vurdering av tips. Prioriteringen ble gjort basert på tips, medieomtale og Arbeidstilsynets erfaringer fra tilsyn. Satsingen er gjennomført i alle syv regioner, og både kommuner og helseforetak er tilskrevet for å få vite status om blant annet bruk av bemanningsbyråer og ansvarsfordeling. Arbeidstilsynet har våren 2011 ført tilsyn med totalt 83 innleievirksomheter og 74 utleievirksomheter. Totalt ble det gitt 163 reaksjoner.

Strategier og utfordringer for 2012

Her beskrives Arbeidstilsynets bidrag til måloppnåelse på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Resultatmålene er gruppert etter delmålene for resultatområdet.

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Tilsyn

Som tilsynsmyndighet i det landbaserte arbeidslivet har Arbeidstilsynet ansvar for oppfølgingen av virksomheter som er svært forskjellige når det gjelder aktiviteter, størrelse og grad av HMS-kultur og HMS-kompetanse. Tilsyn er Arbeidstilsynets viktigste virkemiddel. Arbeidstilsynets tilsynsstrategi vektlegger blant annet at utvelgelse av næringer og virksomheter for tilsyn og veiledning skal baseres på godt begrunnede risikovurderinger, prioritering av aktiviteter som bidrar til

at arbeidsgiver ivaretar sitt ansvar for å arbeide systematisk med HMS og at Arbeidstilsynet skal være enhetlig i budskap, fremtreden og reaksjonsbruk. Flerårige satsinger, rettet mot utvalgte bransjer og temaer, vurderes videre som best egnet til å skape varig arbeidsmiljøforbedring. Arbeidstilsynet utvikler og tilpasser sin virkemiddelbruk for å oppnå en best mulig effekt.

Sykefraværssatsing

Arbeidstilsynet skal videreføre aktiviteter som bidrar til at antall virksomheter som forebygger sykefravær, legger til rette for sine arbeidstakere og følger opp sine sykemeldte skal øke. Videre skal aktivitetene støtte opp under sentrale føringer i ny IA-avtale for perioden 2010-2013.

Arbeidstilsynet skal jobbe for et inkluderende arbeidsliv med særlig fokus på forebyggende innsats mot forhold i arbeidsmiljøet som kan føre til sykdom og fravær. Aktiviteten rettes mot næringer og virksomheter med særskilte utfordringer i forhold til tilrettelegging, sykefravær og utstøting. Arbeidstilsynet vil i 2012 blant annet fokusere på tema som systematisk HMS-arbeid og oppfølging av sykmeldte med særlig vekt på organisatoriske forhold som tilrettelegging og ledelse. Tilsyns- og veiledningsaktivitetene vil primært rettes mot kommunal sektor (helse og sosial, pleie og omsorg), kultursektoren, statlig sektor, varehandel, frisører, samt undervisning og tannlege/lege-sekretærer.

Ved tilsyn i næringer og virksomheter som er pålagt godkjent bedriftshelsetjeneste, vil virksomhetens bruk av godkjent bedriftshelsetjeneste være et sentralt oppfølgingstema.

Som en følge av ny IA-avtale legges det til grunn en videreutvikling av samarbeidet mellom Arbeidstilsynet, utvalgte bransjer og Arbeids- og velferdsetaten.

Forebygging av muskel- og skjelettplager og uheldige psykiske belastninger

Arbeidstilsynet arbeider for at antall virksomheter som arbeider systematisk for å forebygge arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager skal øke, og at antall virksomheter som arbeider systematisk med å forebygge arbeidsrelaterte og uheldige psykiske belastninger skal øke.

Arbeidstilsynet vil i 2012 videreføre det nasjonale tilsynsprosjektet «Føre var!» med sikte på forebygging av muskel- og skjelettplager i utsatte næringer. Arbeidstilsynet vil i 2012 videreføre det nasjonale prosjektet «Arbeid for Helse» for at virk-

somhetene i risikoutsatte næringer skal forebygge og håndtere uheldige psykiske belastninger siden det er viktig å rette oppmerksomheten mot sentrale psykososiale forhold og organisatoriske arbeidsbetingelser, som for eksempel konflikter, mobbing og trakassering.

Forebygge arbeidsulykker og redusere skadeomfang

Arbeidstilsynet arbeider for at antall virksomheter som arbeider systematisk for å forebygge arbeidsulykker skal øke, slik at antall skader og skadeomfang reduseres.

Arbeidstilsynet viderefører innsatsen for å øke antallet virksomheter som arbeider systematisk for å forebygge ulykker. Dette skjer både gjennom tilsyn i særlig ulykkesutsatte næringer og gjennom ulykkesgransking og aktiv oppfølging i virksomheter hvor ulykker med alvorlig personskade har inntruffet.

Forebygge støy og reduksjon av kjemisk og biologisk helsefare

Arbeidstilsynet arbeider for at antall virksomheter som jobber systematisk for å forebygge og varig redusere risikoen for å bli syk eller skadet av støy, kjemisk og biologisk eksponering på arbeidsplassen skal øke.

Arbeidstilsynet skal også i 2012 prioritere tilsyn med virksomhetens innsats knyttet til å forebygge eksponering for støy, kjemiske og biologiske stoffer i arbeidslivet. Samtidig fortsetter arbeidet for å oppnå effektiv innsamling og systematisering av data om kjemisk eksponering i norsk arbeidsliv og dermed et bedre grunnlag for myndighetsinnsats og virksomhetenes prioriteringer.

Øke arbeidsmiljøkunnskapen hos unge arbeidstakere

Arbeidstilsynet arbeider for at unge arbeidstakere og deres arbeidsgivere skal ha kunnskap om arbeidslivets regler og sentrale betingelser for et godt arbeidsmiljø, slik at de unge har best mulig forutsetning for å få en god start i arbeidslivet.

Arbeidstilsynet viderefører i 2012 prosjektet «Rett start for unge arbeidstakere». Målet er å minimere omfanget av arbeidsmiljøproblemer som berører unge arbeidstakere og bidra til at de unge får kunnskaper og holdninger som gir dem en god start i arbeidslivet. Arbeidstilsynet vil også fortsette arbeidet med å påvirke til at arbeidsmiljøkunnskap i større grad tas inn i de unges utdanninger. Arbeidstilsynet legger også vekt på samarbeid med NAV og partene i arbeidslivet.

Resultatmål 1

Arbeidstilsynet skal bidra til at virksomhetene forebygger arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremmer inkludering. Arbeidstilsynet skal se til at virksomhetene driver et systematisk og forebyggende arbeid.

Delmål 3: Bidra til å fremme et seriøst og anstendig arbeidsliv og hindre sosial dumping

For nærmere beskrivelse av tiltakene i handlingsplanene mot sosial dumping vises til omtale under delmål 3 foran i resultatområde 4.

Resultatmål 2

Arbeidstilsynet skal i 2012:

- Bidra til å hindre sosial dumping gjennom å føre tilsyn på arbeidsplasser som sysselsetter arbeidsinnvandrere. Oppfølgingen av områdene bygg og anlegg, landbruk, skips- og verkstedsindustrien, transport, renhold og overnattings- og serveringsvirksomhet videreføres.
- Videreføre tilsynssatsingen rettet mot bemanningsbransjen og virksomheter som leier inn arbeidskraft.
- Bidra til å utvikle, etablere og drive en godkjenningsordning for renholdsbransjen, herunder en ordning med id-kort. Arbeidstilsynet skal også styrke sin oppfølging, blant annet med mer tilsyn, med at renholdsvirksomhetene sørger for å bli godkjent og at godkjente virksomheter fortsatt oppfyller vilkårene for godkjenning. Regjeringen har foreslått en bevilgning på 20 mill. kroner til dette arbeidet i 2012.
- Bidra til å utvikle ordningen med Regionale verneombud for renholdsbransjen og overnattings- og serveringsvirksomhetene. Ordningen skal finansieres ved en avgift som tas inn fra virksomhetene i de to bransjene. Ordningen er etablert som en stiftelse som administreres av et fondsstyre. Fondsstyret består av til sammen fire medlemmer utpekt av arbeidstager- og arbeidsgiversiden og ett medlem (styrets leder) utpekt av Arbeidstilsynet. De regionale verneombudene skal ha sitt ansettelsesforhold i Arbeidstilsynet, men skal faglig sett være underlagt fondsstyrets instruksjonsmyndighet.
- Videreføre og videreutvikle informasjonstiltakene rettet mot arbeidsinnvandrere.
- Videreføre samarbeidet med andre etater, blant annet med politi, skattemyndighet og UDI, for å sikre samordning av statlige kontroll- og informasjonstiltak.

- Som ledd i Regjeringens Strategi for et anstendig arbeidsliv globalt, bidra til utvikling av samarbeid med arbeidstilsyn i andre land.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold

For nærmere beskrivelse av forskning og kunnskapsutvikling om arbeidshelse, arbeidsmiljø og sikkerhet vises til omtale under delmål 4 foran i resultatområde 4.

Resultatmål 3

Arbeidstilsynet skal ha oversikt over HMS-utfordringene i arbeidslivet, og bidra til å skape et omforent og helhetlig bilde av risikoforhold som grunnlag for iverksettelse av forebyggende tiltak.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk herunder arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse

Det etablerte regelverksforum skal være den sentrale partsarenaen hva gjelder utviklingen av regelverket på Arbeidstilsynets område. For nærmere beskrivelse av regelverksutvikling på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet vises til omtale under delmål 5, resultatområde 4.

Resultatmål 4

Regelverksprosjektet videreføres med sikte på ferdigstilling i 2011.

Budsjettforslag for 2012**Post 01 Driftsutgifter**

Arbeidstilsynet hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2011 tilsvarende 540 årsverk.

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til direktoratet, sju regionkontorer og Svartjenesten. Dette skal finansiere tilsyn, informasjon, behandling av søknader, dispensasjoner, regelverksarbeid og internasjonalt arbeid.

Bevilgningen foreslås økt med 20 mill. kroner til etablering og drift av en godkjenningsordning samt økt oppfølging av renholdsbransjen.

Bevilgningen foreslås økt med 10 mill. kroner til videreføring av tilsynsinnsatsen mot bemanningsbransjen.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under Kap. 3640, postene 01, 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det er innarbeidet totalt 8,1 mill. kroner i pris- og lønnsjustering. I alt foreslås bevilget 465,6 mill. kroner for 2012.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud

Bevilgningen skal dekke kostnader som Arbeidstilsynet har ved å administrere ordningen med regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og renholdsbransjen. Utgiftene vil bli refundert fra Stiftelsen for regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og renholdsbransjen.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3640, post 08 Refusjon utgifter regionale verneombud.

Det foreslås en bevilgning på 10 mill. kroner for 2012.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke vedlikehold av bygninger samt større utstyrsanskaffelser. Det foreslås bevilget 4,25 mill. kroner for 2011.

Kap. 3640 Arbeidstilsynet

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Diverse inntekter	1 408	1 100	1 134
04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	4 665	5 500	5 671
05	Tvangsmulkt	949	2 000	2 062
06	Refusjoner	4 805		
07	Byggesaksbehandling, gebyrer	12 188	17 950	18 506
08	Refusjon utgifter regionale verneombud			10 000
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	4 191		
18	Refusjon sykepenger	8 003		
Sum kap. 3640		36 209	26 550	37 373

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter i hovedsak abonnements- og annonseinntekter knyttet til tidsskriftet Arbeidervern. Inntekten anslås til 1,134 mill. kroner i 2012.

Post 04 Kjemikaliekontroll, gebyrer

Posten omfatter inntekter fra gebyrer i forbindelse med kjemikaliekontroll. Inntekten anslås til 5,671 mill. kroner i 2012.

Post 05 Tvangsmulkt

Inntektene under denne posten omfatter innkrevd tvangsmulkt som virksomheter er blitt ilagt pga. manglende oppfølging av pålegg fra Arbeidstilsynet. Inntekten anslås til 2,062 mill. kroner i 2012.

Post 07 Byggesaksbehandling, gebyrer

De konkrete tjenester Arbeidstilsynet utfører for virksomhetene ved byggesaksbehandling etter arbeidsmiljølovens § 18-9, gebyrfinansieres og inntektene føres på denne posten. Inntekten anslås til 18,506 mill. kroner i 2012.

Post 08 Refusjon utgifter regionale verneombud

Inntektene under denne posten er refusjon for utgifter til drift av regionale verneombud som administreres av Arbeidstilsynet. Utgiftene føres på Kap. 640, post 21.

Inntektene anslås til 10 mill. kroner i 2012.

Kap. 642 Petroleumstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2010	budsjett 2011	2012
01	Driftsutgifter	180 170	185 950	189 700
21	Spesielle driftsutgifter	20 525	21 750	22 400
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	2 068	1 680	1 700
	Sum kap. 0642	202 763	209 380	213 800

Overført fra 2010 til 2011:
Post 01: 7 499 000 kroner
Post 21: 1 055 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Petroleumstilsynet skal legge premisser for, og følge opp, at aktørene i petroleumsvirksomheten holder et høyt nivå på helse, miljø og sikkerhet slik at risikoen for storulykker, uønskede hendelser og arbeidsrelaterte skader og sykdommer reduseres. Myndighetsansvaret gjelder for petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel og på enkelte anlegg og gasskraftverk på land.

Rapport

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Det inntraff i 2010 ingen dødsulykker innenfor Petroleumstilsynets myndighetsområde til havs og på land. De siste ti årene har fem mennesker mistet livet i arbeidsulykker i petroleumsvirksomheten. Antall alvorlige personskader i virksomheten til havs er redusert fra 32 i 2009 til 28 i 2010. Dermed fortsetter den positive trenden fra de siste årene.

Oppfølging av arbeidstakere i petroleumsvirksomheten

Petroleumstilsynet har i tilsynet i 2010 fokusert på oppfølging av arbeidstakere for å bevisstgjøre selskapene om samlet risiko for enkeltgrupper og betydningen av rammebetingelser. Det har vært rettet særskilt oppmerksomhet mot de såkalte ISO-fagene (isolasjon, stillas og overflatebehand-

ling), industrirengjøring og personellgrupper med høy eksponering for støy.

Petroleumstilsynet har også arbeidet for å systematisere og formidle kunnskapen om risikoforhold og rammebetingelser som er fremkommet gjennom oppfølging av risikoutsatte grupper og bidratt til at partene og selskapene ansvarliggjøres og iverksetter risikoreduserende tiltak. Tilsynet har også bidratt til å belyse sammenhengen mellom forebyggende arbeid for risikoutsatte grupper og individuell tilrettelegging.

Oppfølgingen har vist at grupper av entreprenørsatte gjennomgående er utsatt for flere risikofaktorer i sitt arbeidsmiljø enn de operatørsatte. Styringselementene som skal bidra til å sikre et fullt forsvarlig arbeidsmiljø er svakere for entreprenørgruppene enn for operatørgruppene.

Tilsynet har også vist at rammebetingelser som kontraktsforhold, økonomiske betingelser og arbeidsorganisering kan påvirke entreprenørselskapenes muligheter til å redusere risiko. Det har derfor vært et mål for tilsynet å bidra til utvikling av rammebetingelser i operatør/entreprenør-relasjoner som kan redusere arbeidsmiljørisikoen.

Støyskader

Petroleumstilsynet har i 2010 gjennomført en rekke tilsynsaktiviteter og drevet kunnskapsinnhenting som har understøttet behovet for en større satsing for å redusere støyskaderisiko. Innrapportering av støyrelaterte skade er vedvarende på et høyt nivå, RNNPs risikoindeks for støyeksponering og ansattes opplevelse av risiko knyttet til støy viser en negativ utvikling. Samtidig viser resultater fra tilsynsaktiviteter at aktørenes systematiske risikoreduksjon ikke er tilstrekkelig for å møte disse utfordringene.

Kjemisk helsefare

Petroleumstilsynet har i 2010 prioritert oppfølging av og bidrag til næringens forbedringsprosjekt på kjemikalieområdet. Dette har bidratt til en omfattende innsats i selskapene for å gjennomføre kartlegginger og risikovurderinger både av nåværende og historisk eksponering. Prosjektet har igangsatt og koordinerer en rekke større FoU-prosjekter og skal løpe ut 2011.

I løpet av 2010 har prosjektet hatt en omfattende aktivitetsportefølje og det er levert en rekke viktige rapporter, forslag til veiledninger, kurstilbud mv. Petroleumstilsynets erfaringer med prosjektet er i hovedsak positive. Det forventes likevel et tydeligere selskapsengasjement når prosjektets resultater skal omsettes til en bedre praksis.

Dykking

I 2010 ble det gjennomført 52 537 timer metningsdykk i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Det ble rapportert to personskader og to tilløp til faresituasjoner. Det er bare rapportert ett tilfelle av trykklfallsyke de siste 18 årene. Siste gang det inntraff en dødsulykke ved dykking i petroleumsvirksomheten var i 1987.

På rapporteringstidspunktet signaliserer næringen økende omfang av dykkevirksomhet på norsk sokkel.

I 2009 ble det etablert et internasjonalt system for helseoppfølging av dykkere etter et samarbeid mellom Oljeindustriens landsforening (OLF) og IMCA (International Marine Contractors Association).

Delmål 2: Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

Det inntraff i 2010 ingen store ulykker med betydelige materielle skader eller miljøskade. Imidlertid inntraff flere hendelser knyttet til brønnskroll. Under marginalt endrede omstendigheter kunne enkelte av disse ha ført til alvorlige ulykker. Petroleumstilsynet har fulgt disse hendelsene nøye opp, spesielt med sikte på å avdekke bakenforliggende årsaker knyttet til ledelse og styring, erfaringsoverføring, læring av lignende hendelser, samt sikkerhetskultur.

Den årlige rapporten som omtaler risikonivået i norsk petroleumsvirksomhet, RNNP, er et av de viktigste bidragene til å skape en felles forståelse av risikofaktorer og risikobildet. Arbeidet skjer i samarbeid mellom myndigheter og partene i næringen. Tall fra RNNP-2010 viser at det har

vært en markant økning i antall brønnehendelser de senere årene. Tallene viser også at det er en økning i antall gasslekkasjer siden 2007. Det er likevel slik at antallet gasslekkasjer fortsatt er betydelig lavere nå enn når arbeidet med RNNP startet i 2000.

Ledelsesinvolvering

Risikostyring på ledelsesnivå i selskapene innebærer å sørge for å ha kunnskap om hva risikoen består i, og at risikoaspektet er en del av alle beslutningsprosesser som på noen måte kan ha betydning for sikkerheten i virksomheten. Petroleumstilsynet har i 2010 fulgt opp hvordan ledelsen arbeider for å redusere storulykkesrisikoen. I tilsynet er det blant annet lagt vekt på at det skal være en klar ansvars plassering med hensyn til det å forebygge storulykker. Dette gjelder både på og mellom ulike ledelsesnivå innen ett selskap og mellom ulike nivåer i aktørkjeden.

Videre har tilsynet omfattet lederes kunnskaper om storulykkesrisiko i virksomheten forbundet med endringsprosesser samt kapasitet og kompetanse i organisasjonen med hensyn til det å være tilpasset risiko for storulykker. Selskapenes mekanismer for å sette seg bedre i stand til å lære av alvorlige hendelser har også vært omfattet av tilsynet.

Teknisk og operasjonell sikkerhet

Gasslekkasjer utgjør en betydelig risikofaktor og effektive og robuste tekniske og operasjonelle barrierer er viktige for å hindre slike lekkasjer. Antall gasslekkasjer de tre siste årene har variert mellom 14 og 15. Dette er en økning fra 10 i 2007. En av lekkasjene i 2010 var større enn 10 kg/s, det vil si en lekkasje med et betydelig ulykkespotensial. Industrien har derfor ikke nådd målet satt for perioden 2008–2010. Dette er en utfordring for industrien og målrettet og kontinuerlig innsats må til for å snu den negative tendensen.

Petroleumstilsynet har også i 2010 prioritert tilsyn med industriens tiltak for å forbedre tekniske og operasjonelle barrierer som kan redusere antall gasslekkasjer og alvorlighetsgraden av disse. Petroleumstilsynet har i 2010 også gjennomført en kvalitativ studie hvor det med utgangspunkt i rapporterte gasslekkasjer og granskninger, er kartlagt sammenheng mellom utløsende årsaker og de tiltak den enkelte aktør har valgt å iverksette. Studien vil legges til grunn i tilsynets oppfølging av næringen.

Brønnsikkerhet

Antallet hendelser med tap av brønnkontroll viste en positiv utvikling i perioden frem til 2008. Etter dette har antall hendelser igjen økt, fra 11 i 2008 til 28 i 2010. Dette innebærer en økning av frekvensen av slike hendelser, sammenlignet med antall borede brønner

Boring og brønnoperasjoner utgjør et betydelig farepotensial og bidrar til den totale risikoen for storulykker. Det er derfor viktig at det arbeides systematisk for å skape forbedringer på dette området. Det har også blitt tydelig i forbindelse med bore- og brønnoperasjoner i modne felt, at brønnenes tilstand kan være en utfordring. Hendelsen på Gullfaks C i mai 2010, som var nær ved å føre til en storulykke, er et eksempel på dette.

Petroleumstilsynet har de senere år vært en pådriver for at selskapene skal vurdere bruk av ny teknologi for sikrere boring og ferdigstilling av brønner for produksjon (komplettering). Ny teknologi bør også vurderes i forbindelse med oppgradering av boreanleggene på eksisterende innretninger.

Disse forholdene vil også bli adressert i forbindelse med behandling av selskapenes planer for utbygging og drift (PUD) av nye felt og ved behandling av søknader om samtykke til levetidsforlengelser på eksisterende felt.

De senere årene har det videre vært sikkerhetsmessige utfordringer knyttet til fleksible stigerør, som forbinder havbunnsbrønner med en flytende, bevegelig innretning på overflaten. Ingen av hendelsene har så langt ført til alvorlige ulykker, men brudd eller skade på stigerør har et betydelig risikopotensial. Utfordringene forsterkes ytterligere etter som petroleumsvirksomheten beveger seg mot større havdyp.

En økt satsing på området brønnsikkerhet er også prioritert som ledd i oppfølgingen av ulykken i Mexicogulfen, se også boks under resultat-område 4, utfordringer i arbeidsmiljø og sikkerhetspolitikken foran.

Helikoptertransport

Helikoptertransport utgjør et vesentlig bidrag til den totale risikoeksponeringen arbeidstakere på sokkelen utsettes for. Det er behov for en helhetlig tilnærming til dette saksområdet på tvers av formelle myndighetsgrenser. Petroleumstilsynet deltar blant annet i 'Samarbeidsforum for helikoptersikkerhet på norsk kontinental sokkel'. Samarbeidsforumet arbeider for en vesentlig forbedring

av helikoptersikkerheten, og ledes av Luftfartstilsynet.

Petroleumstilsynet og Luftfartstilsynet har også etablert et samarbeid med tanke på å utarbeide et sett med risikoindikatorer knyttet til helikoptertransport i den årlige RNNP-rapporten. For 2010 kunne det spores en positiv utvikling når det gjelder risiko ved helikoptertransport.

Ytterligere kunnskapsutvikling er skjedd gjennom at SINTEF på oppdrag fra petroleumsnæringen har gjennomført en omfattende studie av helikoptersikkerheten.

Aldring av innretninger

Bruk av innretninger ut over den levetid som opprinnelig ble lagt til grunn representerer en økende problemstilling etter som innretningene eldes. Forlenget bruk av innretninger forutsetter nytt samtykke fra myndighetenes side. Økt utvinningsgrad fra eksisterende felt er en viktig strategi for norsk petroleumsvirksomhet og antallet søknader om levetidsforlengelse er økende. Petroleumstilsynet har i 2010 videreført tilsynet med hvordan operatørselskaper følger opp forutsetningene for en levetidsforlengelse, med vekt på vedlikehold og barrierer mot akutte uslipp.

Oljeindustriens Landsforening (OLF) har sørget for standarder eller veiledninger for sikker levetidsforlengelse. Petroleumstilsynet mener dette gir industrien et godt grunnlag for sikkerhetsmessige vurderinger knyttet til levetidsforlengelse.

Petroleumstilsynet samhandler med andre Nordsjøland som har tilsvarende utfordringer på dette området.

Aktørbildet på norsk sokkel

Antall nye aktører på sokkelen som Petroleumstilsynet fører tilsyn med, har økt betydelig de senere årene. Det er nå om lag 55 selskaper som er pre-kvalifisert som rettighetshavere eller operatører mot 15 selskaper totalt i 1990-årene. Flere av selskapene har i tillegg hatt en sterk økning i aktivitetsnivå. Leteboring gjennomføres i like stor grad av små selskaper som av de større etablerte selskapene. Noen av de mindre selskapene har fått, eller er i ferd med å få, felt i produksjon.

I tillegg kommer et betydelig antall entreprenørselskaper, som også er pliktsubjekter etter HMS-regelverket i petroleumsvirksomheten. Enkelte av entreprenørselskapene er også pre-kvalifisert for operatørskap.

Ettersom det totale aktivitetsnivået er økende, øker også antall samtykkebehandlinger og antall felt Petroleumstilsynet følger opp.

Arbeidet med prekvalifisering bidrar til at det er blitt satt konsekvente krav til selskapenes organisasjoner i Norge.

Mange nye operatører og rettighetshavere er forholdsvis små selskaper med utfordringer knyttet til kompetanse og kapasitet.

Ytre miljø

Petroleumstilsynet har myndighetsansvar for å bidra til at risikoen for akutte utslipp er så lav som mulig og at slike utslipp bekjempes ved kilden. Storulykker i petroleumsvirksomheten medfører i de fleste tilfelle også akutte utslipp. Petroleumstilsynets arbeid for å bidra til redusert storulykkesrisiko vil derfor også ha betydning for forebygging av større akutte utslipp.

Petroleumstilsynet har gjennomført et prosjekt for å utvikle risikoindikatorer som kan brukes for å overvåke utvikling av risiko for akutt forurensning til sjø. Fra 2010 inngår risiko for akutte utslipp i petroleumsvirksomheten i den årlige RNNP-rapporten som omtalt ovenfor.

Petroleumstilsynet bidro også i 2010 med faglige innspill i arbeidet med forvaltningsplaner for havområdene og har her et særlig ansvar for å utvikle pålitelig beskrivelser av risiko for akutte utslipp fra petroleumsvirksomheten.

Karbonfangst- og lagring

Det er sikkerhetsmessige utfordringer knyttet til CO₂-håndtering. Disse er gjenstand for pågående forskning. Petroleumstilsynets rolle med hensyn til fangst, transport og lagring av CO₂ er å se til at det skjer på en forsvarlig måte i forhold til sikkerhet og arbeidsmiljø.

Delmål 3: Bidra til å fremme et seriøst og anstendig arbeidsliv og hindre sosial dumping

Sosial dumping

Allmenngjøringsvedtaket for petroleumsanleggene ble opphevet i 2010, men gjennom allmenngjøringsvedtaket for byggeplasser vil det fortsatt være krav om allmenngjøring av tariffavtaler for bygge- og anleggsvirksomhet på petroleumsanleggene.

Den mest omfattende anleggsvirksomheten på landanleggene er blitt betydelig redusert. Problematikk knyttet til sosial dumping er ikke spesielt

fremtredende i petroleumsvirksomheten. Petroleumstilsynet har likevel fulgt opp utfordringen integrert i andre tilsynsaktiviteter der sosial dumping kan ha aktualitet. Dette gjelder spesielt i tilsyn knyttet til risikoutsatte grupper på landanleggene i petroleumsvirksomheten.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko

Petroleumstilsynet bidrar til økt omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko både internt i egen etat, mellom statlige etater og ut i næringen gjennom utøvelsen av tilsynet, faglige seminarer, medvirkning til utvikling av mastergradsstudium ved UiS og en rekke relevante FoU-aktiviteter. Etaten bruker også sitt nettsted aktivt for å spre informasjon til alle berørte parter, blant annet ved å publisere alle tilsynsrapporter og vedtak knyttet til sanksjoner, samtykker med mer.

Petroleumstilsynet har i 2010 bl.a. igangsatt et prosjekt om potensielle HMS-utfordringer tilknyttet eventuell framtidig utbygging av fornybar energi til havs. Et annet prioritert prosjekt er rammebetingelser for styring av storulykkes- og arbeidsmiljørisiko. Prosjektene ferdigstilles i 2011.

Petroleumstilsynet la 16. juni i år frem en foreløpig rapport fra sin gjennomgang og oppfølging av Deepwater Horizon-ulykken. Petroleumstilsynets oppfølging av denne ulykken fokuserer på hva norsk petroleumsvirksomhet kan lære ved å forebygge ulykker ved boring og brønn spesielt, men også hva som kan læres i forhold til å forebygge storulykker generelt. Rapporten vil bli videreutviklet i takt med at de siste granskningsrapportene fra USA blir ferdigstilt. Nærmere omtale av Petroleumstilsynets vurderinger er tatt inn under Strategier og utfordringer, delmål 2. I etterkant av Deepwater Horizon-ulykken er det identifisert behov for en økt kunnskapsinnsats knyttet til brønnintegritet, brønnesign, brønnkonstruksjon og brønnkontroll, samt beredskapsprinsippene som ligger til grunn for å stanse en eventuell undervannsutblåsning i Norge.

Med hensyn til kunnskap om kjemisk helsefare vises til avsnitt om kjemikalieprosjektet under delmål 1.

HMS – konsekvenser av CO₂-håndtering og aldrende innretninger

Petroleumstilsynet har gjennomført særskilte utredningsarbeider for å utvikle kunnskap om HMS-konsekvenser ved CO₂-håndtering. Gjen-

nom utredninger og industriprosjekter med deltakelse fra land med tilsvarende utfordringer, er Petroleumstilsynet tilført kompetanse som gir et solid utgangspunkt for strategisk videreføring av arbeidet.

Tilsvarende har Petroleumstilsynet de siste årene gjennomført utrednings- og utviklingsarbeider knyttet til temaet aldrende innretninger. Prosjektene har stimulert til innsats i industrien for å ta tak i aktuelle utfordringer.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk – herunder arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse

Nytt, helhetlig regelverk for petroleumsvirksomheten til havs og på nærmere angitte anlegg på land ble fredigstilt i 2010 og trådte i kraft ved årsskiftet.

Petroleumstilsynet har i 2010 arbeidet systematisk med sikte på å kartlegge regelverksbehov knyttet til CO₂-håndtering. Dagens regelverk for HMS i petroleumsvirksomheten inneholder krav til systematisk tilnærming til alle typer risiko i virksomheten. Petroleumstilsynet har gjennomgått aktuelle deler av regelverket med de tilhørende veiledningene for å identifisere behov for nødvendige tillegg og tilpasninger.

Strategier og utfordringer 2012

Det er viktig å forebygge ulykker, skader og andre negative hendelser blant annet pga. de store konsekvensene en hendelse i norsk petroleumsvirksomhet kan få – både menneskelig, miljømessig og materielt. Petroleumstilsynet rår over en rekke formelle virkemidler for å sanksjonere regelverksbrudd i virksomheten, som pålegg eller stansing av virksomheten.

Petroleumstilsynet tilpasser virkemiddelbruken til bransjens risikoutvikling og utfordringer. Når etaten stiller spørsmål ved om en virksomhet opererer i samsvar med regelverket, kan veiledning og dialog ofte resultere i at virksomheten tilpasser sin aktivitet. Denne tilnærmingen hindrer ikke at tilsynsmyndigheten bruker formelle virkemidler ved alvorlige brudd på regelverket og for å fjerne en umiddelbar, uakseptabel risiko. Sentralt i Petroleumstilsynets myndighetsutøvelse står behandlingen av selskapenes søknader om samtykke til ulike typer aktiviteter, og til samsvarsuttalelse for flyttbare innretninger. Forutsetningene som selskapene har lagt til grunn ved utarbeidelsen av søknadene danner er viktig grunnlag for tilsynet med selskapene. Nye selskaper følges sær-

lig nøye opp ved første samtykke til leteboring, samt i utbyggingsprosjekter og oppstart av drift.

Petroleumstilsynets tilsyn omfatter revisjoner, verifikasjoner, granskinger, samtykker, samsvarsuttalelser, møter med industrien, kartlegging av risiko og behandling av søknader om samtykke og unntak fra regelverkskrav, samt oppfølging av næringens samlede arbeid med å forbedre risikonivået i virksomheten Andre tilsynsrelaterte aktiviteter er blant annet faglige seminarer. Tilsynet omfatter således en rekke aktiviteter som samlet gir grunnlag for å avgjøre om selskapene ivaretar sitt ansvar for å drive forsvarlig i alle faser av virksomheten. Identifiserte utfordringer adresseres næringen i etablerte samarbeidsfora. I Petroleumstilsynets tilsynsarbeid legges det videre stor vekt på å etterspørre arbeidsgivers egen vurdering av risikoforholdene i egen virksomhet.

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Oppfølging av arbeidstakere i petroleumsvirksomheten

Som omtalt under Rapport og status har innsats overfor arbeidstaker som er særlig risikoutsatt vært en av Petroleumstilsynets hovedprioriteringer også i 2009. Innsatsen viser at entreprenøransatte og innleide arbeidstakere er mer risikoutsatt samtidig som de i mindre grad tilbys oppfølging og tilrettelegging. Også fremover vil arbeidet på dette innsatsområdet være høyt prioritert.

Reduksjon av støyskaderisiko

Risiko for støyskader vurderes å være høy i petroleumsvirksomheten og på bakgrunn av dette vil Petroleumstilsynet prioritere tilsyn med aktørenes egen oppfølging på dette området. Oljeindustriens Landsforening og Norsk Industri har tatt initiativ til et større industriprosjekt som skal bidra til å redusere risiko for støyrelatert hørselskade. Prosjektet ble etablert med en treparts styringsgruppe i mai 2011. Petroleumstilsynet vil delta i næringens støyprosjekt og følge dette arbeidet nøye.

Reduksjon av risiko for muskel-skjelettlidelser

Risiko for muskel-skjelettlidelser vurderes å være høy i arbeidslivet generelt (STAMI, 2008) og i petroleumsvirksomheten. Petroleumstilsynet vil videreføre arbeidet med å bygge opp kunnskaps-

grunnlaget på området og utarbeide en strategi for oppfølging.

Reduksjon av kjemisk og biologisk helsefare

I regi av næringen er det gjennomført et omfattende forbedringsprosjekt på kjemiområdet. Prosjekt skal gi et helhetlig bilde av den nåværende og tidligere eksponeringssituasjon, beskrive og tette igjen kunnskapshull og bidra til at næringen blir bedre til å håndtere risiko rundt kjemikalier i arbeidsmiljøet i olje- og gasssektoren. Petroleumstilsynet vil følge opp at kunnskapen opparbeidet gjennom næringens forbedringsarbeid på kjemikalieområdet, tas i bruk i selskapenes arbeid med risikoreduksjon.

Resultatmål 1

Petroleumstilsynet skal være en pådriver for at næringen samlet, og den enkelte aktør, forebygger arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremmer inkludering.

Delmål 2: Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

En viktig del av Petroleumstilsynets ansvar er å være på høyde med og helst i forkant av utviklingen i næringen og dermed kunne bidra til at næringen selv iverksetter nødvendige forebyggende og risikoreducerende tiltak. Erfaringer fra alvorlige hendelser i petroleumsvirksomhet nasjonalt og internasjonalt er en viktig kunnskapskilde.

Oppfølging av hendelsen i Mexicogulften har allerede bidratt med ny kunnskap om både ulykkesårsaker og behov for beredskapsløsninger for å bekjempe utblåsninger. Petroleumstilsynet la 16. juni 2011 frem en foreløpig rapport om ulykken. Staten fremhever at ulykken demonstrerer behovet for bedre risikostyring og mer robuste løsninger hvor enkeltfeil ikke kan utvikle seg til storulykker. I rapporten understrekes også betydningen av å utvikle gode sikkerhetskulturer og at godt partssamarbeid er et viktig virkemiddel for å nå dette målet. Videre fremheves betydningen av at industrien engasjerer seg i standardiseringsarbeid for å utvikle et høyt sikkerhetsnivå. Rapporten konkluderer med at etterforskningen ikke har gitt funn som utfordrer de mest overordnede prinsippene i vårt regelverk, men det åpner for at det kan være behov for presiseringer med sikte på bedre styring av storulykkesrisiko. Det pekes også på at det er behov for sterkere engasjement i forhold til forskning og utvikling.

Næringen har en selvstendig plikt til å holde seg orientert om risikobildet i virksomheten. Petroleumstilsynet vil følge opp Oljeindustriens Landsforenings (OLF) arbeid med å vurdere godheten av beredskapsprinsippene som ligger til grunn for å stanse en eventuell undervannsutblåsing i Norge, herunder identifisering av eventuelle forbedringsområder og gjennomføring av aktuelle tiltak. Det vil i 2011 være et viktig satsingsområde for Petroleumstilsynet å sikre at all erfaring fra denne hendelsen utnyttes for å gjøre virksomheten på norsk sokkel sikrere.

Styring av storulykkesrisiko skal være en integrert del av virksomhetenes aktivitet og Petroleumstilsynet fokuserer på hvordan ledelsen gjennom egne handlinger påvirker forhold som, direkte og indirekte, har betydning for storulykkesrisiko. Det er en målsetning at næringen skal kunne identifisere sikkerhetsutfordringer og mangler før dette leder til ulykker og uønskede konsekvenser. Petroleumstilsynet vil bruke aktivt resultater fra den årlige rapporten som omtaler risikonivået i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) som et grunnlag for prioritering av egen oppfølging av aktørene og næringen generelt.

Gasslekkasjer

Petroleumstilsynet har kontinuerlig oppmerksomhet rettet mot å kunne redusere omfanget av gasslekkasjer og vil fortsette å følge opp tematikken ovenfor næringen i årene som kommer. Etter 2007 har RNNP vist negativ utvikling for gasslekkasjer og for å snu denne utviklingen har næringen lansert en tiltakspakke for forsterket innsats på dette området. Petroleumstilsynet vil følge dette initiativet tett.

Levetidsforlengelse

Petroleumstilsynet følger opp at virksomhetene opprettholder et forsvarlig sikkerhetsnivå på innretninger og anlegg som planlegges brukt og brukes utover opprinnelig levetid.

I løpet av det neste tiåret kommer om lag 25 innretninger til å nå aldersgrensen. Aldring vil bli fulgt opp gjennom behandling av søknader om samtykke til levetidsforlengelse.

Ledelse og storulykkesrisiko

Petroleumstilsynet har som en av sine prioriteringer å følge opp at selskapenes ledelse arbeider målrettet med å redusere storulykkesrisiko. Prioriteringen er et resultat av kunnskap om at ledel-

sens beslutninger og initiativ definerer rammebetingelser som påvirker storulykkesrisiko.

Det er også sentralt at selskapenes egne tilsyns- og oppfølgingsaktiviteter fungerer slik at mangler i selskapenes egne styringssystemer blir avdekket og korrigert.

Brønnsikkerhet

Det har de siste årene vært en negativ utvikling i antall brønnskrollhendelser på norsk sokkel. Petroleumstilsynet vil fortsatt ha en tett oppfølging av slike uønskede hendelser ved å utfordre næringen og følge opp at det igangsettes nødvendige målrettede og konkrete tiltak som kan bidra til å snu den negative utviklingen. Næringen har som svar på den negative utviklingen utarbeidet en tiltakspakke. Kompetanseheving innen brønnskroll, videreutvikling av et felles kategoriseringsverktøy for brønnskrollhendelser, samt erfaringsoverføring både nasjonalt og internasjonalt er tiltak som Petroleumstilsynet vil følge opp i næringen.

Teknisk og operasjonell sikkerhet

Barrierer er tekniske, operasjonelle og organisatoriske tiltak, som skal redusere sannsynligheten for uønskede hendelser og eliminere eller begrense konsekvensene hvis en hendelse likevel skulle oppstå.

Petroleumstilsynet vil prioritere å følge opp at de ansvarlige selskapene etablerer og videreutvikler systemer for barrierestyring som er i tråd med regelverkskravene på dette området.

Petroleumstilsynets prosjekt for oppfølging av ulykken i Mexicogulven, har pekt på betydningen av at barrierer er tilstrekkelig robuste. Det er behov for fortsatt målrettet arbeid for å gjøre barrierer mer robuste, både i næringen og i myndighetens risikobaserte oppfølging av selskapene.

Ytre miljø

Petroleumstilsynet vil ha fokus på at næringen i alle faser av virksomheten, fokuserer på forebygging av hendelser som kan føre til akutte utslipp fra petroleumsvirksomheten. Valg av løsninger skal baseres på helhetlige vurderinger av de naturmessige og geografiske områdene de opererer i, og være forenlige med regionale og nasjonale miljømål.

Petroleumstilsynet har videreutviklet RNNP med sikte på å skape bedre grunnlag for å overvåke utviklingen i risiko for akutte utslipp og vil

være en pådriver for at selskapene bruker resultatene i sitt forbedringsarbeid.

CO₂-håndtering

Norske myndigheter arbeider med å bedre kunnskapen om de sikkerhetsmessige utfordringer ved CO₂-fangst, -transport og -lagring. Petroleumstilsynet vil i 2011 videreføre arbeidet med utgangspunkt i innsamlede data og gjennomgå relevant regelverk med sikte på å utvikle dette videre slik at det også er hensiktsmessig for aktiviteter knyttet til karbonfangst, -transport og -lagring (CCS).

Aktørbildet

Aktørbildet vil også i årene framover bli preget av Statoils dominerende stilling. Mangfoldet i sammensetningen av en stor nasjonal aktør, noen store internasjonale aktører og noen nye og mindre aktører kan representere muligheter for forbedring av sikkerhetsnivået. Samtidig representerer dette mangfoldet i seg selv en utfordring.

Petroleumstilsynet vil følge utviklingen i aktørbildet nøye og ha særlig oppmerksomhet på selskapenes evne og vilje til å tilpasse seg rammebetingelsene for helse, miljø og sikkerhet i den norske petroleumsvirksomheten. Selskaper som går inn i nye faser, vil bli særlig fulgt opp.

Resultatmål 2

Petroleumstilsynet skal være en pådriver for at næringen samlet, og den enkelte aktør, forhindrer storulykker og forebygger skader på ytre miljø bl.a. gjennom å følge opp selskapenes ledelse og styring av aktiviteter og organisasjon, samhandle med andre myndigheter samt bidra til erfaringsoverføring og læring.

Resultatmål 3

Petroleumstilsynet skal bidra til godt samarbeid med petroleumsmyndigheter internasjonalt.

Delmål 3: Bidra til å fremme et seriøst og anstendig arbeidsliv og hindre sosial dumping

Petroleumstilsynet vil overvåke utviklingen og vurdere særskilt oppfølging av risikoforhold knyttet til sosial dumping spesielt ved utstrakt bygge- og anleggsaktivitet eller omfattende bruk av innleid arbeidskraft.

Eventuelle problemstillinger og risiko knyttet til temaet sosial dumping blir løpende vurdert av Petroleumsstilsynet og bygges inn i ulike andre tilsynsaktiviteter der sosial dumping kan ha aktualitet.

Resultatmål 4

Petroleumsstilsynet skal bidra til å hindre sosial dumping i petroleumssektoren gjennom å følge opp at aktørene i næringen iverksetter nødvendige tiltak.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko

Det er viktig at partene har tillit til rapporten Risikonivå Norsk Petroleumsvirksomhet (RNNP), og at partene oppfatter resultater av arbeidet som et omforent uttrykk for risikoutviklingen i petroleumsvirksomheten, som utgangspunkt for å sette i verk forbedringstiltak. Dette legges det til rette for gjennom samhandling i trepartsforaene Sikkerhetsforum og Samarbeid for Sikkerhet. Petroleumsstilsynet vil videreutvikle RNNP-arbeidet slik at det til en hver tid danner et best mulig grunnlag for partenes arbeid med å identifisere forbedringstiltak i tråd med regelverkets krav om kontinuerlig forbedring.

Petroleumsstilsynet vil videreføre tilsyn særskilt rettet mot hvordan aktørene i petroleumsvirksomheten innhenter og bruker tilgjengelig kunnskap om risiko i virksomheten på alle relevante områder.

Tilsynsvirksomheten er i seg selv et bidrag til kunnskapsoppbygging hos selskapene, ikke minst gjennom publisering av resultatene fra tilsynet på nettsidene.

Når det gjelder storulykkesrisiko, vil Petroleumsstilsynet i 2011 og framover spesielt føre tilsyn med hvordan industrien tar inn over seg og gjør nytte av de erfaringene som kan trekkes ut av Deepwater Horizon-ulykken i Mexicogulfen.

Gjennom faglige seminarer og lignende som Petroleumsstilsynet arrangerer, spres kunnskap til aktørene, samtidig som etaten på denne måten gir signaler om spesielle problemområder som det forventes at næringen griper tak i.

Resultatmål 5

Petroleumsstilsynet skal ha oversikt over HMS-utfordringene i petroleumsvirksomheten, og bidra til å skape et omforent og helhetlig bilde av risiko-

forhold i næringen som grunnlag for iverksettelse av forebyggende tiltak.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk herunder arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse

Petroleumsstilsynet skal følge opp at regelverket som gjelder HMS i petroleumsvirksomheten videreutvikles i takt med utviklingen i næringen og erfaring fra bruken av regelverket, for å sikre at dette er brukervennlig og til enhver tid møter de utfordringene som næringen står overfor. Viktige punkter som også skal følges opp er ivaretagelse av arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse. Petroleumsstilsynet skal også følge opp sentrale standardiserings- og annet normeringsarbeide på områder der slike dokumenter utfyller/utdyper regelverkskrav.

Det etablerte regelverksforum skal være den sentrale partsarenaen hva gjelder videreutviklingen av regelverket.

Resultatmål 6

Petroleumsstilsynet skal følge opp det nye helhetlige regelverket for petroleumsnæringen.

Budsjettforslag for 2012

Post 01 Driftsutgifter

Petroleumsstilsynet hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister en bemanning pr. 1. mars 2011 tilsvarende 154 årsverk. Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter for etaten og skal finansiere tilsyn, regelverksarbeid, informasjon, internasjonalt arbeid mv.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under Kap. 3642, postene 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det er innarbeidet 3,75 mill. kroner i pris- og lønnsjustering. I alt foreslås bevilget 189,7 mill. kroner for 2012.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Forslaget omfatter særlige utgifter til tilsyn med petroleumsaktiviteter som Petroleumsstilsynet vil utføre på egen hånd, eller ved hjelp av bistand. Posten omfatter også bistandsetaters refunderbare kontrollutgifter. Utgiftene refunderes i sin helhet av gebyrer til operatørselskapene/kontraktørene som inntektsføres under Kap. 3642, post 03 Refusjoner av tilsynsutgifter. Det foreslås bevilget 22,4 mill. kroner i 2012.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke utgifter knyttet til IKT-relatert utstyr.

Det foreslås bevilget 1,7 mill. kroner i 2012.

Kap. 3642 Petroleumstilsynet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	1 274	820	845
03	Refusjon av tilsynsutgifter	67 474	81 560	84 088
06	Refusjoner/ymse inntekter	5 817	2 790	2 876
07	Leieinntekter bedriftshytte	32		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	2		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	1 027		
17	Refusjon lærlinger	49		
18	Refusjon sykepenger	1 323		
	Sum kap. 3642	76 998	85 170	87 809

Post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet

Bevilgningen skal dekke refunderbare timer som Petroleumstilsynets ansatte vil utføre knyttet til NORADs virksomhet. Det foreslås bevilget 0,845 mill. kroner for 2012.

Post 03 Refusjon av tilsynsutgifter

Posten omfatter refusjon fra rettighetshavere og entreprenører til Petroleumstilsynet for utgifter som følge av tilsyn med petroleumsvirksomheten. Refusjonene er knyttet til utgiftspostene 01 og 21.

Det foreslås en bevilgning på 84,088 mill. kroner i 2012.

Post 06 Refusjoner/Ymse inntekter

Bevilgningen dekker inntekter fra kantinedrift og andre diverse inntekter. Det foreslås bevilget 2,876 mill. kroner for 2012.

Post 07 Leieinntekter bedriftshytte

Posten omfatter inntekter for fremleie av bedriftshytte blant ansatte i Petroleumstilsynet og Oljedirektoratet, samt inntekter i forbindelse med konferanser og seminarer rettet mot petroleumsnæringen.

Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
50	Statstilskudd	96 300	98 000	101 500
	Sum kap. 0643	96 300	98 000	101 500

Mål og hovedoppgaver

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) er det nasjonale forskningsinstitutt for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Instituttet har som overordnet mål å skape, bruke og formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. Sidestilt med, og integrert i, forsknings- og utredningsvirksomheten er service, utdanning og formidling med utgangspunkt i kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse.

STAMI har følgende hovedmål for sin virksomhet:

- Skape kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse
- Kartlegge arbeidsmiljø- og helseforhold, vurdere risiko og bidra til forebyggende tiltak
- Gjøre kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse kjent.

Rapport

I 2010 utgav STAMI 43 vitenskaplige artikler innenfor et bredt nedslagsfelt på arbeidsmiljøområdet. Som en følge av at vitenskaplig aktivitet ofte er internasjonale samarbeidsprosjekter har STAMI i disse arbeidene samarbeidet med forskere fra en rekke institusjoner i inn- og utland.

Innholdet i disse vitenskaplige artiklene populariseres ofte også i form av rapporter, faktaark og nyhetsbrev, som er tilgjengelige på instituttets nettsider. Forskningsresultatene, i samtolkning med internasjonal forskning, inngår i mange sammenhenger også i instituttets seminarer og kurs. I 2010 hadde instituttet i underkant av 70 større og mindre aktive prosjekter og aktiviteter, og 18 personer holder på med doktorgradsprosjekter i regi av STAMI. STAMI bistår med fagkunnskap til Arbeidsdepartementet, Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet, bedriftshelsetjenesten og partene i arbeidslivet.

I 2009 ble STAMI etter en evalueringsprosess antatt som såkalt *World Health Organization (WHO) Collaborating Centre* på arbeidsmiljø- og arbeidshelseområdet. Dette vil styrke instituttets internasjonale profil ytterligere og sikre at instituttets vitenskaplige bidrag i enda større grad vil bli benyttet også utenfor landets grenser. STAMI er også aktiv i det europeiske forskningsinstitusjonsnettverket *Partnership for European Research on Occupational Safety and Health (PEROSH)*.

Gjennom Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA) har STAMI i 2010 systematisert og bearbeidet data og dokumentasjon om arbeidsmiljø og arbeidsrelaterte helseskader. I 2010

arbeidet NOA med Faktaboken 2011 som vil framlegges høsten 2011 og bidro aktivt til arbeidsmiljøtilstandsdelen i Stortingsmelding om arbeidsforhold, arbeidsmiljø og sikkerhet i norsk arbeidsliv. NOA arbeider kontinuerlig med å videreutvikle datagrunnlaget med tanke på utgivelse av nye og oppdaterte faktabøker hvert tredje år.

Strategier og utfordringer for 2012

Her beskrives STAMIs bidrag til måloppnåelse på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Samtlige av STAMIs resultatmål knyttes til delmål 4 under målstrukturen: Øke omfang av og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko. I denne sammenhengen er utvikling av ny kunnskap gjennom forskning et viktig virkemiddel.

STAMIs forskning skal ha relevans for arbeid og helse, og skal bidra til å danne en kunnskapsbase som skal benyttes til forebyggende virksomhet. Forskingen skal være av høy vitenskaplig kvalitet, og skal i størst mulig grad søkes publisert i internasjonale tidsskrifter med fagfellebedømming.

I tråd med STAMIs strategi for perioden 2006–2015 skal følgende forskningsfelt og områder prioriteres i 2012:

- Kunnskap om kjemiske og biologiske arbeidsmiljøforhold
- Kunnskap om ergonomiske, psykososiale og organisatoriske arbeidsmiljøforhold, herunder arbeidsrelaterte muskelskjelettlidelser
- Videreutvikling av Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA)
- Formidling av samfunnsnyttig kunnskap fra de ulike forskningsaktivitetene
- Videreutvikle samarbeid og kunnskapsdeling med Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Andre viktige målgrupper for samarbeid er arbeidslivets parter, myndigheter, helsevesenet og forskningsmiljøer.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold

STAMI retter oppmerksomheten spesielt mot feltene kjemisk og biologisk arbeidsmiljø, arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager samt psykososiale og organisatorisk betingede arbeidsmiljøforhold. Instituttet utnytter sin erfaring på vekselvirkninger mellom disse faktorene for å bidra med vitenskapsbasert kunnskap på arbeidsmiljøfeltet. Videre vil instituttet bidra til økt kunnskap i arbeidet med et inkluderende arbeidsliv og til overvå-

king av arbeidsmiljøfaktorer av betydning for helse. Instituttet er en sentral samarbeidspartner for Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Andre viktige målgrupper/partnere er arbeidslivets parter, helsevesenet inkludert bedriftshelsetjenesten og de arbeidsmedisinske avdelingene, samt FoU-miljøer.

Nasjonalt overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA) er en avdeling under STAMI. NOAs viktigste oppgaver er å samle, analysere og formidle informasjon om arbeidsmiljø og arbeidsrelaterte helseskader i Norge. NOA skal gjøre data og informasjon tilgjengelig for aktører på arbeidsmiljøfeltet, dvs. myndighetene, arbeidslivets parter, FoU-miljøer og allmennheten for øvrig. NOAs målsetting er å utvikle et felles kunnskapsgrunnlag for aktørene på arbeidsmiljøområdet som grunnlag for utforming av politikk, strategier og prioriteringer på nasjonalt nivå, bransje- og virksomhetsnivå. Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet, Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå er sentrale dataleverandører til overvåkingssystemet. STAMIs database for kjemisk eksponering i arbeidslivet (EXPO) ble styrket i 2009, hvor det ble igangsatt et prosjekt med Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet for å øke innrapporteringen av måledata i virksomhetene til EXPO. EXPO-databasen skal slik kunne gi en bedre oversikt over eksponeringsforhold i arbeidslivet for å bidra til å

forebygge kjemikalierelatert sykdom og helse-skade. Som ledd i denne styrkingen skal det i første omgang utvikles dataløsninger og iverksettes pilotprosjekter i utvalgte bransjer. Databasen skal utformes slik at hver enkelt virksomhet får tilgang til egne data og mulighet til å kunne hente fram rapporter om egen kjemikaliebruk og eksponeringsnivå. Databasen vil også utgjøre en viktig kilde for overvåkingssystemet NOA. Pilot- og utvklingsperioden går frem til og med 2012.

Budsjettforslag for 2012

Post 50 Statstilskudd

Statens arbeidsmiljøinstitutt hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2011 tilsvarende 112 årsverk.

Instituttet ble omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter fra 1. januar 2005. Bevilgningen er netto tilskudd til drift av instituttet. Instituttets inntekter fra bidragsforskningen utgjør om lag 15 pst. av instituttets totale budsjett. Inntektskildene er i all hovedsak offentlige midler fra andre finansieringskilder, hovedsaklig Norges forskningsråd og andre forskningsfond.

Det er innarbeidet 3,5 mill. kroner i lønns- og prisjustering.

Det foreslås bevilget 101,5 mill. kroner i 2012.

Kap. 645 Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2010	Saldert budsjett 2011	
70	Tilskudd til oppstartskapital	6 000	6 000	
	Sum kap. 0645	6 000	6 000	

I lys av erfaringene fra ordningen i bygge- og anleggsbransjen besluttet Regjeringen å innføre regionale verneombud i overnattings- og servicevirksomhetene og renholdsbransjen, jf. handlingsplan 2 mot sosial dumping som ble presentert i statsbudsjettet for 2009. Se også omtale under delmål 3.

Ordning med regionale verneombud i overnattings- og servicevirksomhetene og renholdsbransjen skal finansieres ved en avgift som tas inn fra virksomhetene i de to bransjene. Ordningen er etablert som en stiftelse som administreres av et

fondsstyre. De regionale verneombudene skal ha sitt ansettelsesforhold i Arbeidstilsynet, men skal faglig sett være underlagt fondsstyrets instruksjonsmyndighet.

Det ble bevilget til sammen 12 mill. kroner for 2010 og 2011 som startkapital til dekning av driften, inntil ordningen blir selvfinansiert gjennom avgiftsinnkrevningen. Startkapitalen ble bevilget i form av lån som skal tilbakebetales innen 2015. Se for øvrig omtale under Kap. 640, Strategier og tiltak, delmål 3.

Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Tilskudd til pionerdykkere, <i>overslagsbevilgning</i>	9 078		
72	Tilskudd, <i>kan overføres</i>	2 900	2 990	3 050
	Sum kap. 0646	11 978	2 990	3 050

Overført fra 2010 til 2011:

Post 01: 202 000 kroner

Post 72: 70 000 kroner

Bakgrunn

Stortinget ba i 2004 Regjeringen etablere en kompensasjonsordning med maksimal utbetaling til den enkelte dykker på 40 ganger grunnbeløpet i folketrygden, jf. St.meld. nr. 47 (2002-2003), Innst. S. nr. 137 og 138 (2003-2004). Kompensasjon skulle også gis til etterlatte under nærmere bestemte vilkår. Regjeringen ble videre bedt om å etablere en oppreisningsordning til pionerdykkerne i Nordsjøen, samt etterlatte, på 200 000 kroner. Oppreisning skulle gis til de som fylte vilkårene i flertallets retningslinjer for kompensasjonsordning, jf. Innst. S. nr. 137 (2003-2004). Finansiering av kompensasjons- og oppreisningsordningen ble lagt fram i revidert budsjett 2004, jf. St.prp. nr. 63 og Innst. S. nr. 250 (2003-2004). Kongen i Statsråd oppnevnte i 2004 en nemnd som behandler søknader om kompensasjon.

Rapport

Fristen for å søke om kompensasjon og oppreisning utløp 1. juli 2006. Totalt har det kommet inn 340 søknader fra dykkere og etterlatte. I alt 260 dykkere og etterlatte har fått tildeling, i en del tilfeller deler flere etterlatte summen, mens 80 dykkere og etterlatte har fått avslag. Samlet er det utbetalt i overkant av 597 mill. kroner fra 2004 til 31. desember 2010.

Budsjettforslag for 2012**Post 72 Tilskudd, kan overføres**

Posten dekker tilskudd til Stiftelsen Kontakttelefonen for pionerdykkere (Dykkekontakten). Stiftelsen er knyttet til Sjømannskirken og drifter bl.a. en kontakttelefon for tidligere nordsjødykkere. Stiftelsen har videre knyttet til seg relevant kompetanse på gjeldsrådgivning og annen rådgivning for å kunne hjelpe nordsjødykkere som er i en vanskelig situasjon. Dykkekontakten har et meget godt omdømme og yter god og viktig bistand til dykkerne. Det foreslås en bevilgning på 3,050 mill. kroner for 2012.

Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	17 863	14 600	15 000
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>		1 760	1 837
70	Tilskudd til faglig utvikling	4 000	4 000	4 000
	Sum kap. 0648	21 863	20 360	20 837

Overført fra 2010 til 2011:

Post 21: 2 016 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Arbeidsretten er en spesialdomstol som behandler tvister om forståelse, gyldighet og eksistens av tariffavtaler. Den behandler også visse tvister om fortolkning av arbeidstvistloven og tjenestetvistlovens regler, saker om brudd på fredsplikten og saker om erstatningsansvar for tariffbrudd og ulovlig arbeidskamp.

Riksmeklingsmannen skal mekle i interessetvister mellom partene i arbeidslivet, det vil si i tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler. Hovedoppgaven er å hjelpe partene til å unngå konflikt, og dermed bevare arbeidsfreden.

Rikslønnsnemnda behandler i hovedsak tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler som blir henvist til den når det gripes inn i arbeidskonflikter med tvungen lønnsnemnd. En avgjørelse fra Rikslønnsnemnda får virkning som tariffavtale mellom partene.

Tariffnemnda fastsetter forskrifter som innebærer at lønns- og arbeidsvilkår som følger av en tariffavtale skal gjelde for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art som avtalen omfatter, også for utenlandske arbeidstakere og norske arbeidstakere som ikke er omfattet av tariffavtalen som sådan.

Rapport

Arbeidsretten

Arbeidsretten hadde 64 saker til behandling i 2010, hvorav 30 nye og 34 overført fra 2009. Tallet på nye saker gikk noe ned i forhold til 2009 (35) og 2008 (34). Det ble avgjort 40 saker i 2010, mot 39 saker i 2009.

Riksmeklingsmannen

Saksmengden ved institusjonen kan variere sterkt mellom år med hovedoppgjør og år med mellomoppgjør. I 2010, som var et hovedoppgjørsår, var det mekling i 97 rikssaker, som er over en dobling i forhold til 43 saker i hovedoppgjøret 2008. I hovedoppgjørsåret 2008 var antallet meklinger særskilt lavt. I 2006 var det 117 meklinger. 13 av riksmeklingene i 2010 endte med konflikt.

Videre ble 51 kretssaker ferdigbehandlet i 2010, mot 53 i 2009. Utviklingen i antall kretsmeklinger har vist en nedgang siden 2004. I 2008 var antallet kretsmeklinger særskilt lavt (29), mens antallet i 2010 er på om lag samme nivå som 2009. I 2010 endte fire av kretsmeklingene med konflikt.

Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda

Rikslønnsnemnda behandlet to saker i 2010.

Tariffnemnda behandlet 5 saker i 2010, og vedtok videreføring av forskriftene om allmenngjøring av tariffavtalene for byggeplasser i Norge, verkstedoverenskomsten for skips- og verftsindustrien og jordbruks- og gartnerinæringene. Forskriftene om allmenngjøring for enkelte petroleumsanlegg på land og for byggeplasser i Oslo-regionen (elektro) ble ikke videreført. I 2009 gikk 9 verft, med støtte av NHO og Norsk Industri, til sak mot staten v/Tariffnemnda for å få kjent forskriften om delvis allmenngjøring i skips- og verftsindustrien ugyldig. Staten fikk medhold i Oslo tingrett i at forskriften er gyldig, men saken er anket til lagmannsretten. Borgarting lagmannsrett har besluttet å forelegge en del spørsmål knyttet til EØS-regelverket for EFTA-domstolen, før saken behandles. Saken vil trolig bli ferdig behandlet i EFTA-domstolen høsten 2011.

Strategier og utfordringer for 2012

Administrativt samarbeid mellom Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen

Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen er lokalisert i samme kontorbygg. I 2007 ble det igangsatt et arbeid for å få på plass et tettere samarbeid på det administrative området. Det ble installert et felles telefonsystem, og samkjøring av it-systemene er startet. Det administrative samarbeidet er i 2010 videreført ved igangsatt felles innkjøp med tjenesteleverandører innen IT og renhold.

Arbeidsrettens administrative tilknytning mv.

Ved lov 15. juni 2001 nr. 62 om endringer i domstolsloven m.m. ble det gjennomført vesentlige endringer i administrasjonen av norske domstoler. Departementet har foretatt en vurdering av hvorvidt og eventuelt i hvilket omfang de endringene som er gjennomført for de alminnelige domstoler, skal gjøres gjeldende for domstolen Arbeidsretten. Saken var på bred høring i 2007, og forslag til lovendringer vil bli fremmet i proposisjon med forslag til ny arbeidstvistlov jf. delmål 5.

Teknisk og språklig modernisering av arbeidstvistloven m.m., jf. delmål 5

I arbeidet med forslag til ny arbeidstvistlov, jf. delmål 5, har departementet lagt vekt på å gjøre loven teknologinøytral, ord og uttrykk kjønnsnøytrale og tilpasse lovens prosessregler til ny tviste-

lov. Formålet er å få på plass ny og moderne lovgivning, som gir god veiledning for brukerne. En lovproposisjon ble fremmet for Stortinget 24. juni 2011.

Budsjettforslag for 2012

Post 01 Driftsutgifter

Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen hadde pr. 1. mars 2011 en bemanning på hhv 5 og 2 årsverk. Posten omfatter driftsutgiftene til Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen, Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda. Som en prøveordning ble det med virkning fra 1. mars 2007, og ut oppnevningssperioden 31. august 2008, opprettet en midlertidig dommerstilling i Arbeidsretten for å redusere saksbehandlingstiden ytterligere. Prøveordningen er forlenget til 1. september 2010, og er foreslått gjort permanent i forbindelse med forslag til ny arbeidstvistlov. Det foreslås en bevilgning for 2012 på 15 mill. kroner.

Kap. 649 Treparts bransjeprogrammer

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
21	Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer		10 000	10 300
	Sum kap. 0649		10 000	10 300

Det vises til omtale under satsingsområde 2.2.5, Del 1 i innledningen samt under resultatområde 4 – delmål 3 foran.

Myndighetene og partene i arbeidslivet ble i 2010 enig om å sette i gang treparts bransjeprogrammer, hvor renholdsbransjen vil være første bransje. Renholdsbransjen har helt spesielle utfordringer når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår, HMS-standard og svart arbeid. Bransjen er preget av svært lav organisasjonsgrad, uoversiktlig organisering, spesielle arbeidstider, jobbing alene på ulike lokasjoner, lave etableringskostnader, utstrakt bruk av underleverandører og høyt innslag av utenlandsk arbeidskraft.

I samarbeid med partene har Regjeringen som det mest sentrale tiltaket i trepartsprogrammet innen renholdsbransjen besluttet å etablere ny godkjenningsordning for alle virksomheter som skal drive renholdsvirksomhet. Id-kort tilsvarende ordningen i byggebransjen vil være et viktig ele-

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 01

Saksmengden og utgiftene til institusjonene på kapitlet varierer, særlig i forhold til hvordan lønnsoppgjørene forløper, om det er hoved- eller mellomoppgjør og om oppgjørene er samordnet eller forbundsvise. Posten skal dekke økte utgifter ved institusjonene på kapitlet, samt kompetanseoppbygging og utredninger innen feltet kollektiv arbeidsrett. Det foreslås en bevilgning for 2012 på 1,837 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til faglig utvikling

I 2008 ble det etablert et faglig utviklingsprosjekt ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo med formål å sikre den arbeidsrettslige kompetansen for fremtiden. Se omtale under delmål 4.

Det foreslås en bevilgning for 2012 på 4 mill. kroner.

ment. Godkjenningsordningen er under utforming i samarbeid med bransjen og berørte myndigheter og vil bli iverksatt fra 2012. Se nærmere omtale under delmål 3.

Budsjettforslag for 2012

Post 21 Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer

Posten dekker utgifter knyttet til etablering og gjennomføring av tiltak for å bidra til å bedre lønns- og arbeidsvilkår samt bekjempe sosial dumping og svart arbeid i særlig utsatte bransjer. Renholdsbransjen vil være første bransje, og posten vil særlig dekke kostnader til etablering av godkjenningsordning for renholdsbedrifter. Posten vil også dekke kostnader til lønn og drift for en prosjektkoordinatorstilling knyttet til utvikling og drift av treparts bransjeprogrammer.

Det foreslås bevilget 10,3 mill. kroner for 2012.

Del III
Omtale av særlige tema

7 Handlingsplan mot fattigdom. Rapport og status

Regjeringa la saman med statsbudsjettet for 2007 fram ein handlingsplan mot fattigdom. Handlingsplanen inngår i ein samla politikk for sosial utjamning og inkludering og mot fattigdom saman med stortingsmelding om fordelingspolitikken, St. meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering, St. meld. nr. 16 (2006-2007) ...og ingen stod igjen – Tidlig innsats for livslang læring, St. meld. nr. 20 (2006-2007) Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller, innsatsen for integrering og inkludering av innvandrarbefolkninga og Opptrappingsplan for rusfeltet. Sjå omtale av Regjeringa si innsats for betre fordeling og mot fattigdom i denne proposisjonen, del I og del II, resultatområde 2 Arbeid og velferd, delmål 6 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte.

Handlingsplan mot fattigdom omfattar tiltak under fleire departement. I tillegg til tiltak på budsjettet til Arbeidsdepartementet er det sette i verk tiltak av Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Kulturdepartementet, Justis- og politidepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet.

Under gis det ein kortfatta statusrapport på tiltak mot fattigdom som er sette i verk eller styrka i perioden 2006-2011 knytte til handlingsplan mot fattigdom. I budsjettproposisjonen for det enkelte departement er det ei meir utførleg omtale. Ein samla rapport finnast òg i trykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet: Handlingsplan mot fattigdom – status 2008 og styrka innsats.

Den særlege innsatsen mot fattigdom er knytt til dei tre delmåla i handlingsplanen:

- Alle skal givast moglegheiter til å komme i arbeid.
- Alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg.
- Betre levekåra for dei mest vanskelegstilte.

Delmål: Alle skal givast moglegheiter til å komme i arbeid

Kvalifiseringsprogram for utsette grupper

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

Eit kvalifiseringsprogram med kvalifiseringsstønad blei innført frå 1. november 2007. Kvalifiseringsprogrammet er fasa inn i takt med etableringa av NAV-kontora og blei landsdekkjande frå 1. januar 2010. Frå 1. januar 2008 til utgangen av 2010 var det registrert om lag 21 700 søknader og fatta om lag 17 200 vedtak om program. Ved utgangen av 2010 deltok 8 800 personar i programmet. Frå 1. januar 2008 til utgangen av april 2011 var det registrert i underkant av 23 800 søknader om deltaking og fatta i underkant av 18 600 vedtak om program. Talet på deltakarar i programmet var 8 000 per 30. april 2011. Av dei om lag 5 000 deltakarane som gjennomførte programmet i perioden 2008 – 2010 gjekk 43 pst. til ordinært arbeid, utdanning eller andre arbeidsretta tiltak. For dei 1 275 som gjennomførte programmet i løpet av 1. tertial 2011 var delen noe lågare. Løvinga til dekning av kommunale meirkostnader knytte til kvalifiseringsprogrammet er frå 2011 lagt inn i rammetilskotet til kommunane og gitt som ei særskilt fordeling. Sjå nærare omtale under kap. 621, post 62 i denne proposisjonen. Statlege arbeidsmarknadstiltak inngår i kvalifiseringsprogrammet. Arbeids- og velferdsetaten har eit bredt spekter av tiltak som omfattar m.a. oppfølging, kvalifisering og arbeidstrening.

Landsomfattande arbeidsmarknadssatsing for å motverke fattigdom

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

I 2003 blei det sett i gang ei satsing på målretta arbeidsmarknadstiltak for utvalde målgrupper i 31 kommunar. Satsinga blei seinare utvida med fleire kommunar og fleire tiltaksplassar, og blei i løpet av 2006 landsomfattande. Målgruppa er langtidsmottakarar av sosialhjelp, ungdom i alderen 20-24 år og einslege forsørgjarar som har sosialhjelp som hovudinntekt, innvandrarar som treng bistand for å komme i arbeid, og personar som

mottek legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Frå 2. halvår 2007 blei òg innsette i fengsel ein del av målgruppa. Det var i 2010 sette av om lag 5 700 plassar i arbeidsmarknadstiltak til kvalifiseringsprogrammet, arbeidsmarknadssatsinga og LAR. Ved utgangen av 2010 var det registrert i overkant av 4 400 personar i satsinga, av desse deltok 1 100 personar på arbeidsmarknadstiltak. Om lag 4 200 personar deltok på statlege arbeidsmarknadstiltak i kvalifiseringsprogrammet ved utgangen av 2010. Ved utgangen av 2010 var det òg registrert om lag 230 personar i LAR. Av desse deltok 120 på arbeidsmarknadstiltak.

Målgruppene for kvalifiseringsprogrammet og satsinga på målretta arbeidsmarknadstiltak er i stor grad dei same. Regjeringa fasar difor ut arbeidsmarknadssatsinga frå 2011. Personar som per 1. januar 2011 er registrerte som deltakarar, får eit tilbod innafor satsinga. Den særskilte satsinga på målretta arbeidsmarknadstiltak overfor personar som mottek legemiddelassistert rehabilitering, blir vidareført. I 2011 blei det til saman sett av om lag 5 700 plassar til arbeidsmarknadssatsinga, kvalifiseringsprogrammet og LAR. Dette omfanget blir vidareført i 2012.

Styrking av opplæringa innafor kriminalomsorga

Ansvarleg: Kunnskapsdepartementet

Innsette har eit stort behov for å styrkje realkompetansen for betre å meistre livet etter soning. Tal på fengselsplassar er dei siste åra auka og løyvingane til opplæring i kriminalomsorga er styrkt tilsvarende. Det er no opplæringstilbod ved 51 fengslar. I tillegg er det oppfølgingsklasser ti stader i landet. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kunnskapsdepartementet.

Styrkje tilbakeføringa av innsette og domfelte til samfunnet

Ansvarleg: Justis- og politidepartementet mfl.

For å betre levekåra til innsette ved frigjeving, har Regjeringa innført ein tilbakeføringsgaranti. Sentralt i tilbakeføringsgarantien er bustad, moglegheit for arbeid eller opplæring og ved behov helsetenester og sosiale tenester. Arbeidet med å innføre tilbakeføringsgarantien er organisert som eit prosjekt som skal vare fram til 2013. I løpet av 2011 vil det bli tilsett 25 tilbakeføringskoordinatorar. Desse skal koordinere arbeidet i kriminalomsorga mot andre etatar. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Justis- og politidepartementet.

I 2009 blei det sett i gong eit treårig nasjonalt forsøk som har som formål å finne fram til modelar som sikrar innsette kontinuitet, integrerte tenester og tettare individuell oppfølging i overgang frå fengsel til fridom. Forsøket er eit samarbeid mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorga si sentrale forvaltning. Det vil m.a. bli prøvd ut metodar for å gjere innsette som har rett til kvalifiseringsprogram motiverte for å delta i programmet ved frigjeving. Sju lokale fengsel og NAV-kontor deltar. Dei foreløpige resultata viser at fleire enn tidligare har arbeid, bustad og andre tenester ved frigjeving. Arbeidsforskningsinstituttet skal evaluere forsøket.

I dag er det skuletilbod i alle fengsla. I samarbeid mellom arbeidsdrifta i fengsla og opplæringsstyresmaktene, blir det arbeidd med å dreie opplæringstilbodet frå allmennfagleg til meir yrkesfagleg opplæring. Fylkesmannen i Hordaland leier, etter oppdrag frå Kunnskapsdepartementet, prosjektet Tilbakeføring gjennom utdanning og arbeid i Rogaland og Troms. Dette inngår i Regjeringa si innsats for å styrkje tilbakeføringa av straffedømde til samfunnet. Prosjektet er eit samarbeid mellom utdanningsstyresmaktene, kriminalomsorga, Arbeids- og velferdsetaten, kommunane og frivillige organisasjonar. Prosjektet vil bli avslutta i 2012.

Om lag ein tredjedel av alle som blir sette i fengsel manglar bustad, og enda fleire er utan bustad ved frigjeving. Arbeid med å skaffe bustad før frigjeving er sentralt i Regjeringa si tilbakeføringsgaranti. Det er nå etablert bustadsamarbeidsavtaler med om lag 90 av dei største kommunane. Dette dekkjer i alt vesentleg behovet for avtaler fordi meir enn 90 pst. av dei som blir frigivne kjem frå dei største kommunane. Kriminalomsorga arbeider med å vedlikehalde, forbetre og følgje opp at avtalene blir følgde. Auka bruk av elektronisk kontroll er òg eit verkemiddel for at domfelte skal kunne oppretthalde ein tilfredsstillande bustad.

Styrking av Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA)

Ansvarleg: Kunnskapsdepartementet

Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA) skal medverke til å styrkje grunnleggjande lese-, skrive-, rekne- og IKT-dugleikar blant vaksne arbeidstakarar og arbeidssøkjarar slik at færre fell ut av arbeidslivet og fleire kan ta del i opplæring og utdanning. Bedrifter og offentlege verksemdar kan søke om tilskot til opplæring i lesing, skiving, rekning og IKT for tilsette med

svake grunnleggjande dugleikar. Opplæringa skal hovudsakleg vere knytt til deltakaranes arbeidsplass og arbeidsoppgåver. Programmet vert forvalta av Vox, nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk. Sidan BKA starta opp i 2006 har om lag 20 000 arbeidstakarar fått mogelegheit til å styrkje lese-, skrive-, rekne- og IKT-dugleikane sine gjennom programmet. I 2011 blei løyvinga til BKA auka med 10 mill. kroner. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kunnskapsdepartementet.

Lovendring om vaksnes rett til utdanning

Ansvarleg: Kunnskapsdepartementet

Stortinget vedtok våren 2008 å utvide retten til vidaregåande opplæring for vaksne, jf. Ot.prp. nr. 40 (2007-2008). Bakgrunnen var at ei aukande gruppe vaksne fall utanfor vaksneretten, då denne berre gjaldt vaksne født før 1978 og som ikkje har fullført vidaregåande opplæring. Gjennom lovendinga har alle vaksne over 25 år rett til opplæring.

Betre ordning for studentar med nedsett funksjonsevne

Ansvarleg: Kunnskapsdepartementet

For å bidra til målet om like mogelegheiter til utdanning betra Regjeringa studiefinansieringa for studentar med nedsett funksjonsevne i 2011. For studentar som på grunn av nedsett funksjonsevne ikkje er i stand til å ta arbeid ved sidan av utdanninga eller i sommarferien blir det gitt eit ekstra månadleg stipend, samt at stønadsperioden er utvida til 12 månader. I tillegg blir heile basisstøtta gitt som stipend ved forseinking i utdanninga ut over eit år når det er dokumentert at forseinkinga skuldast manglande tilrettelegging og studenten ikkje har fullfinansiering frå folketrygda. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kunnskapsdepartementet.

Delmål: Alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg

Heilskapleg skuledag, gratis leksehjelp

Ansvarleg: Kunnskapsdepartementet

På oppdrag frå Kunnskapsdepartementet gjennomfører Utdanningsdirektoratet eit prosjekt for å utvikle og prøve ut ulike modellar for ein skuledag med god samanheng mellom skule og skulefritidsordning (SFO). Modellane skal ha element av dagleg fysisk aktivitet, skulemat, leksehjelp og kulturelle aktivitetar. Modellane skal òg styrkje

kvaliteten i SFO og sjå på betre samarbeid og ressursutnytting i ein heilskapleg skuledag. SFO skal støtte opp om læringa og læringsmiljøet til skulen. Seks kommunar deltek i prosjektet som skal vare ut 2012.

For å bidra til betre læring gjennom tidleg innsats innførte Regjeringa et tilbod om åtte veketimar gratis leksehjelp fordelt på 1. til 4. trinn frå og med hausten 2010. Dette er eit målretta tiltak for elever og foreldre som ønskjer ekstra støtte i læringa. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kunnskapsdepartementet.

Auka gjennomføring av vidaregåande opplæring

Ansvarleg: Kunnskapsdepartementet

Av elevar som startar vidaregåande opplæring gjennomfører og består rundt 70 pst. opplæringa etter fem år. Både for samfunnet og den enkelte er konsekvensane av låg gjennomføring store. I statsbudsjettet for 2010 blei det løyva midlar til tiltak for auka fullføring i vidaregåande opplæring. Midlane blei ytterlegare trappa opp i 2011 gjennom prosjektet Ny GIV, ei treårig satsing for å auke gjennomføringa i vidaregåande opplæring. Tiltaka er retta mot dei kritiske faktorane som forskinga peikar på for at gjennomføringa i vidaregåande opplæring kan aukast. Hovudvekta er lagd på at dei svakaste elevane i siste del av 10. trinn og i vidaregåande opplæring får tett oppfølging slik at dei skal få betre føresetnader for å gjennomføre vidaregåande opplæring. Oppfølginga er basert på ei avtale mellom elev/føresette og skulen. Det vil bli lagt særleg vekt på å utvikle elevane sine dugleikar i rekning, skrivning og lesing. Om lag 2 300 elevar har våren 2011 gjennomført ei intensiv opplæring. For at intensivopplæringa skal bli best mogeleg, finansierer staten fem dagar skolering av ca. 650 lærarar i både ungdomsskular og vidaregåande skular det fyrste året. Ordninga vil i løpet av to år bli bygd ut til å gjelde to lærarar ved alle ungdomsskular og vidaregåande skular. Det blir vidare arbeidd med å styrkje samarbeidet mellom den fylkeskommunale oppfølgingstenesta (OT), dei vidaregåande skulane, fagopplæringa og arbeids- og velferdsforvaltninga. Målet er å få på plass eit strukturert, samordna og målretta system for oppfølging av unge som står utanfor opplæring og arbeid. Det blir no etablert felles kompetanseutviklingstiltak for saksbehandlarar på tvers av ansvarsområda. Vidare er det fordelt midlar til utprøving av eit nytt praktisk fag på ungdomstrinnet, samt utprøving av tilpassa opplæringsmodellar for vaksne arbeidsledige som skal begynne på vidaregåande opplæring i arbeidsløy-

sesperioden. I statsbudsjettet for 2012 foreslår Regjeringa å styrkje løyvinga til tiltak for auka gjennomføring av vidaregåande opplæring. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kunnskapsdepartementet.

Auka barnetillegg til arbeidsavklaringspengar

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

Barnetillegget for mottakarar av attføringspengar og rehabiliteringspengar blei auka med 10 kroner per barn per dag, frå 17 kroner til 27 kroner, frå 1. januar 2006. Barnetillegget for tidsavgrensa uførestønad blei gjort behovsprøvd frå 1. juni 2006. Frå 1. mars 2010 blei rehabiliteringspengar, attføringspengar og tidsavgrensa uførestønad erstatta med arbeidsavklaringspengar. Det standardiserte barnetillegget på 27 kroner per barn per dag blei vidareført for heile gruppa. Det blei gitt overgangsreglar som gir tidlegare mottakarar av tidsavgrensa uførestønad kompensasjon for bortfallet av det behovsprøvde barnetillegget ut vedtaksperioden, men ikkje lenger enn ut 2012.

Inntektssikring for forsørgjarar med låg inntekt – endringar i reglane om bidragsforskott og gebyr ved fastsetjing og endring av bidrag

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

Reglane om bidragsforskott og gebyr ved fastsetjing og endring av bidrag blei endra i 2011, slik at reglane i auka grad er innretta mot dei mest vanskelegstilte. Forslaga er ei oppfølging av St.meld. nr. 19 (2006-2007) Evaluering av nytt regelverk for barnebidrag. Inntektsgrensa for retten til maksimalt forskott er auka frå 170 900 kroner per år, til 232 000 kroner (frå 1. juli 2011). Inntektsgrensa er med dette auka betydeleg og likestilt med grensa for når bidragspliktig etter barneleva er friteken frå å betale bidrag. Auken av inntektsgrensa for rett til fullt forskott vil styrkje økonomien til forsørgjarar med låg inntekt og samtidig tryggje forsørging av barnet der den bidragspliktige ikkje kan eller vil betale. Inntektsgrensa for gebyrfritak for behandling av søknad om fastsetjing og endring av underhaltsbidrag er vidare heva til same nivå. Denne endringa kjem både bidragsmottakarar og bidragspliktige til gode. Regelen om avgrensa behovsprøving for forskotsmottakarar med barn der far ikkje er oppgitt mv. er oppheva, for å handsame alle forskotsmottakarar likt. Sjå omtale under kap. 2620, post 76, kap. 5701, post 73 og kap. 3605, post 06 i denne proposisjonen.

Kompetanse- og utviklingstiltak for å førebygge og redusere fattigdom blant barn, unge og barnefamiliar

Ansvarleg: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Arbeidsdepartementet

I 2004 blei det løyva midler til tilskot til kompetanse- og utviklingstiltak for å førebygge og redusere fattigdom blant barn og unge som er i kontakt med barnevernet. Ei tilsvarande satsing blei sett i verk i 2005 overfor barn, unge og barnefamiliar som er i kontakt med sosialtenesta. Formålet er å førebyggje og redusere fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge gjennom å styrkje det sosiale og førebyggjande arbeidet i kommunane, utvikle nye tiltak overfor målgruppa, styrkje samarbeid og samhandling lokalt og sentralt, m.a. mellom barnevernet og sosialtenesta, og å heve og utvikle kunnskap og kompetanse blant aktørane i lokalsamfunnet. 29 kommunar har teke del i satsinga knytt til barnevernet. Kommunane har hovudsakleg søkt om midlar til ferie- og fritidsaktivitetar, sommarjobb til unge, utstyrslager, leksehjelp og kompetansehevingstiltak. Satsinga knytt til barnevernet blei avslutta i 2009. Fafo og NOVA har evaluert satsinga. Evalueringa visar m.a. at merksemda på barnefattigdom har auka i dei kommunane som har teke del i satsinga. Dette er nærare omtalt i Prop. 1 S (2011-2012) for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Løyvinga til tiltak i sosialtenesta blei styrkt i 2007 og 2008. I 2010 blei det gitt tilskot til 192 tiltak i 82 kommunar/bydelar. I 2011 er det gitt tilskot til 76 kommunar. I tillegg disponerer enkelte kommunar tilskot som er ført over frå året før. Blant tiltak er fritidsaktivitetar til barn og ungdom (tilskot til dekning av kontingenter, fritidsutstyr, turar, turneringar i ulike lag/foreiningar, aktivitetshelger for ungdom mv.), aktivitetar knytte til skulegang (tilskot til dekning av turar/arrangement i regi av skulen, leksehjelp, aktivitetstilbod etter skuletid og open skule i sommarferien), aktivitetar for ungdom som droppar ut av vidaregåande skule (praksisplassar, tett oppfølging) og økonomiske tilskot til barnefamiliar. Fafo og NOVA evaluerte satsinga i 2009. Sjå omtale av evalueringa under kap. 621, post 63 i denne proposisjonen. Løyvinga blir vidareført i 2012.

Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn

Ansvarleg: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet forvaltar tilskotsordninga Barne- og ungdoms-

tiltak i større bysamfunn. Ordninga omfattar 23 bykommunar i 2011. Innsatsen er todelt: ei satsing retta mot ungdom (ungdomstiltak) og ei særskild satsing retta mot barn, unge og familiar som er råka av fattigdomsproblem (fattigdomstiltak). Løyvinga til tiltak mot fattigdom er styrkt, seinast i Revidert nasjonalbudsjett for 2011 øyremerka ferietiltak for målgruppa.

Løyvinga til tiltak mot fattigdom blir nytta til å støtte arbeid med å utvikle og tilby ferie- og fritids-tiltak for barn, unge og familiar råka av fattigdomsproblem i bykommunane, tiltak som kan bidra til arbeidsmarknadstilknytning for unge med liten eller mangelfull utdanning og tilskot til lang-siktige og samordna tiltak som bidreg til kvalifisering og inkludering, m.a. gjennom etablering av alternative meistringsarenaer.

Fafo og NOVA evaluerte i 2010 den særlege satsinga retta mot barn, unge og familiar råka av fattigdom. Evalueringa viser at ordninga har medført at kommunane har fått større medvit og kompetanse om barnefattigdom og kor viktig det er å etablere sosiale møteplassar, meistringsarenaer og kvalifiseringsarenaer for utsette barn og unge. I rapporten kjem forskarane med fleire anbefalningar for det vidare arbeidet. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil følgje opp rapporten.

Den særskilte satsinga retta mot barn, unge og familiar råka av fattigdomsproblem blir vidareført i 2012. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Tiltak for ungdom i risikosoner – Losprosjektet

Ansvarleg: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har sidan 2007 hatt ei særleg satsing retta mot ungdom som står i fare for å hamne utanfor opplæring og arbeidsliv (Unge utenfor). Som del av denne satsinga er det gjennomført utgreiingar og evalueringar av tiltak retta mot ungdom i målgruppa. I tillegg har åtte kommunar/bydelar gjennomført eit utviklingsarbeid med mål om å utvikle betre arbeidsmåtar og samarbeidsformer for målgruppa. Utviklingsarbeidet blei avslutta i 2010. Eksempelsamlinga Veier tilbake til skule og arbeid skildrar erfaringar og resultat frå utviklingsarbeidet og er sende ut til alle kommunar.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har saman med Arbeids- og velferdsdirektoratet hatt ansvar for utviklingsarbeidet Utsette unge 17-23 år i overgangsfasar. Arbeidet har vore

å hjelpe ungdom inn i utdanning, arbeid og bustad og å gi gode fritidstilbod. Arbeidet blei avslutta i 2009.

Utviklingsarbeid og forskning på tiltaka ligg til grunn for vidare arbeid. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har i 2011 starta opp Losprosjektet. Losprosjektet er eit treårig prosjekt for å styrkje oppfølging av utsett ungdom. Eit utval kommunar frå til saman 8 fylke deltek i prosjektet. Formålet er å betre tilknytninga til skule og arbeid blant særleg risikoutsette unge i alderen 14-23 år. Gjennom Losprosjektet skal ungdom få ein kontaktperson – ein los – som skal følgje opp ungdomane og hjelpe dei med å nyttiggjere seg av tilbod frå ulike hjelpetenestar. Innsatsen blir sett i samanheng med innsatsen for å auke gjennomføringa av vidaregåande opplæring i prosjektet Ny GIV. Dette er nærare omtalt i Prop. 1 S (2011-2012) for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Tiltak for ungdom i risikosoner

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

I 2008 blei det sett i verk eit utviklingsarbeid overfor barn og unge i risikosoner. Målgruppa er ungdom i alderen 15-25 år som står i fare for eller har falt ut av vidaregåande opplæring, utviklar kriminell åtferd, testar ut rusmiddel og ungdom med minoritetsbakgrunn. Formålet med satsinga er utvikling av tenestene i arbeids- og velferdsforvaltninga gjennom modellforsøk og utviklings- og kompetansetiltak. Det blir lagt vekt på heilskapleg og tett individuell oppfølging av ungdomar med samansette utfordringar, tidlig innsats, koordinering og samanbinding av tiltak gjennom samarbeid mellom arbeids- og velferdsforvaltninga, vidaregåande opplæring, oppfølgingstenesta og kommunale aktørar. Delar av løyvinga er nytta til Nordlandsprosjektet – Ungdom i svevet. Prosjektet omfatta 9 kommunar og 15 delprosjekt, og blei avslutta i 2010. I prosjektet er det lagt vekt på samordning og koordinering av tenester og samarbeidsmodellar mellom sosialtenesta og barnevern, bustadoppfølging overfor unge på hybel, alternative læringsarenaer for å redusere fråvær, foreldremedverknad og -samarbeid og aktivitets-tilbod og møteplassar for ungdom med rus- og psykiatriproblem. Fylkesmannen i Nordland dokumenterer prosjektet for å legge grunnlaget for erfaringsspreiing. Med utgangspunkt i lokalt arbeid overfor målgruppa og lokale utfordringar er det etablert utviklingsarbeid i Molde, Re, Sund, Drammen, Trondheim, Notodden, bydel Østensjø i Oslo, Tromsø, Bærum og Brønnøy. I Valdres og

Solør er det etablert interkommunalt samarbeid som omfattar seks og tre kommunar. I Grenlandsområdet er det eit interkommunalt samarbeid mellom seks kommunar. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helsedirektoratet er samarbeidspartnarar i fleire av prosjekta. Erfaringane frå utviklingsarbeidet vil bli nytta inn mot Regjeringa si satsing for å auke gjennomføringa i vidaregåande opplæring, Ny GIV. Løyvinga blir vidareført i 2012. Dette er òg omtalt under kap. 621, post 63 i denne proposisjonen.

Tiltak for barn med foreldre som er psykisk sjuke og/eller rusmiddelavhengige

Ansvarleg: Helse- og omsorgsdepartementet

Det er sett i verk tiltak for barn med foreldre som er psykisk sjuke og/eller rusmiddelavhengige. Tiltaka har som mål å gi tidlige hjelp til barna, styrkje rettleiing og kompetanse i tenestene, langsiktig oppfølging av barna, auke forskning og erfaringsspreiing og å stimulere frivillige organisasjonar til tiltak.

Endringa i helsepersonellova og spesialisthelsetenestelova om oppfølging av barn som pårørande har frå 2010 styrkt rettsstillinga og medverkar til at mindreårige barn av psykisk sjuke, rusmiddelavhengige, alvorleg somatisk sjuke eller skadde pasientar får betre oppfølging når foreldra mottek helsehjelp. Helsepersonell har plikt til å bidra til å ivareta mindreårige barn som pårørande. Helseinstitusjonar skal i naudsynt utstrekning ha personell med ansvar for å fremje og koordinere helsepersonellet si oppfølging av barna. Helsedirektoratet utarbeidde i 2009 eit rundskriv til lovendingane om barn som pårørande og ein informasjonsbrosjyre for barn. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Delmål: Betre levekåra for dei mest vanskelegstilte

Tiltak for rusmiddelavhengige

Ansvarleg: Helse- og omsorgsdepartementet

Tiltak for rusmiddelavhengige er styrkt som eit ledd i innsatsen mot fattigdom. Opptrappingsplanen for rusfeltet er forlenga ut 2012, og blei styrkt med 100 mill. kroner i 2011. Dei samla løyvingane til rusfeltet er med dette auka med over 1 mrd. kroner gjennom planperioden, samanlikna med 2005. I planperioden er det løyvd midlar til styrking av førebygging, legemiddellassistert rehabilitering (LAR), tannhelse for rusmiddelavhengige,

helsetenester i fengsel, kommunale tenester, spesialisthelsetenesta, avrusing- og akuttkapasiteten, frivillig arbeid og fylkesmennene sitt arbeid for rusmiddelavhengige. Løyvingane til tiltak for rusmiddelavhengige blir vidareførte. Dette er nærare omtalt i Prop. 1 S (2011-2012) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Auke i satsane i dei statlege rettleiande retningslinene for utmåling av økonomisk stønad til livsopphald

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

Satsane i dei statlege rettleiande retningslinene for utmåling av økonomisk stønad til livsopphald er prisjusterte årleg. Dei rettleiande retningslinene blei auka med 5 pst. ut over ordinær prisauke frå 1. januar 2007 og auka med ytterlegare 5 pst. ut over ordinær prisauke frå 1. januar 2009.

Styrking av bustøtta

Ansvarleg: Kommunal- og regionaldepartementet

I 2006 blei buutgiftstaket i bustøtteordninga auka med 10 000 kroner for mottakarar i dei åtte største byane i landet. Frå 2007 blei bustøtta utbetalt kvar månad, mot tidlegare kvart tertial. I 2008 blei ordninga utvida til å omfatte deltakarar på kvalifiseringsprogrammet. Frå 1. juli 2009 blei ordninga forenkla og utvida, jf. St.prp. nr. 11 (2008-2009) *Ei styrkt bustøtte*. Etter omlegginga kan alle med låge inntekter og høge buutgifter få bustøtte. Unntaka er studentar og militært/sivilt tenestepfiktige, som har eigne ordningar for bustadstøtte. Overgangsordningar blei oppretta for å skjerme dei som fekk støtte før omlegginga mot brå endringar i utbetalingane som følgje av endra reglar. I 2010 og 2011 er satsane i bustøtta auka i takt med veksten i minstepensjonane. I 2011 blei òg buutgiftstaket auka for store husstandar/barnefamiljar. I mars 2011 blei det gitt ei ekstraordinær utbetaling på 319 mill. kroner til mottakarar av bustøtte, som hjelp til å dekkje dei høge energiutgiftene etter den kalde vinteren, jf. Prop. 61 S (2010-2011) *Ekstra utbetaling til mottakarar av bustøtte som hjelp til å dekkje høge energiutgifter*. For juni 2011 fekk 129 500 husstandar utbetalt bustøtte, som er 20 800 (19 pst.) fleire enn i same månad før omlegginga (juni 2009). Utbetalingane av bustøtte har auka frå 2 054 mill. kroner i 2005 til ei løyving på 3 450 mill. kroner i 2011, eksklusive ekstrautbetalinga til å dekkje høge energiutgifter. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kommunal- og regionaldepartementet.

Varig bustad framfor bruk av hospits og andre mellombels bustadshøve

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet

I perioden 2007-2009 blei det gjennomført forsøksprosjekt i dei fire storbyane Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger, samt i fem andre kommunar med utfordringar knytte til bruk av mellombels bustadhøve. Formålet er å utvikle metodar og tiltak for oppfølging av personar som oppheld seg i mellombels bustader slik at dei kan få tilbod om varig bustad. Løyvinga til formålet inngår frå 2010 i tilskot til bustadsosialt arbeid. Dette er nærare omtalt under kap. 621, post 63 i denne proposisjonen.

Reduksjon i gebyr for tvangsforretningar

Ansvarleg: Justis- og politidepartementet

Dei statlege gebyra for ulike tvangsforretningar blei reduserte i 2007. Inntekta frå slike gebyr blei sett ned med til saman 230 mill. kroner samanlikna med nivået i 2006.

Styrking av lavterskeltilbodet for rettshjelpssøkjande

Ansvarleg: Justis- og politidepartementet

Justisdepartementet gir kvart år tilskot til ulike rettshjelpstiltak. Målet er å styrkje rettstryggleiken for grupper i befolkninga med særskilde behov. Tilskota rettar seg mot organisasjonar som representerer spesielle grupper i befolkninga eller som representerer eit lågterskeltilbod som gjer det enkelt å nå personar som elles kanskje ikkje ville ha oppsøkt den rettshjelpa dei treng. Fleire kommunar, crisesenter og Dixiesenter (senter for valdtektsoffer) har fått tilskot til å gi gratis juridisk hjelp til brukarane sine. Stønaden til m.a. studentrettshjelpstiltaka, OMOD og NOAS, er òg vidareført. I tillegg blir det gitt stønad til Gatejuristen i Oslo, Tromsø, Bergen, Hamar, Kristiansand og Rett på gata i Trondheim. Gatejuristane driv oppsøkjande rettshjelpsverksemd bland rusavhengige, med ein betydeleg innsats frå frivillige.

I St.meld. nr. 26 (2008-2009) Om offentleg rettshjelp tok Regjeringa til orde for ei rekke tiltak for å betre rettshjelpsordninga. Eit av tiltaka er ei førstelinjeteneste der alle kan få inntil éin time gratis juridisk rådgjeving hos advokat eller rettshjelpar. Tilbodet skal gjelde uavhengig av saksstype, med unntak av straffesaker og saker som har utspring i næringsverksemd. Førstelinjetenesta skal vere eit lågterskeltilbod. For å prøve ut alternative modellar for ei førstelinjeteneste blei

det i 2010 satt i gang pilotprosjekt i Buskerud og Rogaland. Prosjektet vil bli evaluert undervegs i prosjektperioden, og det er planlagt ei sluttevaluering i 2012. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Justis- og politidepartementet

Regulering av inntekts- og formuesgrensene for fri rettshjelp

Ansvarleg: Justis- og politidepartementet

Frå 1. januar 2009 blei inntektsgrensa for fri rettshjelp auka frå 230 000 kroner til 246 000 kroner for einslege og frå 345 000 kroner til 369 000 kroner for ektefelle og andre som lever saman med ein felles økonomi. Dette gjer at fleire vil bli omfatta av rettshjelpsordninga.

Frivillig arbeid

Ansvarleg: Arbeidsdepartementet og Kulturdepartementet

Løyvingane til frivillig arbeid blei styrkte i 2008 og 2009 for å styrkje og vidareutvikle dialogen og samarbeidet med frivillige organisasjonar som arbeider mot fattigdom og sosial eksklusjon. I 2008 blei det etablert eit kontaktutval mellom Regjeringa og representantar for sosialt og økonomisk vanskeligstilte og eit samarbeidsforum for organisasjonane som deltek i kontaktutvalet. Batteriet, som er eit nasjonalt ressurscenter i regi av Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, er sekretariat for samarbeidsforumet. Det er etablert fire Batterier utanfor Oslo, i Bergen, Trondheim, Bodø og Kristiansand. I 2008 blei det etablert ei tilskotsordning til drift av organisasjonar som arbeider mot fattigdom og sosial eksklusjon og til prosjekt/aktivitetar i regi av frivillige organisasjonar. Formålet er å mogleggjere eigenorganisering, sjølvhjelpsaktivitetar, brukarpåverknad og interessepolitisk arbeid. I 2011 er det gitt driftsstøtte til 19 organisasjonar og tilskot til 30 prosjekt. Tilskot til aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjonar blei styrkt i 2009. I 2011 er det gitt tilskot til i alt 26 prosjekt innafor denne ordninga. Om lag 600 personar deltok i tiltak i 2011. Dette er nærare omtalt under kap. 621, post 70 i denne proposisjonen.

Det er på budsjettområdet til Kulturdepartementet løyva midlar til inkluderings- og fattigdomstiltak for å auke kultur- og organisasjonsdeltaking blant grupper som er underrepresenterte.

Tilskotet til frivilligsentraler er styrka. I 2010 blei det gitt tilskot til 20 nye frivilligsentraler og i 2011 er det løyva midlar til etablering av 17 nye frivilligsentraler. Det er i perioden 2005-2011 gitt til

skot til etablering av over 118 nye sentraler. Samla vil det i 2011 vere 371 sentraler i samanlagt 308 kommunar. Sjå nærare omtale i Prop. 1 S (2011-2012) for Kulturdepartementet.

Utviding av tilsynsansvaret til fylkesmannen

Ansvarleg: Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

På bakgrunn av framlegg i Ot.prp. nr. 103 (2008-2009) Om lov om sosiale tjenester i arbeids- og

velferdsforvaltningen er tilsynsansvaret til fylkesmannen utvida til òg å omfatte tilsyn med økonomisk stønad og kvalifiseringsprogram/kvalifiseringsstønad frå 1. januar 2010. Løyvingane til fylkesmannsembeta er styrkte som eit ledd i dette.

8 Likestillingsomtale

Orientering om likestilling i verksemdene

Likestillingslova § 1 a, Diskrimineringslova § 3 a og Diskriminerings- og tilgjengelighetslova § 3 pålegg statlege verksemdar å arbeide aktivt, målretta og planmessig for å betre likestilling og hindre diskriminering, både som offentleg myndighet og som arbeidsgjevar. I tillegg til aktivitetsplikta, har statlege verksemdar ei plikt til å greie

ut om likestillingsarbeidet. Statlege verksemdar som ikkje er pålagd å utarbeide årsmelding skal gi utgreiinga i årsbudsjettet.

Det skal gjerast greie for planlagte og gjennomførte tiltak når det gjeld kjønn, funksjonsnedsetting, etnisitet, religion mv. Når det gjeld kjønn, skal det i tillegg gjerast greie for den faktiske tilstanden.

Tilsette i verksemdene fordelt på kjønn, heltid og deltid 2010

	Tilsette totalt	Kvinner			Menn		
		Tilsette	Heiltid	Deltid	Tilsette	Heiltid	Deltid
Arbeidsdepartementet	203	120	102	18	83	80	3
Arbeids- og velferdsetaten	14 266	9 927	7 742	2 185	4 339	3 928	411
Trygderetten	66	38	33	5	28	23	5
Pensjonstrygden for sjømenn	36	20	19	1	16	15	1
Statens pensjonskasse	405	245	220	25	160	155	5
Arbeidstilsynet	579	335	318	17	244	239	5
Petroleumstilsynet	164	72	-	-	92	-	-

Iverksette og planlagte likestillingstiltak på grunnlag av kjønn, etnisitet og nedsett funksjonsevne

Arbeidsdepartementet

1. oktober 2010 var det 203 tilsette i Arbeidsdepartementet. 59 pst. av dei tilsette var kvinner. Kvinneandelen er høgst i saksbehandlargruppa (70 pst.), men andelen kvinner i leiarstillingar totalt er om lag 41 pst. Det er framleis eit mål å betre den interne kjønnsbalansen. Arbeidsdepartementet har utarbeidd retningsliner og rettleiing for tilsettingar i departementet. Likestillingsperspektivet og moderat kjønnskvolterering blir ivareteke gjennom Hovudavtalen og Arbeidsdepartementet sin tilpassingsavtale.

Gjennom Arbeidsdepartementet sin lønspolitik skal ein mellom anna sikre lik verdi av likt

arbeid. Lønsutviklinga mellom kjønna vert følgd opp mellom anna ved at det vert utarbeidd ei likestillingsanalyse før gjennomføringa av dei lokale lønsforhandlingane. I 2010 viste den mellom anna at kvinnene i departementet i snitt tener 94,7 pst. av det mennene tener. Arbeidsdepartementet har utarbeidd systematiske framstillingar/analyser av likestilling i Arbeidsdepartementet som ein del av oppfølgjings- og evalueringsarbeidet rundt likestilling.

Departementet deltek i statens 2-årige traineeordning for personar med høgare utdanning og nedsett funksjonsevne og har under revisjon ein handlingsplan for rekruttering av personar med innvandrarakgrunn.

Arbeidsdepartementet har nulltoleranse for mobbing og trakassering, og har utarbeidd eit eige system for internkontroll og HMS. Departe-

mentet har og utarbeidd egne rutinar rundt varsling og trakassering/mobbing.

Arbeidsdepartementet er IA-verksemd, og har utarbeidd nye mål og tiltak for alle tre delmåla i for perioden 2010-2012. Det har vore ein jamn nedgang i det totale sjukefraværet sidan 2008. Sjukefraværet har jamnt over vore høgare hos kvinner enn hos menn.

Arbeids- og velferdsetaten

I Tilpassingsavtala for Arbeids- og velferdsetaten er partane samde om at etaten skal ha ein personalpolitikk som legg til rette for likestilling og mangfald mellom tilsette i verksemda, når det gjeld etnisk tilhøyrse, funksjonsevne, kjønn og alder.

Arbeids- og velferdsetaten er ein kvinnedominert organisasjon, og heile 70 pst. av dei tilsette er kvinner. I saksbehandlarstillingar er det 71 pst. kvinner. Det er langt fleire kvinner enn menn som er mellombels tilsette. 75 pst. av dei mellombels tilsette er kvinner. Arbeids- og velferdsdirektoratet kartlegg årleg kjønnsbalansen innanfor stillingsgruppene, og følgjer dette opp overfor driftsiningane gjennom krav til tiltak og rapportering dersom eit kjønn er underrepresentert i ei stillingsgruppe.

Arbeids- og velferdsetaten har som mål å auke rekrutteringa av arbeidstakarar frå underrepresenterte grupper. 5 pst. av dei nyrekrutterte skal vere frå underrepresenterte grupper. Personar med nedsett funksjonsevne og ikkje-vestleg bakgrunn vert oppmoda om å søkje stillingar i etaten. Rapportering frå verksemda syner at det vert rekruttert tilsette med innvandrarbakgrunn og tilsette med redusert funksjonsevne til stillingar som vert utlyst i storparten av fylka og spesielleiningane ut frå kvalifikasjonsprinsipp.

Eit styrande prinsipp i Arbeids- og velferdsetaten sine lønspolitiske føringar for perioden 2011-2012 er at forholdet mellom kvinner si løn og menn si løn skal følgjast opp særskilt. Likestillingsprinsippa (likeløn) skal ivaretakast gjennom lokal lønspolitikk. Gjennomsnittleg månadsløn for kvinner i Arbeids- og velferdsetaten er lågare enn for menn i tilsvarende stillingskategoriar med unntak av i toppleiargruppa. Den klart største delen kvinner er i dei lågaste stillingskategoriane etaten. Samtidig er det no fleire kvinner blant leiarane, ein auke frå 54 til 56 pst. siste år.

Arbeids- og velferdsetaten har ein rutine for intern varsling av kritikkverdige forhold på arbeidsplassen og under dette diskriminering og trakassering. Internrevisjonen har i 2010 ikkje fått

rapportert om hendingar som fører med seg varsling.

Som fylgje av arbeidsmiljøundersøkinga i 2009 har Arbeids- og velferdsetaten hatt eit forsterka fokus på arbeidsmiljø og sjukefraværet som del av oppfylginga av IA-avtalen og etaten sitt HMS-arbeid. Etaten sin overordna IA-handlingsplan for perioden 2011-2013 gir rammer for det lokale arbeidet.

Trygderetten

Det er nedfelt i Tilpassingsavtalen at «uansett kjønn skal arbeidsoppgåver fordelast slik at alle tilsette får like mogelegheiter til å kvalifisere seg for avansement til leiande stillingar». Trygderetten har nulltoleranse mot mobbing og trakassering. Trygderetten har som mål å redusere sitt sjukefravær med eit halvt prosentpoeng innan utgangen av 2013.

Pensjonstrygden for sjømenn

Av 36 tilsette i Pensjonstrygda for sjømenn (PTS) er 58 pst. kvinner, og 50 pst. av leiarane er kvinner. Det vert lagt vekt på rekruttering som eit verkmiddel for å auke mangfaldet i verksemda.

Lønsmessig ligg menn gjennomsnittleg noko over kvinner. Løna til kvinner i 2010 utgjorde 96,5 pst. av løna til menn mot 94,9 pst. i 2009. I hovudsak er grunnen til denne lønsskilnaden at det i den lågaste løna stillingsgruppa, administrativt personale, kun er kvinner. I mellomleiargruppa tener kvinner meir enn menn.

Sjukefraværet var høgare blant kvinner enn blant menn. PTS er ei IA-verksemd, og har eit sterkt fokus på førebyggjande arbeid, tilrettelegging og oppfølging av sjukefraværet i tråd med målsetjingene i IA-avtala.

Statens pensjonskasse

Totalfordelinga på kjønn i heile Statens pensjonskasse (SPK) er 60 pst. kvinner og 40 pst. menn. Kjønnfordelinga på dei ulike nivåa er og ganske jamn. SPK har difor ikkje sett det som naudsynt å setje i verk spesielle tiltak ved rekruttering, til dømes i kunngjeringsar. SPK har ein relativt stor del tilsette med innvandrarbakgrunn; 10,6 pst. i 2010.

SPK analyserer jamleg lønstilhøva. Menn tener jamt over noko meir enn kvinner. Årsaka til dette er mellom anna at det er relativt sett fleire menn i høgare stillingskodar. I dei lokale forhandlingane har det dei siste åra vore føringar som

skal bidra til å jamne ut lønsskilnader mellom kjønna. Det er langt fleire kvinner enn menn som jobbar i reduserte stillingar.

I 2008 vedtok SPK egne interne varslingsrutinar. Desse har seinare blitt evaluert med gode tilbagemeldingar. SPK er IA-verksemd, og har sett mål for sjukefråveret for perioden 2011-2013.

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har utarbeidd ein rutine for rekruttering som skal sikre kvalitet og lik praksis i rekrutteringsarbeidet. Om lag 90 pst. av saksbehandlarane er kvinner, medan berre om lag 34 pst. av leiarane er det. Arbeidstilsynet har hatt ein positiv utvikling av kjønnsbalansen når det gjeld å rekruttere kvinner i leiarstillingar. Talet på tilsette med ikkje-vestleg bakgrunn var i 2010 det same som i 2009.

I likestillingsrapporten for 2010 seiast det at det er god lønsbalanse mellom kvinner og menn, spesielt på samanliknbare stillingar. Ved dei lokale lønsforhandlingane sikrast det at kvinner oppnår meir enn pro-rata av den lokale potten.

Arbeidstilsynet har eigen rutine for førebygging og handsaming av mellommenneskelege konflikhtar. Arbeidstilsynet har også utarbeidd eigen rutine for avvikshandsaming av melding om

trakassering eller anna utilbørlig opptreden. Det er utvikla eit system for varsling av kritikkverdige tilhøve på etaten sitt intranett.

Arbeidstilsynet er IA-verksemd og har utarbeidd eigen rutine for oppfølging av sjukefråvær.

Som IA-verksemd har Arbeidsmiljøutvalet i etaten utarbeida mål for perioden 2010-2013. Desse vert regelmessig følgd opp i Arbeidsmiljøutvalets møter.

Petroleumstilsynet

Petroleumstilsynet rekrutterer primært nye medarbeidarar frå oljesektoren og då i stor grad ingeniørar med ein del erfaring frå sektoren. Petroleumstilsynet mottok svært få søknader frå personer med nedsett funksjonsevne eller ikkje-vestleg innvandrarbakgrunn.

Generelt sett er lønsnivået høgare for tekniske stillingar enn for administrative funksjonar. Årsaka til dette er at krav til kompetanse og etterspørsel er svært ulike. Kvinner er i fleirtal i administrative stillingar, og har dermed noko lågare løn enn menn.

Det vert planlagt og lagt til rette for at Petroleumstilsynet skal vere ein arbeidsplass som fremjer god helse med eit godt og inkluderande arbeidsmiljø.

9 Miljøprofil – sektorovergripande tiltak

Arbeidsmiljø og sikkerhetsområdet – miljøprofil *Innleiing*

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene sin innsats har ein positiv og førebyggjande effekt på det ytre miljøet. Vern av arbeidstakarar mot eksponering for helsefarlege kjemikalier, som er eit av fokusområda for arbeidsmiljømyndighetene, er med på å gje generelt større kunnskap om og medvetenheit knytt til bruk, oppbevaring og destruksjon av kjemikalier. Substitusjonsprinsippet fører til at helsefarlege kjemikalier byttast ut med mindre farlege produkt. Fokus på støy som ein helseskadeleg faktor i arbeidslivet, gjer til at det generelle støynivået i og omkring verksemder blir redusert, samtidig som det blir utvekla teknologi og materiale som vil føre til ein generell støyreduksjon. Generelt vil arbeidsmiljømyndighetene sin aktivitet med å utvikle ein robust sikkerheitskultur, der det blir lagt vekt på ei systematisk oppfølging av helse-, miljø og sikkerheit, føre til at verksemder blir betre rusta til å ivareta sine miljøutfordringar. Forsking- og utviklingsarbeid frå arbeidslivet, enten det gjeld kjemikalier, støy eller andre områder vil kunne ha overføringsverdi til anna miljøarbeid.

Det må likevel erkjennast at det i ein skilde tilfelle kan oppstå motstridande interesser i forholdet mellom beskyttelse av arbeidstakarane og det ytre miljø. Særleg har ein sett dette i ein skilde samanhengar der målretta miljøtiltak har ført til ein auka risiko for eksponering av arbeidstakarar. På same måte kan tiltak for vern av arbeidstakarar føre til auka utslepp til miljøet. Kjennskap til at det føreligg slike mogelegheiter for motstridande interesser gjer at ei effektiv forvaltning krev ei god koordinering, der både helsemessige og miljømessige data blir innarbeidde i risikovurderingar og tiltak.

I petroleumsverksemda har Petroleumstilsynet gjennom si rolle som myndigheit for sikkerheit ein funksjon som bl.a. retter seg direkte mot ivaretaking av det ytre miljøet. Petroleumstilsynet stiller gjennom sitt regelverk krav til robust utforming av utstyr og anlegg, som mellom anna inneber krav til barrierar mot ulykker og uønska hen-

dingar som kan føre til akutt forureining. Macondo- og Montaraulykkene viser tydeleg dei konsekvensane ei storulykke har, også for det ytre miljøet og dermed viktigheita av å førebygge ulykker. Petroleumstilsynet bidrar i denne samanhengen spesielt i forvaltningsplanarbeidet (Barentshavet, Nordsjøen, Norskehavet), i tilsynet retta mot oljeselskapa, og med å bringe fram ein oppdatert oversikt over risiko for akutte utslepp i petroleumsverksemda på norsk sokkel, som kan leggest til grunn for nødvendige betringstiltak. Petroleumstilsynet legg og vekt på samarbeid med Russland og samarbeid med andre land med interesser i arktiske områder, og arbeider dessutan for at det blir lagt meir vekt på FoU og teknologiutvikling retta mot å hindre eller stanse akutte oljeutslepp til sjø.

Klimaendringar og nasjonal/internasjonale mobilisering fører med seg behov for tiltak for handtering og reduksjon av klimagassutslepp. Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene skal sjå til at næringa sin reduksjon av utslepp av klimagassar blir gjennomført på ein sikkerheits- og arbeidsmiljømessig forsvarleg måte. Petroleumstilsynet arbeider i denne samanheng bl.a. med å utrede risikoar som blir introdusert ved CCS (Carbon capture and storage), og med å lukke kunnskapshol på sikkerheits- og arbeidsmiljøområdet slik at CCS kan gjennomførast på ein forsvarleg måte.

Arbeidsdepartementet sitt arbeid vil primært vedkome følgjande resultatområde:

- Reint hav og vatn og eit giftfritt miljø
- Eit stabilt klima og rein luft, som også inkluderer området reduksjon av støy.

Miljøutfordringar i petroleumsverksemda

Omtalen av miljøutfordringane er avgrensa til:

- Førebygging av forureining ved å hindre akutte utslepp til sjø og luft, og å redusere regulære utslepp til sjø og luft
- Kjemping mot ulykker ved kjelda

Petroleumsverksemda er strengt regulert både når det gjeld ressursmessig utnytting og helse,

miljø og sikkerheit. Rammene for petroleumsverksemda blir sette både gjennom lovar og forskrifter og gjennom forvaltningsplanane for havområda.

Aktørbildet på norsk sokkel, med mellom anna mange små aktørar som ofte har avgrensa kapasitet, kunnskap og erfaring med å drive verksemd i samsvar med norsk regelverk i tillegg til Statoil-Hydro som ein dominerande aktør, utfordrar strategiane for å følgje opp verksemdene. Samtidig er aktiviteten i ferd med å flytte seg inn i miljøsårbare områder der det må leggest enda sterkare vekt på å prioritere førebyggjande miljø sikkerheit.

Dei tillatne, regulære utsleppa frå prosessar i olje-/gassindustrien omfattar kategoriar som olje, produsert vatn, kjemikaliar, og andre organiske forbindelsar. Utslepp til luft; CO₂, NO_x, nmVOC, CH₄ og SO₂, skjer i forbindelse med energiproduksjon, fakling og brønntesting osv.

Uførutsette hendingar som skuldast utforming eller drift/operasjon kan medføre akutte/utslakta utslepp i dei same kategoriane. Av akutte utslepp er det dei store utsleppa av olje og gass knytte til ei ukontrollert utblåsing, brot på røyrleidningar eller ved kollisjon med tankfartøy som held i seg størst fare for miljøet.

Risiko for akutte utslepp

Petroleumstilsynet overvakar utviklinga av bl.a. risiko for ulykker som kan føre til akutte utslepp til sjø, inkludert storulykkesrisiko. Dette arbeidet vert gjort i den hensikt å fange opp negative tendar tidleg nok til å handle proaktivt og målretta for å unngå storulykker i norsk petroleumsverksemd. Ein årleg rapport om denne risikoutviklinga, Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP), tek utgangspunkt i eit omfattande datamateriale og dekkjer både hendingar, tilløp til hendingar, årsaker og barrierar. Status og tendar for akutte utslepp av råolje, andre oljer og kjemikaliar er henta frå RNNP 2010.

Råolje

I 2001 – 2010 har det vore ein tydeleg reduksjon i talet på akutte råoljeutslepp til sjø for norsk sokkel. Reduksjon i talet på akutte oljeutslepp har vore markert i perioden 2001-2004, medan talet har helde seg på eit stabilt nivå i perioden 2004-2009. Det er ein lågare verdi i 2010, men det er usikkert om dette er starten på ein vidare reduksjon.

Hovuddelen av akutt utslepp av råolje på norsk sokkel er plassert i kategorien 0-10 tonn. I 2007

var det ei enkelthending med mengd større enn 1.000 tonn. Verdien dette året er derfor betydeleg høgare samanlikna med andre år. Det er likevel ingen klar trend når ein ser på mengda akutte utslepp av råolje, men dei siste åra har ho lege på eit nokon lunde stabilt nivå.

Andre oljer (spillolje, diesel, fyringsolje 1-3 og andre oljer)

Det har vore ein nedgang i talet på akutte utslepp av andre oljer per innretningsår på norsk sokkel etter år 2002. Talet per innretningsår hadde likevel ein oppgang i 2007 og 2008, før ein igjen hadde ein reduksjon i 2009 og 2010. Mengda av utslepp av andre oljer på norsk sokkel har vore svært varierende i perioden, med toppar i 2004 og 2007.

Kjemikaliar

Talet på akutte utslepp av kjemikaliar har vore varierende gjennom perioden. Frå 2006 har det vore ei auke i talet på hendingar fram til 2009. Dette ser ikkje ut til å fortsette i 2010, men det er usikkert om det er starten på ein vidare reduksjon.

Mengda utslepp av kjemikaliar på norsk sokkel i perioden 2001-2010 har vore stabil med unntak av verdiane i 2003 og 2004. Årsaka til dei høge verdiane i 2003 og 2004 er at det desse åra fann stad ein del store utslepp i Nordsjøen av kjemikaliar i den øvste mengdekategorien (> 1 m³).

Regulære utslepp

Bruk av kjemikaliar er nødvendig for å sikre forsvareleg verksemd i petroleumssektoren, men representerer samtidig ei utfordring både med omsyn til det ytre miljøet, og til helse og arbeidsmiljø. Etter at målet om null utslepp av olje og miljøfarlege stoff til sjø kom i 1997, er utsleppa av kjemikaliar i svart kategori redusert frå 228 tonn til knapt 1 tonn i 2009. Utslepp av kjemikaliar i rød kategori er redusert frå 3933 tonn til 32 tonn i same periode. Meir enn 99 pst. av alle miljøfarlege kjemikaliar er fjerna dei siste ti åra. Utanom desse kjemikaliane er det framleis ei stor mengd ulike kjemikaliar i bruk i petroleumsverksemda.

Mogelege motstridande interesser i forhold til sikkerheit og skjerming av arbeidstakar og ytre miljø, fordrar ei god koordinering, kor aspekta knytte til både helse, sikkerheit og miljø blir integrerte i risikovurderingar og tiltak. Nye teknologiar for å reinse produsert vatn har ført til, og vil føre til ytterlegare reduksjon av oljeutslepp i sam-

band med produsert vatn. Gjennomsnittleg konsentrasjon i 2009 var 11 milligram per liter. Dette er ei lita auking frå 2008 da konsentrasjonen var 10,5 milligram per liter. Totalt blei 1500 tonn olje sleppt til sjø med produsert vatn i 2009. Driftstans ved eit slikt anlegg vil føre med seg auka risiko for akutte utslepp av ureinsa, produsert vatn.

Mål for arbeidet med desse utfordringane

Styresmaktene på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet skal bidra til å førebygge forureining til sjø og til luft frå petroleumsverksemda ved å underbyggje nasjonale miljømål og klimapolitikken. Petroleumstilsynet skal ut frå gjeldande regelverk føre tilsyn med verksemda.

Rapport om oppnådde resultat i 2010

For å sørge for eit solid kunnskapsgrunnlag for arbeidet med førebygging av utslepp til det ytre miljøet har Petroleumstilsynet gjennomført eit prosjekt for å utnytte eksisterande data i RNNP og OLFs Environmental Web-database. Målet har vore å utvikle risikoindikatorar som kan brukast for å overvake utvikling av risiko for uønskte hendingar i petroleumsverksemda til havs som kan føre til akutt ureining til sjø. Den første rapporten blei gitt ut i november 2010 og data frå denne rapporten viser mellom anna at

- talet på akutte råoljeutslepp til sjø på norsk sokkel sedd under eitt blei meir enn halvert i perioden 2001–2004 (frå 85 til 40), medan nivået har vore konstant i perioden 2004–2009 (talet på råoljeutslepp i 2009 var 39).
- det er ikkje nokon klar trend når det gjeld storleiken på akutte råoljeutslepp som har skjedd i perioden 2001–2009 for norsk sokkel under eitt, men dei fleste utsleppa er på mindre enn eitt tonn. Fire av dei største akutte oljeutsleppa på norsk sokkel i perioden 2001–2009 har skjedd dei siste fem åra. I 2007 var det eit enkeltutslepp på ca. 3700 tonn.
- talet på hendingar som potensielt kunne ha ført til akutte utslepp på norsk sokkel har hatt ein

fallande tendens i heile perioden (2001–2009), og talet på hendingar per innretningsår i 2009 er det lågaste i perioden.

- brønnskrollhendingar og gasslekkasjar har vore mindre alvorlege i 2008 og 2009 samanlikna med perioden 2004–2006, men det viser seg at det etter ei gjennomgåande positiv utvikling dei siste åra er eit klart negativt trekk at talet for hydrokarbonlekkasjar og brønnskrollhendingar aukar i 2009 for sokkelen sedd under eitt.

Aktuelle tiltak på kort og lang sikt for å løyse og førebygge miljøproblem og korleis føreslåtte tiltak i 2010 vil kunne bidra til dette.

Nedanfor blir dei mest sentrale tiltaka i Petroleumstilsynet sitt arbeid for å løyse og førebygge miljøproblem nemnde:

- Vidareutvikling og forvaltning av HMS-regelverket slik at krav til teknologi, operasjonar og styring av verksemdene i petroleumssektoren underbygger nasjonale og regionale miljømål og klimapolitikk
- Ha oversikt over, og følgje opp at prosessane rundt avgjerder i petroleumsnæringa integrerer omsynet til energileiing og styrker bruk av beste tilgjengelege teknologi og beste operasjonspraksis
- Bruke resultatata frå miljødelen av RNNP (modell og metode for vurdering av risikonivå i petroleumsverksemda) i regelverksarbeid og tilsyn
- Aktivt samarbeid med andre etatar i forbindelse med utvikling og oppfølging av heilskaplege planar for forvaltning for Barentshavet, Norskehavet og Nordsjøen
- Utrede risikoar som blir introduserte ved CCS (Karbon capture and storage) og lukke kunnskapshol på sikkerheits- og arbeidsmiljøområdet slik at CCS kan gjennomførast på ein forsvarlig måte. Halde oversikt over utveklinga av aktuelle CCS-prosjekter og relevant regelverksarbeid knytt til CCS.

10 Samfunnstryggleik- og beredskap

Det overordna målet for Arbeidsdepartementets arbeid med samfunnstryggleik- og beredskap er å førebyggje uønskte hendingar innan arbeids- og velferdsområdet, inkludert for arbeidsmiljø- og sikkerheit, og på ein god måte være i stand til å handsame og minske følgjene dersom dei likevel skulle oppstå. Departementet skal óg systematisk ivareta krav og forventningar i lovverk, avtaler og andre styrande dokument for beredskapsarbeidet.

Arbeidsdepartementet blei direkte råka av terrorangrepet 22. juli. S-blokka i regjeringskvartalet fikk omfattande skader av bombeangrepet, og om lag halvparten av departementets tilsette har behov for alternativ kontorplass. Dette har lagt stort press på organisasjonen, sjølv om departementet med bistand frå Arbeids- og velferdsdirektoratet klarte å gi kontorplass til alle dei tilsette som var på jobb frå første arbeidsdag etter hendinga. Det er og inngått avtale med Arbeids- og velferdsdirektoratet om bruk av midlertidige lokale i Akersgata 64-68 inntil meir permanente løysingar er på plass.

Etatar og andre tilknytte verksemdar har eit sjølvstendig ansvar for at samfunnstryggleik- og beredskap er ein integrert del av arbeidet i eige sektor og organisasjon. Oppgåver og tiltak på dette området prioriterast innan etatane sine ordinære budsjett.

Fokus framover

Departementet vil arbeide vidare med å førebyggje uønska hendingar i eige sektor og å styrke evna og kapasiteten til å handsame kritiske situasjonar. Det vil være særleg fokus på:

- Å evaluere departementets handsaming etter terrorangrepet 22. juli. Erfaringar frå dette vil bli lagt til grunn for å utvikle samhandlinga med andre departement ved store nasjonale krisehendingar, og å forbetre departementets planverk for fredskriser, beredskap og krig.
- Arbeidet med å identifisere potensielle objekt som må vernas mot tryggleikstruande aktivitet av omsyn til riket si eller alliert tryggleik eller andre nasjonale tryggleiksinteresser, i samband med nye krav i *forskrift av 22. oktober*

2010 om objektryggleik. Risikoen for skade på ulike objekt, og følgene av at funksjonen til objektet blir hindra eller øydelagde, skal vurderes i lag med ulike tryggingstiltak. Arbeidsdepartementet vil vurdere dette både for eige verksemd og å samordne arbeidet mellom dei ulike etatane innan departementets sektoransvar.

- Å skipe gode arenaer for læring og gjensidig overføring av røynsle med førebyggjande beredskap og handsaming av kriser. Dette gjeld særleg fra petroleumsområdet til andre område av departementets sektoransvar med mindre erfaring med tryggleik- og beredskapsarbeid.

Sosial- og trygdetenester

Arbeids- og velferdsforvaltninga har ansvar for å tilby sosial- og trygdetenester også etter at ei krise eller katastrofe har funne stad i tider med fred og i krig. Difor må det vere høg grad av tryggleik knytt til etatens IKT-system. Dette skal trygge:

- utbetaling av naudsynnte ytingar
- driftstryggleiken knytt til dei sentrale IKT-systema
- at tryggleik- og beredskapspersonell vert øvd og lært opp
- at leverandørar av varer og tenester held avtalar knytt til leveransar
- at informasjonstryggleiken på ei tilfredsstillande måte oppfyller krava i personopplysningslova

Petroleumsverksemda

Petroleumstilsynet er ansvarleg etat for teknisk og operasjonell tryggleik, her under beredskap på sokkelen, samt for arbeidsmiljø i alle fasar av petroleumsverksemda og verksemdar knytt til denne. Eige tilsyn og samarbeid med andre myndigheiter på helse, miljø eller sikkerheitsområdet (HMS) skal sikre en tilfredsstillande beredskap ved fare- og ulykkessituasjonar. Lovgivinga på området tek utgangspunkt i å unngå ulykker, og

det er et særskilt fokus på å førebyggje storulykker.

Ved ei HMS-hending på sokkelen er operatør ansvarleg for å setja i verk naudsynte tiltak og rapportere til Petroleumstilsynet. Petroleumstilsynet har etablert ei beredskapsvaktordning som kan varsle vidare til andre involverte myndigheiter og sikre effektiv oppfølging av eige ansvarsområde ved krisesituasjonar. Dette omfattar formidling av informasjon til Arbeidsdepartementet, som har det overordna ansvar for at Petroleumstilsynet forvaltar sine oppgåver.

I samband med nye krav til objekttryggleik må Petroleumstilsynet pårekne nye oppgåver. Omfanget av oppgåvene vil i nokon grad avhenge av avklaringar av grenseflatar mot andre myndigheiter.

For nærmare omtale av petroleumsverksemda, vises til resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerheit samt programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerheit, kap. 642.

11 Grunnbeløp, særtillegg og stønader

Grunnbeløpet er ein reknefaktor i folketrygda som verkar inn på retten til og storleiken på mange ytingar. Frå 1. mai 2011 økte grunnbeløpet frå 75 641 kroner til 79 216 kroner. Dette er ei auke på 4,73 pst. Det gjennomsnittlige grunnbeløpet auka med 4,42 pst. frå 2010 til 2011.

Grunnbeløpet fastsetjast på grunnlag av forventa lønnsauke i inneverande år og eventuell justering for avvik mellom forventa og faktisk

lønnsauke i året før. I trygdeoppgjæret 2010 blei det lagt til grunn ei lønnsauke på 3,25 pst. Faktisk lønnsauke for 2010 blei i rapporten frå Det tekniske berekningsutvalget førebels rekna til 3,75 pst. Det var difor eit avvik som blei teke med ved fastsetjinga av nytt grunnbeløp.

Den ordinære satsen for særtillegget er 100 pst. av grunnbeløpet.

a. Grunnbeløpet

Følgjande pensjonsytingar fastsetjast i høve til grunnbeløpet:

	Stønadsform	Utgjør i pst. av grunnbeløpet
1.	Full grunnpensjon til einsleg pensjonist, og til pensjonist med ektemake som ikkje har rett til pensjon	100
2.	Full grunnpensjon til pensjonist med ektemake/sambuar som også har rett til pensjon, eller som forsørgjer seg sjølv ¹	85
3.	Tillegg for ektemake til pensjonist med full grunnpensjon før inntektsprøving	50
4.	Barnetillegg for kvart barn før inntektsprøving	40
5.	Barnepensjon	
	a) for 1. barn når ein av foreldra er død	40
	b) for kvart av dei andre barna når ein av foreldra er død	25
	c) for 1. barn når begge foreldra er døde: Samme beløp som etterlatte pensjon til den av foreldra som ville ha fått størst slik pensjon	
	d) for 2. barn når begge foreldra er døde	40
	e) for kvart av dei andre barna når begge foreldra er døde	25
6.	Full overgangsstonad til etterlatt, ugift, skilt eller separert forsørgjar	200
7.	Særtillegg til ytingar i folketrygda	
	a) for einsleg pensjonist, pensjonist som forsørgjer ektemake under 60 år (ordinær sats)	100
	b) for ektepar der begge har minstepensjon (100 pst. for kvar), og for pensjonist som forsørgjer ektemake over 60 år	200
	c) for pensjonist som har ektemake med tilleggspensjon som er høgare enn særtillegget etter ordinær sats	74

¹ Ektefelle/sambuar som har ein årlig inntekt som er større enn to ganger grunnbeløpet regnes som selvforsørgjende.

Frå 1. januar 2011 blei det innført fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon. Nivået på grunnpensjon og særtillegg som utbetalast til alderspensjonistar (og pensjonstillegg, som erstatta særtillegget for nye pensjonistar) påverkes difor også av uttaksalder og regulering av pensjonen. For alderspensjonistar tilsvare fullt tillegg for ektemake og barnetillegg respektive 25 pst. og 20 pst. av minste pensjonsnivå (minste pensjonsnivå er frå 1. mai 2011 157 639 kroner).

b. Særtillegget

Særtillegg vert gitt til personar som får:

- alderspensjon etter kapittel 19,

- uførepensjon etter kapittel 12,
- overgangsstonad og pensjon til attlevande ektefelle etter kapittel 17,
- overgangsstonad eller pensjon til tidlegare familiepleiar etter kapittel 16 og
- pensjon til foreldrelost barn etter kapittel 18

Særtillegget er først og fremst meint for dei som pga. alder eller av andre årsaker ikkje har tent opp tilleggspensjon. Særtillegget blir redusert eller fell bort i den utstrekning det vert gitt tilleggspensjon. Frå 2011 blei særtillegget for nye alderspensjonistar erstatta av eit pensjonstillegg. Dette var ei teknisk omlegging og påverket ikkje storleikn på alderspensjonen

Andre stønader som Stortinget fastsetjer storleiken av¹:

Type stønad	2011	2012
1a. Grunnstonad for ekstraavgifter ved uførleik etter folketrygdlova § 6-3 (lågaste sats)	7 452	7 572
1b. Ved ekstraavgifter utover lågaste sats, kan grunnstonad bli forhøya til	11 376	11 568
1c. eller til	14 940	15 180
1d. eller til	21 996	22 356
1e. eller til	29 832	30 312
1f. eller til	37 260	37 860
2a-1. Hjelpstonad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	12 420	12 624
2a-2. Hjelpstonad etter lova § 6-4 til uføre som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	13 356	13 572
2b. Forhøya hjelpstonad etter lova § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	26 712	27 144
2c. eller til	53 424	54 288
2d. eller til	80 136	81 432
3. Behovsprøvd gravferdsstonad opptil	19 944	20 652
4. Stonad til barnetilsyn etter lova §§15-11 og 17-9 ⁵		
for eitt barn	41 136	42 411
for to barn	53 676	55 340
for tre eller fleire barn	60 816	62 701

¹ Satsane under pkt. 1, 2 og 4 er årlege beløp for ytingane.

² Stonad til hjelp i huset gjeld tilfelle før 1. januar 1992.

³ Frå 1. januar 1997 er det skilt mellom stonad til hjelp i huset og stonad til særskilt tilsyn og pleie.

⁴ Gjeld også ved uførleik på grunn av yrkesskade, jf. lova § 12-18.

⁵ Frå 1. januar 2004 blir 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn dekte. Beløpa i tabellen er maksimale refusjonssatsar. Stonaden er inntektsprøvd.

12 Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemder – STAMI

Finansdepartementet har i samråd med aktuelle departement etablert nye prosedyrar for innrapportering av nettobudsjetterte verksemder sine kontantbeholdningar pr. 31. desember med verknad for

statsrekskapan for 2010. Det blei i samband med budsjettproposisjonen for 2011 utarbeida tre standardtabellar med nøkkeltal for STAMI:

Utgifter og inntekter etter art: Føremålet med tabellen er å vise verksemda sine brutto utgifter og inntekter ut frå kontantprinsippet og artsinndelt etter same prinsippa som gjeld for dei bruttobudsjetterte verksemdene

Utgifter/inntekter	Reknskap 2008	Reknskap 2009	Reknskap 2010	Budsjett 2011
1. Utgifter				
<i>Driftsutgifter:</i>				
Utgifter til løn	64 255 571	74 081 168	76 224 504	78 000 000
Varer og tenester	37 325 357	36 530 991	43 533 103	40 400 000
<i>Sum driftsutgifter</i>	101 580 928	110 612 159	119 757 607	118 400 000
<i>Investeringsutgifter:</i>				
Investeringar, større anskaffingar og vedlikehald	4 522 648	1 274 415	3 519 519	3 300 000
<i>Sum investeringsutgifter</i>	4 522 648	1 274 415	3 519 519	3 300 000
Sum utgifter	106 103 576	111 886 574	123 277 126	121 700 000
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter:</i>				
Inntekter frå sal av varer og tenester	2 475 343	5 503 726	3 883 669	2 700 000
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar		250	400	
Refusjonar	2 158 646	1 031 474	1 804 200	700 000
Andre driftsinntekter	278 800	295 544	574 966	800 000
<i>Sum driftsinntekter</i>	4 912 789	6 830 994	6 263 235	4 200 000
<i>Overføringar til verksemda:</i>				
Inntekter frå statlege løyvingar	92 200 000	93 000 000	98 300 000	98 000 000
Andre innbetalingar	12 609 817	20 535 457	24 059 141	19 500 000
<i>Sum overføringsinntekter</i>	104 809 817	113 535 457	122 359 141	117 500 000
Sum inntekter	109 722 606	120 366 451	128 622 376	121 700 000
3. Nettoendring i kontantbeholdning (2-1)	3 619 030	8 479 877	5 345 250	

Inntekter etter inntektskjelde: Dei fleste nettobudsjetterte verksemder har fleire inntektskjelder og førermålet med tabell 2 er å gje ei oversikt over dei ulike inntektskjeldene

Inntektskjelde	2008	2009	2010	Budsjett 2011
Løyvingar til finansiering av statsoppdraget				
Løyvingar frå fagdepartementet	92 200 000	93 000 000	98 300 000	98 000 000
Løyvingar frå andre departement				
Løyvingar frå andre statlege forvaltingsorgan				
Tildeling frå Norges forskningsråd	4 238 082	6 434 724	8 494 979	8 000 000
Sum løyvingar	96 438 082	99 434 724	106 794 979	106 000 000
Offentlege og private bidrag				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar				
Bidrag frå private	8 371 735	15 281 228	15 541 014	10 000 000
Tildelingar frå internasjonale organisasjonar				
Sum bidrag	8 371 735	15 281 228	15 541 014	10 000 000
Oppdragsinntekter				
Oppdrag frå statlege verksemder				
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemder				
Oppdrag frå private				
Andre inntekter (kursinntekter, laboratorieinntekter, refusjonar)	4 912 789	5 650 499	6 286 382	5 700 000
Sum oppdragsinntekter	4 912 789	5 650 499	6 286 382	5 700 000
Sum inntekter	109 722 606	120 366 451	128 622 375	121 700 000

Andre inntekter enn basisløyvinga er i hovudsak forskingsbidrag. Instituttet sine inntekter frå bidragsforskinga utgjer om lag 15 pst. av instituttet sitt totale budsjett. Inntektskjeldene er i all

hovudsak offentlege midlar frå andre finansieringskjelder, hovudsakleg Norges forskningsråd og andre forskingsfond.

Verksemda si kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2008 – 2010 med spesifikasjon av føremålet kontantbeholdninga skal nyttast til

Reknskapspost	2008	2009	2010	Endring 2009-2010
<i>Kontantbeholdning</i>				
Behaldning på oppgjerskonto i Norges Bank	39 607 542	48 087 419	53 432 669	5 345 250
Behaldning på andre bankkonti, andre kontantbeholdningar og kontant-ekvivalentar				
Sum kontantbeholdning	39 607 542	48 087 419	53 432 669	5 345 250
<i>Avsetningar til dekking av påløpte kostnader som forfell i neste budsjettår:</i>				
Feriepengar mv.	5 658 841	7 148 620	6 436 272	-712 348
Skattetrekk og offentlege avgifter	5 778 516	5 680 256	6 807 787	1 127 531
Gjeld til leverandørar	-415	157	443 340	443 183
Gjeld til arbeidsgjevarar				
Annan nettogjeld/fordring som forfell i neste budsjettår	-6 146 345	-3 325 048	-1 765 239	1 559 809
<i>Sum til dekking av påløpte kostnader som forfell i neste budsjettår</i>	5 290 597	9 503 985	11 922 160	2 418 175
<i>Avsetningar til dekking av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår</i>				
Prosjekt finansiert av Norges forskningsråd	17 621 205	18 908 037	22 286 090	3 378 053
Større påbegynte, fleirårige investeringsprosjekt finansiert av grunnløyvinga frå fagdep.				
Konkrete påbegynte, ikkje fullførte prosjekt finansiert av grunnløyvinga frå fagdep.	7 802 821	7 827 900	2 931 577	-4 896 323
Andre avsetningar til vedtatte ikkje igangsette føremål.	7 992 919	10 947 497	15 192 842	4 245 345
<i>Sum avsetningar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>	33 416 945	37 683 434	40 410 509	2 727 075

Reknskapspost	2008	2009	2010	Endring 2009-2010
<i>Andre avsetningar</i>				
Avsetningar til andre føremål/ikkje spesifiserte føremål	900 000	900 000	1 100 000	200 000
Fri verksemdskapital				
<i>Sum andre avsetningar</i>	900 000	900 000	1 100 000	200 000
 <i>Langsiktig gjeld (netto)</i>				
Langsiktige forpliktingar knytt til anleggsmiddel				
Anna langsiktig gjeld				
<i>Sum langsiktig gjeld (netto)</i>				
Sum netto gjeld og forpliktingar	39 607 542	48 087 419	53 432 669	5 345 250

Utanom avsetninga til arbeidsgjevaravgift, feriepengar og arbeidsgjevar sine pensjonsinnskudd, inneheld kontantbeholdninga konkrete utgiftsforpliktingar i form av forskotsinnbetalte forskingsbidrag i dei enkelte prosjekta, og del av tidlegare års

løyving som i framtidige år vil gå med til anskaffing av vitskapeleg utstyr i tillegg til dekking av periodevise høgare kostnader, mellom anna også for NOA og den nye arbeidsmedisinske satsinga.

Arbeidsdepartementet

t i l r å r :

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2012 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2690	Kr	357 975 036 000
b. Sum inntekter under kap. 3600–3642, 5470, 5607, 5701–5705	Kr	11 245 211 000

Forslag
til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2012,
kapitlene 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2690, 3600–3642,
5470, 5607, 5701–5705

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Administrasjon				
600	Arbeidsdepartementet			
	01	Driftsutgifter	172 340 000	172 340 000
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.			
	21	Spesielle driftsutgifter	58 870 000	
	22	Tiltak mot ufrivillig deltid	25 770 000	
	50	Norges forskningsråd	115 410 000	
	70	Tilskudd	24 140 000	
	72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.	11 700 000	235 890 000
		Sum Administrasjon		408 230 000
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken				
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen			
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>	27 568 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	200 000 000	227 568 000
605	Arbeids- og velferdsetaten			
	01	Driftsutgifter	10 057 290 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	27 883 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	236 006 000	
	70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, <i>kan overføres</i>	195 290 000	10 516 469 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
606	Trygderetten			
	01 Driftsutgifter		63 960 000	63 960 000
	Sum Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken			10 807 997 000
	Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse			
611	Pensjoner av statskassen			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		19 100 000	19 100 000
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		9 500 000 000	
	70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>		106 000 000	9 606 000 000
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		825 000 000	
	70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>		9 000 000	834 000 000
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	01 Driftsutgifter		52 000 000	
	70 Tap/avskrivninger		2 000 000	
	90 Utlån, <i>overslagsbevilgning</i>		15 200 000 000	15 254 000 000
615	Yrkesskadeforsikring			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		79 000 000	79 000 000
616	Gruppelivsforsikring			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		157 000 000	157 000 000
2470	Statens pensjonskasse			
	24 Driftsresultat			
	1 Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-540 477 000		
	2 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	417 027 000		
	3 Avskrivninger	135 344 000		
	4 Renter av statens kapital	24 504 000		
	5 Til investeringsformål	18 070 000		
	6 Til reguleringsfondet	-2 364 000	52 104 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		29 084 000	81 188 000
	Sum Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse			26 030 288 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Tiltak for bedrede levekår m.v.				
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering			
	21 Spesielle driftsutgifter		38 260 000	
	63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>		184 525 000	
	70 Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>		54 396 000	
	74 Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner m.v.		10 197 000	287 378 000
	Sum Tiltak for bedrede levekår m.v.			287 378 000
Arbeidsmarked				
634	Arbeidsmarkedstiltak			
	21 Forsøk, utviklingstiltak m.v., <i>kan overføres</i>		115 779 000	
	76 Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>		7 274 537 000	7 390 316 000
635	Ventelønn			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		133 000 000	133 000 000
	Sum Arbeidsmarked			7 523 316 000
Arbeidsmiljø og sikkerhet				
640	Arbeidstilsynet			
	01 Driftsutgifter		465 600 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud		10 000 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		4 250 000	479 850 000
642	Petroleumstilsynet			
	01 Driftsutgifter		189 700 000	
	21 Spesielle driftsutgifter		22 400 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		1 700 000	213 800 000
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt			
	50 Statstilskudd		101 500 000	101 500 000
646	Pionerdykkere i Nordsjøen			
	72 Tilskudd, <i>kan overføres</i>		3 050 000	3 050 000
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.			
	01 Driftsutgifter		15 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	1 837 000	
	70	Tilskudd til faglig utvikling	4 000 000	20 837 000
649		Treparts bransjeprogrammer		
	21	Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer	10 300 000	10 300 000
		Sum Arbeidsmiljø og sikkerhet		829 337 000
		Kontantytelser		
660		Krigspensjon		
	70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	165 000 000	
	71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	415 000 000	580 000 000
664		Pensjonstrygden for sjømenn		
	70	Tilskudd	311 672 000	311 672 000
666		Avtalefestet pensjon (AFP)		
	70	Tilskudd	1 940 000 000	1 940 000 000
667		Supplerende stønad til personer over 67 år		
	70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	398 000 000	398 000 000
		Sum Kontantytelser		3 229 672 000
		Arbeidsliv		
2541		Dagpenger		
	70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	11 540 000 000	11 540 000 000
2542		Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.		
	70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	584 000 000	584 000 000
		Sum Arbeidsliv		12 124 000 000
		Enslige forsørgere		
2620		Stønad til enslig mor eller far		
	70	Overgangsstonad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 522 000 000	
	72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	364 000 000	
	73	Utdanningsstonad	56 000 000	
	75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	200 000	
	76	Forskuttering av underholdsbidrag	860 000 000	3 802 200 000
		Sum Enslige forsørgere		3 802 200 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering				
2650	Sykepenger			
	70 Sykepenger for arbeidstakere m.v., <i>overslagsbevilgning</i>		33 050 000 000	
	71 Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>		1 830 000 000	
	72 Omsorgs- og pleiepenges ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>		530 000 000	
	73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>		290 618 000	
	75 Feriepenger av sykepenges, <i>overslagsbevilgning</i>		1 815 000 000	37 515 618 000
2651	Arbeidsavklaringspenger			
	70 Arbeidsavklaringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>		37 850 000 000	
	71 Tilleggsstønads, <i>overslagsbevilgning</i>		530 000 000	
	72 Legeerklæringer		330 000 000	38 710 000 000
2655	Uførhet			
	70 Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>		21 965 000 000	
	71 Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>		34 390 000 000	
	72 Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>		2 180 000 000	
	73 Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>		13 000 000	
	75 Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>		115 000 000	
	76 Yrkesskadetrygd gml. Lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>		80 000 000	58 743 000 000
	Sum Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering			134 968 618 000
Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.				
2661	Grunn- og hjelpestønads, hjelpemidler m.v.			
	70 Grunnstønads, <i>overslagsbevilgning</i>		1 730 000 000	
	71 Hjelpestønads, <i>overslagsbevilgning</i>		1 740 000 000	
	73 Hjelpemidler m.v. under arbeid og utdanning		137 000 000	
	74 Tilskudd til biler		783 500 000	
	75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler		2 728 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	220 000 000	
	77	Ortopediske hjelpemidler	1 060 000 000	
	78	Høreapparater	454 000 000	8 852 500 000
		Sum Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.		8 852 500 000
		Alderdom		
2670		Alderdom		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	50 860 000 000	
	71	Tilleggs pensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	89 200 000 000	
	72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	17 000 000	
	73	Sært tillegg, pensjonstillegg mv., <i>overslagsbevilgning</i>	5 950 000 000	146 027 000 000
		Sum Alderdom		146 027 000 000
		Forsørgertap og eneomsorg for barn		
2680		Etterlatte		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 315 000 000	
	71	Tilleggs pensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 095 000 000	
	72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	108 000 000	
	74	Utdanningsstønad	500 000	
	75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	6 000 000	2 524 500 000
2686		Gravferdsstønad		
	70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	180 000 000	180 000 000
		Sum Forsørgertap og eneomsorg for barn		2 704 500 000
		Diverse utgifter		
2690		Diverse utgifter		
	70	Sykestønadsutgifter i utlandet	285 000 000	
	77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.	95 000 000	380 000 000
		Sum Diverse utgifter		380 000 000
		Sum departementets utgifter		357 975 036 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Diverse inntekter				
3605	Arbeids- og velferdsetaten			
	01 Administrasjonsvederlag		21 651 000	
	06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag		22 000 000	43 651 000
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	01 Gebyrinntekter, lån		35 000 000	
	90 Tilbakebetaling av lån		7 200 000 000	7 235 000 000
3615	Yrkesskadeforsikring			
	01 Premieinntekter		151 000 000	151 000 000
3616	Gruppelivsforsikring			
	01 Premieinntekter		87 000 000	87 000 000
3634	Arbeidsmarkedstiltak			
	85 Innfordring av feilutbetaling, Arbeidsmarkedstiltak		1 000 000	1 000 000
3635	Ventelønn m.v.			
	01 Refusjon statlig virksomhet m.v.		40 009 000	
	85 Innfordring av feilutbetaling av ventelønn		1 500 000	41 509 000
3640	Arbeidstilsynet			
	01 Diverse inntekter		1 134 000	
	04 Kjemikaliekontroll, gebyrer		5 671 000	
	05 Tvangsmulkt		2 062 000	
	07 Byggesaksbehandling, gebyrer		18 506 000	
	08 Refusjon utgifter regionale verneombud		10 000 000	37 373 000
3642	Petroleumstilsynet			
	02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet		845 000	
	03 Refusjon av tilsynsutgifter		84 088 000	
	06 Refusjoner/ymse inntekter		2 876 000	87 809 000
5470	Statens pensjonskasse			
	30 Avsetning til investeringsformål		18 069 000	18 069 000
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	80 Renter		1 609 000 000	1 609 000 000
	Sum Diverse inntekter			9 311 411 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Diverse inntekter – Folketrygden				
5701	Diverse inntekter			
	02 Diverse inntekter		350 100 000	
	03 Hjelpemiddelsentraler m.m.		35 000 000	
	71 Refusjon ved yrkesskade		925 000 000	
	73 Refusjon fra bidragspliktige		405 000 000	
	74 Refusjon medisinsk behandling		21 000 000	
	80 Renter		1 700 000	1 737 800 000
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs			
	02 Dividende		140 000 000	140 000 000
5705	Refusjon av dagpenger			
	01 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs		50 000 000	
	03 Refusjon for dagpenger fra EØS-land		6 000 000	56 000 000
	Sum Diverse inntekter – Folketrygden			1 933 800 000
Sum departementets inntekter				11 245 211 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeidsdepartementet i 2012 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 600 post 01	kap. 3600 post 02
kap. 601 post 21	kap. 3601 post 02
kap. 605 post 01	kap. 3605 postene 01, 04, 05 og 06
kap. 605 post 21	kap. 3605 post 02
kap. 621 post 21	kap. 3621 post 02
kap. 640 post 01	kap. 3640 postene 01, 06 og 07
kap. 640 post 21	kap. 3640 post 08
kap. 642 post 01	kap. 3642 postene 06 og 07
kap. 642 post 21	kap. 3642 post 02

III

Omdisponeringsfullmakter

- Stortinget samtykker i at Arbeidsdepartementet i 2012 kan:
1. omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter. 2. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, post 21 Spesielle driftsutgifter	og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter. 3. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, post 45 Større nyanskaffelser og vedlikehold og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

IV

Fullmakt til overskridelse

- Stortinget samtykker i at Arbeidsdepartementet i 2012 kan overskride bevilgningen under kap. 2470 Statens pensjonskasse, post 45 Større utstyrsan-
- skaffelser og vedlikehold, med inntil 10 mill. kroner mot dekning i reguleringsfondet.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

V

Tilsagnsfullmakter

- Stortinget samtykker i at Arbeidsdepartementet i 2012 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn
- og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
634		Arbeidsmarkedstiltak	
	76	Tiltak for arbeidssøkere	3 120,308 mill. kroner

Andre fullmakter

VI

Fullmakt til å ettergi rente- og avdragsfrie lån

- Stortinget samtykker i at Arbeidsdepartementet i 2012 kan ettergi rente- og avdragsfrie lån gitt til arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede der
- dette blir vurdert som nødvendig for å sikre den videre driften.

VII

Fullmakt til nettobudsjettering

- Stortinget samtykker i at Arbeidsdepartementet i 2012 kan nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, postene 21 og 45 og kap. 605 Arbeids-
- og velferdsetaten, postene 01, 21 og 45, refusjoner av kommunenes andel av utgifter til opprettelse og drift av NAV-kontorer.

Folketrygden

Andre fullmakter

II

Folketrygdytelser

Stortinget samtykker i at med virkning fra 1. januar 2012 skal følgende ytelser etter folketrygden utgjøre¹:

	kroner
1a. Grunnstønad for ekstraavgifter ved uførhet etter lovens § 6-3 (laveste sats)	7 572
1b. Ved ekstraavgifter utover laveste sats, kan grunnstønaden forhøyes til	11 568
1c. eller til	15 180
1d. eller til	22 356
1e. eller til	30 312
1f. eller til	37 860
2a-1. Hjelpstønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	12 624
2a-2. Hjelpstønad etter lovens § 6-4 til uføre som må ha tilsyn og pleie ⁴	13 572
2b. Forhøyet hjelpstønad etter lovens § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	27 144
2c. eller til	54 288
2d. eller til	81 432
3. Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	20 652
4. Stønad til barnetilsyn etter lovens §§ 15-11 og 17-9 ⁵	
for første barn	42 411
for to barn	55 340
for tre og flere barn	62 701

¹ Satsene under 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.

² Stønad til hjelp i huset gjelder tilfeller før 1. januar 1992.

³ Fra 1. januar 1997 skilles det mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

⁴ Gjelder også ved uførhet som skyldes yrkesskade, jf. lovens § 12-18.

⁵ Fra 1. januar 2004 dekkes 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønaden er inntektsprøvet.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Oslo AS 10/2011

